

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΟ ΖΑΓΟΡΙ
ΚΑΠΕΣΟΒΟ
ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΓΕΙΤΟΝΙΚΑ ΧΩΡΙΑ

Copyright: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Πανεπιστημιούπολη Δουρούτης
45110 Ιωάννινα

Επιμέλεια: Manuel Baud-Bovy, Αρχιτέκτονας
Γεώργιος Παπαγεωργίου, Καθηγητής

Τυπογραφεία: Μ. Δούβαλη - Π. Αποστόλου & ΣΙΑ ο.ε.
28ης Οκτωβρίου 41 - Ιωάννινα 454 44
Τηλ. 26510 20544

ISBN 978-960-233-203-0

περιεχόμενα

1. ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ	5	21. Σπίτι Παπαγεωργίου	76	4.4. Μονοδένδρι	159
1.1. Γεώργιος Παπαγεωργίου	5	22. Σπίτι Γεωργίτση	79	1. Πλατεία	160
1.2. Manuel Baud-Bovy	7	23. Σπίτι Κουφολότα	83	2. Σοκάκι	161
2. ΓΕΝΙΚΑ	9	24. Σπίτι Πετσέλη	88	3. Άγιος Μηνάς	162
2.1. Ιστορία	9	25. Σπίτι Βασιλά	90	4. Προφήτης Ηλίας	163
2.2. Τοπογραφία και δρόμοι	12	26. Παλιό σπίτι Πασχάλη	91	5. Σπίτι Πανταζή	164
2.3. Καλλιέργειες	18	27. Σπίτι Βάντζιου-Βογά	92	6. Αγία Παρασκευή	166
2.4. Οι κάτοικοι	23	28. Σπίτι Βογά	96	7. Ποτίστρα	168
2.5. Το μέλλον	26	29. Σπίτι Ράπητ-Βογά	99	4.5. Μπάια	169
3. Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΚΑΠΕΣΟΒΟΥ	27	30. Σπίτι Μπαρτζώκα	103	1. Πλατεία και Εκκλησία	170
3.1. Διαρρύθμιση του χωριού	28	31. Σπίτι Βασδέκη-Ράπητ	108	2. Σπίτι Κωστάκη	172
3.2. Εξέλιξη των σπιτιών	35	32. Σπίτι Βαταβάλη	111	3. Σπίτι Δημόπουλου	174
3.3. Πρωτόγονα σπίτια	39	33. Σπίτι Νουσιάδη	115	4. Σπίτι Βελέντζα	176
1. Σπίτι Ταρσίτσας	39	34. Σχολείο	117	5. Σοκάκι	176
2. Σπίτι του Μπασίρ	40	35. Εκκλησία Αγίου Νικολάου	119	6. Παλιό σπίτι	176
3. Αποθήκη Τσίκου	42	36. Ναός Κοίμησης Θεοτόκου	124	4.6. Νεγάδες	177
4. Στάβλος Μ. Τόλογλου	43	37. Σπίτι Μαρίνογλου	126	1. Πλατεία	178
5. Σπίτι Νταλαμάγκα	44	38.-40. Το Μεσοχώρι και τα διπλανά κτίρια	129	2. Πανηγύρι	179
6. Σπίτι Γκοζίνωσ	46	3.5. 42-54 Άλλα Παλιά Σπίτια	131	3. Άγιος Γεώργιος	180
7. Σπίτι Γιωργοτάσσαινας	47	3.6. 55-74 Νεότερα Σπίτια και μερικά ερείπια	133	4. Παναγία	181
8. Σπίτι Βουλόδημου	48	3.7. Αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια και στην Ανατολή	137	5. Σπίτι Καλέα	182
9. Σπίτι Χατζή	49	4. ΑΛΛΑ ΓΕΙΤΟΝΙΚΑ ΧΩΡΙΑ	141	6. Σπίτι Δημόπουλου	184
10. Σπίτι Γαρούφως	50	4.1. Βίτσα	142	7. Σπίτι Χαβιάρη	186
11. Γηροκομείο	51	1. Πλατεία	143	4.7. Σκαμνέλι	187
12. Σπίτι Κανίνου	52	2. Άγιος Νικόλαος	144	1. Μονή Αγίας Παρασκευής	188
13. Σπίτι Παπανικολάου	53	3. Σπίτι Παπαϊωάννου	145	2. Σπίτι Τσέπη	190
3.4. Παλιά Σπίτια	55	4. Ξύλινο ταβάνι	144	3. Εκκλησία της Παναγίας	192
14. Σπίτι Βλάχου	56	4.2. Βραδέτο	147	4.8. Τσεπέλοβο	193
15. Σπίτι Δούκα	58	1. Εκκλησία	148	1. Πλατεία	194
16. Σπίτι Μπετουλά	60	2. Σκάλα	150	2. Άγιος Νικόλαος	196
17. Σπίτι Φιλίδη	64	4.3. Κουκούλι	151	3. Σπίτι Φερεντίνου	198
18. Σπίτι Μανίκη	66	1. Πλατεία	152	4. Σπίτι Κουμπή	200
19. Σπίτι Τζούφη	68	2. Σπίτι Μουστακόπουλου	156	5. Παλιά παράθυρα	202
20. Σπίτι Ελευθεριάδη	74	3. Σπίτι Παπαδημητρίου	158	6. Αυλή σπιτιού	202
				7. Μοναστήρι Αγίου Ιωάννη Ρογκοβού	203
				5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΓΧΡΩΜΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ	205

1. ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

1.1 Γεώργιος Παπαγεωργίου

Η ιστορία του ανθρώπου σε σχέση με τον περίγυρό του μεταβάλλεται αργά. Η γεωγραφία εξάλλου είναι ένα μέγεθος που δημιουργεί ιστορικές συνέχειες, οι οποίες οφείλονται σε παράγοντες μακράς διάρκειας. Το Καπέσοβο και ορισμένα γειτονικά του χωριά που πραγματεύονται σε αυτό το πόνημα ανήκουν σε ένα σύμπλεγμα ορεινών οικισμών και επομένως νοούνται, αλλά και εξετάζονται στα πλαίσια μιας ευρύτερης συλλογιστικής, που προϋποθέτει την παράλληλη μελέτη της κοινωνικής και οικονομικής ιστορίας. Ο ορεινός χώρος, το βουνό, είναι κλειστός σε προσπάθειες διείσδυσης και συνήθως μένει στο περιθώριο των μεγάλων πολιτισμογενών ρευμάτων.

Όλο το μεγαλείο που συναντά κανείς στην περιοχή δεν μπορεί να αιτιολογηθεί από τον περιβάλλοντα φυσικό χώρο. Οι παραγωγικοί πόροι δεν ήταν ικανοί να οδηγήσουν από μόνοι τους σε οικονομική άνθηση πέρα από τα όρια της αυτοσυντήρησης της τοπικής κοινωνίας. Η οικονομική ακμή που συνετέλεσε αποφασιστικά και σε αντίστοιχη κοινωνική και πολιτισμική διαφοροποίηση συνδέεται με την παραχώρηση σημαντικών προνομίων τόσο στο επίπεδο της αυτονομίας και αυτοδιοίκησης όσο και των φοροαπαλλαγών αλλά και με τη μετανάστευση που έφερε πλούτο στην περιοχή.

Οι γεωγραφικές, οικονομικές και πολιτισμικές σχέσεις με τις περιοχές εγκατάστασης των απόδημων Ζαγορισίων κυρίως με τις παραδουνάβιες ηγεμονίες, αλλά και την Πόλη, συνετέλεσαν ώστε το Ζαγόρι να δέχεται αμεσότερα τις πρωτοποριακές επιδράσεις του ελληνισμού της διασποράς και να χαρακτηρίζεται δίκαια «υπό των Εσπερίων» ως μία από τις πλέον προηγμένες και πολιτισμένες περιοχές όχι μόνο της Ηπείρου αλλά και του ευρύτερου ελλαδικού χώρου.

Μάλιστα τρεις Γάλλοι περιηγητές που διέτριψαν εκεί στα τέλη του 18ου αιώνα, αφού πρώτα μακαρίζον τους Ζαγορίτες, επειδή απολαμβάνουν πολύ περισσότερη από όλους τους Γραικούς ευτυχία, βεβαιώνουν ότι ποτέ λαός δεν έδειξε ήθη ημερώτερα, κοινωνικότερα και καθαρώτερα, και όποιος θέλει να γνωρίσει τον ευτράπελο και φιλοπαίγμονα τρόπο και χαρακτήρα των παλαιών Ελλήνων πρέπει να ανεβεί σε εκείνα τα βουνά.

Εκείνο επίσης που εντυπωσιάζει στο Ζαγόρι είναι η αρχιτεκτονική των σπιτιών μερικά από τα οποία σώζονται μέχρι σήμερα. Η αρχιτεκτονική τους, τυπικά βαλκανική, ήταν συνδυασμένη με διακοσμητικά μοτίβα και θέματα που είχαν εισαχθεί. Η διαμόρφωση του εσωτερικού χώρου διαιώνιζε τις παραδοσιακές μορφές και εξασφάλιζε τη συνέχεια των λειτουργιών της οικογένειας· οι γυναίκες μπορούσαν να απομονωθούν,

όταν χρειαζόταν και να παρακολουθούν αθέατες τα συμπόσια, όπου επιτρεπόταν μόνο η παρουσία ανδρών. Πρόκειται για τις ίδιες γυναίκες που αναλάμβαναν τη διεύθυνση των σπιτιών, όταν οι άνδρες τους έλειπαν στις πόλεις της Ευρώπης και της Τουρκίας.

Ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα της αρχιτεκτονικής αυτής διασώζει η μελέτη του Ελβετού αρχιτέκτονα Manuel Baud-Bovy που πραγματοποιήθηκε στο Καπέσοβο το 1959 και η έκδοσή της αποφασίστηκε από την Πρυτανεία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (αρ. συνεδρίας 1082/ 15-10-2009) στα πλαίσια της συνεισφοράς μας στη θεμελίωση της Αρχιτεκτονικής Σχολής, πιστεύοντας πως θα αποτελέσει μια παρακαταθήκη τόσο για το Πανεπιστήμιό μας, όσο και για τους φοιτητές και ερευνητές που θα ασχοληθούν στο μέλλον με την αρχιτεκτονική της Ηπείρου και ιδιαίτερα του Ζαγορίου.

Όσον αφορά στους ανθρώπους της περιοχής, τους Ζαγορίσιους με άλλα λόγια, το βιβλίο αυτό θα διαβαστεί καλύτερα, αν ο καθένας προσκομίσει τις δικές του αναμνήσεις.

Ιωάννινα, Αύγουστος 2010

*Καθηγητής Γεώργιος Π. Παπαγεωργίου
Αντιπρύτανης Πανεπιστημίου*

1.2 Manuel Baud-Bovy

Τελείωνα τις σπουδές μου στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Πανεπιστημίου Γενεύης. Μου έμενε να παρουσιάσω την «αναλυτική μελέτη» και τα σχέδια του διπλώματος. Γνώριζα τις θαυμάσιες αποτυπώσεις του Πικιώνη και των μαθητών του: *Αρχοντικά της Καστοριάς, Σπίτια της Ζαγοράς*: επρόκειτο για σπουδαία κτήρια, άσχετα όμως με το περιβάλλον τους. Απ' όπου η επιθυμία μου να μελετήσω ένα ελληνικό χωριό στο σύνολό του, με όλα του τα σπίτια.

Ήταν άνοιξη του 1959. Φθάνοντας στην Αθήνα, συνάντησα τον Πικιώνη στο γιαπί του της εισόδου της Ακρόπολης. Πού να πάω; Ποιό χωριό να μελετήσω; Είχε κατά νου τα Ζαγοροχώρια και με συμβούλεψε να συναντήσω μια παλιά μαθήτριά του. Έτσι πήγα στην Αλίκη Στάρα, η οποία μου πρότεινε ...το Καπέσοβο;

Αεροπλάνο για τα Γιάννενα, λεωφορείο πάνω σε χωματόδρομο, που με αφήνει με την βαλίτσα μου στο έμπα του χωριού. Πρώτο κτήριο: το καφενείο. Μπαίνω και ρωτάω για τον πρόεδρο. Εγώ είμαι, απαντάει ο καφετζής. Ήταν ο Ευριπίδης Βουλόδημος. Ακόμη δεν ξέρω πώς στο τέλος κατάλαβε αυτά που του εξηγούσα με τα στοιχειώδη ελληνικά μου. Αλλά έκανε τα πάντα, ώστε να μπορέσω να μείνω μερικούς μήνες στο χωριό. Πρώτη νύχτα στο σπίτι του Δαλκαβούκη, γραμματέα της κοινότητας. Την επόμενη μέρα, μια συμφωνία με το Χαρίλαο και την Καλλιόπη Βογά, που μου νοίκιασαν

το δωμάτιο ενός γιου τους που σπούδαζε στην Αυστρία. Με φρόντισαν σαν το γιό τους.

Και άρχισα τις αποτυπώσεις, πηγαίνοντας από σπίτι σε σπίτι, συναντώντας όλους τους χωριανούς, προσπαθώντας να καταλάβω ποιές ήταν οι ρίζες αυτής της αρχιτεκτονικής, πώς τα σπίτια του χωριού, αρχικά φτωχικές καλύβες, εξελίχθηκαν σε μεγάλα, πλούσια αρχοντικά (αναρωτιέμαι σήμερα αν όλα είναι παλιά όσο τότε το υπολόγισα). Πότε - πότε πήγαινα για μια μέρα από καλντερίμια και μονοπάτια να επισκεφτώ τα γειτονικά χωριά.

Επιστρέφοντας στη Γενεύη παρουσίασα την εργασία μου σε μια σειρά από μικρά τετράδια, ένα για το κάθε σπίτι, συγκετρωμένα σε ένα μεγάλο κόκκινο κουτί.

Πέρι το 2009 ξαναβρήκα αυτό το κουτί και αποφασίσαμε η γυναίκα μου και εγώ να πάμε να το δείξουμε σε κάποιον του χωριού. Μια διεύθυνση στο διαδίκτυο, ένα τηλεφώνημα στο Καπέσοβο, και μας προτείνουν να επικοινωνήσουμε με τον Αντρέα Τόλογλου στην Αθήνα. Το Μάιο βρισκόμαστε στο Καπέσοβο, στον ξενώνα του Δημήτρη Ράπτη. Μας ανταμώνουν ο Θουκυδίδης Παπαγεωργίου, ο Πλάτωνας Ράπτης, ο Λάκης Ντιναλέξης και άλλοι: την άλλη μέρα και ο Γεώργιος Παπαγεωργίου. Η απόφαση παίρνεται σύντομα: η μελέτη να μεταφραστεί και να εκδοθεί όπως γράφτηκε

τό 1959, αλλά να συμπληρωθεί με μια συνοπτική περιγραφή της σημερινής κατάστασης των σπιτιών. Προτείνω τα πρωτότυπα των σχεδίων της μελέτης και το κόκκινο κουτί να μείνουν στο χωριό.

Τι απέγιναν τα σπίτια; Σπίτια που σήμερα κατοικούνται από τα παιδιά αυτών που τότε γνώρισα. Επιστρέψαμε δυο φορές στο Καπέσοβο, όπου όλοι μας υποδέχτηκαν φιλικά και μας βοήθησαν με κάθε τρόπο στη δουλειά μας, όπως ακριβώς το 1959. Όλες οι πόρτες άνοιξαν ξανά. Η περίληψη των συμπληρωματικών πληροφοριών τυπώνονται στην έκδοση αυτή με πλάγια στοιχεία.

Θά ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους παραβρέθηκαν στη συνάντηση του Μαΐου το 2009 για τη θετική τους συμπαράσταση, τη συνεχή βοήθεια και φιλοξενία. Απευθύνω ιδιαίτερες ευχαριστίες στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και μάλιστα στον Αντιπρύτανη Γεώργιο Παπαγεωργίου που ανέλαβε την έκδοση του βιβλίου. Τέλος στη γυναίκα μου, αρχιτέκτονα Αριστέα Τζάνου που είδε το χωριό με καινούριο βλέμμα, στα τυπογραφεία Μ. Δούβαλη - Π. Αποστόλου και Σια Ο.Ε. στα Ιωάννινα, και ιδιαίτερα στην κα Ιωάννα Κολεγιώργου η οποία ανέλαβε τη σελιδοποίηση του βιβλίου με υπομονή και δημιουργικότητα.

Manuel Baud-Bovy, Αύγουστος 2010

▷ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗ ΧΑΡΤΑ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΒΙΕΝΝΗ 1797. ΠΟΥ ΦΥΛΑΣΣΕΤΑΙ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ ΚΑΠΕΣΟΒΟΥ

2. ΓΕΝΙΚΑ

2.1 Ιστορία

Το Ζαγόρι πριν από τον 15ο αιώνα

Τα Ζαγοροχώρια κατοικήθηκαν τον 15ο αι. από ένα χριστιανικό πληθυσμό, βυζαντινό, σχηματισθέντα από γεωργούς και κτηνοτρόφους, ξυλοτόμους και κυνηγούς. Η περιοχή βοηθούσε, ώστε να μπορούν να μεγαλώσουν μεγάλο αριθμό ζώων. Γι' αυτό δημιουργούνται ήδη караβάνια που συμμετέχουν στο εμπόριο που διεξάγεται εδώ και πολλούς αιώνες ήδη μεταξύ της Δαλματικής Ακτής και της Μαύρης Θάλασσας, της Θεσσαλονίκης και της Κωνσταντινούπολης.

Τα πρώτα σπίτια των οποίων βρίσκουμε τα ίχνη είναι πιθανώς προγενέστερα του 15ου αι. Ήταν διασκορπισμένα στο βουνό κοντά σε πηγές, κήπους, αγρούς και βοσκοτόπια. Όταν βαδίζουμε στο δάσος κάτω από το χωριό συναντούμε, σε κάθε σημείο νερού, τα πολύ παλιά ερείπια ενός εξαθλιωμένου παλιόσπιτου.

Μετά, αναμφίβολα για να προστατέψουν καλύτερα τα αγαθά τους, οι κάτοικοι συγκεντρώνονται σε χωριά.

Η κοινότητα των Ζαγοροχωρίων κατά την Τουρκοκρατία

Η κοινότητα των Ζαγοροχωρίων (ή το κοινό του Ζαγορίου) δεν αποτελείται και τόσο εξαίρεση στην οργάνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Κοινότητες αυτού του τύπου οργανώθηκαν μεταξύ των χωριών της Μακεδονίας, της Χαλκιδικής και των βλάχικων χωριών της Ηπείρου - και όχι μονάχα, στην Ελλάδα - στη σύγχρονη Βουλγαρία, μερικές κωμοπόλεις όπως η Κοπήριτσα απολάμβαναν ενός ανάλογου στάτους.

Τα προνόμια που απέκτησαν οι Ζαγορίσιοι το 1430 αφορούσαν αυτονομία και αυτοδιοίκηση. Το 1828 επαναπροσδιορίστηκαν και καταργήθηκαν το 1868.

Οι κάτοικοι του Ζαγορίου απολάμβαναν αυτονομία και ελεύθερη διοίκηση λόγω της ιδιαίτερης πίστης και της εθελούσιας και σταθερής υποταγής στην Αυτοκρατορία. Δικαιούνται να ασκούν ελεύθερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα, να χρησιμοποιούν τις καμπάνες τους, να φτιάχνουν και να επισκευάζουν τις εκκλησίες.

Απαγορεύεται στον Μητροπολίτη των Ιωαννίνων να εμπλέκεται στις διαφορές των κατοίκων του Ζαγορίου χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του γενικού προεστού του Ζαγορίου ή να εισπράττει φόρους κατά τις περιοδείες του που να ξεπερνούν την αμοιβή του.

Η διοίκηση του Ζαγορίου και η εφαρμογή των προνομίων επαφίεται στον γενικό προεστό, τον Κοτσάμπαση του Ζαγορίου, που γενικώς ονομάζονταν Βεκύλης του Ζαγορίου. Ο Βεκύλης εκπροσωπεί την Κοινότητα έναντι της τουρκικής διοίκησης των Ιωαννίνων. Εισπράττει τους φόρους και τους αποδίδει στο τουρκικό ταμείο. Περιβαλλόμενος από το συμβούλιό του, κρίνει όλες τις διαφορές που προκύπτουν στο Ζαγόρι, εξαιρουμένων εκείνων που έχουν ποινικό χαρακτήρα. Εκδίδει διατάγματα τα οποία μπορεί να επιβάλλει με τη φρουρά του. Καταδικάζει κάθε διαφωνούντα με τις αποφάσεις του.

Απαγορεύεται σ' έναν μωαμεθανό να εισέλθει στο Ζαγόρι. Όλες οι διαταγές της τουρκικής διοίκησης διαβιβάζονται στον Βεκύλη.

Ο Βεκύλης γενικώς εκλέγεται κάθε έξι μήνες μεταξύ των αντιπροσώπων κάθε χωριού μεταξύ των καλύτερων οικογενειών του. Το χωριό Βραδέτο είναι εκείνο που παρείχε τους περισσότερους Βεκύληδες. Υπό την ηγεμονία του Αλή Πασά υπήρξαν μόνο δύο, οι Νουτσαίοι από το Καπέσοβο. Δημοκρατική φαινομενικά η Κοινότητα ήταν στην πραγματικότητα αριστοκρατική.

Λόγω των προνομίων του, το Ζαγόρι εξελίχθηκε πολύ πιο γρήγορα από τις άλλες περιοχές της Ηπείρου. Από τον 17ο αι. ο εκπατρισμός (ξενιτιά) αποφέρει στα χωριά χρήμα και κουλτούρα.

Πράγματι, αφού πρώτα υπήρξαν αγωγιάτες (η μαζική κτηνοτροφία στο Ζαγόρι αποδεικνύεται από τη συνθήκη του 1430), οι Ζαγορίσιοι άρχισαν να ταξιδεύουν για λογαριασμό τους στη Μικρά Ασία, στη Ρουμανία, στη Βεσσαραβία, στη Ρωσία και ακόμη πιο μακριά.

Τα Ζαγοροχώρια κατά τον 18ο και 19ο αι.

Τα προνόμια διατηρήθηκαν, και μάλιστα αυξήθηκαν, χάρη στους Ζαγορίσιους που επηρέαζαν το περιβάλλον του Σουλτάνου. Η μόρφωση εξαπλώνεται στο χωριό. Από το 1780, γυμνάσια (=δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) δημιουργούνται στο Πάπιγκο, στους Νεγάδες, στο Σκαμνέλι, στο Κουκουλί, κλπ.

Οι Ζαγορίσιοι ξενιτεύονται σε μεγάλο βαθμό. Καλούν τους χωρικούς της πεδιάδας να καλλιεργήσουν τα χωράφια τους. Η περιοχή του Σουλίου γενικώς τους προμηθεύει απ' αυτούς.

Μια πολιτική φρουρά (διοικούμενη από έναν διοικητή, τον καπετάνιο, γενικώς καταγόμενο από τη Λάκα ή το Σούλι) διατηρεί την τάξη και την ασφάλεια των Ζαγορίων. Οι κάτοικοι μπορούν να αφήσουν με κάθε ασφάλεια τις γυναίκες και τα παιδιά τους και να πάνε να εργαστούν στο εξωτερικό.

Στις αρχές του 19ου αι., η περιοχή ευημερεί. Ιδού πως ο Πουκεβίλ, ένας γάλλος γιατρός που ήταν πρόξενος της Γαλλίας κοντά στον Αλή Πασά, μας την περιγράφει δύο φορές, με απόσταση 20 χρόνων:

«Οι Ζαγορίσιοι καταλαμβάνουν την παλιά περιοχή των Παρνεύων. Υποτάχθηκαν εκουσίως στους πασάδες των Ιωαννίνων, οι οποίοι τους μεταχειρίζονται πάντοτε με θρησκευτική ευλάβεια, επιτρέποντάς τους

α αυτοδιοικούνται, όπως επιθυμούν και αφήνοντάς τους να απολαμβάνουν πλήρη ελευθερία στη λατρεία τους. Έτσι, ποτέ κανένας άλλος λαός δεν είχε ήθη πιο ιπια, πιο κοινωνικοποιημένα και πιο αγνά από τους Ζαγορίσιους. Μεταξύ αυτών θα πρέπει να έρθουμε να ιελετήσουμε τον πρόσχαρο χαρακτήρα και το πνεύμα των αρχαίων Ελλήνων. Ο ξένος γίνεται δεκτός με φιλία και φιλόξενα σπίτια τους. Περιβάλλεται από σεβασμό και προσοχή. [...] Με τόση ηπιότητα στα ήθη, οι Ζαγορίσιοι απολαμβάνουν εξαιρετικά καλή φήμη, που πρέπει να τους αποδίδεται, μια που και οι Άλβανοί το αναγνωρίζουν.

Οι μπουλουκμπασήδες που διοικούν τα χωριά γίνονται δεκτοί με διακριτικότητα και φιλοξενούνται ευχαρίστως στην αυλή του Πασά. Επειδή είναι σίγουρος για την αφοσίωσή τους, δεν διστάζει να τους παρέχει ό,τι ζητήσουν και τους ευνοεί για τα πάντα στη δημιουργία ιουσασιών.» (Rouqueville, Voyage en Morée, à Constantinople, en Albanie, Παρίσι 1805, t. III, σελ. 57-58).

«Οι Ζαγορίσιοι είναι γενικώς επιδέξιοι, δραστήριοι και επιδίδονται σε εμπορικές δραστηριότητες. Βρίσκουμε πλούσιους εμπόρους στο Καπέσοβο και στη Βεϊτζα που έχουν εμπορικούς οίκους στη Βιέννη, στη Μόσχα, στο Μπρεσλάου, στη Λειψία και στο Άμστερνταμ. Οι περισσότεροι από αυτούς τους μεγαλέμπορους πλουτίζουν στη Γερμανία.

Εκείνοι που είναι εγκατεστημένοι στη Ρωσία και στις επαρχίες της Μολδαβίας και της Βλαχίας επιδίδονται στο εμπόριο γούνας. Όλοι τέλος επαναπατρίζονται για να ξαναφέρουν στα βουνά τους τους καρπούς των οικονομικών τους διότι η υπέρτατη ευτυχία τους είναι να ενώσουν τα λείψανά τους με τις στάχτες των πατεράδων τους. Λατρεύουν τις κουλιάδες της Πίνδου, από όπου κατάγονται και οι Βλάχοι, αν και κατέφτασαν αργότερα στην περιοχή αυτή, δεν την αγαπούν με λιγότερο ενθουσιασμό. Οι Βλάχοι κάνουν εμπόριο με καρβάνια νοικιάζοντας τα άλογα και τα μουλάρια που χρησιμοποιούνται για τις μεταφορές μεταξύ Ιωαννίνων, Βουκουρεστίου, Θεσσαλονίκης, Σερρών και Κωνσταντινούπολης, όπου είναι γνωστοί με το όνομα Μετσοβίτες.

Σε όλα τα χωριά του Ζαγορίου συναντάμε ωραίους

άντρες και οι γυναίκες γενικώς είναι πιο λευκές και πιο δροσερές από ότι στο μεσημβρινό μέρος της Ηπείρου, κάτι που οφείλεται προφανώς στο ψυχρό κλίμα, όπου διαμένουν και λόγω της μικρής επικοινωνίας της περιοχής αυτής με τους ξένους.» (Rouqueville, Voyage de la Grèce, Παρίσι, 1826, t. 1, σελ. 207-208).

Στο τέλος του 18ου αι. και την αρχή του 19ου αι. τα Ζαγοροχώρια γνωρίζουν το απόγειο της ισχύος και του πολιτισμού τους, αλλά η ταυτόχρονη παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας επιφέρει σύντομα την καταστροφή τους.

Από τον 18ο αι., οι σουλτάνοι εξασθενούν, οι ίντριγκες της αυλής πολλαπλασιάζονται, το καθεστώς διαφθείρεται. Στις επαρχίες οι πασάδες δεν υπακούουν πλέον και δημιουργούν σκανδαλώδεις περιουσίες πάνω στη μιζέρια των υπηκόων τους. Οι τοπικοί μπέηδες, οι τιμαριώτες, συμπεριφέρονται ως αυτόνομοι άρχοντες, αντιμάχονται μεταξύ τους ή καταστέλλουν τις εξεγέρσεις των υπηκόων τους.

Ο Σουλτάνος διατηρεί την ισχύ του στην Ευρώπη παραχωρώντας τη χώρα στους Έλληνες, που είναι πολύ εξηλωμένοι, που έχουν πλουτίσει από το εμπόριο και τις δουλειές τους. Ο Σουλτάνος τους δημιουργεί οσποδάρους στα πριγκιπάτα, όπου είναι τύραννοι.

Ακολουθώντας το παράδειγμά τους, ο Αλή Πασάς θα κυριαρχήσει στην Ήπειρο και θα δημιουργήσει, με την άδεια της Πύλης, το πιο ισχυρό πασαλίκι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μετά την Αίγυπτο του Μεχμέτ Αλή.

Γεννημένος το 1745 στο Τεπελένι (Αλβανία), ο Αλή Πασάς είναι καταρχάς τυχοδιώκτης. Σφητερίζεται το 1788 το πασαλίκι των Ιωαννίνων, της πιο μεγάλης πόλης της Αλβανίας και της Ηπείρου (25.000 κάτοικοι εκ των οποίων 18.000 Έλληνες και 2.000 Εβραίοι). Η πόλη έχει σχολεία, πλούσια καταστήματα, βιοτεχνίες.

Για 30 χρόνια, ο Αλή Πασάς εκτείνει προς όλες τις πλευρές την ισχύ του και αυξάνει τα πλούτη του. Η ισχύς του ανησυχεί την Πύλη η οποία το 1820 αντιδρά και τον καταδικάζει ως ένοχο εξέγερσης. Ο Αλή Πασάς προσπαθεί τότε να ξεσηκώσει τους Έλληνες με το μέρος του. Δολοφονήθηκε ωστόσο το 1822. Η Ήπειρος, στην οποία υπήρχαν πολλά σουλτανικά στρατεύματα, παραμένει υπό μουσουλμανική κατοχή.

Ο Αλή Πασάς διατήρησε στο Ζαγόρι την ανεξαρτησία του. Αύξησε μάλιστα τα προνόμια του, φοβούμενος τη μεγάλη επιρροή των Ζαγορισίων οι οποίοι βρίσκονταν κοντά στο Σουλτάνο, και ιδιαίτερα αυτή ενός Καπέσοβίτη, του Βρούζου που ήταν γιατρός του Σελίμ Γ'.

Υπό την ηγεμονία του Αλή Πασά (1788 έως 1822) το Ζαγόρι δεν είχε παρά μόνον δύο προεστούς: τον Ιωαννούτσο Καραμεσίνη από το Καπέσοβο και το γιό του Αλέξη Νούτσο. Ο Ιωαννούτσος Καραμεσίνης ήταν τραπεζίτης και έμπορος στην Κωνσταντινούπολη. Βοήθησε τον Πασά να καταλάβει το πασαλίκι των Ιωαννίνων. Πέθανε το 1797. Ήταν ο δωρητής της εκκλησίας του Καπέσοβου Άγιος Νικόλαος. Ο Αλέξης Νούτσος (1769-1822) διορίστηκε προεστός μετά το θάνατο του πατέρα του. Πολύ προικισμένος, είχε μάθει τα ελληνικά, τα γαλλικά, τα τούρκικα και τα αλβανικά. Δολοφονήθηκε το 1822.

Σύμφωνα με μερικούς, η διοίκησή του επέτρεψε την ανάπτυξη των Ζαγοροχωρίων στα οποία έφερε τις τέχνες και τα γράμματα. Εκμεταλλευόμενος τη θέση του κοντά στον Αλή Πασά, υπήρξε πρωτεργάτης και ήρωας της ελληνικής ανεξαρτησίας. Σύμφωνα με άλλους, υπήρξε τύραννος για διοικούμενούς του και πρόδωσε το όνειρο της ανεξαρτησίας.

Την εποχή του Νούτσου, η δημοκρατική επίφαση της κοινότητας του Ζαγορίου είχε από καιρό πάψει να καλύπτει τον πραγματικό αριστοκρατικό της χαρακτήρα.

Ο Νούτσος υπήρξε ασφαλώς μαϊκίνας. Ενθάρρυνε τη μόρφωση. Κάτω από την διοίκησή του τα σχολεία διπλασιάστηκαν. Από την άλλη, είναι βέβαιο ότι υπέβαλε τους δημότες του σε υπερβολικούς φόρους εκ των οποίων πλούτισε. Οικείος του Αλή Πασά (ο μόνος Έλληνας που είχε την άδεια να κάθεται στο τραπέζι του βεζύρη), συνεργάτης των Τούρκων, επιδόθηκε αναμφίβολα σε διπλή συμπεριφορά κατά τις προετοιμασίες του απελευθερωτικού πολέμου της Ελλάδας.

Ενσαρκώνει άριστα την εποχή που τα Ζαγοροχώρια άγγιζαν το αποκορύφωμα του πλούτου και της κουλτούρας τους, αλλά και την παρακμή των θεσμών τους, το προμήνυμα για επερχόμενη κατάρρευση.

Παρακμή των Ζαγοροχωριών

Με το θάνατο του Αλή Πασά η ισχύς των προνομίων μειώνεται. Τα Ζαγοροχώρια όμως δεν είχαν ακόμη χάσει την ευημερία τους. Κατασκευάζουν ακόμη μεγάλα σχολεία. Οι αδελφοί Πασχάλη ιδρύουν το 1861, στο Καπέσοβο τη Μεγάλη Σχολή, που προορίζονταν να είναι το Πανεπιστήμιο της περιοχής του Ζαγορίου.

Αλλά συνεπεία μυστικών ενεργειών, εξεγέρσεων, τα προνόμια καταργούνται το 1868. Ολόκληρη η Ήπειρος φτωχαίνει, τα περισσότερα χωριά υποδουλώνονται. Οι χωριάτες στερούνται την ιδιοκτησία της γής και τους επιβάλλονται πιεστικοί φόροι. Με αφορμή τους ρωσοτουρκικούς πολέμους το 1854 και το 1877 γίνονται τοπικές εξεγέρσεις. Κατά τον πρώτο βαλκανικό πόλεμο ο ελληνικός στρατός καταλαμβάνει την Ήπειρο και την απελευθερώνει από τον οθωμανικό ζυγό.

Οι Ζαγορίσιοι μετανάστες δολοφονούνται στα βαλκάνια, γυμνώνονται από τη Σοβιετική επανάσταση, απελαύνονται από την Τουρκία και χάνουν τον αλλοτινό τους πλούτο. Και με τη ληστεία, την ιταλική επίθεση του 1940 (που απωθείται ως την εμφάνιση των Γερμανών το 1941), με την ξένη κατοχή και τον εμφύλιο πόλεμο που διαρκεί από το 1946 ως το 1948, ολοκληρώνεται η οικονομική τους καταστροφή.

1 Βλ. Δημήτριος Ράπτης, *Ο Αλέξης Νούτσος και η εποχή του*, 90 σελ. Διηλωματική Εργασία, Ιωάννινα 2008

▶ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥΤΣΟΥ - ΚΑΡΑΜΕΣΙΝΗ ΠΟΥ ΦΥΛΑΣΣΕΤΑΙ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ ΚΑΠΕΣΟΒΟΥ

2.2 τοπογραφία και δρόμοι

Το Καπέσοβο βρίσκεται στην περιοχή του Ζαγορίου στην Ήπειρο (πλάνο I), στο άκρο της οροσειράς των Βαλκανίων, στην Πίνδο. Η περιοχή αυτή εμφανίζει έντονο τονισμένο και συγκεχυμένο ανάγλυφο. Αποκομμένο από την πεδιάδα των Ιωαννίνων και της λίμνης τους με την οροσειρά του Μίτσικελίου, αποτελείται από λεκανοπέδια και τις πηγές του Βοϊδομάτη, του Ζαγορίτικου και του Βάρδα. Βαθιές κοιλάδες, φαρδιές ή αποκλεισμένες, σειρές λόφων συχνά καλυπτόμενων από δάση, βοσκοτόπια που βρίσκονται σε υψόμετρο 1.500 και 2.000 μέτρων.

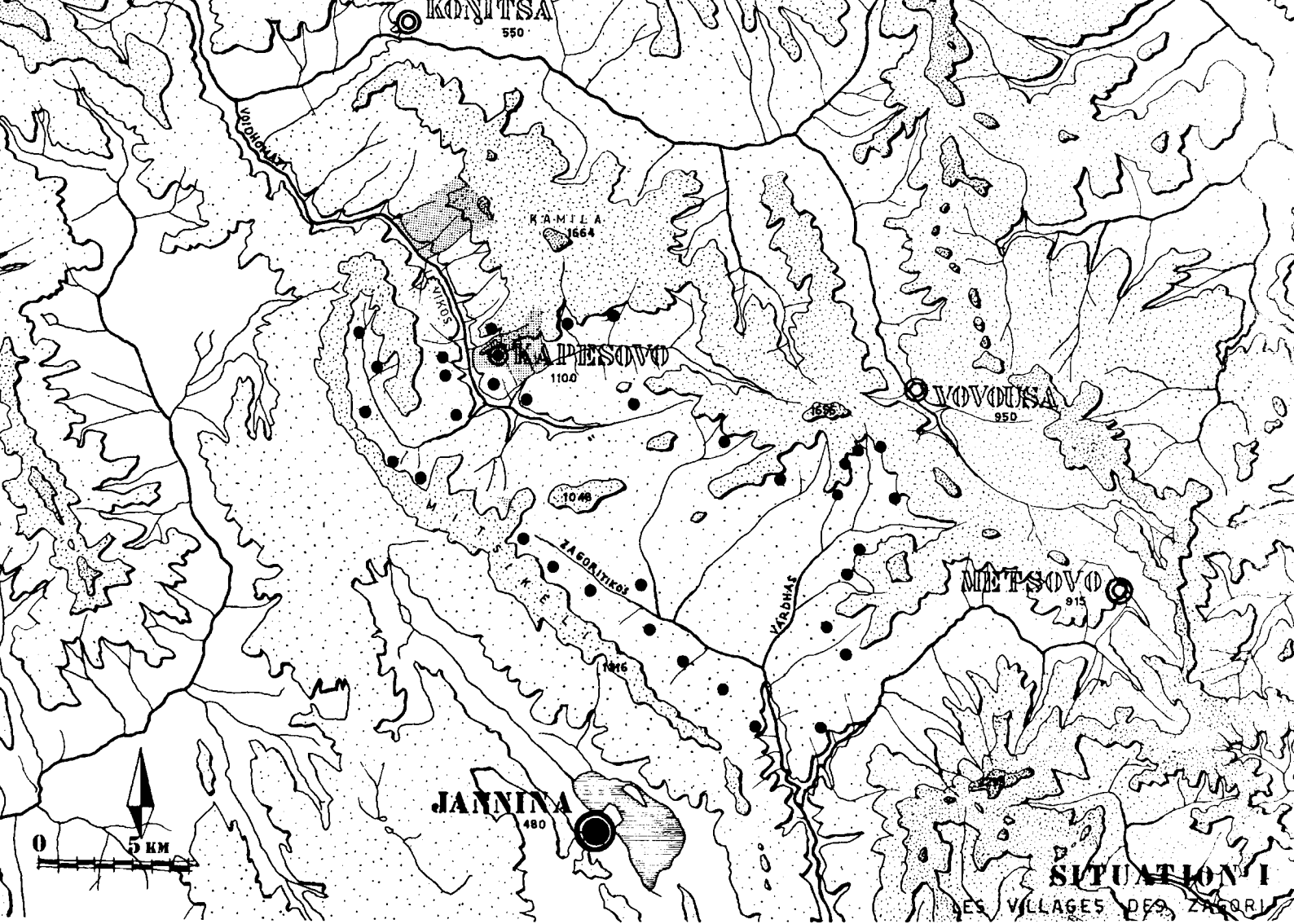
Το Καπέσοβο σε υψόμετρο 1.100 μέτρων είναι αποκομπισμένο σε ένα από τα αντερείσματα της Γκαμήλας, στο εσωτερικό ενός μεγάλου μαιάνδρου του Βοϊδομάτη (πλάνο II). Το ποτάμι αυτό εισέρχεται κάτω από το χωριό σ' ένα θαυμάσιο πέρασμα, τον Βίκο.

Το χωριό δεσπόζεται από μια μικρή κορυφή, τη Γραδίστα (1.245 μέτρα). Είναι μια βραχώδης ράχη στα προεξοχή που κλείνει την είσοδο της διαδρομής, αποκομμένη από τον ορεινό όγκο της Γκαμήλας με έναν βαθύ φαράγγι με απόκρημνα βράχια, όπου κυλάει ένας μικρός παραπόταμος του Βοϊδομάτη (βλ. έγχρωμο φωτ. 1).

Μια μικρή κοιλάδα αμφιθεατρικά κατεβαίνει κάτω από το χωριό, με δυτική κατεύθυνση. Χάρη στο υψόμετρό του, το Καπέσοβο έχει ένα εξαιρετικό κλίμα. Η θερμοκρασία είναι ευχάριστη το κατακαλόκαιρο και δεν ξεπερνάει τους 30 βαθμούς. Οι νύχτες είναι πάντοτε δροσερές. Η ομίχλη της άνοιξης και του φθινοπώρου διατηρείται στο βάθος των κοιλάδων, κάτω

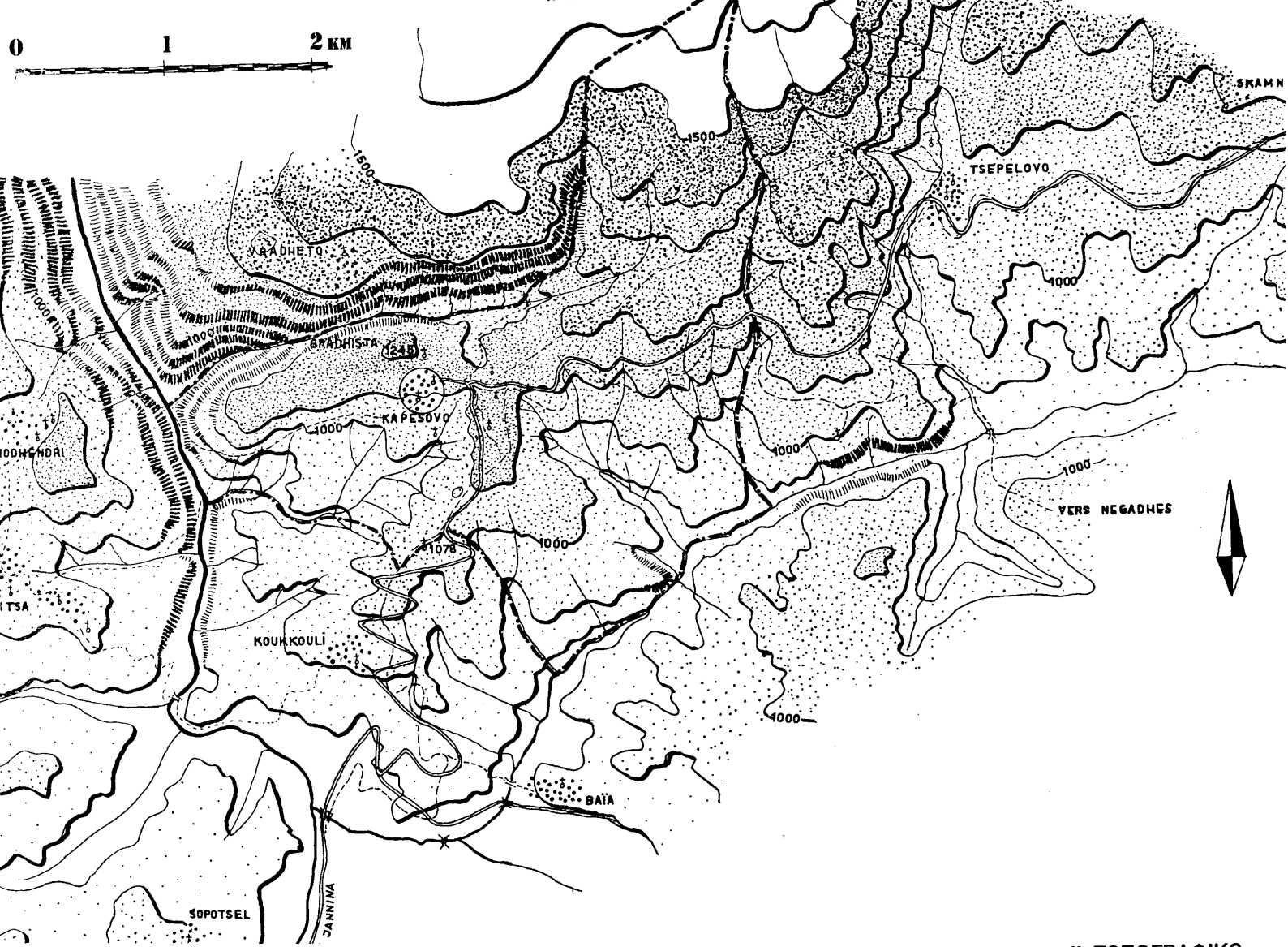

► Η ΧΑΡΑΔΡΑ ΤΟΥ ΒΙΚΟΥ

I. TA ZAGOPOXΩPIA

II. ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ

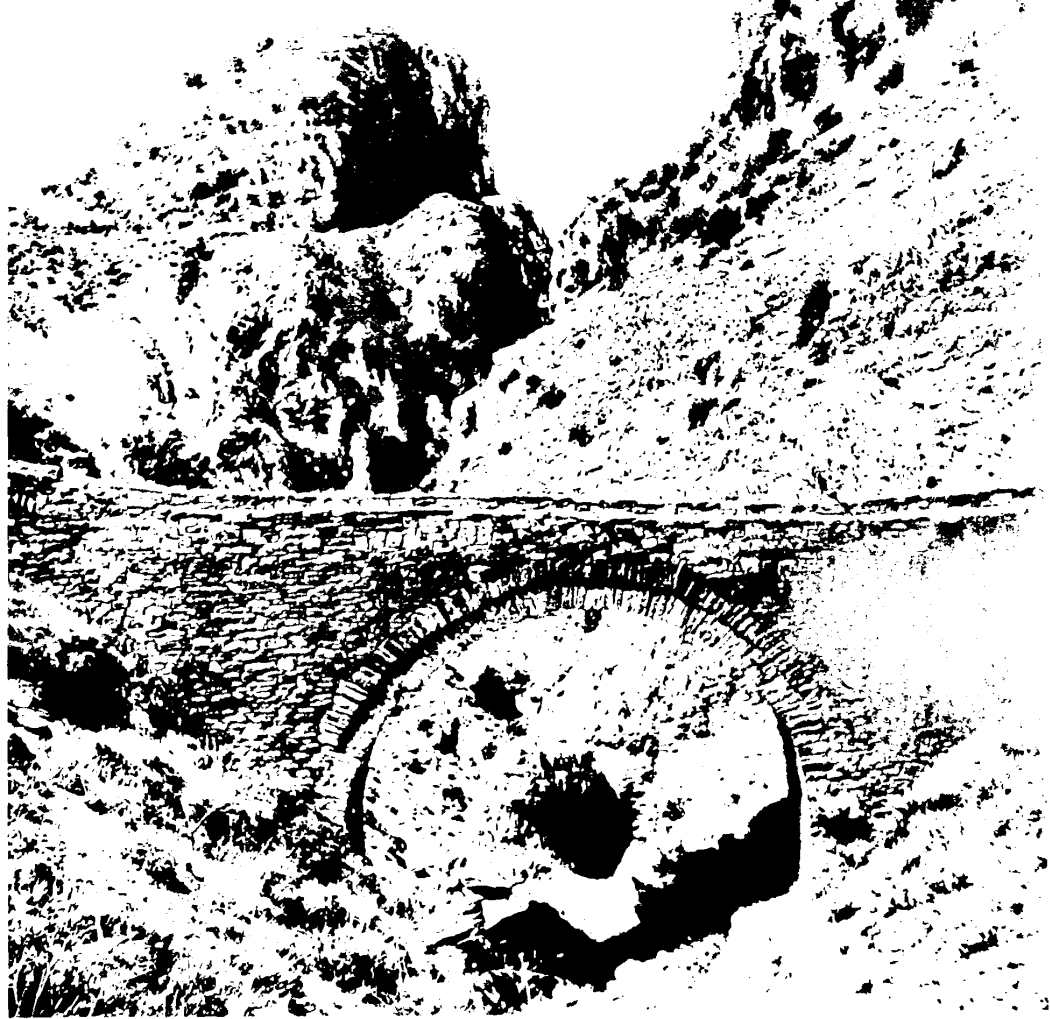

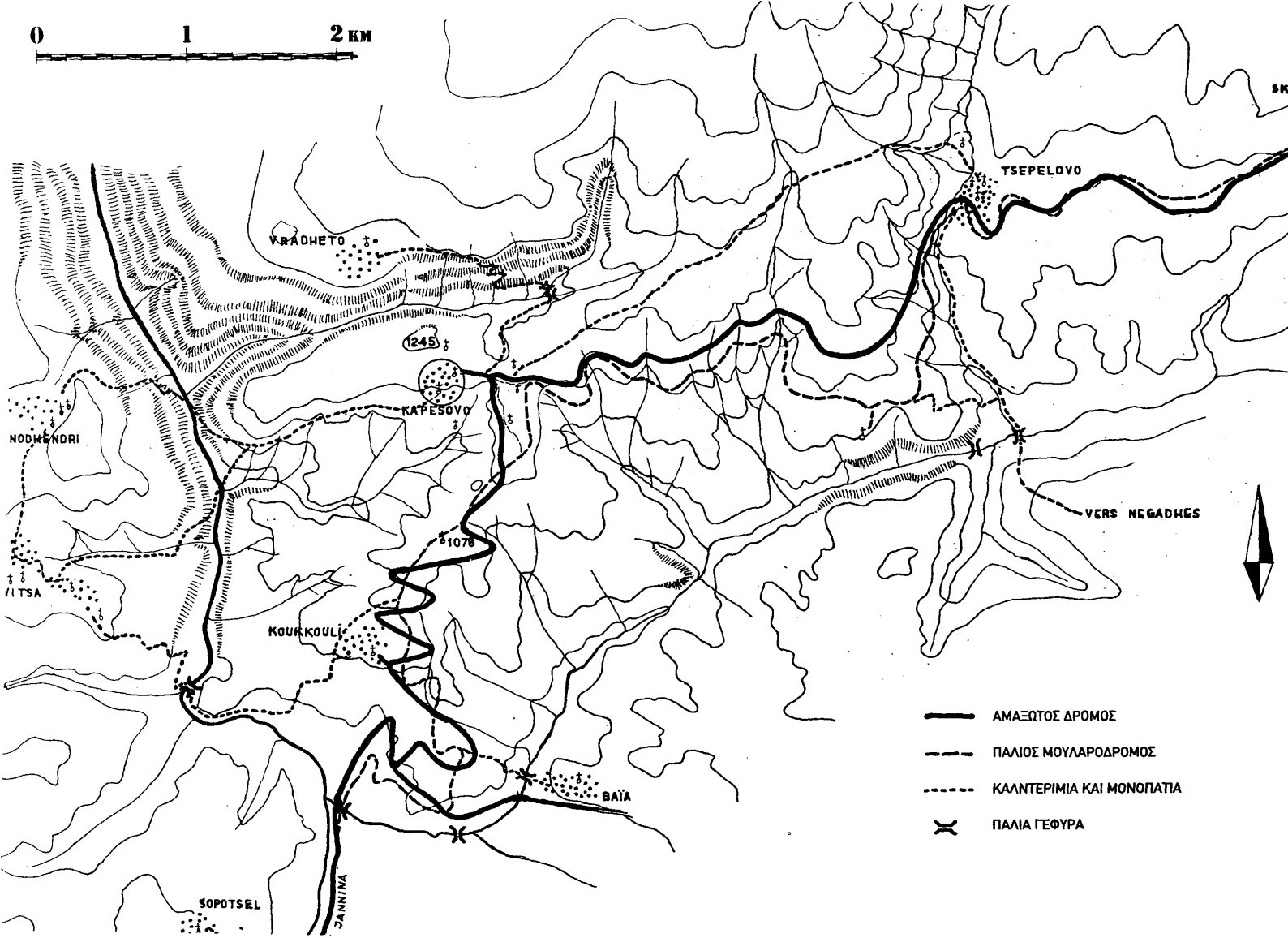
► ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΟΥ ΚΑΠΕΣΟΒΟΥ

από το χωριό. Οι βροχές είναι σπάνιες από τον Μάιο έως τον Σεπτέμβριο. Κατά του χειμερινούς μήνες (Δεκέμβριο με Μάρτιο) το χιόνι μπορεί να φθάσει τα δύο μέτρα, αν και υπάρχουν χρονιές που δεν ξεπερνάει στο χωριό τα τριάντα εκατοστά.

Αλλά ακόμη και στην καρδιά του χειμώνα το ψύχος δεν είναι έντονο, χάρη στην τοπογραφική θέση του. Ενώ τα περισσότερα των εδαφών του είναι προσανατολισμένα νότια και νοτιοανατολικά και είναι εκτεθειμένα στους χειμερινούς ανέμους που έρχονται από τα ανατολικά, το χωριό βλέπει νοτιοδυτικά προστατευμένο καλά από τους βόρειους ανέμους από τη Γραδίστα, ενώ προστατεύεται επιπλέον από τους ανατολικούς ανέμους από τη βραχώδη προεξοχή που περιβάλλει τον Βοϊδομάτη.

Υπάρχουν μερικές πηγές χαμηλά στο χωριό. Μόνο μία ή δύο απ' αυτές έχουν νερό στις πιο ζεστές μέρες του καλοκαιριού· η ανωμαλία οφείλεται στη χαράδρα η οποία, στο βόρειο μέρος του χωριού, χωρίζει το Καπέσοβο από τον ορεινό όγκο της Γραδίστας και δια-

III. ΔΡΟΜΟΙ ΚΑΙ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

► ΓΕΦΥΡΙ ΤΟΥ ΚΟΥΚΟΥΛΙΟΥ

κόπτει το πέρασμα των νερών. Μέχρι τα τελευταία χρόνια, οι κάτοικοι αναπλήρωναν την έλλειψη νερού των πηγών χάρη σε μερικές «στέρνες» του χωριού. Στη συνέχεια, το 1958, συγκέντρωσαν, πέρα από τη χαράδρα, τα νερά μιας πηγής της Ιτιάς, αρκετά πλούσια σε νερό, ώστε να ρυθμιστεί το πρόβλημα της υδροδότησης και να επιτραπεί μάλιστα να αντιμετωπιστεί η απευθείας υδροδότηση κάθε σπιτιού.

Ο παλιός μουλαρόδρομος που διασχίζει το Ζαγόρι, από τα Γιάννενα στα Γρεβενά, ανεβαίνει από το Κουκούλι στη νοτιοανατολική πλαγιά του βουνού και κατευθύνεται προς το Τσεπέλοβο και το Σκαμνέλι περνώντας στα 300 μέτρα από το Καπέσοβο. Το χωριό ενώνεται με το δρόμο αυτό με δύο καλντερίμια που συγκλίνουν στον αυχένα, πάνω από τα σπίτια (πλάνο III).

Ο σημερινός αμαξιτός δρόμος που τοποθετεί το Καπέσοβο στα 43 χλμ από τα Γιάννενα, περνάει σε καμιά πενήντα μέτρα από το χωριό. Το αμαξιτό τμήμα που το συνδέει καταλήγει περιμετρικά του νεκροταφείου. Με τον τρόπο αυτό, η κατασκευή του

► ΓΕΦΥΡΙ ΤΟΥ ΒΟΪΔΟΜΑΤΗ

δρόμου δεν αφαιρέσει τίποτε από την ομοιογένεια του χωριού. Οι παλιές του προσβάσεις διατηρήθηκαν. Φτάνει κανείς στο χωριό από τον αυχένα, περνώντας κάτω από το λόφο του νεκροταφείου. Από εκεί ξεκινούν οι δρόμοι που οδηγούν στα σπίτια και στην πλατεία. Μόνο ο μουλαρόδρομος που ανεβαίνει από το Μονοδένδρι και τη Βίτσα φτάνει στο χωριό από χαμηλά.

Έχει προγραμματιστεί να γίνει μια μεγάλη εθνική οδός που θα επιτρέπει στους αυτοκινητιστές που έρχονται από το Μπρίντζι με τα φέρυ-μποτ της Κέρκυρας και της Ηγουμενίτσας να προσεγγίζουν τα Γιάννενα και να διασχίζουν τα Ζαγοροχώρια για να κατευθυνθούν προς τα Γρεβενά, την Κοζάνη και τη Θεσσαλονίκη. Προς στιγμή γίνεται το τμήμα που συνδέει την Ηγουμενίτσα με τα Γιάννενα, και θα πρέπει να τελειώσει σε 6 περίπου χρόνια. Θα είναι, με την εθνική οδό Ιωαννίνων-Αθηνών και Αθηνών-Θεσσαλονίκης μια από τις πιο μεγάλες οδικές τουριστικές αρτηρίες της Ελλάδας.

► ΓΕΦΥΡΙ ΤΩΝ ΝΕΓΑΔΩΝ

Ο δρόμος αυτός θα περάσει μερικές εκατοντάδες μέτρα από το Καπέσοβο, μεταξύ του σημερινού δρόμου και του παλιού μουλαρόδρομου. Ο ρόλος του στην τουριστική ανάπτυξη του Ζαγοριού θα είναι αξιόλογος με την έλευση των τουριστών που θα εξασφαλίσει. Οι περιπατητές θα ανακαλύψουν με θαυμασμό τα παλιά πλακόστρωτα δρομάκια που «ακολουθούν» τις ράψεις του βουνού, κατεβαίνουν στις χαράδρες, από το ένα χωριό στο άλλο, τα θαυμαστά ημικυκλικά γεφύρια πάνω από τα οποία οι περιπατητές διασχίζουν τους χείμαρρους.

■ Σήμερα, η εθνική οδός Ηγουμενίτσα-Θεσσαλονίκη δεν περνάει από το Καπέσοβο, αλλά από το Μέτσοβο. Θα βοηθήσει όμως σημαντικά την τουριστική ανάπτυξη του Ζαγοριού και του Καπέσοβου που απέχει τρεις ώρες μόνο από τη Θεσσαλονίκη...

Το Καπέσοβο είναι ένα από τα λιγότερο κατοικημένα χωριά του Ζαγορίου. Την εποχή της ευημερίας του δεν είχε παρά μόνον 80 οικογένειες, ενώ τα άλλα χωριά που βρίσκονταν τριγύρω είχαν πολύ περισσότερους κατοίκους: Βραδέτο=90, Κουκούλι, Σκαμνέλι και Μπάγια=150, Τσεπέλοβο=200 και η Βίτσα=230 οικογένειες. Ο πληθυσμός μειώθηκε σ' όλα τα χωριά. Μόνον πλέον στο Καπέσοβο, υπάρχουν καμιά τριανταριά οικογένειες.

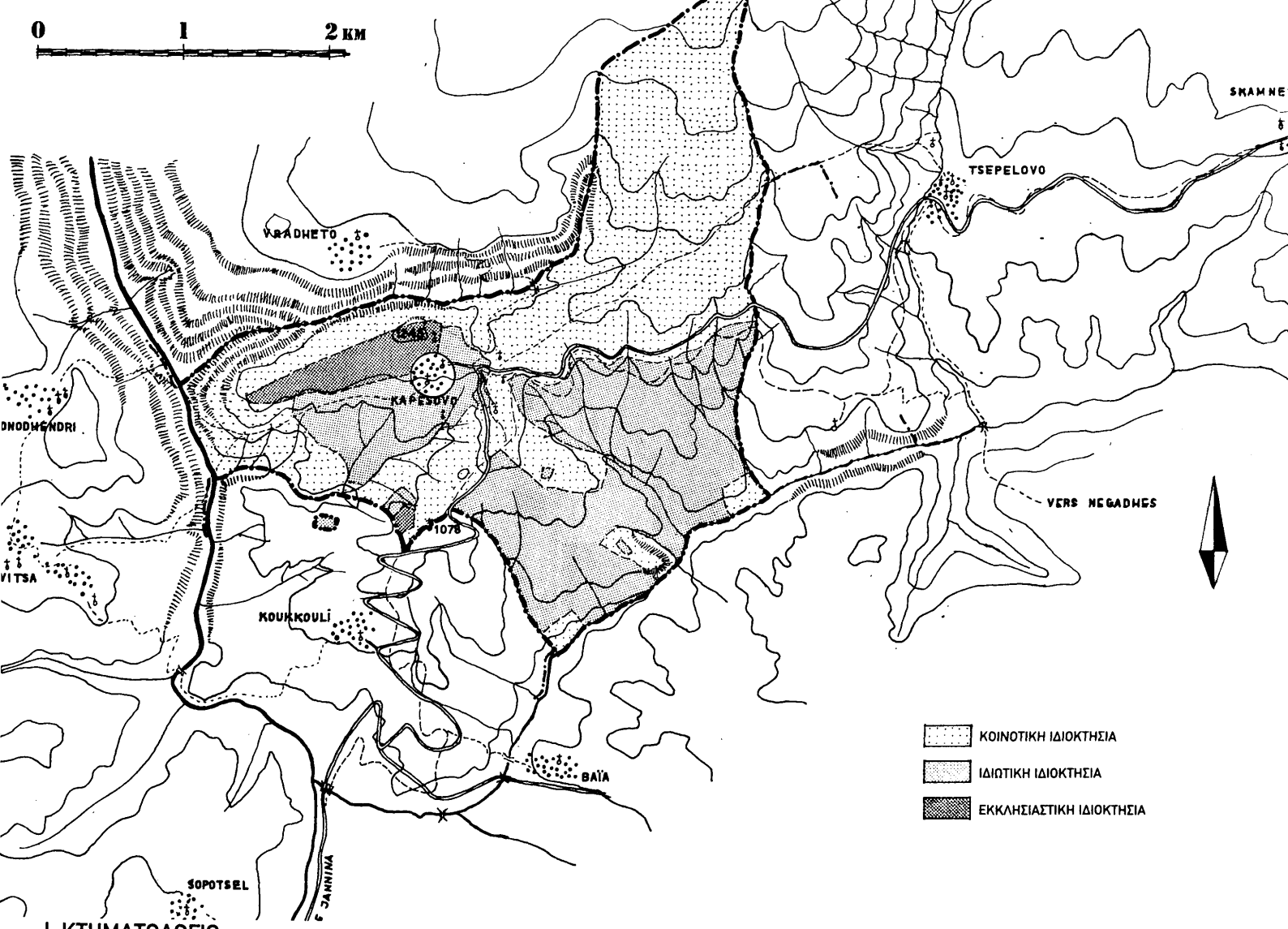
Το έδαφος του Καπεσόβου, κυρίως τα βοσκοτόπια του, είναι λιγότερο εκτεταμένα απ' ότι των άλλων χωριών της περιοχής. Επτά χιλιάδες στρέμματα γη περιβάλλουν το χωριό, 8.500 στρέμματα βρίσκονται στο βουνό, σε απόσταση λίγων ωρών με τα πόδια. Οι εύφορες εκτάσεις είναι διαμοιρασμένες στους κατοίκους του χωριού. Μόνον τα βοσκοτόπια του βουνού και οι άγονες πλαγιές είναι κοινοτική ιδιοκτησία (χάρτης I).

Οι εκτάσεις αυτές δεν αξιοποιούνται ικανοποιητικά. Το ποσοστό των καλλιεργειών είναι ελάχιστο: λιγότερο από 2,5%. Το δάσος καλύπτει το 7,6%. Τα 8.500 στρέμματα που βρίσκονται στο βουνό δίνουν τροφή σε δύο χιλιάδες κεφάλια μικρών ζώων. Το μεγαλύτερο μέρος του εδάφους που περιβάλλει το χωριό δεν είναι παραπλαγιές αποψιλωμένες καλυμμένες από βουνόκεδρους θάμνους του οποίους ασταμάτητα έχουν βοσκήσει γίδια και που οι κάτοικοι έχουν κόψει και τους χρησιμοποιούν ως χειμερινή τροφή των γιδιών καθώς και για τη φωτιά τους (χάρτης II).

Οι καλλιέργειες είναι εξαιρετικά περιορισμένες και τεμαχισμένες ως τον ορίζοντα. Η ορεινή φύση του

0 1 2 KM

I. ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

εδάφους εξηγεί σ' ένα βαθμό αυτόν τον τεμαχισμό, καθιστώντας εξάλλου δύσκολο τον εκσυγχρονισμό των μεθόδων αγροκαλλιέργειας στο μέλλον, που έχουν παραμείνει τελείως χειρωνακτικές. Αντιθέτως, η μεγάλη κλίση του εδάφους θα ευνοούσε τη δενδροκαλλιέργεια με τις απαραίτητες παρεμβάσεις (πεζούλια, κτλ.).

Οι καλλιέργειες αυτές δεν εξασφαλίζουν καμιά εξαγωγή. Δεν επαρκούν μάλιστα ούτε και για τοπική κατανάλωση. Η παραγωγή δημητριακών είναι ελάχιστη: όλοι οι κάτοικοι αγοράζουν αλεύρι στα μαγαζιά του χωριού. Η παραγωγή σανού είναι πιο σημαντική: είναι για το τσίσμα των ζωντανών κατά τη διάρκεια των 3 με 5 μηνών του χειμώνα.

Εάν το υψόμετρο του Καπεσόβου (1.100 μ.) αποκλείει τα ελαιόδεντρα, τις αμυγδαλιές και τα εσπεριδοειδή, τα άλλα οπωροφόρα δέντρα βρίσκουν εδώ εξαιρετικές κλιματικές συνθήκες. Οι μηλιές, οι κερασιές και οι καρυδιές κυρίως καρποφορούν θαυμάσια. Η καλλιέρ-

▶ ΤΑ ΑΜΠΕΛΙΑ

γεία τους θα μπορούσε να αναπτυχθεί πολύ καλά, ιδιαιτέρως η καλλιέργεια της καρυδιάς της οποίας οι καρποί εύκολα μπορούν να εξαχθούν και θα βρίσκουν πάντοτε αγορές στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό.

Τα αμπέλια παράγουν ένα εξαιρετικό κρασί, λευκό ή κόκκινο, συχνά ελαφρά αφρώδη διακριτικά αρωματισμένο με λίγη γεύση ρετσίνας. Άλλοτε, τα αμπέλια ήταν πολύ πιο εκτεταμένα. Βλέπουμε ακόμη στις πλαγιές των κοιλάδων παλιά πλατώματα που σήμερα έχουν καταρρεύσει. Το κρασί έπαψε να είναι αντικείμενο για εξαγωγές.

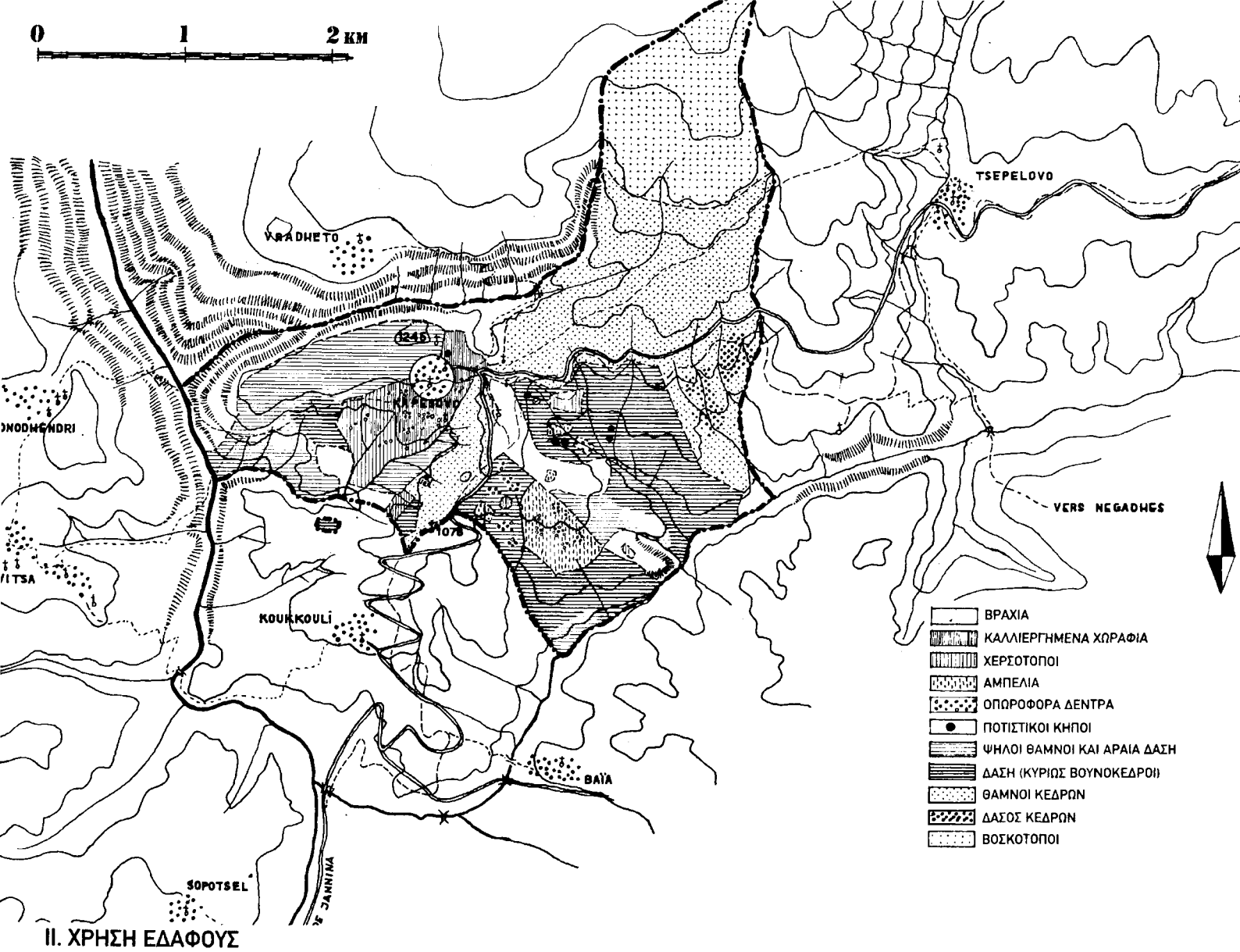
Η κτηνοτροφία εξασφαλίζει στο χωριό εισόδημα ελαφρώς καλύτερο από το εισόδημα των καλλιεργειών (16% του συνολικού εισοδήματος του χωριού, έναντι 15,2% της αγροκαλλιέργειας). Κάθε οικογένεια κατέχει τουλάχιστον καμιά δεκαριά γίδες και πρόβατα, καμιά φορά μία ή δύο αγελάδες και τα μοσχάρια τους. Τα ζώα αυτά παραμένουν όλο το χρόνο στο χωριό το οποίο εγκαταλείπουν κάθε πρωί, 9 μήνες στους 12, για να βοσκήσουν στα εδάφη που περιβάλλουν το χωριό. Το χειμώνα, ζουν μέσα στους στάβλους μέχρι να εξαντληθούν τα αποθέματα τροφής: 95.000 οκάδες σανού (εκ των οποίων 30.000 μονάχα προέρχονται από τις εκτάσεις του χωριού), 40.000 οκάδες φυλλωμάτων και κλαδιών που τρώνε οι γίδες και 500 οκάδες εισαγόμενες ζωτροφές.

Η κτηνοτροφία, με την πώληση του άσπρου τυριού και του κρέατος, παρέχει μερικές δυνατότητες κέρδους σ' όλους τους κατοίκους του χωριού. Αλλά μόνο μια οικογένεια κατέχει ένα κοπάδι με κάποια αξία (500 κεφάλια μικρών ζώων) που βόσκει για 5 μήνες στα βοσκοτόπια του βουνού και κατεβαίνει το χειμώνα στις πεδιάδες των Ιωαννίνων ή της Πρέβεζας, σε λιβάδια η ενοικίαση των οποίων απορροφά το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων από το κοπάδι.

Τα βοσκοτόπια του βουνού υποδέχονται κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού 1.600 κεφάλια μικρών ζώων που ανήκουν σε ξένους ως προς το χωριό, γενικώς σε Σαρακατσάνους. Η κοινότητα εισπράττει 55.000 δραχμές από την ετήσια ενοικίαση των βοσκοτόπων του βουνού. Δεν έχει άλλο οικονομικό έσοδο.

0 1 2 ΚΜ

- BRACHIA
- ΚΑΛΙΕΡΓΗΜΕΝΑ ΧΩΡΑΦΙΑ
- ΧΕΡΣΟΤΟΠΙ
- ΑΜΠΕΛΙΑ
- ΟΠΩΡΟΦΟΡΑ ΔΕΝΤΡΑ
- ΠΟΤΙΣΤΙΚΟΙ ΚΗΠΟΙ
- ΨΗΛΟΙ ΘΑΜΝΟΙ ΚΑΙ ΑΡΑΙΑ ΔΑΣΗ
- ΔΑΣΗ (ΚΥΡΙΩΣ ΒΟΥΝΟΚΕΔΡΟΙ)
- ΘΑΜΝΟΙ ΚΕΔΡΩΝ
- ΔΑΣΟΣ ΚΕΔΡΩΝ
- ΒΟΣΚΟΤΟΠΙ

II. ΧΡΗΣΗ ΕΔΑΦΟΥΣ

► ΒΕΛΑΝΙΔΙΩΝΑΣ (ΔΡΥΜΩΝΑΣ)

Η δασική ζώνη δεν έχει παρά μόνον 1.095 στρέμματα, εκ των οποίων 70 ανήκουν στην εκκλησία και 25 σε ιδιώτες. Τα υπόλοιπα ανήκουν στην κοινότητα. Οι λόχμες και οι θάμνοι με τους οποίους τρέφονται οι γίδες καλύπτουν μια επιφάνεια 4.070 στρεμμάτων που θα μπορούσαν να γίνουν δάση, εάν οι κάτοικοι αποδέχονταν να μη βόσκουν τα γίδια τους και να μη κόβουν κάθε χρόνο 40.000 οκάδες φυλλωμένα κλαδιά. Σήμερα, σε 25 στρέμματα μονάχα απαγορεύεται η βοσκή, ενώ 1.000 στρέμματα δάσους είναι κάθε χρόνο το αντικείμενο κοπής φυλλωμένων κλαδιών.

Το δάσος κυρίως αποτελείται από βελανιδιές ανακατεμένες με σφένδαμους, βουνόκεδρους, πράσινες βελανιδιές και οπωροφόρα δέντρα. Πωλούνται κάθε χρόνο 15 κυβικά μέτρα τεμαχισμένης βελανιδιάς αξίας 15.000 δραχμών, 20.000 οκάδες ξύλου για θέρμανση (4.400 δρχ) και 10.000 οκάδες κάρβουνο ξύλου (15.000 δρχ). Μ' αυτά τα ξύλα καλύπτονται οι ανάγκες του χωριού.

Ο κίνδυνος που αποτελούν τα γίδια αρχίζει να γίνεται αισθητός από τους κατοίκους του χωριού. Εντούτοις, η ευκολία που παρουσιάζει η εκτροφή τους και τα έσοδα που ποσοστιαία είναι σημαντικότερα θα καθυστερήσουν ακόμη για πολύ καιρό την αντικατάσταση των γιδιών με κοπάδια προβάτων που απαιτούν περισσότερο σανό.

Η παρέμβαση στην περιοχή των υπηρεσιών του Ο.Ε.Σ.Ε. (στον οποίο χρωστάω τα νούμερα που συνοδεύουν αυτή τη μελέτη) έχει αποφέρει εξαιρετικά αποτελέσματα. Η επαναδάσωση 3.000 θαμνωδών στρεμμάτων που έχουν παραχωρηθεί από την κοινότητα βρίσκεται σε εξέλιξη. Οι πλαγιές αυτές θα είναι σύντομα καλυμμένες από πεύκα, ακακίες, βελανιδιές, καρυδιές και καστανιές.

2.4 ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Ο πληθυσμός του Καπεσόβου ήταν, το 1928, 124 κάτοικοι άνω των 14 χρόνων, το 1940, 135, και το 1951 92 κάτοικοι άνω των 14 χρόνων. Το 1957, 123 κάτοικοι ανήκαν σε 32 οικογένειες: 55 άνδρες και 68 γυναίκες, στους οποίους πρέπει να προσθέσουμε 22 παιδιά κάτω των 14 χρόνων.

Φαίνεται επομένως ότι η δημογραφική κατάσταση του χωριού είχε παραμείνει στάσιμη τα τελευταία 30 χρόνια. Στην πραγματικότητα, υπέστη βαθιές δομικές αλλαγές.

Στις 32 οικογένειες του χωριού, οι 10 είχαν το βασικό τους εισόδημα από την αγροκαλλιέργεια και συμπληρωματικά από την κτηνοτροφία. Οκτώ οικογένειες ζουν αποκλειστικά από την κτηνοτροφία.

Ο διαμοιρασμός των πηγών των εσόδων (χωράφια και ζώα) είναι σχετικά ίσος μεταξύ των κατοίκων του χωριού. Δεν υπάρχει πλέον μεγάλη περιουσία. Το γεγονός αυτό προσδίδει στο χωριό τον χαρακτήρα της ομογενούς κοινότητας αγροτών και κτηνοτρόφων.

Η γη έπαψε να αποτελεί την πηγή εσόδων των άλλων οικογενειών: είναι κυρίως οικογένειες διδασκάλων, καθηγητών, εκπαιρισμένων τεχνιτών / βιοτεχνών. Μερικοί Καπεσοβίτες έκαναν εξόχλου λαμπρή καριέρα στην Αθήνα ή αλλού στην Ελλάδα.

Ο εκπατρισμός των ανδρών του χωριού, οι οποίοι πήγαιναν να κερδίσουν αλλού χρήματα τα οποία πρόσφεραν στις οικογένειές τους, κράτησε μέχρι τις αρχές του αιώνα. Μια γριά μου μίλησε ακόμη για τις διαμονές που ο σύζυγός της είχε κάνει στην Αλεξάνδρεια ως αρτοποιός, για 5, 6, 8 χρόνια χωρίς να τη δει. Η Αίγυπτος και η Ανατολία ήταν οι κύριοι προορισμοί

› ΜΕΛΠΩ ΝΟΥΣΙΑΔΗ

του Ζαγορίου λένε για το Καπέσοβο «το καλλιεργημένο Καπέσοβο, το χωριό των δασκάλων». Όταν βρισκόμαστε στο χωριό, 22 από τους κατοίκους του ήταν καθηγητές ή διδάσκαλοι, ενεργοί ή συνταξιούχοι. Το κύριο μέλημα των περισσότερων Καπεσοβιτών είναι να επιτρέψουν στα παιδιά τους «να μάθουν γράμματα» να πάνε στο Πανεπιστήμιο (και ενίοτε στο εξωτερικό).

Η κατάσταση αυτή, συνδεδεμένη με τη μείωση του αριθμού των γεννήσεων, δημιουργεί για το χωριό ένα μεγάλο κίνδυνο, που διαγράφεται ήδη με τρόπο αρκετά προειδοποιητικό: θα δούμε σε λίγα χρόνια από τώρα τα δύο ή τρία παιδιά μιας οικογένειας να εγκαταλείπουν τον τόπο για να ασκήσουν αλλού ελεύθερα επαγγέλματα ή επιστημονικά. Μόνο μια άνοδος του επιπέδου ζωής θα συγκρατήσει τους νέους στο Καπέσοβο.

Οι 18 οικογένειες που επιδίδονται στην καλλιέργεια δε βρίσκουν σταθερή απασχόληση εδώ. Από το σύνολο των ημερών εργασίας την οποία άνδρες, γυναίκες και παιδιά θα μπορούσαν να παρέχουν, μόνον το 45% χρησιμοποιούνται πραγματικά. Στο σύνολο των οικο-

› ΠΑΝΗΓΥΡΙ

γενειών του χωριού, 12 εργάζονται μόνον το ένα τέταρτο των εργάσιμων ημερών και 14 ασχολούνται μια μέρα στις δύο εργάσιμες μέρες. Πρέπει να ειπωθεί πόσο σημαντικό είναι να γίνει προσπάθεια στο χωριό δημιουργίας συμπληρωματικών απασχολήσεων και καινούριες δυνατότητες κέρδους.

Την άνοιξη, απασχολούνται στα αμπέλια, κόβουν ξύλα. Τον Ιούνιο και τον Ιούλιο κόβουν το χόρτο, δουλεύουν στα περιβόλια και τ' αμπέλια. Τον Αύγουστο και στις αρχές Σεπτεμβρίου έρχονται ο τρύγος και το κόψιμο των φυλλωμένων κλαδιών με τα οποία τρέφονται τα γίδια το χειμώνα. Με τον Σεπτέμβριο και Οκτώβριο καταφθάνουν τα οργώματα και η σπορά. Μετά είναι χειμώνας, από το Νοέμβριο μέχρι το Φεβρουάριο, σχεδόν χωρίς δουλειά. Το κυνήγι προσφέρει μερικές ψυχαγωγίες.

Οι αυλόπορτες των περισσότερων σπιτιών του χωριού, συνήθως έχουν δύο πεζούλια που βλέπουν στο δρόμο, σχεδόν πάντα κατειλημμένα με τη δύση του ήλιου. Μόλις τελειώσει η μέρα, οι γυναίκες βγαίνουν

» ΠΑΝΗΓΥΡΙ

» ΠΑΝΗΓΥΡΙ

» ΠΑΝΗΓΥΡΙ

από το σπίτι τους και κάθονται εκεί. Από την μια πόρτα στην άλλη αφηγούνται ιστορίες. Οι άντρες επιστρέφουν από τη δουλειά τους και κάθονται στα πεζούλια περιμένοντας την επιστροφή των κοπαδιών τους, στην αρχή τις αγελάδες, μετά τα πρόβατα και τέλος τα γίδια. Άνθρωποι περνούν και ανταλλάσσουν κουβέντες. Τα πεζούλια αυτά παίζουν μεγάλο ρόλο στη ζωή του χωριού, και, στην είσοδο της ιδιωτικής αυλής αλλά στο δρόμο, γίνεται το πέρασμα από την οικογενειακή στην κοινωνική ζωή.

Καθώς πέφτει η νύχτα, οι άνθρωποι συγκεντρώνονται στα δύο καφενεία, μιλάνε, παίζουν χαρτιά και τάβλι, μέχρι τις 10 η ώρα. Το Σάββατο μένουν πιο πολύ. Μετά ο καθένας πηγαίνει για ύπνο. Η ζωή ξαναρχίζει το πρωί νωρίς. Αλλά το χωριό ξαναβρίσκει τη ζωηρόδα του το απόγευμα κατά τις 5 η ώρα όταν τα παιδιά και οι νεαροί συναντούνται στην πλατεία, γύρω από τον πλάτανο.

Η κοινωνική ζωή εκφράζεται κυρίως με τους γάμους, τις γιορτές και το πένθος. Ήμουν στο Καπέσο-

βο κάποια Κυριακή που γινόταν το μνημόσυνο ενός κατόικου του χωριού που είχε πεθάνει ένα χρόνο πριν. Στη λειτουργία παρευρίσκονταν πολλές κόσμος. Μετά το μνημόσυνο μοίρασαν ένα γλυκό φτιαγμένο από σιτάρι και λουκούμια σ' εκείνους που είχαν έρθει. Λίγο αργότερα, όλο το χωριό περνούσε από το σπίτι του νεκρού. Η οικογένειά του ήταν συγκεντρωμένη σ' ένα δωμάτιο. Περνούσαν από μπροστά τους και τους έσφιγγαν το χέρι. Σε μια διπλανή αίθουσα κάθονταν και οι γυναίκες τους πρόσφεραν καφέ, ούζο.

Επίσης, στα γενέθλια, όλοι οι κάτοικοι του χωριού πηγαίνουν στο σπίτι του προσώπου της ημέρας και του δίνουν τις ευχές τους. Προσφέρεται γεύμα στους συγγενείς που έρχονται από τα άλλα χωριά, στον δήμαρχο και στον παπά.

Αλλά το γεγονός της χρονιάς είναι το πανηγύρι, η μεγάλη γιορτή του χωριού. Λαμβάνει χώρα στο Καπέσοβο στις 20 Ιουλίου. Αρχίζει με λειτουργία στο παρεκκλήσι του Προφήτη Ηλία. Οι οργανοπαίκτες, έχουν έρθει από κάποιο διπλανό χωριό με τους υουσι-

κούς επικεφαλής. Η πομπή πηγαίνει από σπίτι σε σπίτι. Τους υποδέχονται κάθε φορά με ούζο, σοκολατάκια και γλυκά του κουταλιού.

Χωρίζουν για να πάνε σπίτι τους για φαγητό. Τα αρνιά έχουν σουβλιστεί από την προηγούμενη ημέρα. Επιστρέφουν, το απόγευμα στην πλατεία, οι οργανοπαίκτες παίρνουν θέση και παίζουν όλη τη νύχτα. Έρχονται από τα διπλανά χωριά και χορεύουν μέχρι το ξημέρωμα. Στη συνέχεια συγκεντρώνονται σ' ένα σπίτι, στην αυλή του και αρχίζουν το τραγούδι με τους μουσικούς τραγουδώντας παλιά τραγούδια (φωτογραφίες). Το πρωινό περνάει. Ξαναρχίζουν το χορό, πηγαίνουν για φαγητό και για να κοιμηθούν λιγάκι και για δυο μέρες όλα ξαναρχίζουν.

2.5 το μέλλον

Πρέπει ν' αφήσουμε το Καπέσοβο να σβήσει; οι κάτοικοί του να εξαφανιστούν; Η περιοχή είναι πράγματι ανίκανη να τους εξασφαλίσει ένα επαρκές επίπεδο ζωής; Ασφαλώς όχι.

Τα Ζαγοροχώρια έγιναν φτωκά από το γεγονός ότι κυρίως οι άνθρωποί τους, αφού είδαν τόσες φορές εξεγέρσεις ή πολέμους να εκμηδενίζουν τις προσπάθειές τους, συνήθισαν να εργάζονται για τον επιούσιο και μόνο.

Αρχίζουν εξάλλου να αντιλαμβάνονται ότι θα μπορούσαν να τα καταφέρουν για να βελτιώσουν την κατάστασή τους. Κατά τη διάρκεια της παραμονής μου, όλοι ενδιαφέρονταν να κατασκευάσουν ένα γαλακτοκομείο, όπου θα επεξεργάζονταν το γάλα των γύρω χωριών. Προσπαθούν να φυτέψουν οπωροφόρα δέντρα, μάταια όμως γιατί τα δέντρα μαραίνονται.

Η Ο.Ε.Σ.Ε. ήδη ανέλαβε στην περιοχή πρωτοβουλίες γενικού ενδιαφέροντος, όπως τη σταθεροποίηση των χειμάρρων και την αναδάσωση. Κυρίως θα ταίριαζε τώρα να βοηθηθούν οι κάτοικοι στη βελτίωση των συνθηκών κτηνοτροφίας, να πειστούν να αντικαταστήσουν τα γίδια τους με πρόβατα αναπτύσσοντας ταυτόχρονα την παραγωγή σανού και να τους προμηθεύσουν καλύτερες ράτσες αγελάδων. Να τους εκπαιδεύσουν κυρίως στην κατασκευή και εκμετάλλευση στάβλων με καλύτερους κανόνες υγιεινής.

Θα έπρεπε τέλος να βοηθηθούν οι κάτοικοι, ώστε να φυτέψουν οπωροφόρα δέντρα τα οποία θα ευδοκίμοι-σαν στο συγκεκριμένο έδαφος και κλίμα και τα οποία θα πρόσφεραν πλούτο στην περιοχή.

Η εξυγίανση που βρίσκεται σε εξέλιξη στον κάμπο των Ιωαννίνων θα πολλαπλασιάσει τις καλλιέργειες. Τα

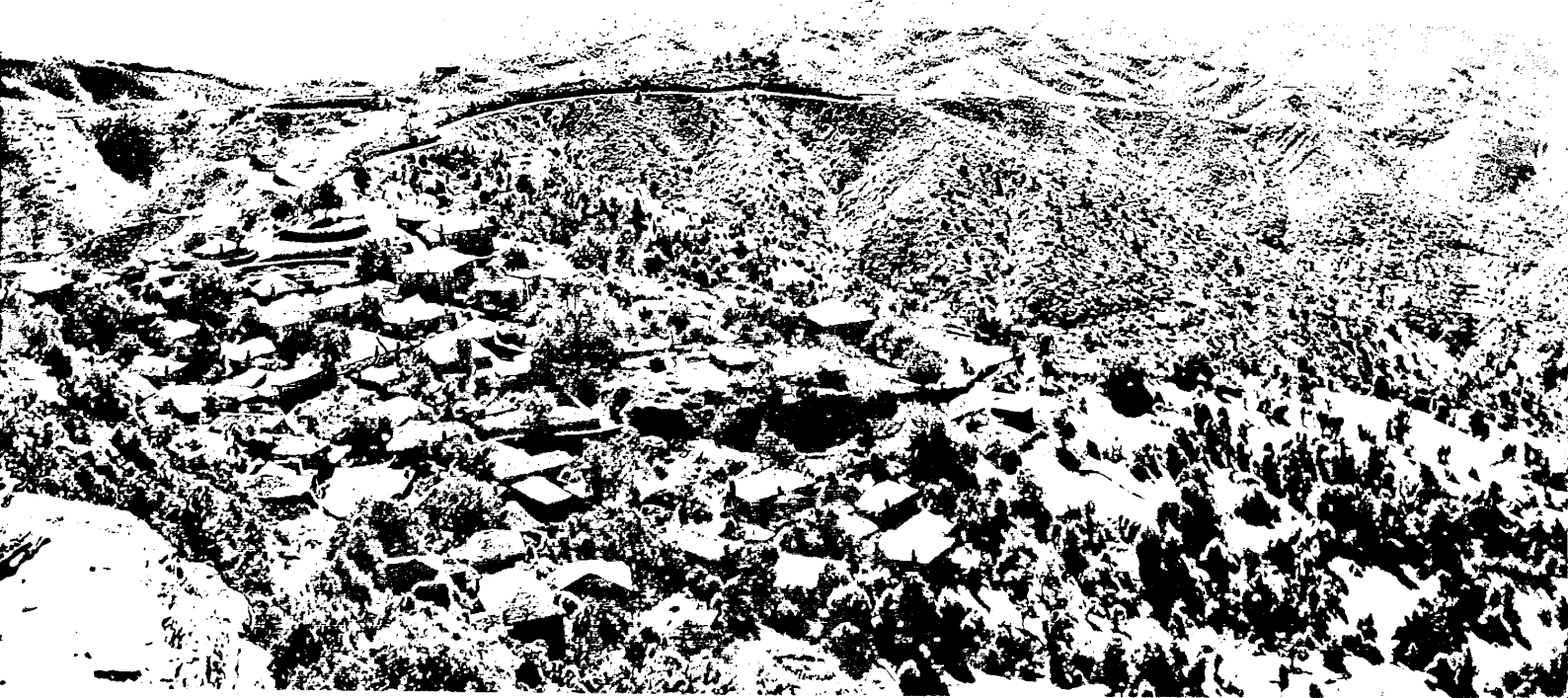
Ζαγοροχώρια θα μπορέσουν με τον τρόπο αυτό να βρουν στην πόρτα τους το χορτάρι που χρειάζονται για να έχουν καλές συνθήκες υγιεινής στους στάβλους τους και να εξασφαλίζουν την απαραίτητη κοπριά για τη δεντροκαλλιέργεια.

Θα πρέπει επίσης να μη παραμελήσουν τις δυνατό-τες κέρδους που προσφέρει η τουριστική ανάπτυξη. Το ευχάριστο κλίμα των Ζαγοροχωρίων καθιστά τα χωριά προνομιούχα θέρετρα. Και, οπωσδήποτε η θέση του Καπεσόβου, κοντά σε μια από τις τρεις μεγάλες κυκλοφοριακές αρτηρίες της Ελλάδος, στην καρδιά μιας από τις περιοχές της Ηπείρου που είναι οι πιο πλούσιες σε φυσικές ομορφιές, σε εκκλησίες, σε μοναστήρια, σε παλιά ωραία σπίτια, θα πρέπει να προσελκύσει πλήθος τουριστών.

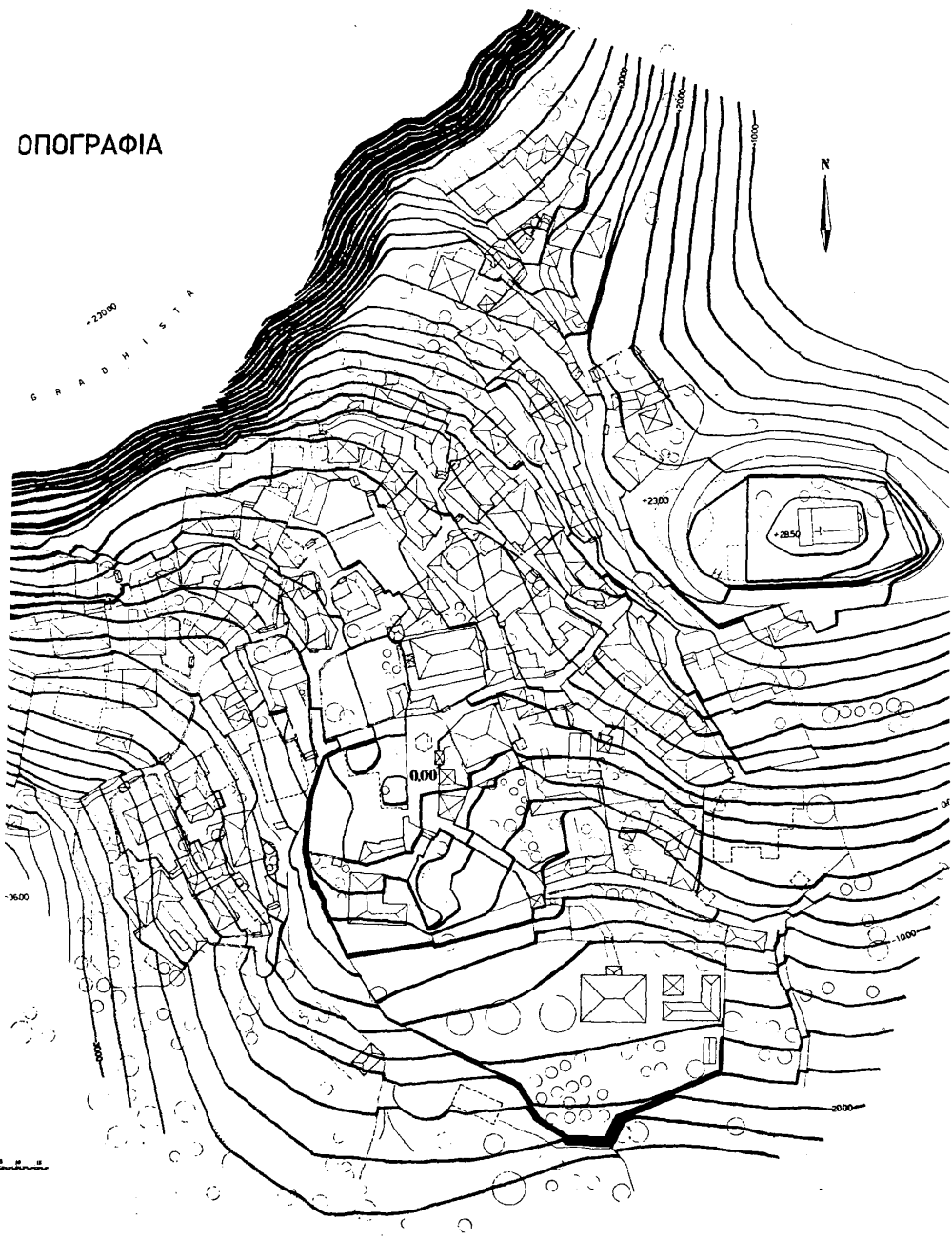
Υπό τον όρο να γίνει κάτι ώστε να μπορούν να τους φιλοξενήσουν (τους τουρίστες!). Για να επωφεληθούν όλοι οι κάτοικοι του χωριού από αυτή την τουριστική κίνηση θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα κέντρο υποδοχής, όπου οι ξένοι θα μπορούσαν να σιτίζονται σ' ένα ευχάριστο περιβάλλον και θα μπορούσαν να διαμένουν σε μεγαλόπρεπα δωμάτια με τοιχογραφίες, με ταβάνια ξυλόγλυπτα, όπως τα άφθονα δωμάτια που υπάρχουν στα παλιά σπίτια του χωριού τα οποία είναι πολύ ευρύχωρα για τους σημερινούς κατοίκους.

Εφ' όσον έχουν ευτυχώς κατάληξη όλες αυτές οι προσπάθειες, το Καπέσοβο και όλα τα Ζαγοροχώρια που είναι γύρω του θα μπορέσουν να γίνουν πάλι μια εύπορη περιοχή.

ΟΠΟΓΡΑΦΙΑ

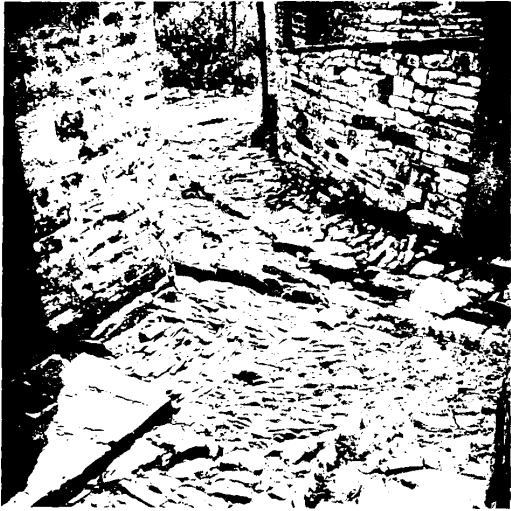

3.1 διαρρύθμιση του χωριού

Το Καπέσοβο βρίσκεται στο πάνω μέρος μιας κοιλάδας σε σχήμα κωνιού, μεταξύ του απόκρημνου λόφου Γραδίστα (βλ. έγχρ. φωτ. 1) και μιας βραχώδους προεξοχής με ΝΔ προσανατολισμό (χάρτης 1). Τα σπίτια στο πάνω μέρος του χωριού κλιμακώνονται στον αυχένα, απ' όπου κατεβαίνουμε στη χαράδρα ενός παραποτάμου του Βοϊδομάτη. Τα σπίτια που βρίσκονται τελείως χαμηλά φτάνουν μέχρι τις πηγές. Κάτω από το χωριό εκτείνονται τα λιβάδια, τα χωράφια και τα περιβόλια (βλ. έγχρ. φωτ. 2).

► ΣΟΚΑΚΙ

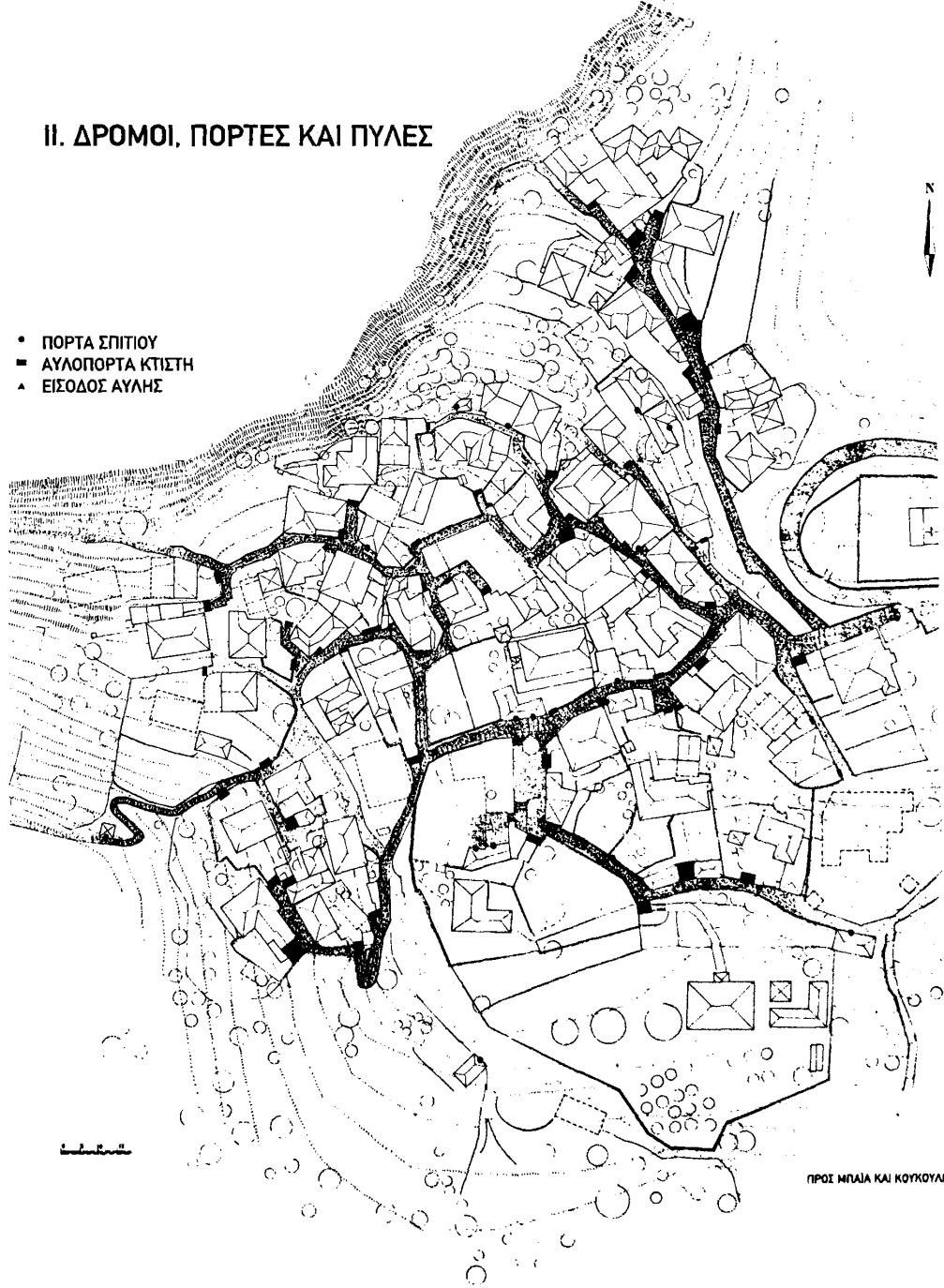

• ΠΛΑΚΟΣΤΡΩΣΗ ΤΩΝ ΣΟΚΑΚΙΩΝ

II. ΔΡΟΜΟΙ, ΠΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΠΥΛΕΣ

- ΠΟΡΤΑ ΣΠΙΤΙΟΥ
- ΑΥΛΟΠΟΡΤΑ ΚΤΙΣΤΗ
- ▲ ΕΙΣΟΔΟΣ ΑΥΛΗΣ

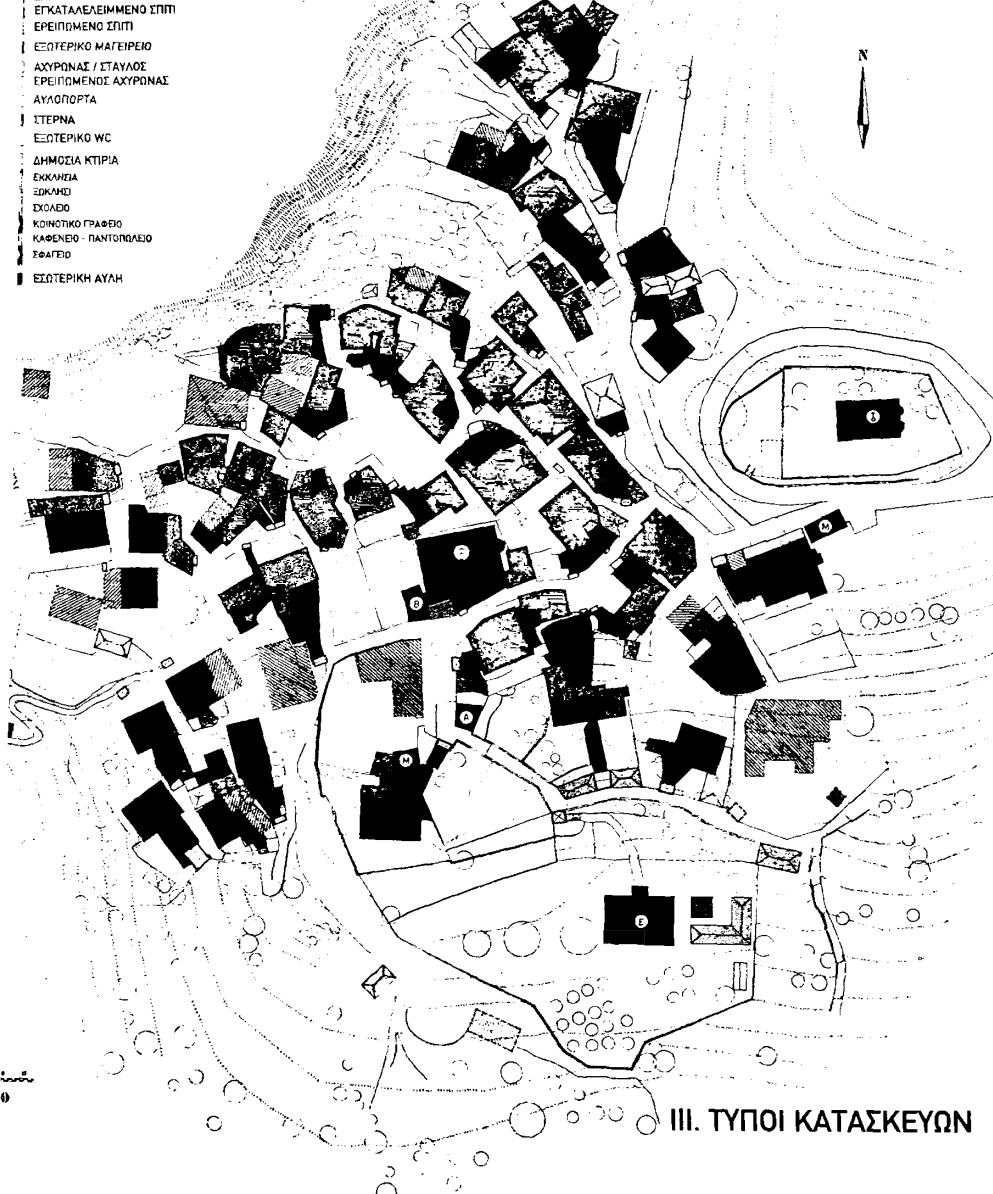
ΠΡΟΣ ΜΠΑΛΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΚΟΥΛΑ

Οι παλιές κατοικίες φαίνεται να έχουν κατασκευαστεί στο πιο προστατευμένο μέρος: στο ίσιωμα που βρίσκεται μεταξύ της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου και της Γραδίτσας. Κατόπιν η επέκταση έγινε με τη μόνιμη έγνοια να διαμένουν όσο περισσότερο γίνεται προς τα ψηλότερα. Αντί να κατεβαίνουν προς το βάθος της κοιλάδας, από το χαμηλό μέρος του παλιού καλντεριμιού που έφτανε στο χωριό, οι Καπεσοβίτες προτίμησαν να φτιάξουν τα σπίτια τους πάνω στον αυχένα ή στις απότομες πλαγιές που επιμηκύνουν τα απόκρημνα βράχια της Γραδίτσας.

Η ΝΑ επέκταση είναι η πιο πρόσφατη. Τα μεγάλα σπίτια και το Σχολείο που ορθώνονται εκεί ήταν πιο καλά εξοπλισμένα απ' ό,τι τα πρώτα σπίτια, ώστε να προφυλάσσονται από τον αέρα και το κρύο.

Το χωριό διασχίζεται από τον παλιό «καλντεριμωτό» δρόμο που κατεβαίνει από τον αυχένα στο βάθος της κοιλάδας για να ανεβεί στη συνέχεια απέναντι, προς τα χωριά Μονοδέντρι και Βίτσα (χάρτης II). Από το ένα και το άλλο μέρος του δρόμου κλιμακώνονται αρκετά σπίτια, ο παλιός φούρνος, η πλατεία («το μεσοχώρι») και η εκκλησία.

ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΜΜΕΝΟ ΣΠΙΤΙ
 ΕΡΕΠΙΩΜΕΝΟ ΣΠΙΤΙ
 ΕΣΠΕΡΙΚΟ ΜΑΓΕΙΡΙΟ
 ΑΧΥΡΩΝΑΣ / ΣΤΑΥΛΟΣ
 ΕΡΕΠΙΩΜΕΝΟΣ ΑΧΥΡΩΝΑΣ
 ΑΥΛΟΠΟΡΤΑ
 ΣΤΕΡΝΑ
 ΕΣΠΕΡΙΚΟ WC
 ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΤΙΡΙΑ
 ΕΚΚΛΗΣΙΑ
 ΕΔΚΛΗΣΙΑ
 ΣΧΟΛΕΙΟ
 ΚΟΙΝΩΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ
 ΚΑΦΕΝΕΙΟ - ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ
 ΣΤΑΓΕΙΟ
 ΕΣΠΕΡΙΚΗ ΑΥΛΗ

III. ΤΥΠΟΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ

Από το κεντρικό όρομο αυτο ξεκινούν μικροί ορμου («σοκάκια») παράλληλοι με τις καμπυλόπτες του εδάφους. Οι κατοικίες είναι διατεταγμένες κατά μήκος των σοκακιών χωρίς πολλά κενά μεταξύ τους.

Τα σοκάκια είναι στενά, «καλτεριμωτά», από σχιστόλιθο. Γλιστρούν μεταξύ των τοίχων των αυλών και των σπιτιών. Στα κεκλιμένα τμήματα, οι πλακίτσες είναι τοποθετημένες όρθιες, από κάθε πλευρά του κεντρικού αυλακίου. Όταν το σοκάκι γίνεται οριζόντιο, το δάπεδό του είναι φτιαγμένο με επίπεδες πλάκες. Τα σοκάκια γίνονται φαρδύτερα, σχεδόν πάντα, όταν φτάνουν μπροστά από την πόρτα μιάς αυλής.

Ένα από αυτά τα σοκάκια συνεχίζει σχεδόν οριζόντια μέχρι την πλαγιά της Γραδίτσας. Πηγαίνει προς το μεγάλο αλώνι, όπου αλώνιζαν τα σιτηρά, σε μερικές εκατοντάδες μέτρα από το χωριό. Κόβει τις τελευταίες απότομες και βραχώδεις πλαγιές της Γραδίτσας. Κατά μήκος αυτού του σοκακιού βρισκόταν, τον καιρό που ανθούσε το χωριό, το μεγαλύτερο μέρος των αχυρώνων που ακουμπούσαν στα βράχια. Σχεδόν όλα έγιναν ερείπια μετά τη συνήθεια να αποθηκεύουν το σιτό μέσα στο χωριό, πιο κοντά στους στάβλους, στο εσωτερικό των σπιτιών που είχαν εγκαταλειφθεί.

► ΚΟΙΝΩΤΙΚΟ ΑΛΩΝΙ

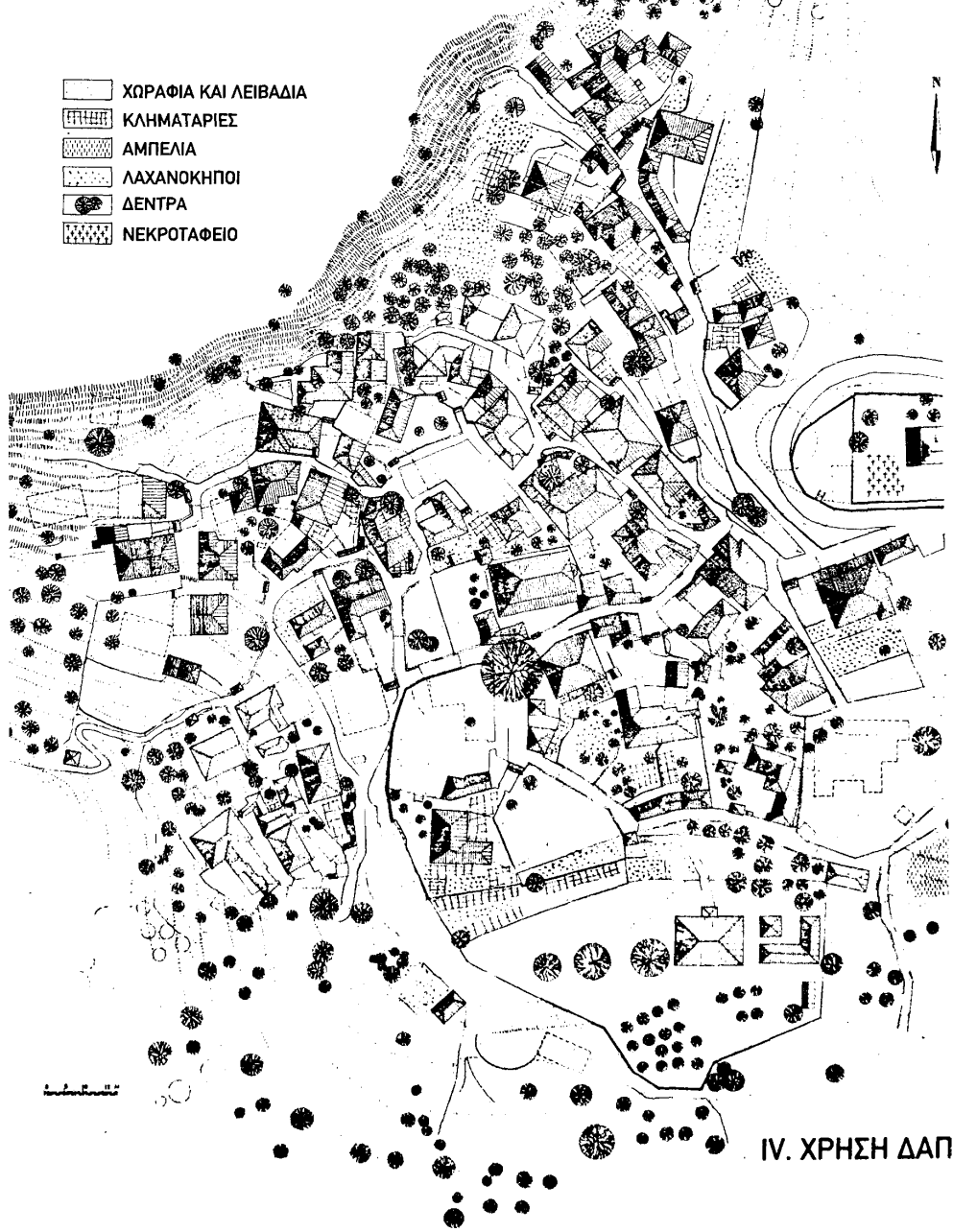
Το 1959, από τα 58 σπίτια διαφόρων εποχών που κατέγραψα στο χωριό, τα 21 μόνον κατοικούνται όλο το χρόνο. Το ένα μέρος εξ' αυτών είναι σχεδόν ερειπωμένο, ένα άλλο χρειάζεται σοβαρές ανακατασκευές. Πέντε σπίτια, εκ των οποίων τρία σε καλή κατάσταση, κατοικούνται γενικώς από τους ιδιοκτήτες τους κατά τη διάρκεια των διακοπών. Δεκάξι (16) έχουν μετατραπεί σε στάβλους ή αχυρώνες και έγιναν τελείως μη κατοικήσιμα. Εννέα (9) είναι άδεια όλο το χρόνο. Τέλος, επτά (7) είναι ερειπωμένα ή πλήρως κατεδαφισμένα (χάρτης III).

Σχεδόν κάθε σπίτι διαθέτει μια αυλή η οποία γίνεται το καλοκαίρι το κέντρο της οικογενειακής ζωής (χάρτης IV και V). Η αυλή έχει πολύ οικογενειακό χαρακτήρα. Ψηλοί τοίχοι τη χωρίζουν από το σοκάκι και μια πόρτα την κλείνει. Οι γείτονες δεν έχουν το δικαίωμα ν' ανοίξουν παράθυρα σ' αυτήν. Είναι πλακόστρωτη και συχνά καλυμμένη από μια κληματαριά: μπορεί να υπάρχουν και ένα ή δύο δέντρα. Στην αυλή μαγειρεύουν, το καλοκαίρι, είτε παιθρίως είτε σε μια κουζίνοβουλά επίπεδη, και δίπλα της υπάρχει ο φούρνος. Ένας στάβλος και τουαλέτες συμπληρώνουν γενικώς αυτό το σύνολο.

↳ ΣΟΚΑΚΙ

- ΧΩΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΛΕΙΒΑΔΙΑ
- ΚΛΗΜΑΤΑΡΙΕΣ
- ΑΜΠΕΛΙΑ
- ΛΑΧΑΝΟΚΗΠΟΙ
- ΔΕΝΤΡΑ
- ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ

ΉΜΑ ΠΑΣΧΑΛΗ
ΣΤΑ
ΣΤΙΚΟ

V. ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Η πλατεία («το μεσοχώρι») βρίσκεται στο σημείο που ο δρόμος που κατεβαίνει από τον αυχένα διασχίζει το μικρό ίσιωμα, όπου φτιάχτηκαν τα πρώτα σπίτια. Η πλατεία έχασε το χαρακτήρα της από τη στιγμή που τα σπίτια που βρίσκονταν δυτικά κατεδαφίστηκαν. Η εκκλησία δεν βλέπει απ' ευθείας στην πλατεία. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση διαθέτει τη δική της αυλή η οποία φτάνει μέχρι το δρόμο, πάνω από την πλατεία.

Πάνω από το χωριό, σ' ένα μικρό λόφο που δεσπόζει τον αυχένα, βρίσκεται το νεκροταφείο. Στο κέντρο, ένα εκκλησάκι αφιερωμένο στην Παναγία, κάτω από το οποίο βρίσκεται το οστεοφυλάκιο. Πιο παλιό από την εκκλησία, το εκκλησάκι αυτό επίσης καλύπτεται από τοιχογραφίες που χρονολογούνται από το 1763. Ένα δεύτερο κοινοτικό αλώνι, που βρίσκονταν στο δυτικό μέρος του νεκροταφείου καταστράφηκε με την κατασκευή της αμαξωτής οδού Ιωαννίνων-Λάρισας.

Το Σχολείο, πολύ μεγάλο διώροφο κτήριο, θεμελιώθηκε το 1861 από τους αδερφούς Πασχάλη.

■ Από το 1959 έως σήμερα το 2010, τό χωριό βεβαίως άλλαξε. Μερικά σπίτια εξαφανίστηκαν, άλλα, ολιγόριθμα, κτίστηκαν. Τα περισσότερα εκσυγχρονίστηκαν, συχνά σε βάρος του πραγματικού παραδοσιακού χαρακτήρα. Και μερικά μετατράπηκαν σε ξενώνες.

Το χωριό όμως κράτησε το χαρακτήρα του, την ενότητά του. Δεν εξαπλώθηκε. Έμεινε συγκεντρωμένο κάτω από τον αυχένα, στους πρόποδες της Γραδίτσας. Αυτό είναι το μεγαλύτερό του προτέρημα τώρα που ο τουρισμός αναπτύσσεται στα Ζαγοροχώρια.

Μόνο ένας δρόμος καινούργιος δημιουργήθηκε στην περιφέρεια του χωριού, που ενώνει την κύρια οδό Ιωαννίνων - Λαϊστας με το σχολείο και την πλατεία. Οι δρόμοι κράτησαν τον «καλύτεριμωτό» τους χαρακτήρα με το αυλάκι στη μέση, αν και όλοι έγιναν καινούριοι, ώστε να τους διαβαίνουν τα αυτοκίνητα.

► ΧΩΡΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΠΙΤΙΩΝ 50 ΚΑΙ 56

VI. ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΩΨΗ

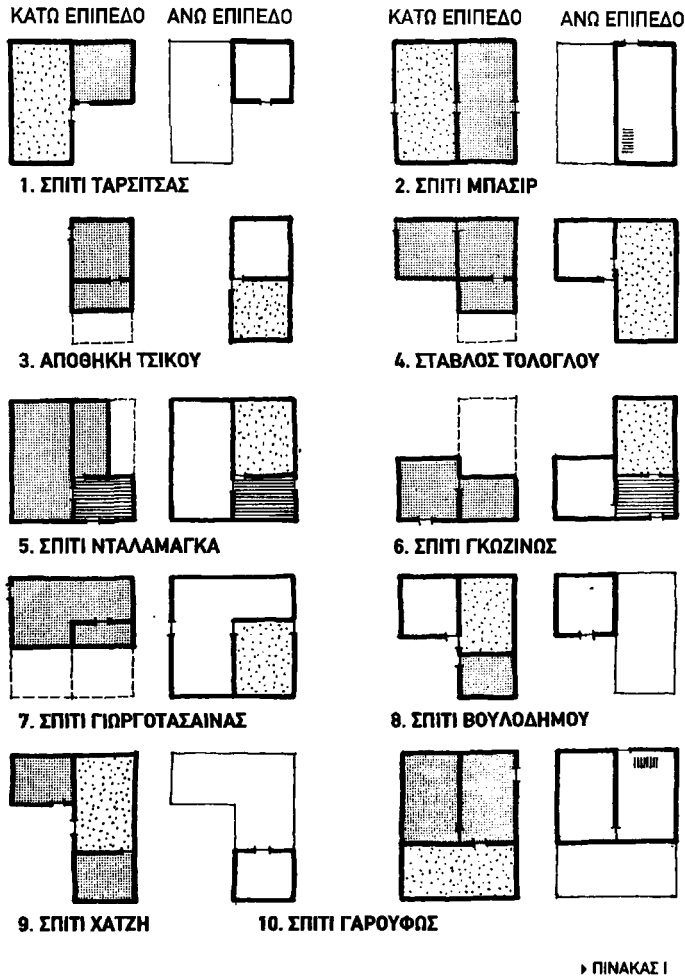
3.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΣΠΙΤΙΩΝ

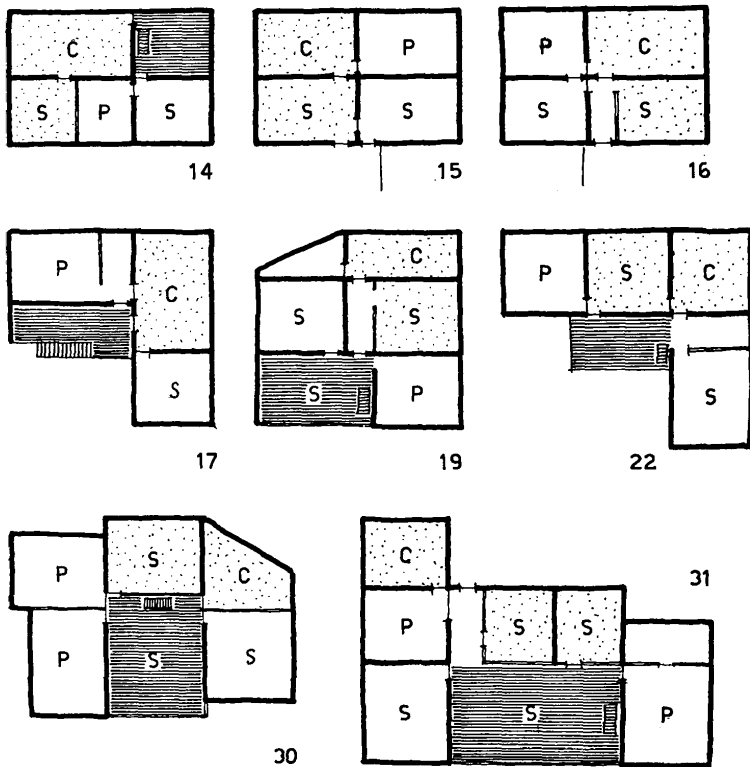
Οι μεγάλες κατοικίες του Καπεσόβου (σπίτι Μπαρζώκα, Τζούφη, Κουφολότα, κ.λ.π.) χρονολογούνται από τον 18ο αι. και ίσως προς τα τέλη του 17ου αι. Μεταξύ των άλλων, μερικές, πιο μικρές, μαρτυρούν και πιο παλιά χρονική περίοδο, στο σχεδιασμό και στην κατασκευή (οικίες Μπετουλά, Δούκα). Δεν φαίνονται πάντως να είναι προγενέστερες του 17ου αι.

Μερικές άλλες, μπορεί να είναι ακόμη πιο παλιές: ήταν αναμφίβολα τα πρώτα σπίτια του χωριού. Με βάση αυτές τις κατοικίες, μπορούμε να έχουμε κάποια ιδέα της ζωής, εξαιρετικά πρωτόγονης, των πρώτων κατοίκων του Καπεσόβου. Ζώντας κυρίως στο μαγειρείο, που είναι το πιο μεγάλο δωμάτιο και το πλέον προστατευμένο, συγκεντρώνονταν το βράδυ γύρω από την εστία, με δάπεδο από πατημένο χώμα, χωρίς άλλο φως από εκείνο της φωτιάς ή μιας ρετινωδούς δάδας. Ξύλινα παραθυρόφυλλα έκλειναν τα παράθυρα (συνήθως υπήρχε ένα παράθυρο, πλάτους μόλις 40 εκατοστών).

Το πλείστον των σπιτιών αυτών συμπεριλαμβάνουν ένα άλλο δωμάτιο με τζάκι, καλύτερα φωτιζόμενο με πιο πολλά παράθυρα. Σ' αυτό το δωμάτιο κοιμόνταν, εκτός ίσως στην καρδιά του χειμώνα, όταν έκανε πολύ κρύο. Από κάτω βρίσκεται συνήθως ο στάβλος ή το υπόγειο που συμπληρώνει αυτή την πρωτόγονη κατοικία.

Ός προς τα υπόλοιπα, η θέση των διαφόρων δωματίων ποικίλλει (πίνακας I). Η κλίση του εδάφους γενικώς χρησιμοποιείται για να υπάρχει ισόπεδη πρόσβα-

ΠΙΝΑΚΑΣ II

ση στα δύο επίπεδα (σπίτια 2 έως 6). Ένας μικρός διάδρομος, το χαγιάτι, εμφανίζεται σε μέρικα σπίτια (σπίτια 5 και 6).

Στον 17αι. (πίνακας II) ο τρόπος ζωής αλλάζει στα Ζαγοροχώρια. Οι αγροτοκαλλιεργητές και οι κτηνοτρόφοι μετατρέπονται σε ταξιδευτές και σε εμπόρους. Ο εκπατρισμός αποφέρει χρήμα και πνευματική καλλιέργεια στα χωριά.

Τα σπίτια της εποχής εκείνης είναι μεγαλύτερα από τα πρωτόγονα σπίτια. Τα δωμάτιά τους είναι πιο ψηλά και πιο ευρύχωρα. Τα πρώτα αρχιτεκτονικά σχέδια παραμένουν εντούτοις πολύ κοντά στα σχέδια των πρωτόγονων κατοικιών (σπίτι 11).

- δωμάτιο
- οντάς
- ανοικτή κρεβάτα
- μαγειρείο
- σπίτι
- κρεβάτα

Το χαρακτηριστικό σχέδιο της περιόδου αυτής περιλαμβάνει όμως τέσσερα δωμάτια σε σχήμα τετραγώνου και καθένα από τα δύο δωμάτια των «πρωτόγωνων» δωματίων διαφοροποιείται (οικίες 13 έως 16). Το μαγειρείο διπλασιάζεται από ένα δωμάτιο αποκαλούμενο «σπίτι» λίγο φωτισμένο, συχνά από μονάχα έναν φεγγίτη, με δάπεδο από πατημένο χώμα, όπου η οικογένεια περνάει τον χειμώνα.

Το «πρωτόγONO» δωμάτιο, όπου διαμένουν και κοιμούνται, διπλασιάζεται επίσης με τη δημιουργία μίας κρεβάτας, καλύτερα διαρρυθμισμένης. Όλα αυτά τα σπίτια συμπληρώνονται μ' ένα επίπεδο που βρίσκεται από κάτω με υπόγεια, στάβλους ή κελάρια.

Το σπίτι Δούκα (15) στο παλιό τους μέρος και το σπίτι Μπετουλά (16) μπορούν να θεωρηθούν ως ολοκληρωμένα παραδείγματα αυτών των ευρύχωρων και άνετων κατοικιών των πρώτων Καπεσοβιτών που επέστρεψαν στο χωριό τους, αφού δημιούργησαν περιουσία στο εξωτερικό.

Πιθανώς στα τέλη του 17ου αι. ή στις αρχές του 18ου αι. ένα καινούργιο σχέδιο σε σχήμα Γ αντικαθιστά εκείνο που σχημάτιζε τετράγωνο. Μία ανοικτή κρεβάτα εγκαθίσταται στην εσωτερική γωνία του Γ.

Μέχρι τότε, η οικογενειακή ζωή αναδιπλώνονταν μεταξύ των τεσσάρων τοίχων. Τώρα στρέφεται προς τα έξω. Το καινούργιο σχέδιο ενσωματώνει κατά κάποιον τρόπο την αυλή και τον κήπο στην κατοικία. Η κρεβάτα είναι το στοιχείο μετάβασης στο οποίο καταλήγουν όλα τα κατοικήσιμα δωμάτια.

Το σπίτι Φιλίδη (17) είναι ίσως η πιο παλιά μαρτυρία του καινούργιου αυτού τρόπου ζωής. Της αυτής εποχής χρονολογούνται πιθανώς το σπίτι Μανίκη (18) που

πρέπει να ήταν του αυτού τύπου και το πιο πρόσφατο τμήμα του σπιτιού Νταλαμάγκα (5): ο βράχος στον οποίο ακουμπάει αντικαθιστά εδώ την άλλη πλευρά του Γ.

Κατά τη διάρκεια του 18ου αι., η κρεβάτα, που στην αρχή ήταν τελείως ανοικτή, με τον καιρό θεωρείται όλο και περισσότερο δωμάτιο της κατοικίας. Μεγαλώνει μέχρι του σημείου να καταλαμβάνει τελείως την εσωτερική γωνία του Γ. Το απλό ξύλινο κιγκλίδωμα μεταμορφώνεται σε ξύλινη πλευρά με μεγάλα ανοίγματα τα οποία τον χειμώνα φράσσονται με ξύλινα «κανάτια» (=παραθυρόφυλλα), στα οποία με την πάροδο του χρόνου προσθέτουν τσαμλίκια. Η πρωτόγονη κρεβάτα γίνεται έτσι ένα ευρύχωρο δωμάτιο υποδοχής, πλήρως τζαμωμένο, όπου καταλήγει η σκάλα που ανεβαίνει από το «χαγιάτι» (είσοδος του σπιτιού). Από την «κρεβάτα» μπορεί κανείς να προσεγγίσει τα άλλα δωμάτια.

Τα περισσότερα σπίτια του 18ου αι. κατασκευάστηκαν με βάση το σχέδιο σε σχήμα Γ (σπίτια 19 έως 29). Κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του αιώνα αυτού και στις αρχές του επομένου, πολλές από τις κατοικίες αυτές τροποποιήθηκαν με την προσθήκη ενός ακόμη δωματίου που συμπλήρωνε τη σόλα. Το σχέδιο σε σχήμα Γ μετατράπηκε με τον τρόπο αυτό σε ένα σχέδιο σε σχήμα Π. Με τον ίδιο τρόπο, η συχνά μερικώς ανοικτή κρεβάτα μετατράπηκε σε κλειστή κρεβάτα, με ένα λεπτό ξύλινο τοίχο με ανασυρόμενα παράθυρα: τα «κιπέγκια».

Τα πιο μεγάλα και τα πιο ωραία σπίτια του Καπεσόβου (σπίτια 30 με 34) κτίστηκαν απευθείας σε σχήμα Π περιλαμβάνοντας μια αίθουσα μεγάλων διαστάσεων.

Γύρω από το μαγειρείο και από το «σπίτι», τα δωμάτια και τα σαλόνια (οντάδες) πολλαπλασιάστηκαν, σε ένα ή δύο ορόφους, συχνά και τρεις. Τοιχογραφίες, γυψομάρμαρα, πολύχρωμα υαλογραφήματα, λεπτές ξύλινες κατασκευές συμβάλλουν στη μεγαλοπρέπεια αυτών των μεγάλων σπιτιών των πλουσιών εμπόρων και των υψηλών πολιτικών προσώπων.

Οι κατοικίες αυτές φανερώνουν το απόγειο της αρχιτεκτονικής του Καπεσόβου. Τον 19ο αι. κλείνουν και κτίζουν, για σιγουριά, τα μεγάλα ανοικτά, καμαρωτά χαγιάτια του ήρεμου 18ου αι. Από το δεύτερο μισό του 19ου αι., δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να αντιγράφουν αδέξια τα προηγούμενα σχέδια, για να καταλήξουν στις αρχές του αιώνα μας σε σχέδια ακατάστατα, μη ισορροπημένα, συγκεχυμένα.

► Στην περιγραφή που ακολουθεί τα σχέδια των σπιτιών (κατόψεις και προσόψεις) είναι γενικά σε σκάλα 1:200. Οι άλλες κλίμακες είναι σημειωμένες.

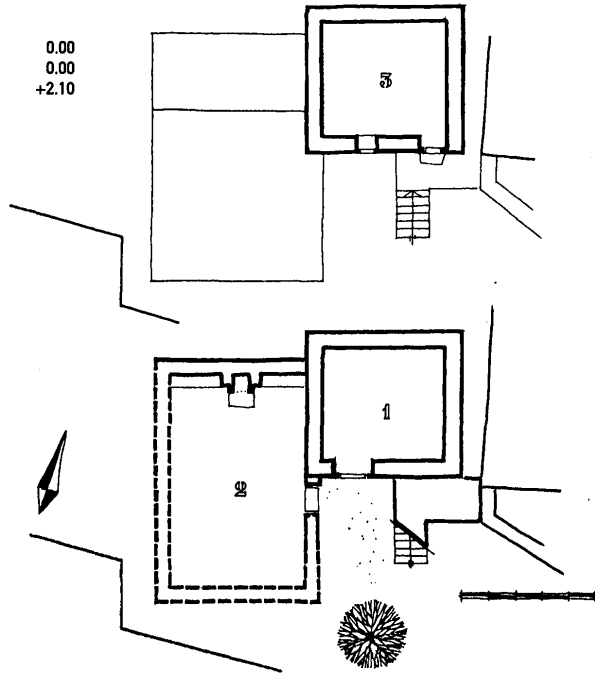

3.3 πρωτόγονα σπίτια

- 1. υπόγειο 0.00
- 2. μαγειρείο 0.00
- 3. δωμάτιο +2.10

1. ΣΠΙΤΙ ΤΑΡΣΙΤΣΑΣ

Το δωμάτιο (3) πάνω από ένα υπόγειο (1) το οποίο μπορεί να χρησιμοποιήθηκε ως στάβλος, είναι προσβάσιμο από μια εξωτερική σκάλα. Το μαγειρείο (2) είναι ερειπωμένο το 1959.

Το σπίτι αυτό κατοικήθηκε περίπου μέχρι το 1905 από κάποια Ταρσίτσα η οποία εκεί πέθανε. Χρησιμοποιούμενο έκτοτε ως αχυρώνας, ανήκει το 1959 στον Αθανάσιο Φιλίδη.

■ Σήμερα το σπίτι έχει κατεδαφιστεί.

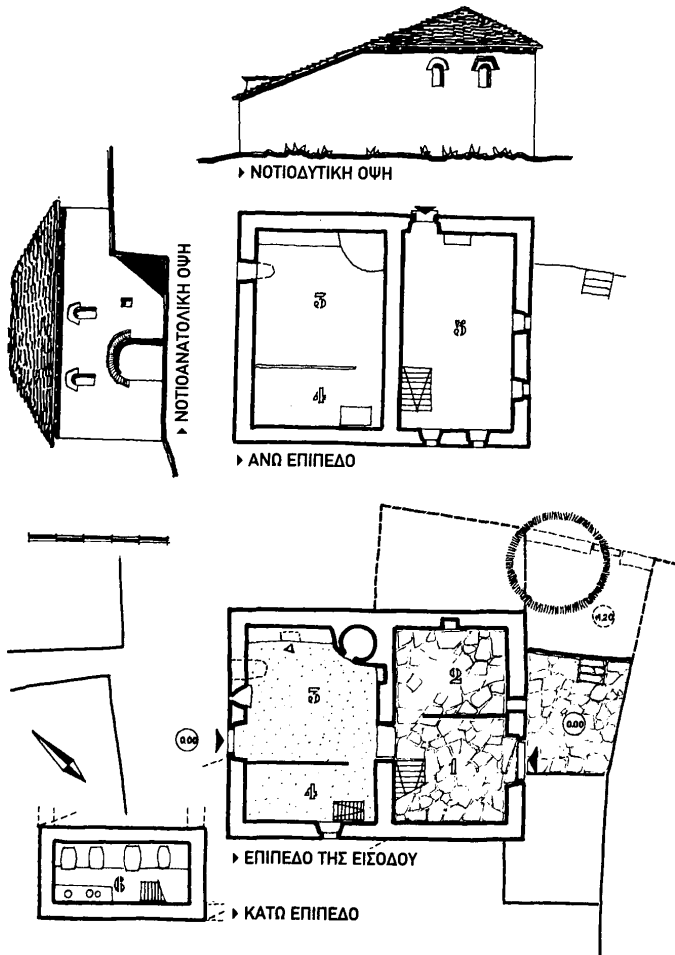
► ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΠΑΡΑΘΥΡΟΥ (1:20)

2. ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΜΠΑΣΙΡ

Το 1959, το Β.Δ. δωμάτιο (3 και 4) απεικονιζόμενο στο φάκελο αυτό είναι στην πραγματικότητα καεστραμμένο· οι πέτρες του ξαναχρησιμοποιήθηκαν στην επίσκευή του σπιτιού του Μπαρτζώκα.

Στο κάτω επίπεδο βρισκόταν το μαγειρειό (3), φωτιζόμενο από ένα φεγγίτη, με τον φούρνο του και την εστία του. Ένας λεπτός τσαμμάς το χώριζε από μια μικρή αποθήκη απ' όπου μπορούσε κανείς να κατεβεί μέσω μιας καταπακτής σ' ένα κελάρι. Στην Ν.Α. πρόσοψη του σπιτιού, μια μεγάλη πάρτα με τοξωτό υπέρθυρο από διευθετισμένες πέτρες οδηγεί σ' ένα διάδρομο (1) που χρησιμοποιούνταν ως στάβλος. Από εκεί, μια σκάλα οδηγούσε στο δωμάτιο (5).

Ότι απομένει από το σπίτι ανήκει το 1959 στον Χαρίλαο Βογό, ο οποίος το χρησιμοποιεί ως αχυρώνα. Εκεί πρόσθεσε ακόμη έναν αχυρώνα στα Β.Α. και νότια ένα υπόστεγο για τις γίδες του.

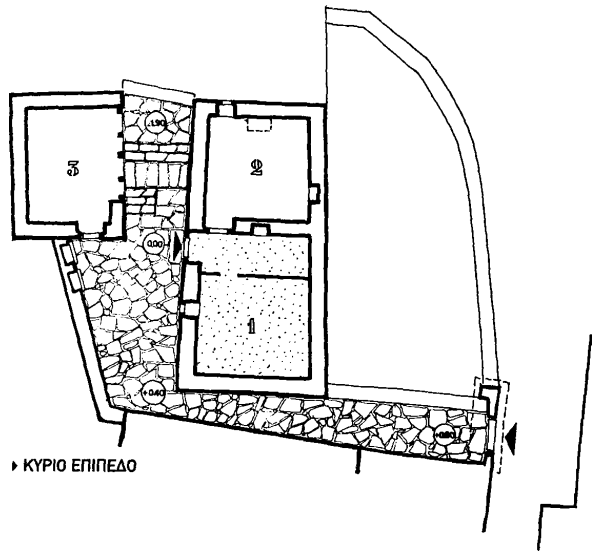
1. διάδρομος	0.00
2. σάβλος	0.00
3. μαγειρείο	0.00
4. αποθήκη	0.00
5. δωμάτιο	+ 2.10
6. κελάρι	- 2.00

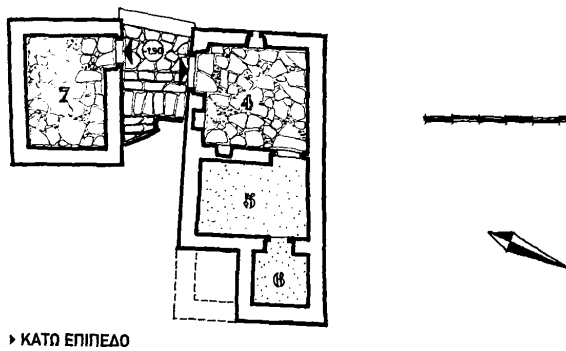
► ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

■ Σήμερα, το σπίτι υπάρχει ακόμη, σε πολύ άσχημη κατάσταση. Η σκεπή εν μέρει έχει καταρρεύσει. Ο Ν.Α. τοίχος με την τοξωτή πόρτα και τα δύο μικρά παράθυρα υπάρχει ακόμη. Ανήκει στους κληρονόμους του Χαράσου Βογά.

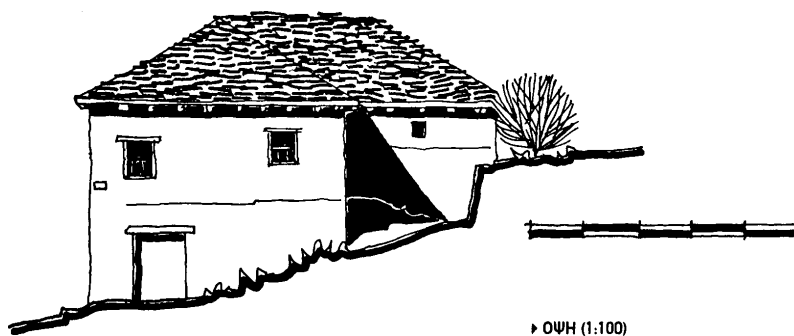
1. μαγειρείο	0.00
2. δωμάτιο	0.00
3. ανοικτός εξώστης	+ 0.20
4. στάβλος	- 2.00
5. υπόγειο	- 2.00
6. κρυψώνα	- 1.50
7. στάβλος	- 2.10

3. ΑΠΟΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΤΣΙΚΟΥ

Αυτό το παλιό σπίτι είναι ακατοίκητο απ' όσο θυμούνται οι χωριανοί. Στο πάνω επίπεδο, μπαίνουμε στο μαγειρείο (1) και από εκεί στο δωμάτιο (2). Μερικά σκαλιά στην αυλή οδηγούν στην είσοδο του στάβλου και του υπογείου, στο βάθος του οποίου βρίσκεται μια κρυψώνα (6). Ένα δωμάτιο (3), τελείως ανοικτό από τη μια πλευρά, βρίσκεται στην απέναντι πλευρά της αυλής. Από κάτω υπάρχει ένας στάβλος. Το 1959, η Ευγενία Τσίκου χρησιμοποίησε αυτά τα δύο σπίτια ως στάβλους και αχυρώνες.

■ Υπάρχουν και σήμερα σαν στάβλοι.

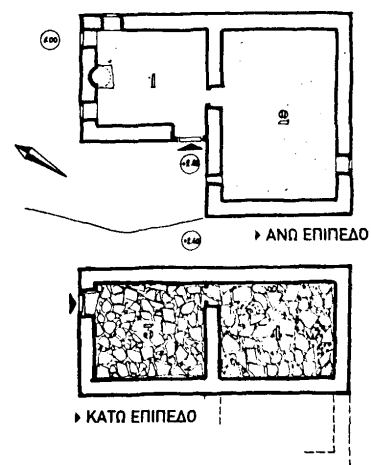
4. ΣΤΑΒΛΟΣ ΤΟΥ ΜΕΝΕΛΛΟΥ ΤΟΛΟΓΛΟΥ

Το μαγειρείο (2) και το δωμάτιο (1) βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο. Χάρη στην κλίση του εδάφους, μπορεί κανείς να προσεγγίσει κατ' ευθείαν στα υπόγεια (3,4). Το έτος 1849 που αναγράφεται σε μια πέτρα της πρόσοψης είναι αναμφίβολα η χρονολογία μιας επισκευής, διότι το σχέδιο φαίνεται πιά παλιό.

Χρησιμοποιείται το 1959, κάτω σαν στάβλος και επάνω σαν αχυρώνας.

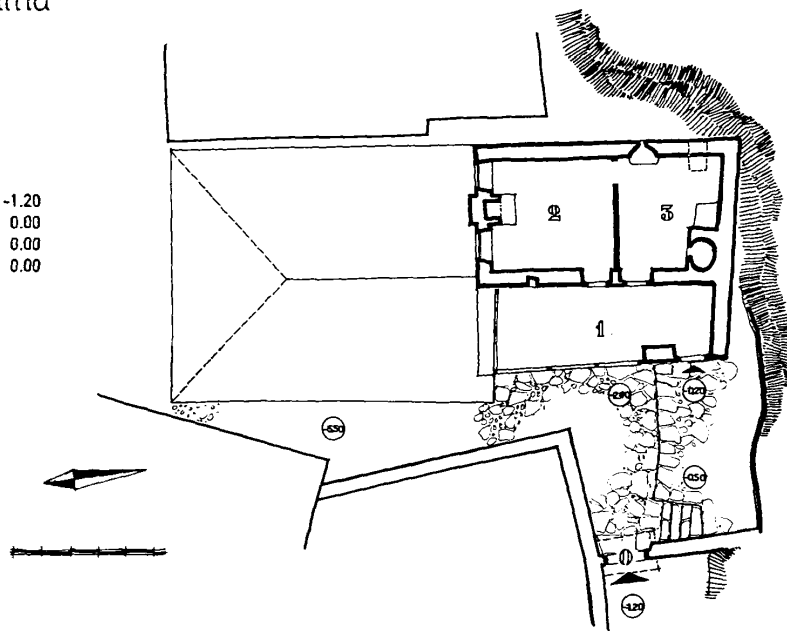
- Σήμερα, αυτό το παλιό σπίτι έχει ανακατασκευαστεί. Ανήκει στην Ελένη Ζούκη, καθώς και το διπλανό οικόπεδο, όπου ήταν το παλιό σπίτι της Γκοζίνως (6) που έχει κατεδαφιστεί.

1. δωμάτιο	0.00
2. μαγειρείο	0.00
3. στάβλος	- 2.00
4. υπόγειο	-2.00

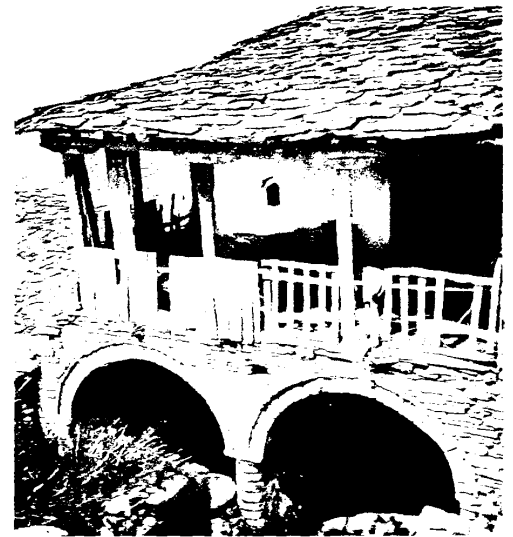
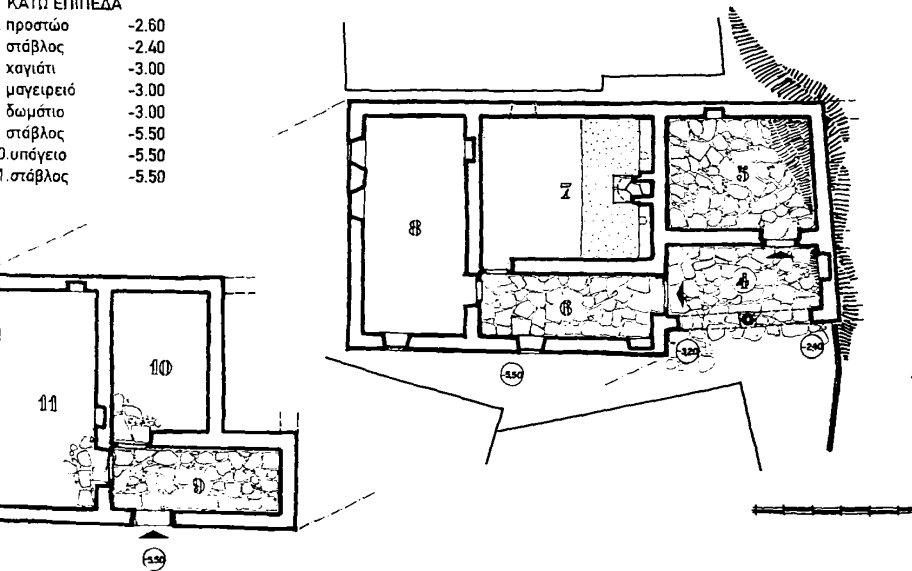

Ωωτόγωνα σπίτια

ΠΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ	
εξωτερική πόρτα	-1.20
ανοιχτή κρεβάτα	0.00
δωμάτιο	0.00
μαγειρείο	0.00

ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΑ	
προστώ	-2.60
στάβλος	-2.40
χαγιάτι	-3.00
μαγειρείο	-3.00
δωμάτιο	-3.00
στάβλος	-5.50
υπόγειο	-5.50
στάβλος	-5.50

ΒΕΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΗ

5. ΣΠΙΤΙ ΝΤΑΛΑΜΑΓΚΑ

Το σπίτι Νταλάμαγκα, κατοικούνταν ακόμη εδώ και περίπου 40 χρόνια· έκτοτε μετατράπηκε σε στάβλο και αχυρώνα. Ανήκει το 1959 στην οικογένεια Νταλκαβούκη. Αποτελείται στην πραγματικότητα από δύο διαφορετικών εποχών κτίρια διατεταγμένα. Το βόρειο τμήμα του σπιτιού, με ανοιχτή κρεβάτα και τις καμάρες του κάτω ορόφου, χρονολογείται στα τέλη του 17ου ή τις αρχές του 18ου αι. Το νότιο τμήμα είναι πιο παλιό: το καταμαρτυρούν τα μικρά παράθυρά του. Το μαγειρείο (7), μερικώς σκαμμένο, βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με το δωμάτιο (8). Το σχέδιο έχει συμπληρωθεί από ένα μικρό χαγιάτι (6). Στο κάτω επίπεδο βρίσκονται ο στάβλος (11) και το υπόγειο (10). Το πιο πρόσφατο τμήμα του σπιτιού αποτελείται ομοίως από ένα μαγειρείο (3) και ένα δωμάτιο (2), παρατεταγμένα που βλέπουν σε μια στενή ανοιχτή κρεβάτα (1) της οποίας το κιγκλίδωμα διατηρείται μερικώς.

▶ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΘΕΑ

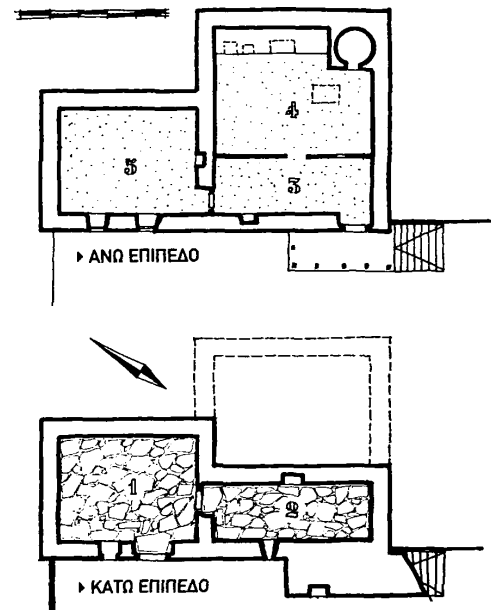
6. ΣΠΙΤΙ ΓΚΟΖΙΝΩΣ

Το σχέδιο του σπιτιού Γκοζίνωσ είναι ανάλογο, από το γεγονός ενός λεπτού διαχωριστικού τοίχου, με εκείνο του σπιτιού Νταλαμάγκα. Το μαγειρείο (4) φωτίζεται από ένα φεγγίτι. Το 1959, το σπίτι αυτό ανήκει στη Χαριτίνη Βουλδόδημου η οποία το χρησιμοποιεί σαν αχυρώνα.

■ Σήμερα είναι κατεδαφισμένο.

► ΘΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΝΟΤΟ

1. στάβλος	0.00
2. υπόγειο	0.00
3. χαγιάτι	+ 2.10
4. μαγειρείο	+ 2.10
5. δωμάτιο	+ 2.10

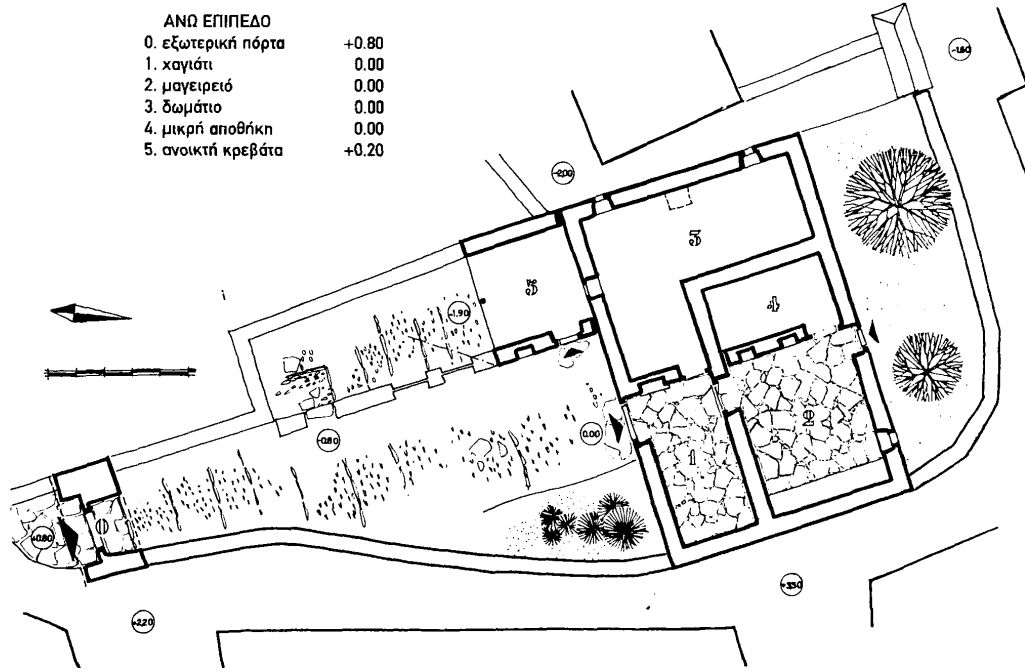
7. ΣΠΙΤΙ ΓΙΩΡΓΟΤΑΣΑΙΝΑΣ

Το σχέδιο αυτού του παλιού σπιτιού είναι ιδιαίτερος ενδιαφέρον. Το μεγάλο δωμάτιο (3) σχηματίζει ένα Γ γύρω από την κουζίνα (2): η επιφάνειά του έτσι έχει αυξηθεί, χωρίς να χρειάζεται πιο μακριά δοκάρια.

Τα παράθυρα του δωματίου είναι σκεπασμένα από τοξωτά υπέρθυρα λαξευμένα σε λεπτές πλάκες. Ένα τζάκι βρίσκονταν μεταξύ τους, στη δυτική πρόσοψη. Ένας φούρνος υπήρχε στη γωνιά της κουζίνας. Νότια του σπιτιού πρόσθεσαν εν συνεχεία μια μικρή ανοικτή κρεβάτα (5). Το 1959, ο Νικήτας Δημητριάδης, το μεταχειρίζεται για στάβλο και αχυρώνα.

■ Σήμερα, το σπίτι έχει κατεδαφιστεί. Στη θέση του, ο Γεώργιος Παπαγεωργίου, καθηγητής, κατασκεύασε ένα καινούργιο σπίτι.

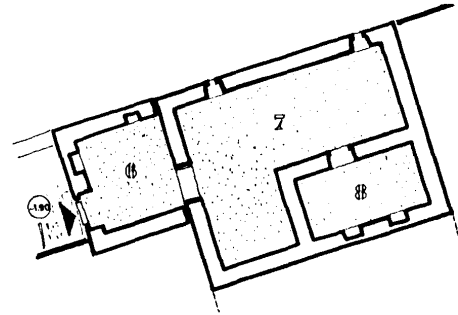
ΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ	
0. εξωτερική πόρτα	+0.80
1. χαγιάτι	0.00
2. μαγειρειό	0.00
3. δωμάτιο	0.00
4. μικρή αποθήκη	0.00
5. ανοικτή κρεβάτα	+0.20

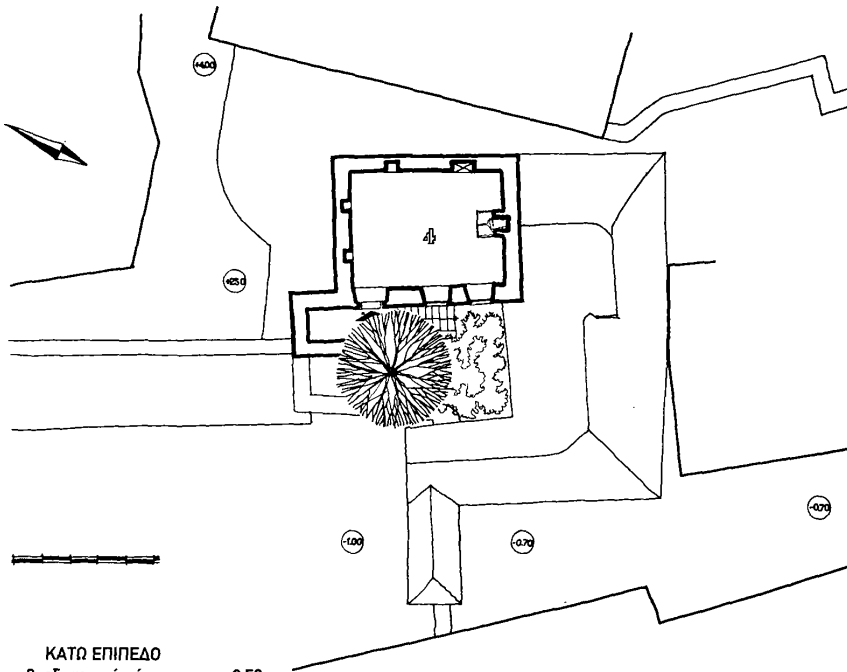

▶ ΤΟ ΠΑΛΙΟ ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ

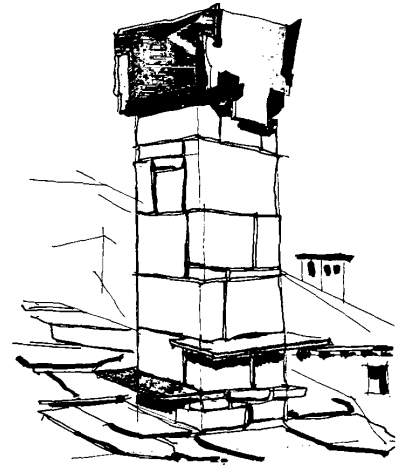
ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΟ	
6. στάβλος	-2.20
7. στάβλος	-2.20
8. υπόγειο	-2.20

ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

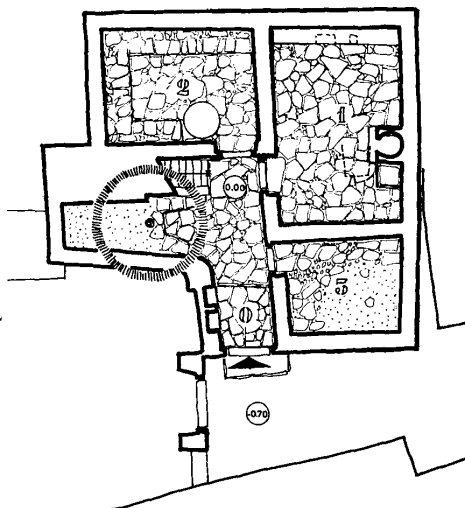
0. εξωτερική πόρτα	-0.50
1. μαγειρείο	0.00
2. υπόγειο	0.00
3. στάβλος	-0.50

► ΚΑΠΝΟΔΟΧΟΣ

► ΤΟ ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ

8. ΣΠΙΤΙ ΒΟΥΛΟΔΗΜΟΥ

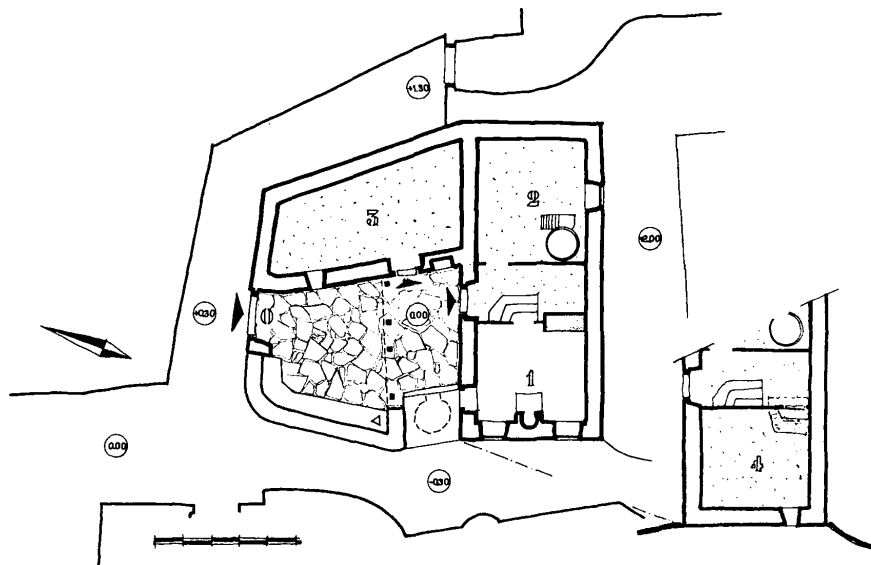
Είναι το παλιό σπίτι της οικογένειας Βουλόδημου. Σήμερα είναι αχρησιμοποίητο. Συγκεντρωμένο σε σχήμα Γ στο επίπεδο της αυλής βρίσκουμε ένα στάβλο (3), ένα υπόγειο (2) και το μαγειρείο (1), πλακοστρωμένο και φωτιζόμενο από έναν φεγγίτη. Το δωμάτιο (4) βρίσκεται πάνω από το υπόγειο. Είναι προσβάσιμο από μια σκάλα.

■ Σήμερα, το σπίτι έχει κατεδαφιστεί. Μια καινούργια οικοδομή, η οποία ανήκει στη Φιλομήλια Τόλογλου, κατασκευάστηκε στη Ν.Α. πτέρυγα του παλιού σπιτιού

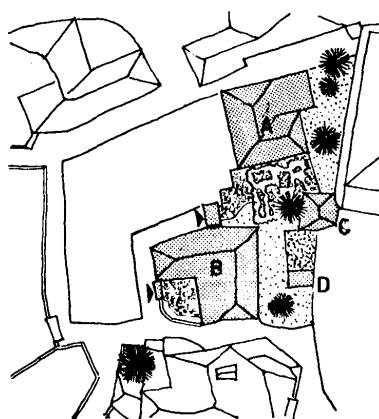
▶ ΣΤΟ ΠΑΛΙΟ ΣΠΙΤΙ

9. ΣΠΙΤΙ ΧΑΤΖΗ

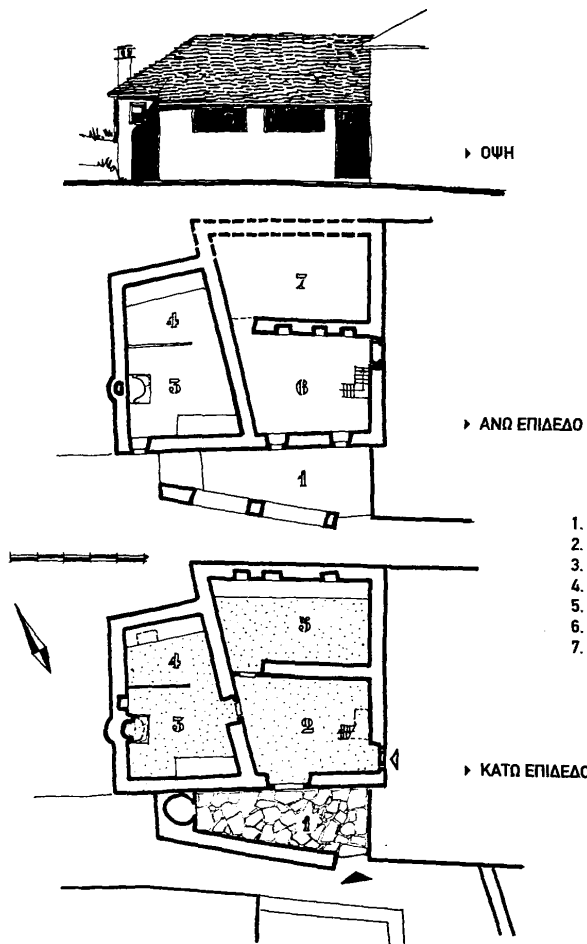
Το σχέδιό του είναι ανάλογο με εκείνο του σπιτιού Βουλόδημου. Κατοικούνταν ακόμη εδώ και περίπου 20 χρόνια. Ο Κώστας Ζαμπαλάς το χρησιμοποιεί ως στάβλο. Εγκατέστησε το τσαγκάριό του στο παλιό δωμάτιο (1). Ήταν, το 1959, ο μοναδικός χειροτέχνης του χωριού.

■ Το παλιό σπίτι ανήκε στην Καλλιρρόη Ιωάννη Χατζή, γυναίκα του παπά, Θουκυδίδη Παπαγεωργίου, και δόθηκε προίκα στην κόρη της Ελένη, όταν εκείνη παντρεύτηκε τον Κωνσταντίνο Ζαμπαλά. Ακατοίκητο, σε κακή κατάσταση, ανήκει σήμερα στην κόρη τους Ελευθερία.

1. δωμάτιο	+ 0.00
2. μαγειρείο (.)	+ 0.20
3. στάβλος	+ 0.00
4. υπόγειο	- 1.20

- A. Σπίτι του Κ. Ζαμπαλά (περιγραφόμενο στο αρ. 66)
- B. Παλιό σπίτι Χατζή
- C. Μαγειρείο του σπιτιού Α
- D. WC του σπιτιού Α

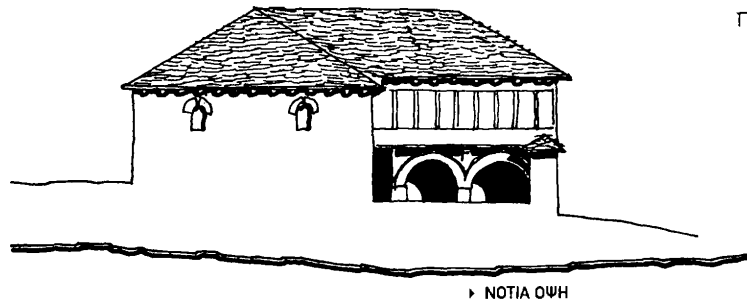
1. υπόστεγο	- 0.20
2. χαγιάτι	0.00
3. χειμωνιάτικο	+ 0.60
4. μαγειρείο	+ 0.80
5. υπόγειο	0.00
6. δωμάτιο	+ 1.90
7. δωμάτιο (1)	+ 1.90

10. ΣΠΙΤΙ ΓΑΡΟΥΦΩΣ

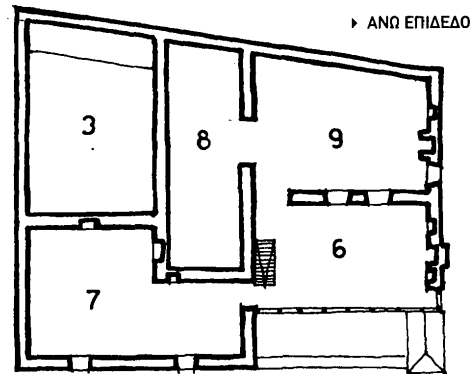
Το σπίτι χρησιμοποιείται από τη Μελομένη Νουσιάδη σαν στάβλος και αχυρώνας. Πειραγμένο από την κατασκευή του διπλανού σπιτιού και μερικώς γκρεμισμένο, εμφανίζεται ωστόσο σαν ένα πιο πλήρες σύνολο από εκείνα που καταγράφηκαν μέχρι τώρα. Προσαγγέλει μάλιστα το σχέδιο σε Γ των περισσότερων πιο νέων σπιτιών.

Ένα χαγιάτι (2) οδηγεί σε ένα υπόγειο (5) και στο μαγειρείο (4): ένας μη πλήρης τσατμάς κώριζε το μαγειρείο από το υπόλοιπο του δωματίου όπου έμεναν τον χειμώνα (3). Μια εσωτερική σκάλα οδηγούσε σε ένα δωμάτιο (6) φωτιζόμενο από δύο παράθυρα. Από εκεί, μπορούσαν να περάσουν σ' ένα άλλο δωμάτιο (7) που σήμερα, το 1959, είναι κατεστραμμένο. Ένα ανοικτό υπόστεγο (1), πιο πρόσφατο, στέγαζε την είσοδο και τον φούρνο.

■ Σήμερα, ερειπωμένο.

▶ ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ

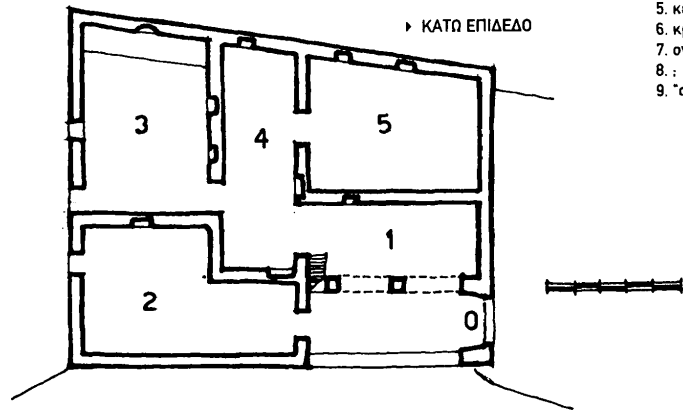
▶ ΑΝΩ ΕΠΙΔΕΔΟ

11. ΤΟ ΓΗΡΟΚΟΜΕΙΟ

Το 1959 το γηροκομείο είναι ερειπωμένο. Αποτελούνταν από ένα παλιό σπίτι, ίσως του 17ου αι., στο οποίο είχαν προστεθεί εν συνεχεία ένα δωμάτιο (9) και μια μεγάλη κρεβάτα (6).

Το 1856, το Ίδρυμα που είχε κτιστεί από τους αδερφούς Πασχάλη αγόρασε αυτό το σπίτι για να δημιουργήσει εκεί ένα γηροκομείο το οποίο όμως δεν λειτούργησε και τα κτήματα του ιδρύματος κατέληξαν σε μια κατ' οίκον βοήθεια.

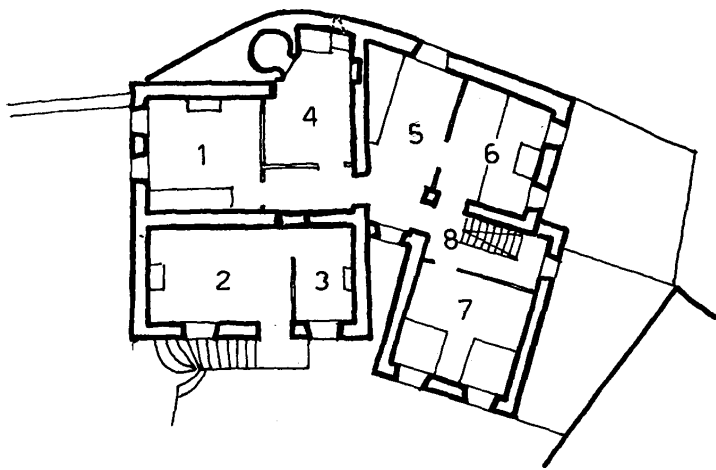
■ Σήμερα το σπίτι είναι κατεδαφισμένο· το κτήμα ανήκει πάντα στο Ίδρυμα Πασχάλη (βλέπε 34, Σχολή Πασχάλη).

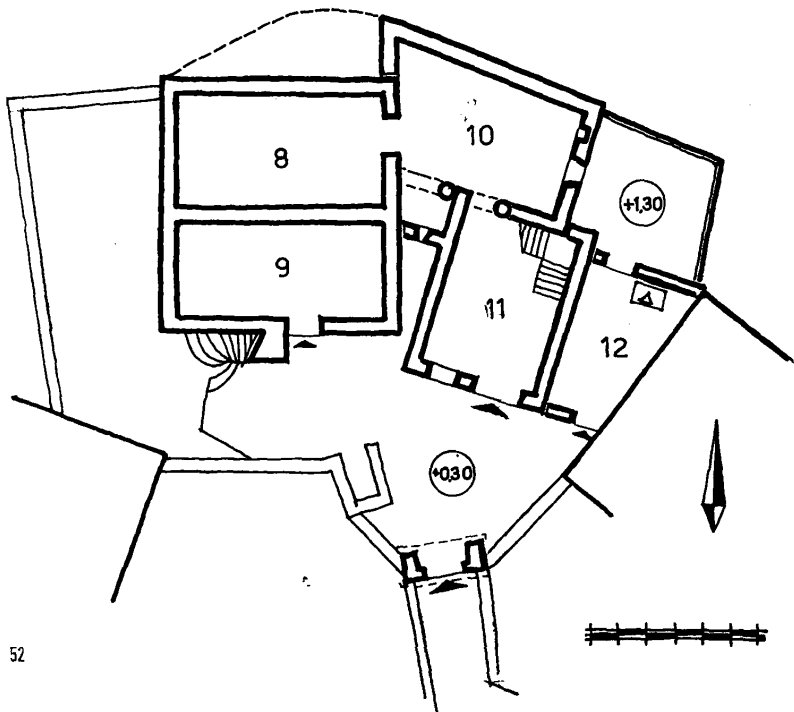
▶ ΚΑΤΩ ΕΠΙΔΕΔΟ

0. εξωτερική πόρτα	0.00
1. ανοικτό χαγιάτι	0.00
2. δωμάτιο (.)	- 0.60
3. μαγειρείο	+ 0.50
4. :	+ 0.40
5. κελάρι (.)	+ 0.40
6. κρεβάτα	+ 2.30
7. οντάς	+ 2.30
8. :	+ 2.30
9. "σπίτι"	+ 2.30

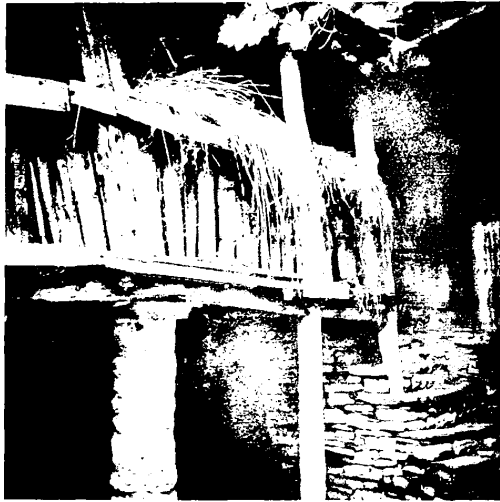
ΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ	
1. χειμωνιάτικο	+ 2.30
2-3. σκυρώνες	+ 2.30
4. μαγειρείο	+ 0.50
5. δωμάτιο	+ 0.40
6. χειμωνιάτικο	+ 2.30
7. σαλόνι (1917)	+ 2.30
ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΟ	
8. κελάρι	+ 0.50
9. στάβλος	+ 0.30
10. υπόγειο	+ 0.30
11. χαγιάτι	0.00

12. ΣΠΙΤΙ ΚΑΝΙΝΟΥ

Το σπίτι Κανίνου αποτελείται από ένα πρωτόγονο σπίτι (1 έως 4) προγενέστερο ίσως του 17ου αι. στο οποίο έγιναν προσθήκες σε διάφορες χρονικές στιγμές. Μια εσωτερική πόρτα του προγενέστερου σπιτιού σφραγίστηκε. Τα δωμάτια 2 και 3 μετατράπηκαν σε αχυρώνα. Αρχικά, προστέθηκαν τον 18ο αι. ή τον 19ο αι., τα δωμάτια 5 και 6, και μεγάλωσε το μαγειρείο. Το δωμάτιο 7 κατασκευάστηκε εδώ και περίπου 50 χρόνια σαν χειμωνιάτικο. Το χαγιάτι (11) πάνω στο οποίο κτίστηκε κάλυψε τότε τις καμάρες που έβλεπαν προς την αυλή στο κάτω επίπεδο. Ο Αθανάσιος Φιλίδης, του οποίου η σύζυγος κατέχει το 1959 αυτό το σπίτι, είναι καθηγητής. Έρχονται στο Καπέσοβο μόνο το καλοκαίρι, αλλά σκέφτονται να εγκατασταθούν εκεί στα γηρατιά τους.

- Σήμερα, το σπίτι ανήκει στον εγγονό του, Θανάση. Μετατρέπεται σε ξενώνα 5 μεγάλων δωματίων. Το δυτικό τμήμα ξανακτίστηκε στα παλιά θεμέλια. Το ανατολικό θα ανακαινιστεί.

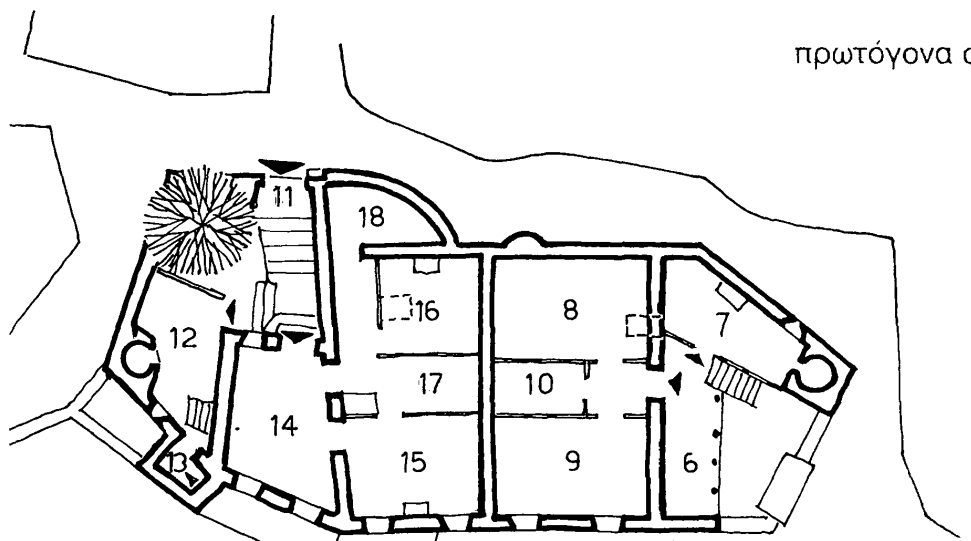

► ΚΑΤΩ ΑΥΛΗ

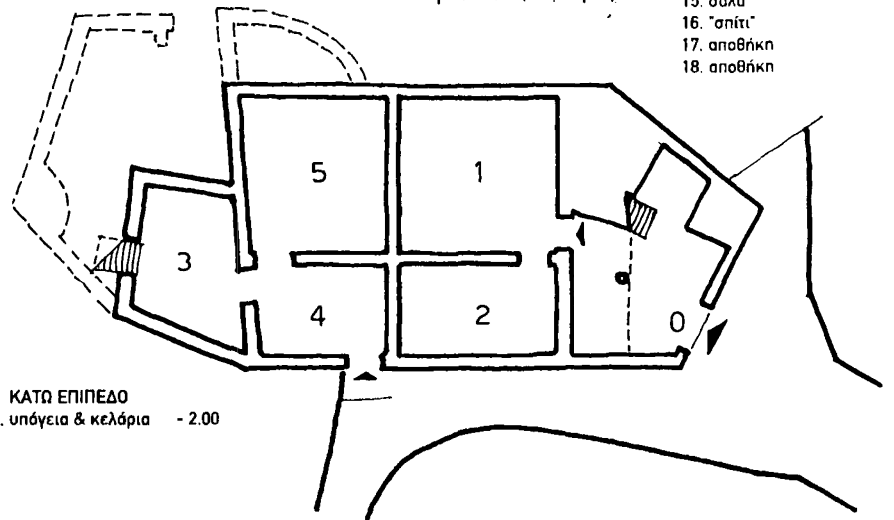
13. ΣΠΙΤΙ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Το σπίτι Παπανικολάου, του οποίου ο πυρήνας μπορεί να είναι παλιός, διαιρέθηκε για να φιλοξενήσει δυο οικογένειες. Μια καινούργια αυλή διπλασίασε, στο βόρειο μέρος του σπιτιού, την αρχική αυλή.

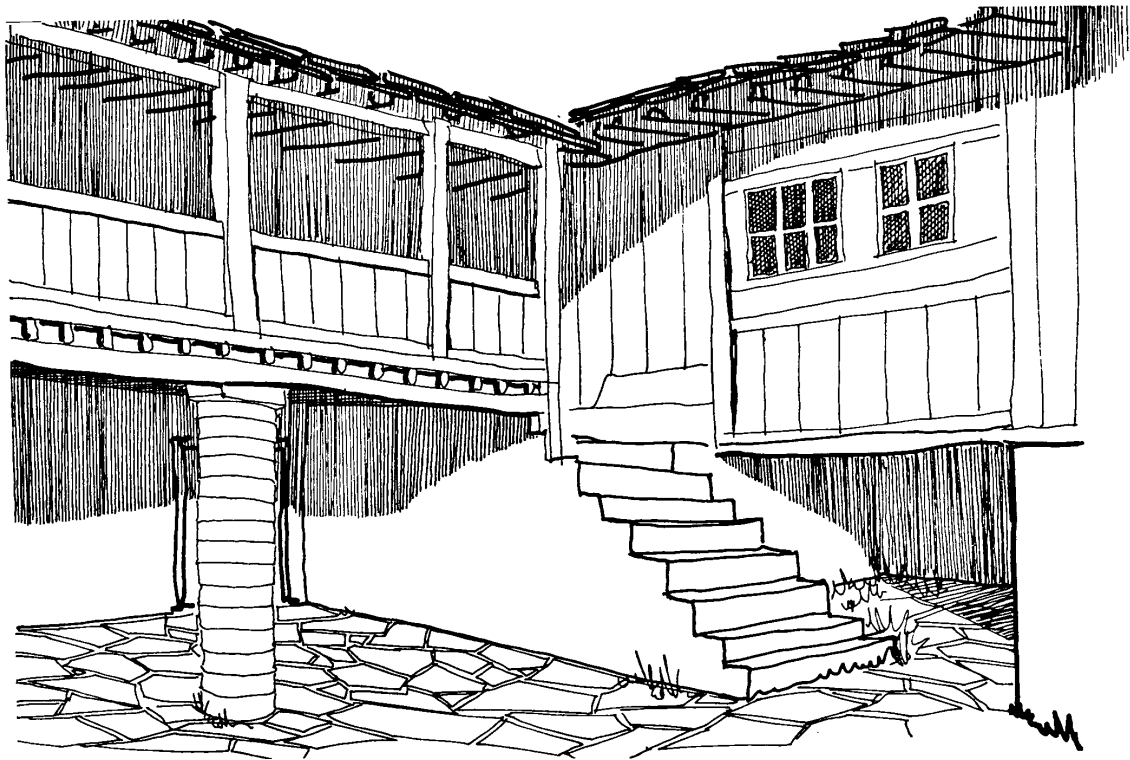
- Το Νότιο τμήμα, το πιο παλιό, που κατοικείται σήμερα, ανακαινίστηκε προ ετών. Η μικρή ανοικτή κρεβάτα (6) έκλεισε με τοίχο.

ΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ	
6. ανοικτή κρεβάτα	0.00
7. μαγειρείο	0.00
8. σπίτι	0.00
9. δωμάτιο	0.00
10. αποθήκη	0.00
11. εξωτερική πόρτα	+0.80
12. μαγειρείο	-1.00
13. W.C.	-1.00
14. δωμάτιο	0.00
15. σάλα	0.00
16. "σπίτι"	0.00
17. αποθήκη	0.00
18. αποθήκη	0.00

ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΟ
1.-5. υπόγεια & κελάρια -2.00

► ΣΠΙΤΙ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΚΑΤΩ ΑΥΛΗ

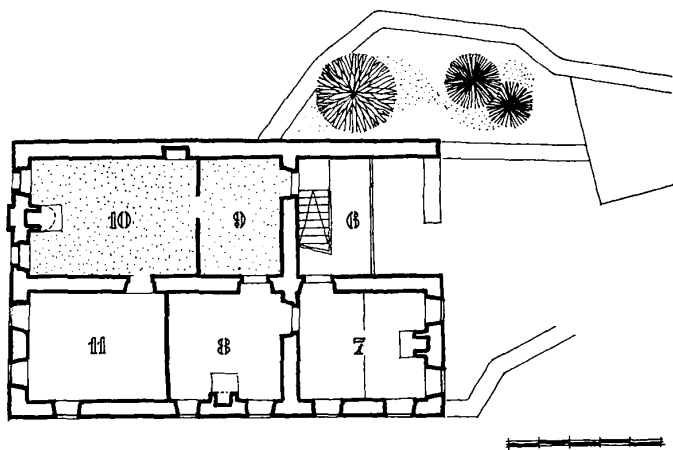

▶ ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΒΛΑΧΟΥ

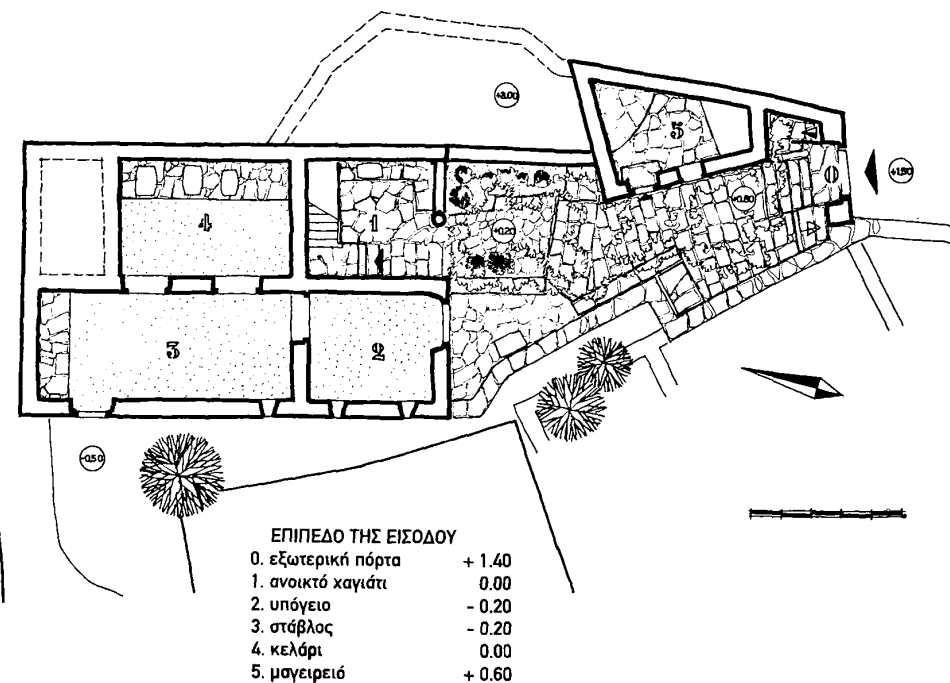
3.4 παλιά σπίτια

ΙΠΕΔΟ κρεβάτα	+ 2.20
	+ 2.40
ίπικα	+ 2.50
ι	+ 2.50
ας	+ 2.50

▶ ΝΟΤΙΑ ΠΡΟΣΩΠΗ

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

0. εξωτερική πόρτα	+ 1.40
1. ανοικτό χαγιάτι	0.00
2. υπόγειο	- 0.20
3. στάβλος	- 0.20
4. κελόρι	0.00
5. μαγειρειό	+ 0.60

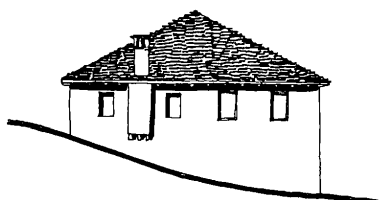
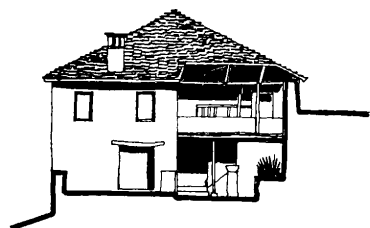
14. ΣΠΙΤΙ ΒΛΑΧΟΥ

Το σπίτι Βλάχου υπέστη πολλές μετατροπές, οι οποίες κατέστρεψαν την ενότητα του αλλά χωρίς να βλάψουν τη χάρη της μικρής και δροσερής αυλής.

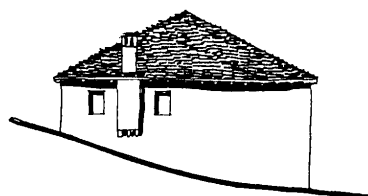
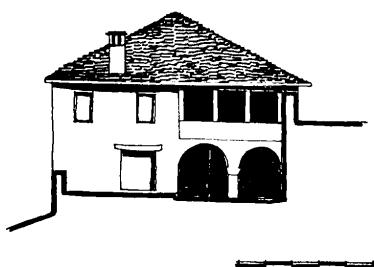
Είναι πολύ πιο απλό από τις κατοικίες των πλουσίων εμπόρων του 18ου αι. Ίσως είναι πιο παλιό, ίσως κατασκευάστηκε την ίδια εποχή, αλλά από ανθρώπους λιγότερο εύπορους, ίσως από χωρικούς.

Το χαγιάτι του (1) έχει καταρρεύσει εδώ και καμμιά δεκαπενταριά χρόνια· έβλεπε μέσω δύο καμαρών στην αυλή: ενδείξεις αντίστοιχης κατασκευής συναντάμε στο σπίτι Τζούφη ή στο σπίτι Νουσιάδη. Πάνω από το χαγιάτι, υπήρχε μια μικρή ανοικτή κρεβάτα (6) όπου μπορούσαν να κοιμηθούν το καλοκαίρι. Από την κρεβάτα, έμπαινε κανείς είτε στον οντά (7), είτε σ' ένα μακρύ δωμάτιο (9, 10), με χωμάτινο γήπεδο, το οποίο είναι από τότε αποκομμένο με ένα χώρισμα μικρού ύψους. Ήταν το δωμάτιο όπου η οικογένεια κάθονταν το φθινόπωρο και την άνοιξη και μαγειρεύε. Τα δωμά-

► ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

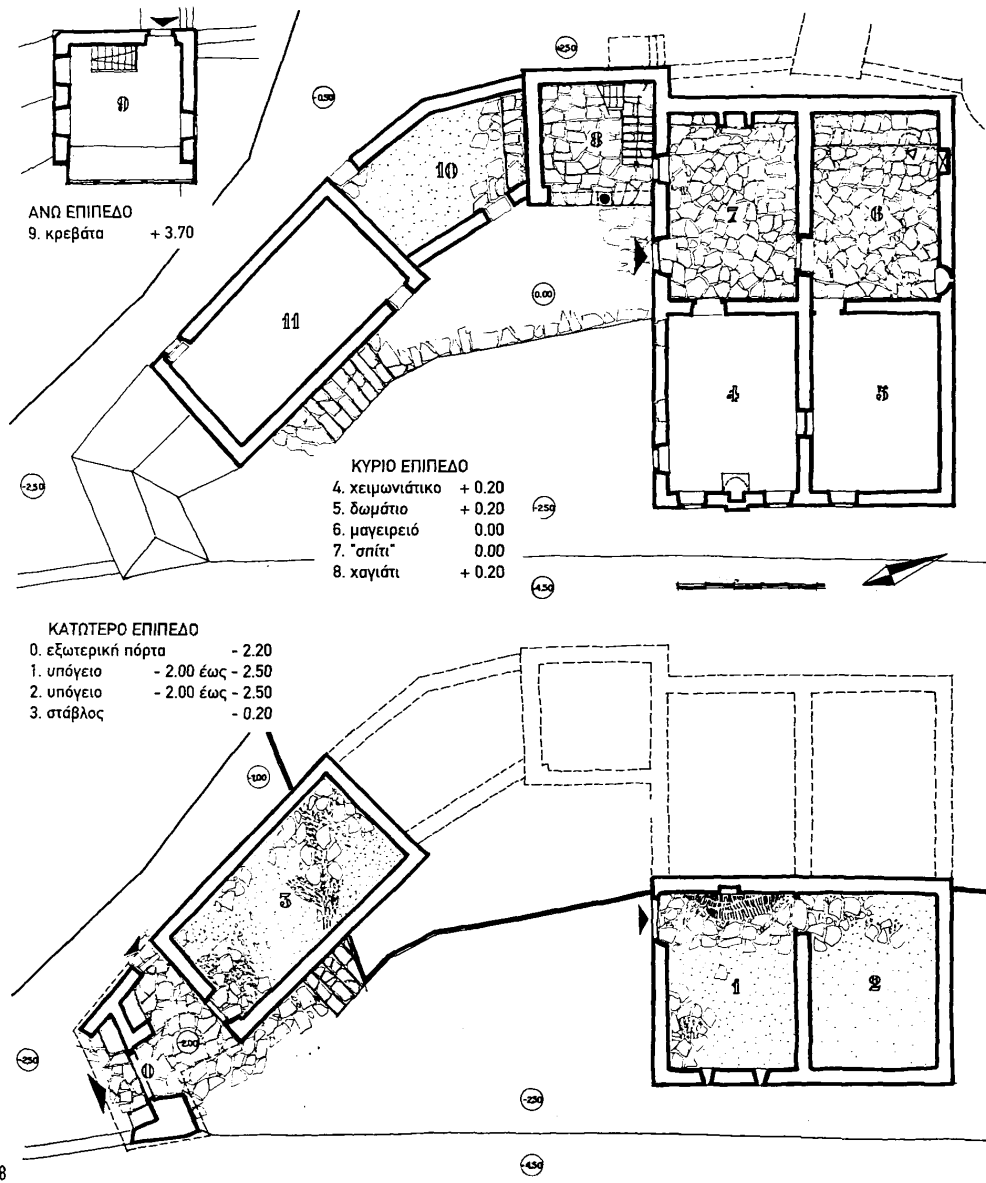

► ΠΡΩΤΟΓΩΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

τια 8 και 11 χωρίστηκαν προσφάτως με ένα τσαμμά. Άνοιξαν καινούργια παράθυρα και μια πόρτα.

Αυτό το σπίτι ανήκε εδώ και δυο γενιές σε κάποιον Πέτρο Δούκα που είχε έξι κορίτσια, αλλά κανένα αγόρι. Η μια πέθανε νέα, οι άλλες τέσσερις παντρεύτηκαν στο Σκαμνέλι, Βίτσα και Μονοδένδρι. Η έκτη, η Χρυσούλα, πάντρεύτηκε έναν αγροφύλακα, τον Λάμπρο Βλάχο, που κατόγονταν από ένα άλλο χωριό και ήρθε να κατοικήσει στο σπίτι των πεθερικών του. Είχε δύο αγόρια και δύο κορίτσια. Η μια παντρεύτηκε, στο Καπέσοβο, με τον Απόστολο Τσούμηρη, που πέθανε το 1958. Η άλλη παντρεύτηκε στην Αθήνα. Από τα δύο αγόρια, το ένα είναι σερβιτόρος στα Γιάννινα, ο άλλος, ο Γιώργος Βλάχος (επονομαζόμενος Γούλας) είναι ο αγροφύλακας του Καπεσόβου και του Βραδέτου. Συνδυάζει με το επάγγελμα του αγροφύλακα και το πολύτιμο ταλέντο του κουρέα. Το 1959, κατοικεί στο σπίτι με τη χήρα μητέρα του, και τη γυναίκα του, από το Ναύπλιο, από την οποία απέκτησε ένα κορίτσι.

■ *Σήμερα, ο Γιώργος Βλάχος περνάει ακόμα πολλούς θερινούς μήνες στο σπίτι του.*

15. ΣΠΙΤΙ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΟΥΚΑ

Το σπίτι αυτό, ένα από τα πιο μεγάλα και παλιά του Καπεσόβου, κατέρρευσε. Όλες οι στέγες έπεσαν, εκτός από εκείνες των δωματίων 4 και 5 που η οικογένεια Σαρηγιάνη τις χρησιμοποιούσαν σαν αχυρώνες.

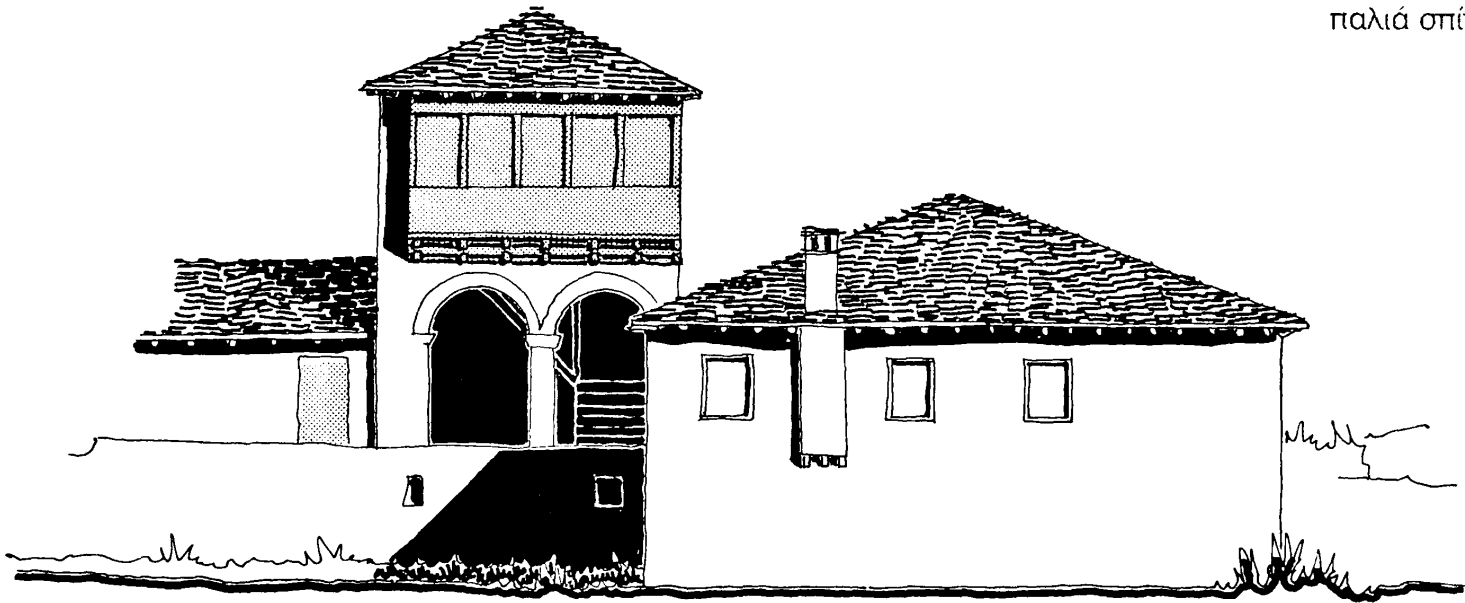
Το σπίτι πρέπει να κατασκευάστηκε σε δύο εποχές: αρχικά το βασικό σώμα, τετραγωνισμένο, του οποίου οι αρχικές πόρτες και παράθυρα δέσποζαν μικρές καμάρες με λαξευμένες πέτρες. Δύο απ' αυτά τα ανοίγματα, που σήμερα έχουν επιτοιχωθεί, φαίνονται ακόμη στη νότια πρόσοψη. Αποτελείται από δύο δωμάτια (4 & 5) εκ των οποίων το ένα πρέπει να κατοικούνταν το χειμώνα, ένα μαγειρείο (6), που ταυτοποιείται από το νεροχύτη και από το μπάνι που ήταν η εστία, και από ένα ευρύχωρο δωμάτιο με τζάκι (7) όπου ζούσαν το φθινόπωρο.

Αργότερα κατασκευάστηκε το πιο ενδιαφέρον στοιχείο του σπιτιού: η κρεβάτα (9) που δέσποζε σ' ένα χαγιάτι πλακοστρωμένο (8) ανοικτό στην Ανατολή με δύο μεγάλες καμάρες. Η κρεβάτα και η ξύλινη σκάλα της, υπήρξαν θύματα μιας πυρκαγιάς, αλλά μπορούμε να αναπαραστήσουμε, χωρίς κίνδυνο σφάλματος, την προεξοχή ενός τμήματος της κρεβάτας χάρη σε μερικά δοκάρια που απέμειναν. Τα δύο παράθυρα που ανοίχτηκαν στη νότια πρόσοψη φαίνονται πιο πρόσφατα απ' ότι το υπόλοιπο του δωματίου.

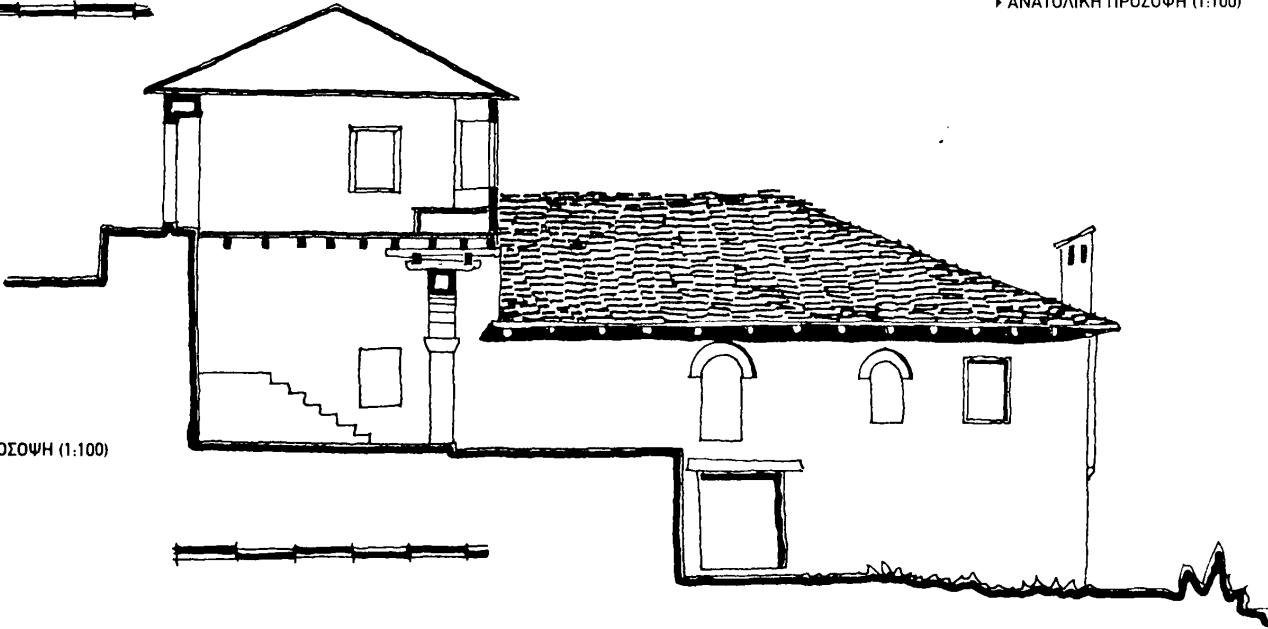
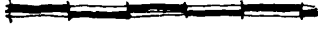
Είναι το παλιό σπίτι της οικογένειας Δούκα. Ο θάνατος το εγκατέλειψε για να πάει να εργαστεί ως αρτοποιός στη Θεσσαλονίκη. Το 1959, τρεις από τους γιούς του ασκούν το ίδιο επάγγελμα εκεί. Ένας άλλος, ο Φίλιππος, είναι καθηγητής στην Αθήνα, ο πέμπτος είναι διαχειριστής στη Θεσσαλονίκη. Οι κληρονόμοι του σπιτιού, το άφησαν να καταρρεύσει. Στη συνέχεια, το πούλησαν στην οικογένεια Σαρηγιάνη.

■ Σήμερα τα ερείπια του σπιτιού ανήκουν στον Αντρέα Σαρηγιάνη.

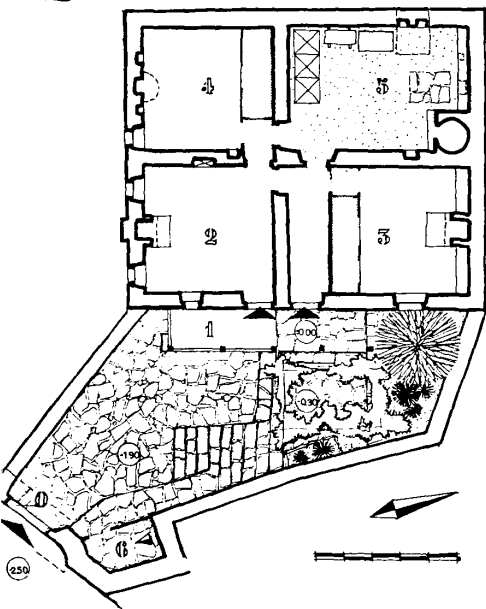
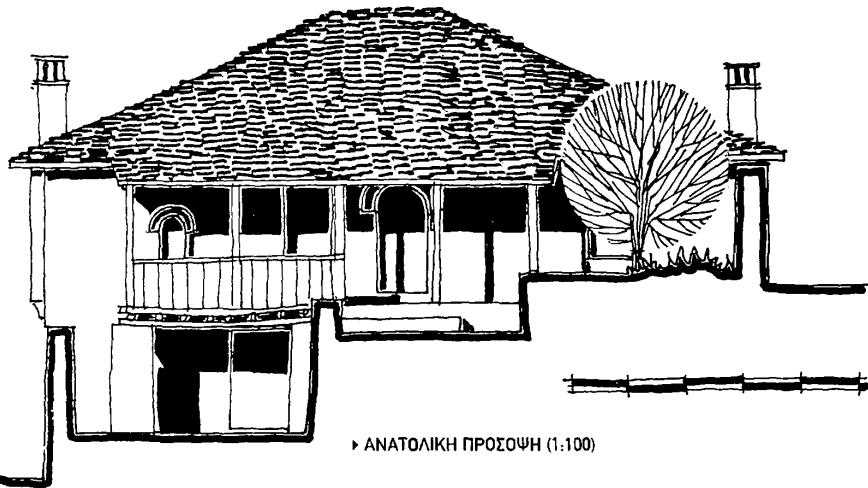

▶ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΗ (1:100)

▶ ΤΟΜΗ ΣΕ 9 ΚΑΙ ΝΟΤΙΑ ΠΡΟΣΩΠΗ (1:100)

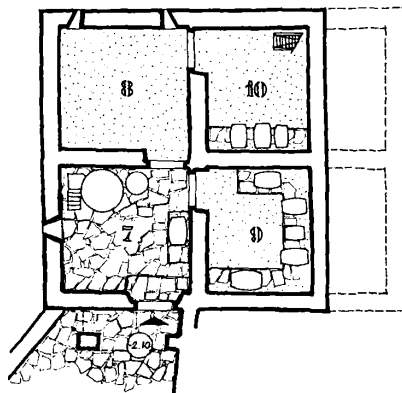

ΚΥΡΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

0. εξωτερική πόρτα	- 2.50
1. ανοικτή κρεβάτα	0.00
2. οντάς	0.00
3. χειμωνιάτικο	0.00
4. δωμάτιο	0.00
5. μαγειρείο	0.00
6. WC	- 1.70

ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

7. υπόγειο	- 2.60
8. υπόγειο	- 2.60
9. κελάρι	- 2.60
10. κελάρι	- 2.60

16. ΣΠΙΤΙ ΜΠΕΤΟΥΛΑ

Το σπίτι Μπετουλά είναι ένα από τα πιο παλιά σπίτια του χωριού που κατοικούνται ακόμη. Κτίστηκε πιθανόν τον 17ο αι. Το μαρτυρούν η εξαιρετική απλότητα του σχεδίου του, οι πόρτες και τα παράθυρα. Οι πόρτες είναι χαμηλές, στενές, τοξωτές, με σφηνοειδείς λαξευμένες πέτρες. Όλες οι πόρτες του άνω ορόφου, ακόμη και εκείνες που βλέπουν από το ένα δωμάτιο στο άλλο μπορεί να φράχτηκαν με χοντρές συρόμενες αμπάρες μπηγμένες στους τοίχους. Τα παράθυρα είναι στενά (45 εκατοστά φάρδος μονάχα) και τοξωτά, όπως οι πόρτες.

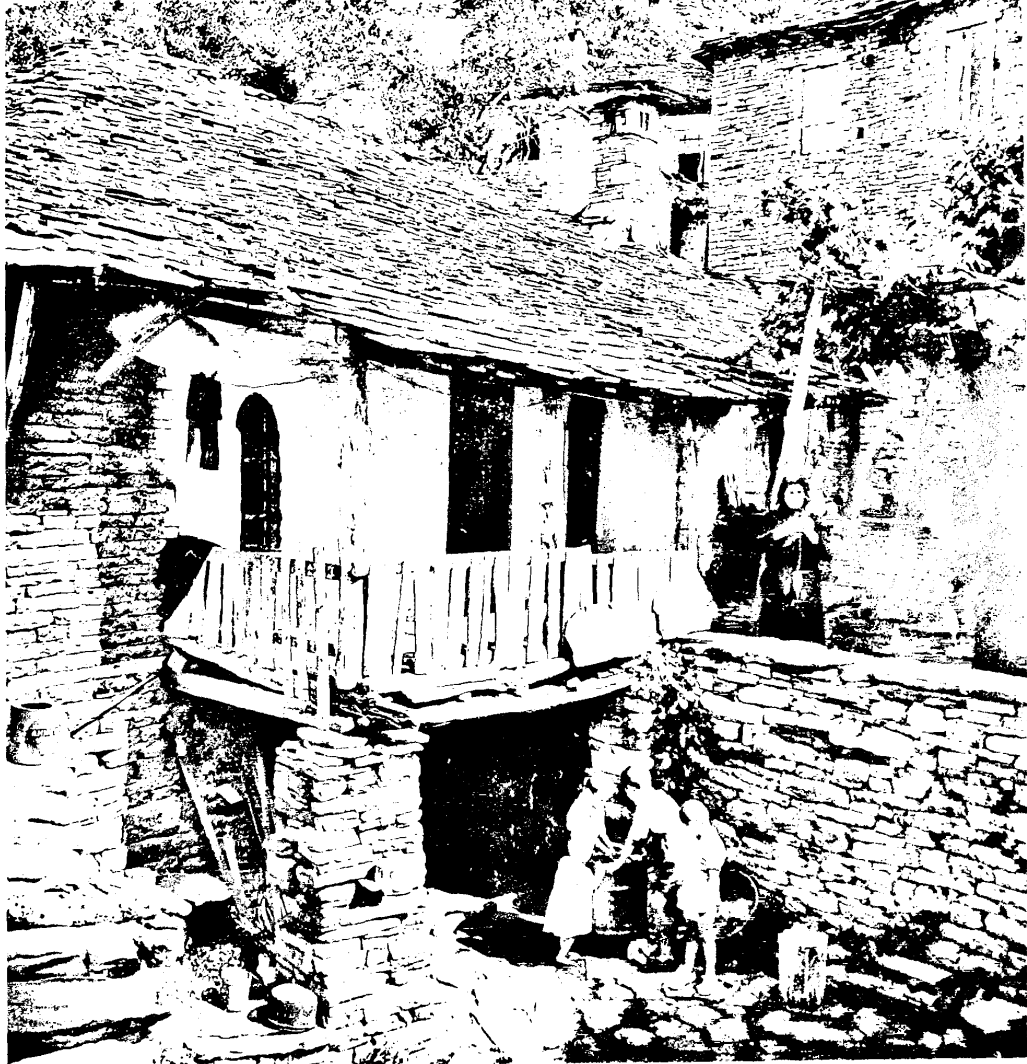
Το σχέδιο του σπιτιού περιλαμβάνει μόνον τέσσερα κύρια δωμάτια. Δεν προσφέρει τη μεγάλη τζαμωτή κρεβάτα των πιο σημαντικών σπιτιών. Μιά μικρή, στενή, ανοικτή κρεβάτα με κιγκλιδώματα (1) την αντικαθιστά. Ο οντάς (2) έχει μια είσοδο που βγάζει έξω απ' ευθείας, το οποίο θα μπορούσε να είναι πρόσφατο. Έχουν μεγαλώσει τα παλιά παράθυρα, και αντικατέστησαν τις καμάρες με ίσια υπέρθυρα.

Από ένα μικρό διάδρομο, που θα ήταν η μοναδική πρόσβαση του σπιτιού, μπαίνουμε στο χειμωνιάτικο (3) και στο μαγειρείο (5), που φωτιζονταν μόνο από έναν φεγγίτη. Δεν υπάρχει νεροχύτης; η λάντζα γίνονταν στην αυλή. Μια καταπακτί οδηγεί σε μια σκάλα που κατεβαίνει σε ένα από τα κελάρια (10). Το δωμάτιο (4), που σήμερα έχει εγκαταλειφθεί, έχει μόνο ένα μικρό παράθυρο, και πολύ ωραίες σκαλιστές μεσάντρες.

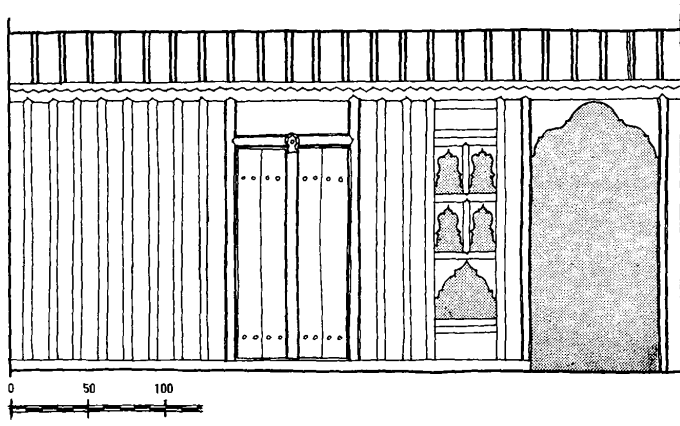
Ο Γιάννης Μπετουλάς, στον οποίο ανήκε το σπίτι εδώ και περίπου 50 χρόνια είχε μόνο δύο παιδιά, ένα γιο που πέθανε πριν από τον πατέρα του και μια κόρη, την Ασπασία, που κληρονόμησε το σπίτι. Παντρεύτηκε τον Θεοχάρη Βογά, αρτοποιό, έναν από τους γιους του Αναστασίου Βογά, από τον οποίο απέκτησε δύο παιδιά: έναν γιό, Ζαχαροπλάστη στα Γιάννενα, που πέθανε κατά τη διάρκεια του πολέμου του 1912, και μια κόρη, την Ευγενία, η οποία κληρονόμησε το σπίτι. Ο σύζυγός της, Αθανάσιος Τσίκος, από ένα διπλανό χωριό, πέθανε κατά τον τελευταίο πόλεμο, αφήνοντας ένα γιό που πέθανε σε ηλικία 28 ετών. Γι' αυτό, η Ευγενία, ηλικιωμένη σήμερα, υιοθέτησε το 1958 έναν Σαρακατσάνο, τον Κωνσταντίνο Ράπη. Ήταν κτηνοτρόφος, νομάς, που ήρθε να εγκατασταθεί, με τη γυναίκα του, τη μητέρα του και δύο γιούς, στο σπίτι της Ευγενίας. Το 1959, καλλιεργούν τα πολλά χωράφια της, τ'αμπέλια της, περιποιούνται τα ζωντανά της. Φροντίζουν την Ευγενία και της παρέχουν τροφή. Μετά το θάνατό της θα την κληρονομήσουν.

■ Σήμερα, αυτό το υπέροχο σπίτι εξαφανίστηκε. Η οικογένεια Ράπη το πούλησε σε ένα ζευγάρι, με το όνομα Καριαφύλη, που βιάστηκαν να το κατεδαφίσουν και να ξαναφτιάξουν θεμέλια με βάση το παλιό σταυρωτό σχέδιο. Δεν έκαναν τίποτε περισσότερο και αναζητούν σήμερα αγοραστή για το οικόπεδο και τα θεμέλια.

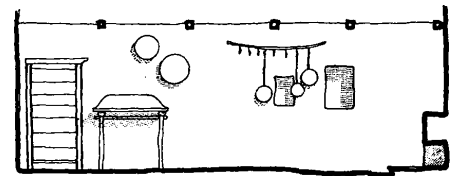

► Η ΑΥΛΗ ΚΑΙ Η ΑΝΟΙΧΤΗ ΚΡΕΦΑΤΑ

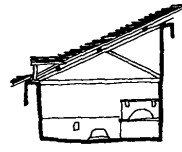

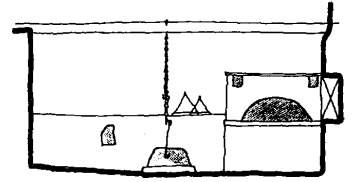
► ΜΕΣΑΝΤΡΕΣ ΤΟΥ ΔΩΜΑΤΙΟΥ 4

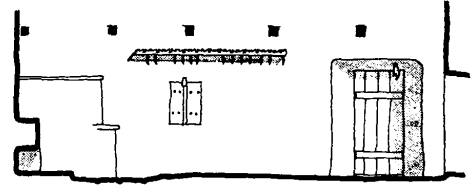
► ΤΟΜΗ Α-Α

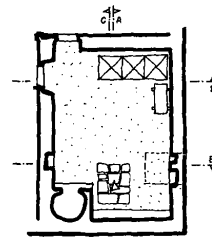
1:200

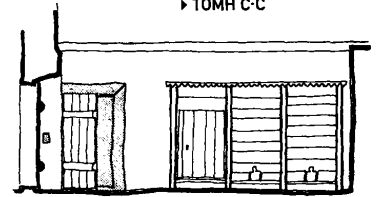
► ΤΟΜΗ Β-Β

► ΤΟΜΗ C-C

1:200

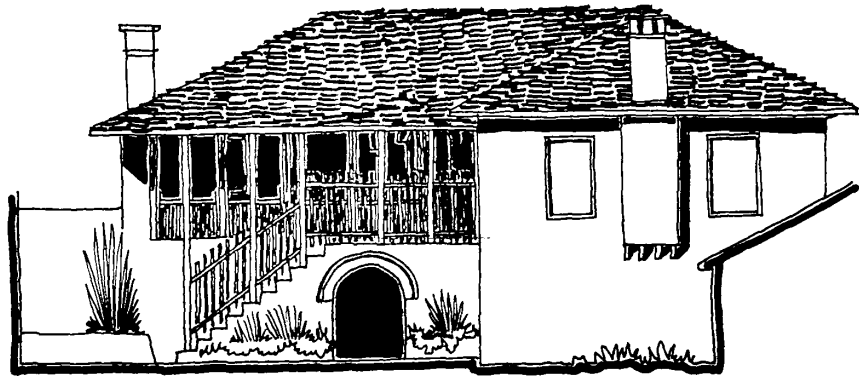
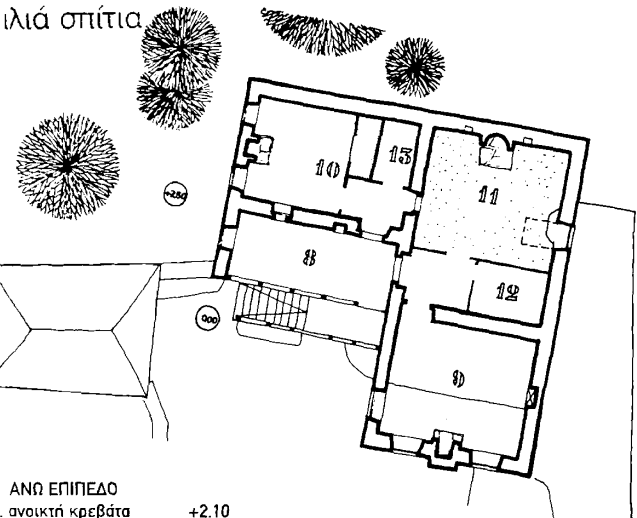

► ΤΟΜΗ D-D

► ΣΠΙΤΙ ΜΠΕΤΟΥΛΑ, ΤΟΜΕΣ ΣΤΟ ΜΑΓΕΙΡΙΟ (1:100)

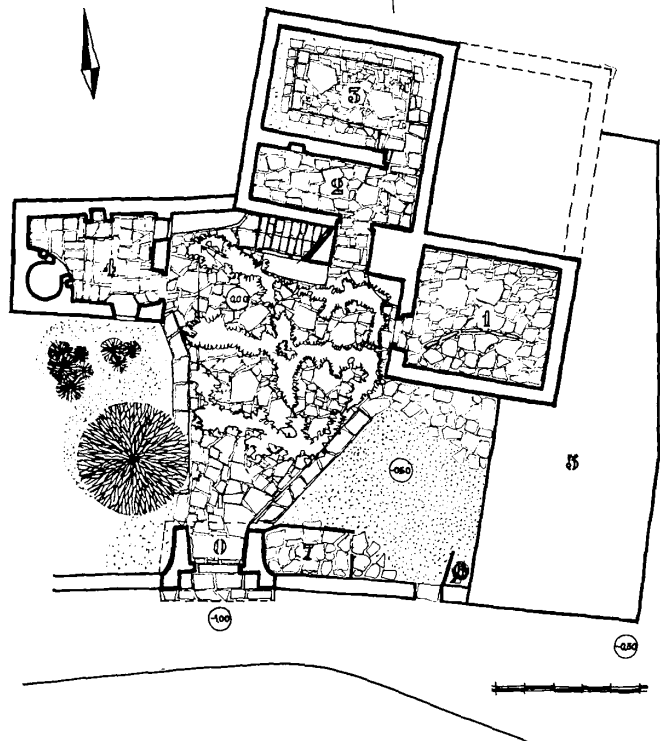

▶ ΝΟΤΙΑ ΠΡΟΣΩΠΗ (1:100)

ΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

8. ανοικτή κρεβάτα	+2.10
9. οντάς	+2.20
10. χειμωνιάτικο	+2.10
11. μαγειρείο	+2.30
12. μικρός χώρος	+2.20
13. μικρός χώρος	+2.10

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

0. εξωτερική πόρτα	- 0.80
1. υπόγειο	0.00
2. υπόγειο	0.00
3. κελάρι	+ 0.10
4. μαγειρείο	0.00
5. στάβλοι	- 0.70
6. WC	- 0.80
7. υπόστεγο	

17. ΣΠΙΤΙ ΦΙΛΙΔΗ

Αυτό το σπίτι είναι ένα από τα πιο όμορφα και πιο παλιά του Καπέσοβου. Δεν φαίνεται να υπέστη, από την κατασκευή του, παρά ελάχιστες μετατροπές. Μόνο τα παράθυρα του οντά (9) μεγάλωσαν προσφάτως. Η αυλή σκισμένη από μια κληματαριά, προσφέρει πολλή οικειότητα και χάρη.

Το σχέδιο σχηματίζει ένα Γ που περιλαμβάνει μια μικρή ανοικτή κρεβάτα με κιγκλιδώματα (8) που βλέπει στην αυλή. Από αυτή, μπαίνουμε στο εσωτερικό του σπιτιού με μικρές στενές καμαρωτές πόρτες. Χοντρές αμπάρες, συρόμενες μέσα στους τοίχους, επέτρεπαν τη φραγή τους.

Ο οντάς (9) βλέπει νότια. Το χειμωνιάτικο (10) έχει δύο πολύ μικρά παράθυρα που βλέπουν δυτικά. Το μαγειρείο (11) φωτίζεται από ένα φεγγίτη. Το δάπεδό του από πατημένο χώμα αποτελεί καλή θερμική μόνωση.

Ο Δημήτριος Φιλίδης, γιος του Φίλιππου, κατείχε αυτό το σπίτι εδώ και δύο γενεές. Ήταν κυρίως κτηνοτρόφος. Είχε έξι κόρες και τέσσερις γιους: ο Γιάννης, δάσκαλος, ο Κώστας και ο Γιώργος, αρτοποιόι, και ο

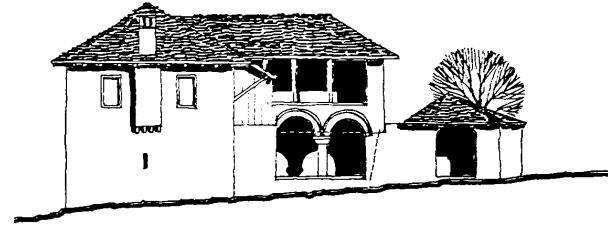
▷ ΟΨΗ ΤΗΣ ΣΚΑΛΑΣ

Φίλιππος που έφυγε στην Αμερική. Ο Κώστας παντρεύτηκε την Ευθαλία, κόρη του Χριστόδουλου Μπαρτζώκα. Απέκτησε δύο κόρες (εκ των οποίων μία είναι παντρεμένη) και τέσσερα αγόρια: ο ένας, ο Γιάννης, είναι τσαγκάρης στα Γιάννενα, ο Παντελής είναι υπάλληλος στην Πρέβεζα, τα δύο τελευταία αγόρια πηγαίνουν ακόμη στο Λύκειο.

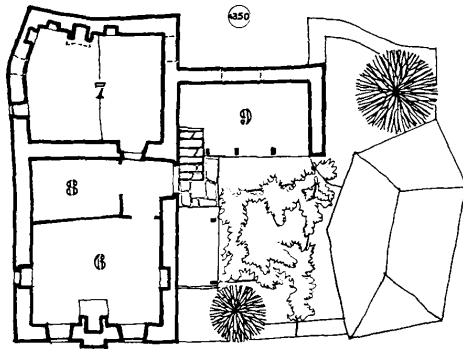
Ο Κώστας, που ασκούσε το επάγγελμά του στο Κάιρο, άφηνε την οικογένειά του στο σπίτι του Καπεσόβου, χωρίς να επιστρέψει για 6, 8, ή 10 χρόνια. Μετά το θάνατό του, η γυναίκα του και τα παιδιά του εγκαταστάθηκαν όλοι τους στα Γιάννενα. Το 1959, δεν έρχονται στο Καπέσοβο παρά μονάχα για μερικές εβδομάδες κατά τη διάρκεια των διακοπών.

— Σήμερα, το σπίτι κατοικείται το καλοκαίρι από ένα εγγόνι της Ευθαλίας, τον Κωνσταντίνο Φιλίδη και τη γυναίκα του. Είναι από τα ελάχιστα σπίτια που εκθαύμασας κάποτε στα παραδοσιακά χαρακτηριστικά.

► ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΗ

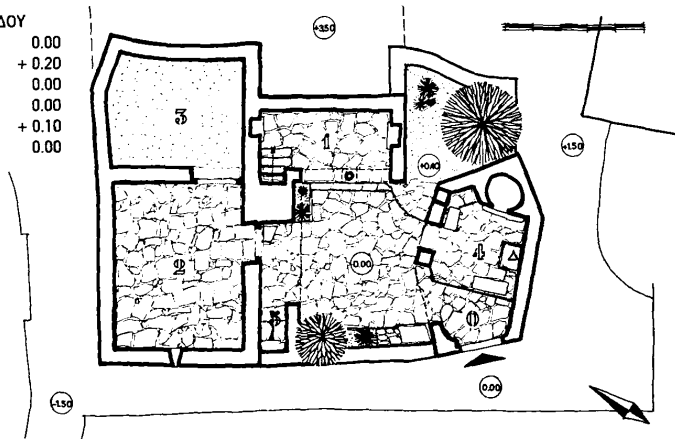

ΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

6. οντάς	+ 2.20
7. "σπίτι"	+ 2.20
8. μικρός χώρος	+ 2.20
9. ανοικτή κρεβάτια	+ 2.80

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

0. εξωτερική πόρτα	0.00
1. χαγιάτι	+ 0.20
2. υπόγειο	0.00
3. κελάρι	0.00
4. μαγειρείο	+ 0.10
5. WC	0.00

18. ΣΠΙΤΙ ΜΑΝΙΚΗ

Το σπίτι αυτό ήταν άλλοτε πιο εκτεταμένο: τα δωμάτια που το επιμήκυναν βορειοανατολικά κατέρρευσαν. Το σχέδιο του σχημάτιζε ίσως ένα Γ του οποίου το τριγωνό χαγιάτι (9) μπορεί να καταλάμβανε την εσωτερική γωνία.

Τα μικροσκοπικά παράθυρά του, εκείνα κυρίως που διατηρήθηκαν στη βορειοδυτική πρόσοψη (με τοξωτό υπέρυθρο σκαλιστό σε μια πλάκα) μαρτυρούν την παλαιότητα του. Χρονολογείται πιθανώς προς τα τέλη του 17ου αι.

Από το χαγιάτι που βλέπει στην αυλή μέσα από δύο καμάρες, μπορεί κανείς να ανεβεί προς τον οντά (6) και το "σπίτι" (7), χαμηλά δωμάτια και λίγο φωτιζόμενα, καθένα με το τζάκι του.

Η ανοικτή κρεβάτια (9) όπου μπορεί να κοιμηθεί κανείς το καλοκαίρι, θα πρέπει να επικοινωνούσε με τα καταστραμμένα δωμάτια. Χρησιμοποιείται σαν αχυρώνας.

Το σπίτι ανήκει στον Κωνσταντίνο Μανίκη που το κληρονόμησε από τη γυναίκα του Μαρία. Ο πατέρας της Μαρίας, ο Γιώργος Κανελίδης, το είχε και εκείνος κληρονομήσει από τη γυναίκα του Ευγενία, η οποία το είχε κληρονομήσει από τη μητέρα της. Ο Γιώργος Κανελίδης ήταν μηχανικός στην Αλεξάνδρεια. Από το γάμο του είχε τη Μαρία, ένα αγόρι και δύο ακόμη κορίτσια, όλοι νεκροί σήμερα.

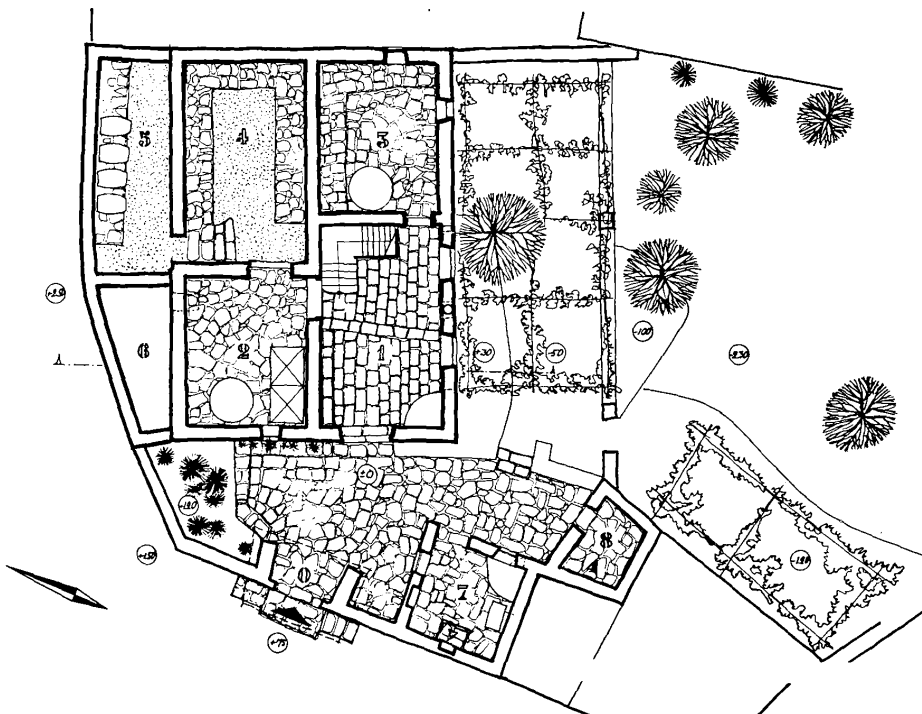
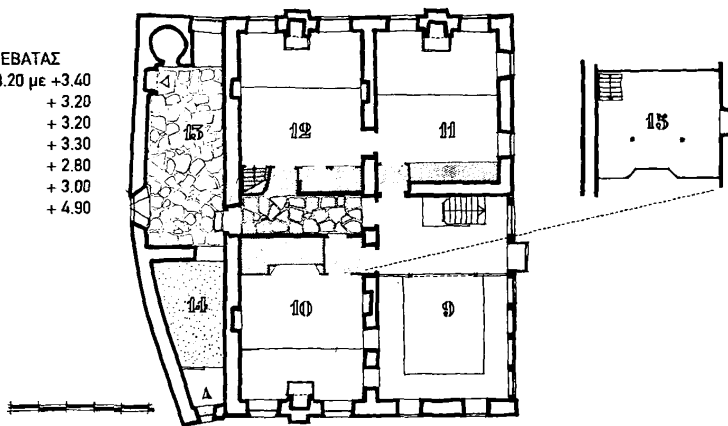

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΚΡΕΒΑΤΑΣ

9. κρεβάτι	+ 3.20 με +3.40
10. οντάς	+ 3.20
11. χειμωνιάτικο	+ 3.20
12. "σπίτι"	+ 3.30
13. μαγειρείο	+ 2.80
14. W.C.	+ 3.00
15. δίπλο	+ 4.90

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

0. εξωτερική πόρτα	+ 0.60
1. χαγιάτι	0.00 με - 0.40
2. υπόγειο	- 0.30
3. υπόγειο	- 0.40
4. κελάρι	- 0.40
5. κελάρι	+ 0.30
6. μουσικό (κρυψώνα)	
7. εξωτερικό μαγειρείο	0.00
8. W.C.	+ 0.20

19. ΣΠΙΤΙ ΤΖΟΥΦΗ

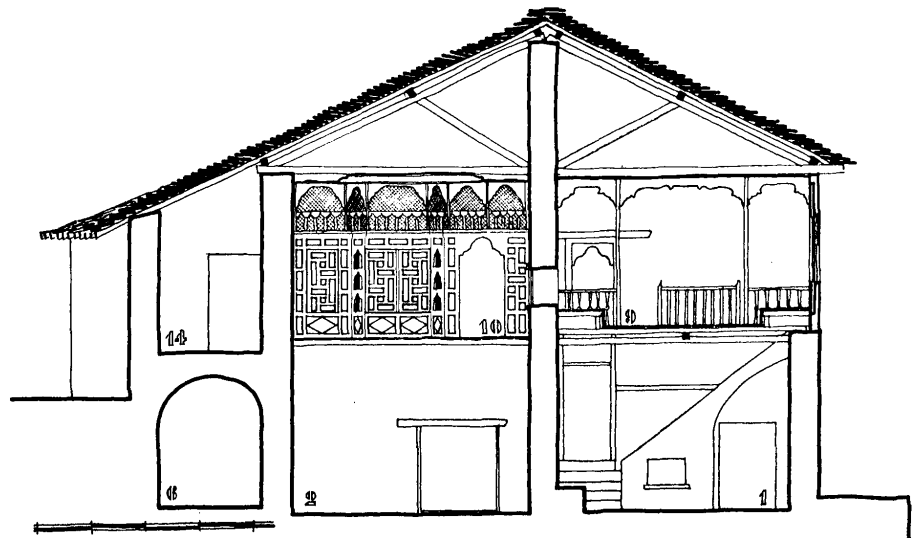
Το σπίτι Τζούφη είναι ασφαλώς ένα από τα πιο ωραία του χωριού. Οι ξύλινες επενδύσεις και τα ταβάνια του δεν έχουν ταίρι. Κατασκευάστηκε στις αρχές του 18ου αι. ή στα τέλη, ίσως, του 17ου αι. Η σχιστολιθική πλάκα πάνω, από την είσοδο με την ημερομηνία κατασκευής έχει φθαρεί με τον καιρό και δεν μπορούμε να δούμε παρά μόνο τη λέξη: ...ΑΝΗΓΕΡΘΗ...

Από την πλατεία, μπαίνουμε στην αυλή του σπιτιού από μια μεγάλη πόρτα (0) με ωραίες αναλογίες. Στην αυλή, στην οποία βλέπει το θερινό μαγειρείο (7) και τα αποχωρητήρια (8), απολαμβάνουμε μια όμορφη ανοιχτωσιά στον κήπο και κληματαριές γεμάτες σταφύλια. Το χαγιάτι (1) παλιότερα έβλεπε στον κήπο μέσα από δύο καμάρες που κατέληγαν σε μια μικρή κολώνα κοντόχοντρη: τις βλέπουμε ακόμα στη νότια πρόσοψη αν και κτίστηκαν στη συνέχεια για λόγους ασφαλείας.

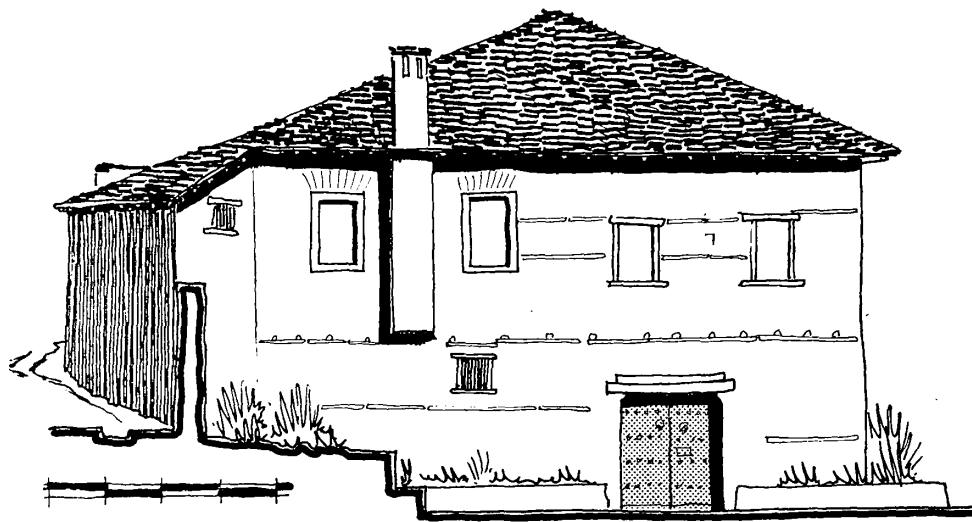

Το χαγιάτι μας οδηγεί σε δύο υπόγεια πλακόστρωτα (2 και 3) και σε δύο κελάρια με δάπεδο από πατημένο χώμα (4 και 5). Μια καταπακτική κρυμμένη κάτω από τις πλάκες ενός εκ των υπογείων μας οδηγεί στη θολωτή κρυψώνα (6) που διέθεταν σχεδόν όλα τα παλιά σπίτια. Στον όροφο, η μεγάλη κλειστή κρεβάτα (9) βλέπει στον κήπο με έξι παράθυρα που ανοίγουν συρόμενα κάθετα μέσα στο λεπτό ξύλινο τοίχο ("κιπέγκια"), τά μεν τζαμλίκια προς τα άνω, τά δε πατζούρια ("κανάτια") σε δύο τμήματα, προς τα κάτω και προς τα άνω. Το πιο μεγάλο τμήμα της αίθουσας, ανυψωμένο περισσότερο από 20 εκατοστά, περιβάλλεται σε τρεις πλευρές από ένα ντιβάνι (μπάσια).

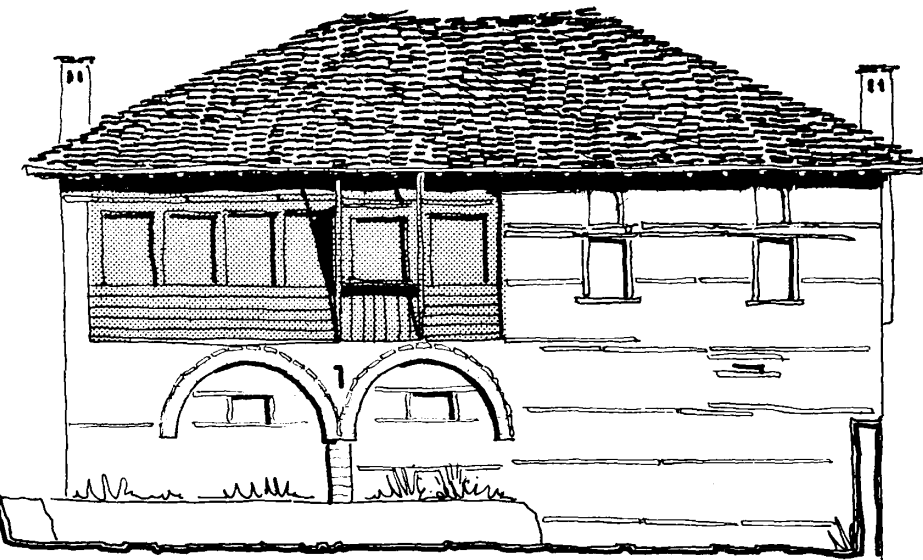
Ο οντάς (10) είναι ένας από τους πιο ωραίους του Ζαγοριού. Το σκαλιστό ταβάνι συνδυάζει την τελειότητα της λεπτομέρειας, τον υψηλό βαθμό καλαισθησίας

► ΤΟΜΗ (1:100)

► ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ (1:100)

► ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ (1:100)

και επιβλητική μεγαλοπρέπεια. Μεγάλες μεσάντρες καταλαμβάνουν μια ολόκληρη πλευρά του δωματίου. Πάνω από τις μεσάντρες, πίσω από ένα ξύλινο καφάσι βρίσκεται ένα μικρό "δίπατο" (15) ταβανωμένο στο ένα μέτρο και δέκα εκατοστά ύψος, απ' όπου οι γυναίκες παρατηρούσαν χωρίς να φαίνονται τους επισκέπτες που βρίσκονταν στον οντά ή εκείνους που έμπαιναν στην κρεβάτα. Το χειμωνιάτικο (11) είχε άλλοτε δύο μόνο παράθυρα στη νότια πρόσοψη, υπερυψωμένα με μικρά ανοίγματα τα οποία αναπαριστάμε στη νότια πρόσοψη.

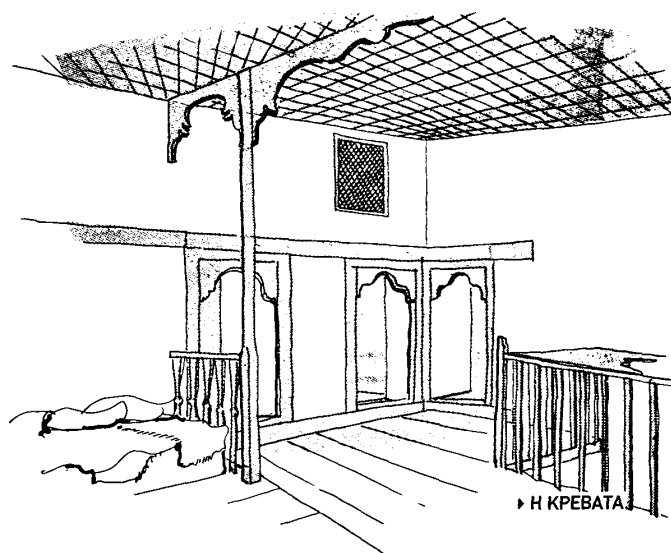
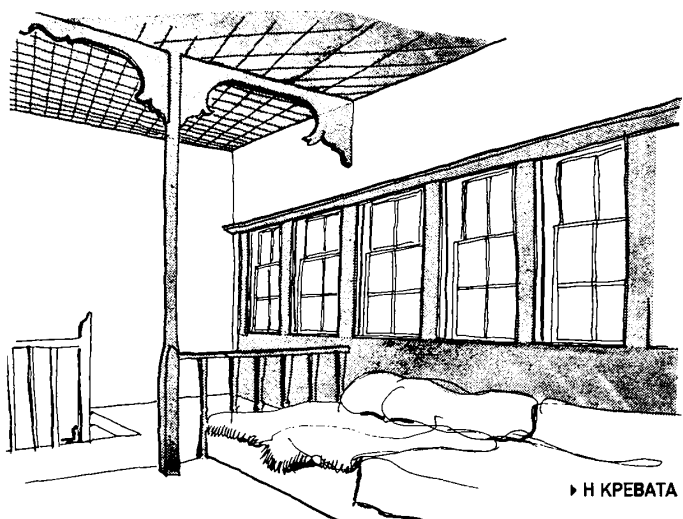
Το δωμάτιο 12 αποκαλείται επίσης "σπίτι" άν και διαθέτει παράθυρα. Το παλιό τζάκι του ήταν πολύ πιο μεγάλο. Τέλος το μαγειρείο (13), παλιότερα, διέθετε, πάνω από το φούρνο και την εστία, ένα μεγάλο πέτρινο τρούλο που μάζευε τον καπνό που διέφευγε από ένα κυλινδρικό τζάκι.

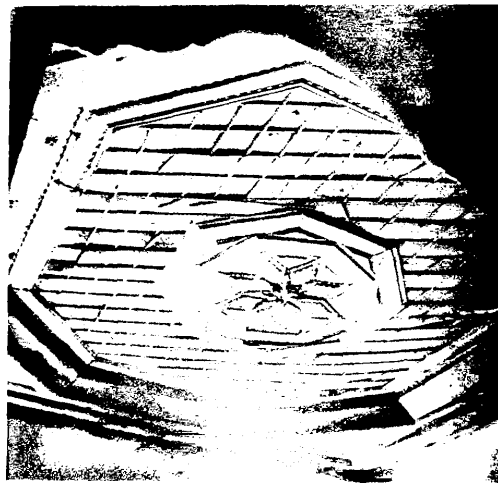

Η οικογένεια Τζούφη κατοικούσε παλιότερα ένα παλιό σπίτι Πασχάλη το οποίο χρησιμοποίησαν μετά σαν στάβλο. Είναι ο παππούς του σημερινού ιδιοκτήτη του σπιτιού αυτού που το αγόρασε. Ονομαζόταν Χρήστος Τζούφης. Κατόπιν το σπίτι ανήκε σε έναν από τους γιούς του, τον Στέφανο, που ήταν δάσκαλος. Η γυναίκα του κατοικούσε στο Καπέσοβο με τα παιδιά της και καλλιεργούσε χωράφια και αμπέλια με τη βοήθεια ανειδίκευτων εργατών. Είχε πέντε γιούς και τρεις κόρες τις οποίες πάντρεψε τη μία στα Γιάννενα, την άλλη στο Τσεπέλοβο και την τρίτη στο Καπέσοβο, δίνοντάς τους προίκα και 300 χρυσές λίρες. Ο ένας από τους γιούς της, ο οποίος πέθανε, ήταν εργολάβος/επιχειρηματίας. Οι άλλοι γιοί της είναι συμβολαιογράφος στη Θεσσαλονίκη, επιστάτης στα Γιάννενα και διευθυντής Λυκείου στην Αθήνα. Ο πέμπτος γιός, ο Γιώργος, που κατοικεί το σπίτι το 1959 με τη γυναίκα του (από διπλανό χωριό) και 3 μικρά παιδιά, είναι αγρότης, καλλιεργεί τ' αμπέλια του και εκτρέφει καμιά εικοσαριά γίδες.

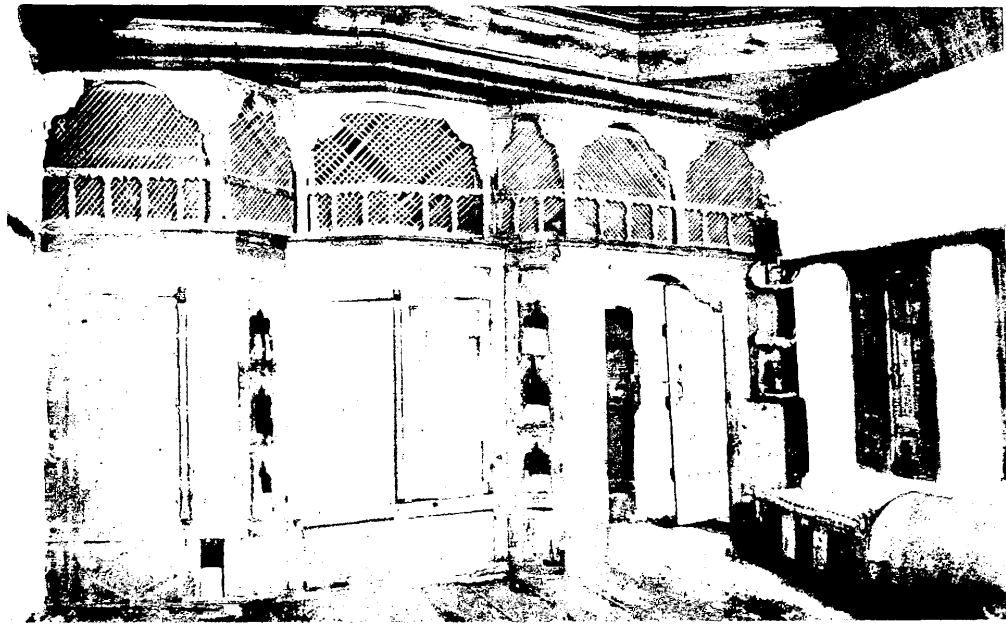
► ΕΞΟΡΤΑ

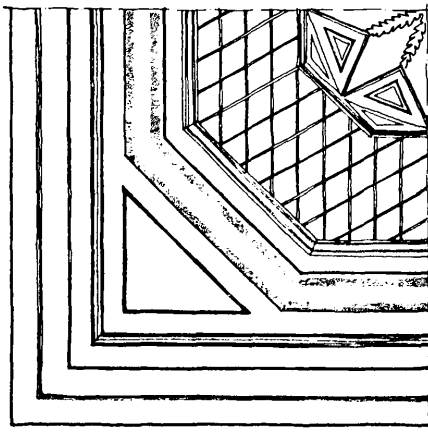
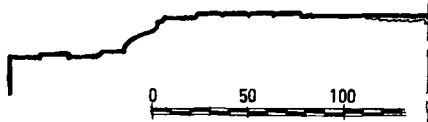

▶ TABANI TOY ONTA

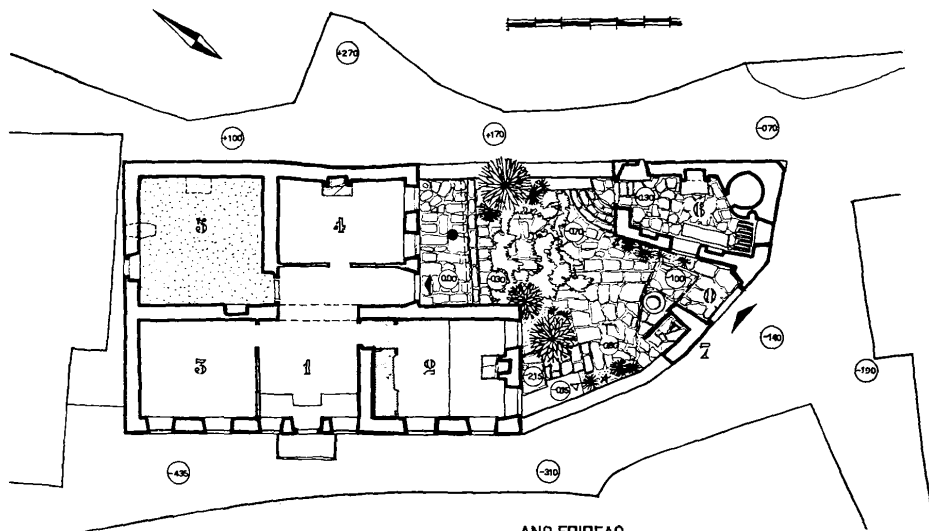
▶ ΜΕΣΑΝΤΡΕΣ ΤΟΥ ΟΝΤΑ

■ Σήμερα, ανήκει στο γιό του Γιώργου, τον Στέφανο Τζούφη, ο οποίος έφτιαξε έναν σημαντικό ξενώνα. Η μεγάλη κρεβάτα (9) ευτυχώς διατηρήθηκε αλλά τα κιπέγκια μετατράπηκαν, έγιναν κτιστά με τέσσερα μόνο παράθυρα. Διατηρήθηκε επίσης και ο οντάς (10) με το ταβάνι του και τις μεσάντρες του. Από το χαμηλό δίπασο (15) προοριζόμενο για τις γυναίκες έμεινε μόνο το ξύλινο καφάσι απάνω από τις μεσάντρες. Οι δύο κάμαρες του καγιασιού εν μέρει ανοίχτηκαν.

Το σπίτι αυτό ανήκε κάποτε στον άρχοντα Ιωάννη Καμινάρη, μέλος της Φιλικής Εταιρείας, που πέθανε στη φυλακή στην Κωνσταντινούπολη το 1822, μαζί με τον Χριστόδουλο Πασχάλογλου, γυναικάδερφό του.

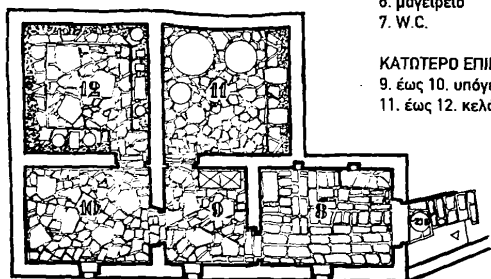

ΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

0. εξωτερική πόρτα	- 1.20
1. κρεβάτι	0.00
2. οντάς	0.00
3. δωμάτιο	0.00
4. χειμωνιάτικο	- 0.20
5. "σπίτι"	0.00
6. μαγειρείο	+0.30
7. W.C.	- 1.00

ΚΑΤΩΤΕΡΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

9. έως 10. υπόγειο	- 2.20
11. έως 12. κελάρια	- 2.10

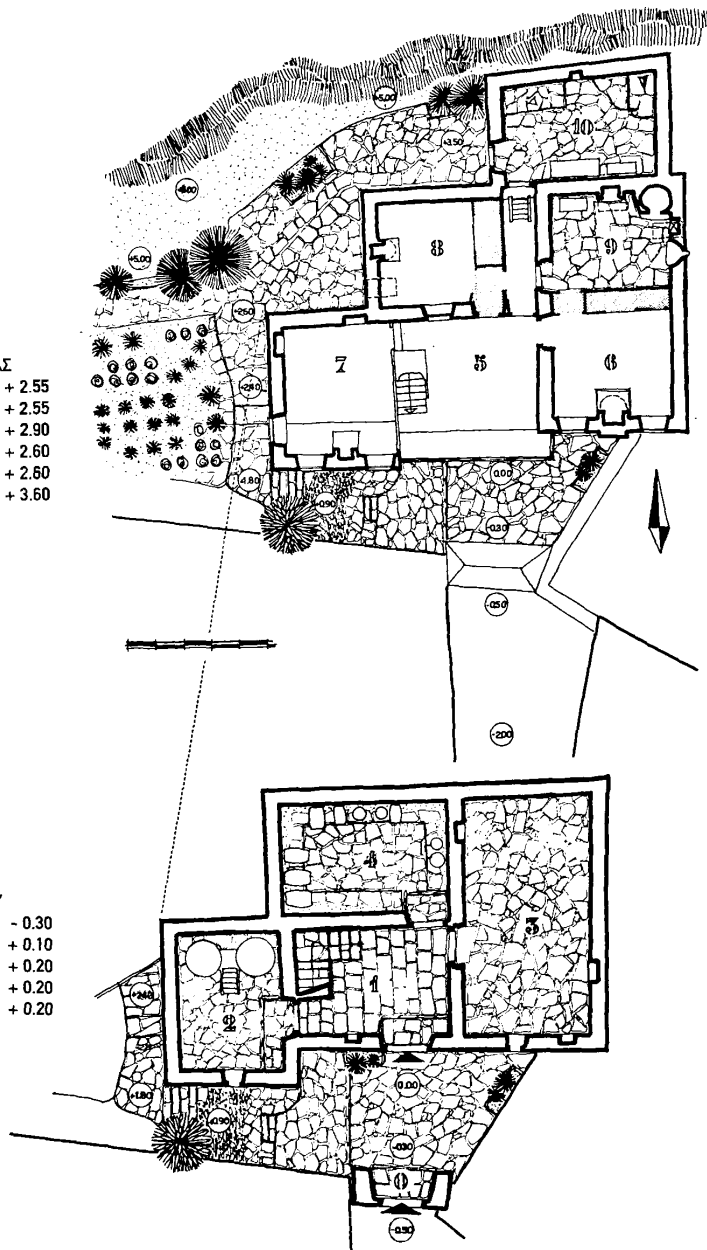

20. ΣΠΙΤΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗ

Μπροστά από το σπίτι υπάρχει μια πολύ όμορφη αυλή, μικρή, ολάνθιστη, στη γωνία της οποίας βρίσκεται ένα μαγειρείο (6). Το καλοκαίρι, τα πάντα γίνονται στο ύπαιθρο σε μια ανοικτή εστία, που βρίσκεται σε μια άλλη γωνία της αυλής. Ένας μικρός ανοικτός εξώστης προφυλάσσει την είσοδο του σπιτιού, που, με τον καιρό, πρέπει να έχει τροποποιηθεί. Η κρεβάτι (1) ήταν προφανώς συνέχεια του διπλανού δωματίου (3). Στολίστηκε μ' ένα άσχημο τσιμεντένιο μπαλκόνι. Ωστόσο βρίσκουμε τον οντά (2), το χειμωνιάτικο (4) και το "σπίτι" (5) όπου υπάρχουν ακόμη τα ίχνη ενός τζακιού. Φωτίζεται από ένα φεγγίτη. Μια μικρή δευτερεύουσα πόρτα, η οποία σφραγίστηκε με την κατασκευή του διπλανού σπιτιού, είναι απόδειξη της παλαιότητας του σπιτιού αυτού.

Το σπίτι ανήκε, πριν δύο γενεές, στον Γιάννη Ελευθεριάδη. Είχε ένα γιό και τρεις κόρες, εκ των οποίων δύο παντρεύτηκαν εκτός Καπεσόβου, η τρίτη, η Γλυκερία, παντρεύτηκε τον Μιχαήλ Βουλόδημο. Ο γιός παντρεύτηκε την Αμαλία Μπαριζώκα, η οποία πέθανε, χωρίς παιδιά, ένα χρόνο μετά το γάμο. Ο σύζυγος όφειλε να

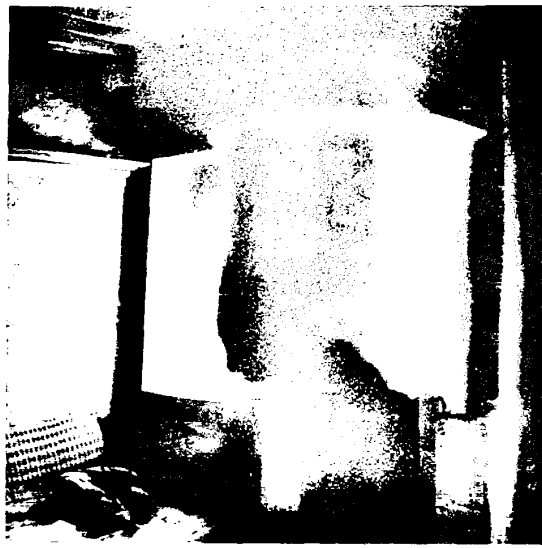

21. ΣΠΙΤΙ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

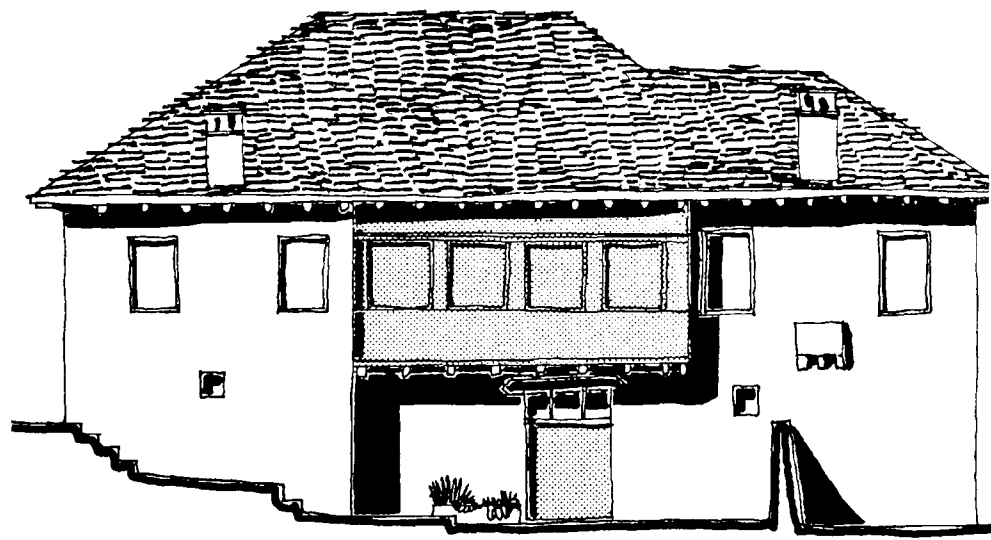
Από τις αρχές πιθανόν του 18ου αι., είναι ένα από τα σπίτια τα πιο ομοιογενή του χωριού, παρά τις μετατροπές που έγιναν εδώ και μερικές δεκαετίες. Πράγματι, κατήργησαν τότε την προεξοχή της σάλας (5) (η πρόσοψη δείχνει την παλιά κατάσταση) και κατασκεύασαν δυτικά τα δωμάτια (2 και 7)

Το σπίτι, κατασκευασμένο κάτω από τις τελευταίες προεξοχές της Γραδίστας είναι ακουμπισμένο στα βράχια. Η προηγούμενη αυλή είναι πολύ μικρή· απ' ευθείας μπαίνουμε σε ένα χαγιάτι (1) καλά πλακοστρωμένο. Από εκεί οδηγούμαστε στο κελάρι (4) και στα υπόγεια (2 και 3) με μεγάλους κάδους για το πάτημα των σταφυλιών. Η μεγάλη σάλα (5) είναι προσανατολισμένη στο Νότο. Το χειμωνιάτικο (6) έχει ωραίες μεσάντρες με σκαλιστά "τρυπλίτσια" (= ανοικτά ντουλαπάκια) και ένα ωραίο τζάκι ημικυλινδρικό, βαμμένο σε βαθύ μπλέ, σχεδόν μαύρο. Ο οντάς (7) βρίσκεται σε ελαφρώς ψηλότερο επίπεδο, επειδή η κατασκευή του έγινε αργότερα. Το "σπίτι" (8), που φωτίζεται από φεγγίτη, είναι το δωμάτιο, όπου η χρήση αρχίζει στις

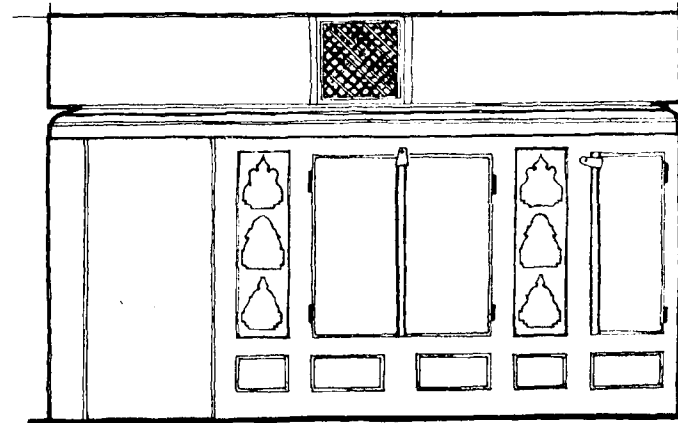
▶ ΤΖΑΚΙ ΤΟΥ ΔΩΜΑΤΙΟΥ 6

▶ ΝΟΤΙΑ ΠΡΟΣΩΠΗ (1:100)

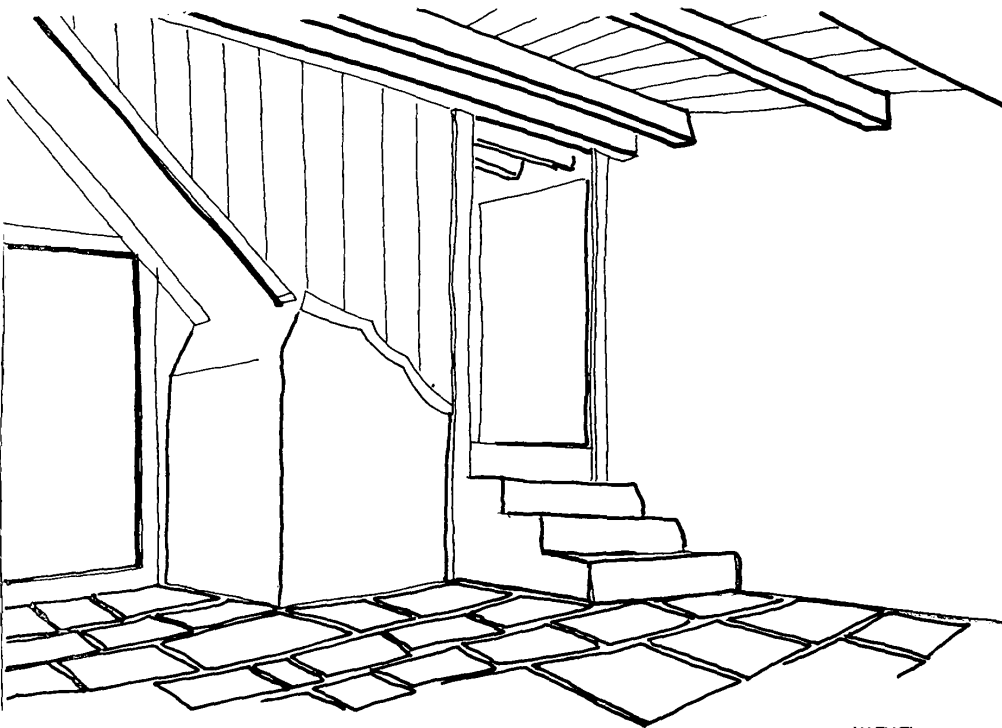
αρχές του χειμώνα. Έχει μεγάλες μεσάντρες. Το μαγειρείο (9) φωτίζεται από φεγγίτη. Ένα δωμάτιο προστέθηκε, σε ένα ψηλότερο επίπεδο, για να δημιουργηθεί ένα θερινό μαγειρείο (10). Σε μια γωνιά βρίσκονται οι τουαλέτες τις οποίες χρησιμοποιούν μόνο τον χειμώνα. Ένας λαχανόκηπος εκτείνεται δυτικά του σπιτιού.

Το σπίτι που ανήκε σε κάποιον Πετσέλη, αγοράστηκε εδώ και τρεις γενιές, από τον Ηλία Παπαγεωργίου, που κατάγονταν από την Μπάγια, όπου δεν είχε αρκετή γη για να ζήσει εκεί με τον αδερφό του. Εκτός από το σπίτι, αγόρασε στο Καπέσοβο αμπέλια, χωράφια και ζώα και παντρεύτηκε εκεί. Απέκτησε δύο κόρες τις οποίες πάντρεψε στο Μονοδένδρι και στο Κουκούλι, και τρεις γιούς. Ο ένας, ο Κωνσταντίνος, ήταν δάσκαλος στο Δίλοφο και στα Γιάννενα, ένας άλλος ο Γιώργος, έγινε ιδιοκτήτης ενός καταστήματος στο Κάιρο και ο τρίτος, ο Θουκυδίδης, που ήταν παπάς, έμεινε στο σπίτι του Καπεσόβου. Απέκτησε δύο κόρες (η μία παντρεύτηκε στα Γιάννενα, η άλλη παντρεύτηκε τον

▶ ΜΕΣΑΝΤΡΕΣ ΤΟΥ ΔΩΜΑΤΙΟΥ 6 (1:40)

► ΧΑΓΙΑΤΙ

► ΤΟ ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ

Ζαμπαλά στο Καπέσοβο) και δύο γιους: ο ένας, ταχυδρόμος στους Φιλιάτες, ο άλλος, ο Παντελής, δάσκαλος κοντά στα Γιάννενα. Επομένως, το 1959, κανένας από τους δύο γιούς δεν κατοικεί στο Καπέσοβο. Ο Παντελής έρχεται δύο εβδομάδες το Πάσχα και τα Χριστούγεννα, τρεις μήνες το καλοκαίρι, με τη γυναίκα του και τους δύο μικρούς γιούς. Τα χωράφια έμειναν ακαλλιέργητα. Τα αμπέλια και καμιά δεκαριά κασίκες και πρόβατα τα εμπιστεύτηκαν στον Νικήτα Δημητριάδη που είναι κουνιάδος του Παντελή.

■ Το σπίτι κατοικείται σήμερα σχεδόν όλο το χρόνο από τον Θουκυδίδη Παπαγεωργίου, έναν από τους γιούς του Παντελή. Το σπίτι ανακαινίζεται με μεγάλη προσοχή κρατώντας τα πιο σημαίνοντα στοιχεία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής: χαγιάτι, τζάκια, μεσάνδρες. Τα υπόγεια είναι εν δράσει με τα δικά του κρασιά. Ανακάλυψε παλιές τοιχογραφίες στην κρεβάτα και στο χειμωνιάτικο τις οποίες αναδεικνύει με τη βοήθεια συντηρητού.

▶ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΡΤΑ

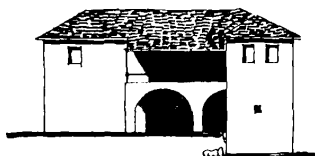
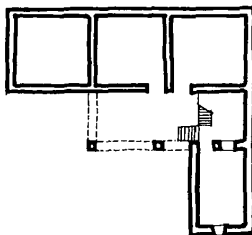
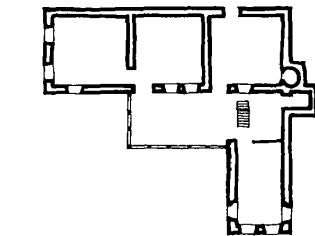
22. ΣΠΙΤΙ ΓΕΩΡΓΙΤΣΗ (ΤΗΣ ΑΝΟΥΣΙΩΣ)

Σήμερα στο Καπέσοβο δεν υπάρχει κανένας απόγονος της οικογένειας Γεωργίτση. Μια υπερήλικη που είχε κληρονομήσει το σπίτι το είχε πουλήσει στον Πρόεδρο του χωριού, τον Ευριπίδη Βουλόδημο.

Η σημερινή του κατάσταση είναι το αποτέλεσμα μετατροπών που πρέπει να έγιναν περί το 1880. Το αρχικό σχέδιο σχημάτιζε ένα Γ στη γωνιά του οποίου υπήρχε μια μικρή σάλα πάνω στις τρεις καμάρες που σώζονται ακόμα.

Μια μεγάλη εξωτερική πόρτα (0) με πεζούλια, όπου οι χωρικοί περιμένουν το βράδυ την επιστροφή των προβάτων και των γιδιών, μας οδηγεί σε μια αυλή με νότια πανοραμική θέα. Το εξωτερικό μαγειρείο είναι ερειπωμένο.

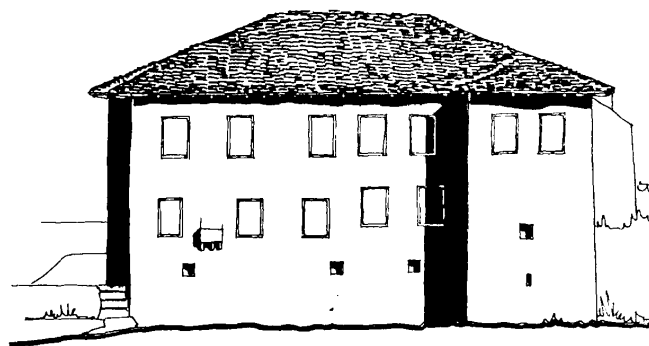
Το χαγιάτι (1) διαθέτει μία όμορφη πέτρινη σκάλα και μια δεξαμενή, όπου ρέει το νερό μιας στέρνας που κατασκευάστηκε στο εσωτερικό του σπιτιού (8), με μία διάταξη που φαίνεται ότι είναι μοναδική στο Ζαγόρι.

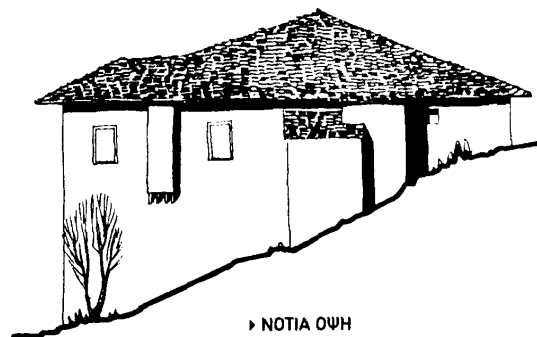
▶ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ 1880

▶ ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

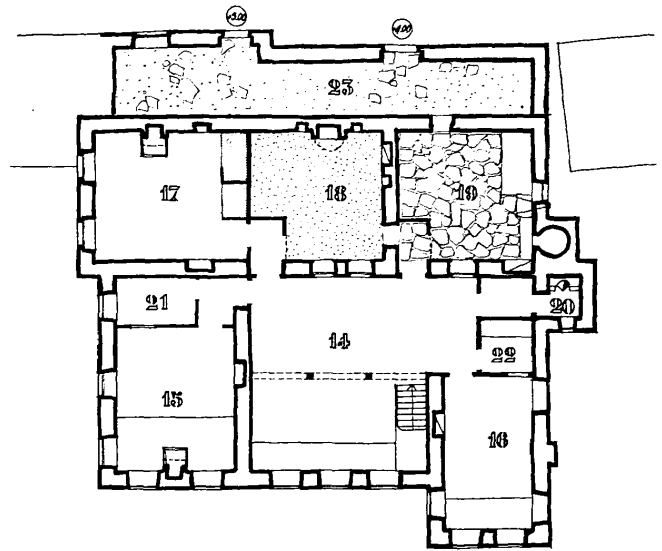
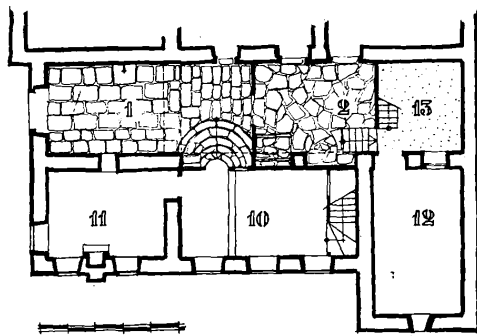
▶ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

▶ ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ

ΕΝΔΙΑΜΕΣΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

- 10. πλατύσκαλο + 1.00 με + 1.40
- 11. χειμωνιάτικο + 1.00
- 12. αποθήκη + 1.20
- 13. αποθήκη + 1.20

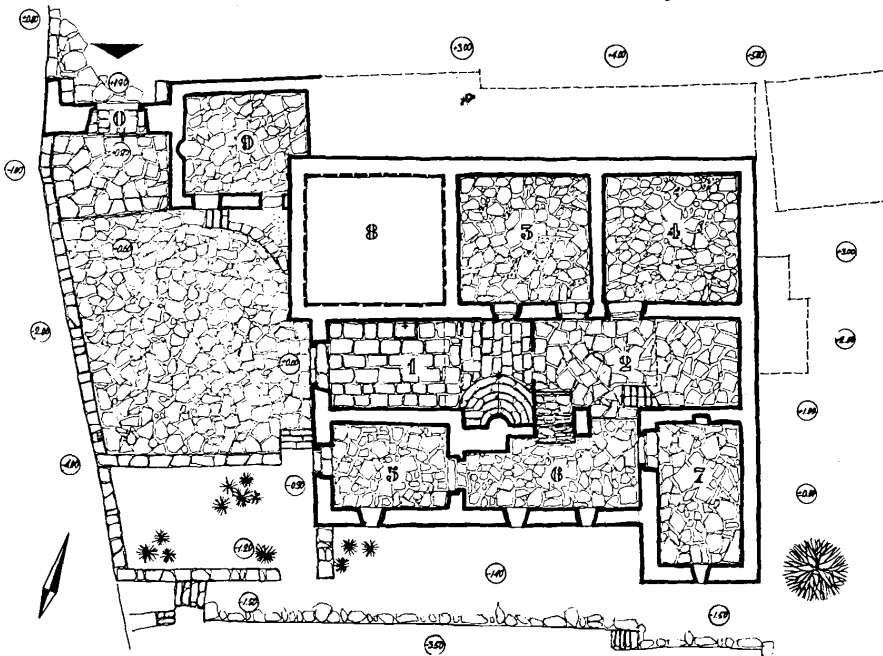

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΚΡΕΒΑΤΑΣ

- 14. μεγάλη κρεβάτι + 3.80
- 15. δωμάτιο + 3.80
- 16. δωμάτιο + 3.80
- 17. δωμάτιο + 3.80
- 18. "σπίτι" + 3.90
- 19. μαγειρείο + 3.80
- 20. W.C. + 3.80
- 21. μικρός χώρος + 3.80
- 22. νταυς + 3.80
- 23. υπόστεγο + 2.50 με + 4.00

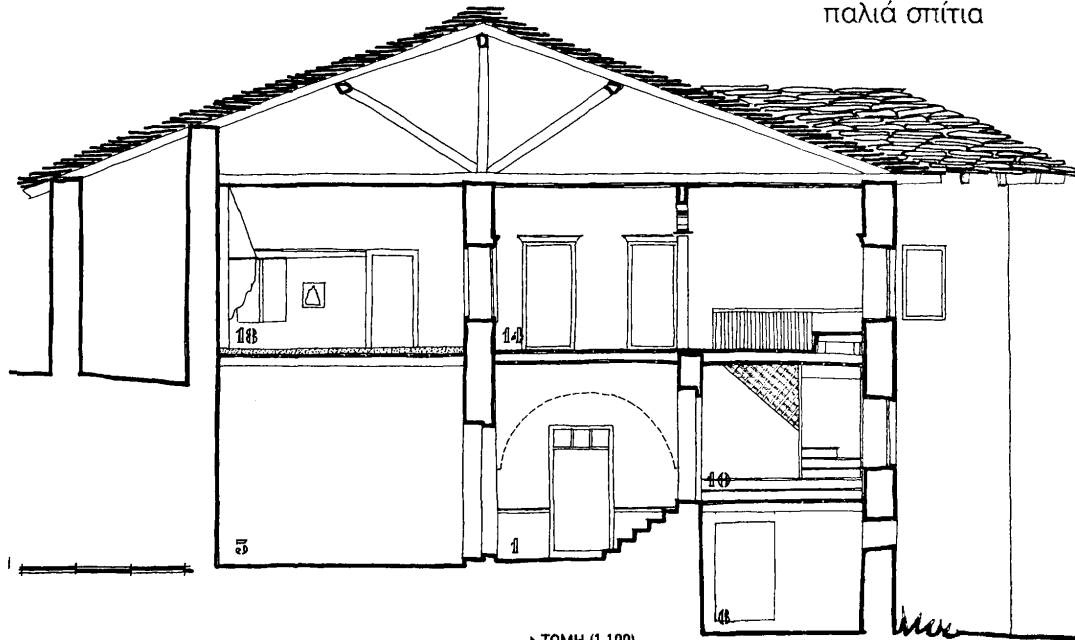
ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

- 0. εξωτερική πόρτα + 0.90
- 1. χαγιάτι - 0.10 με - 0.40
- 2. υπόγειο - 0.10
- 3. κελάρι - 0.20
- 4. κελάρι - 0.20
- 5. στάβλος - 1.00
- 6. στάβλος - 1.20
- 7. στάβλος - 1.20
- 8. στέρνα
- 9. εξωτερικό μαγειρείο + 1.40

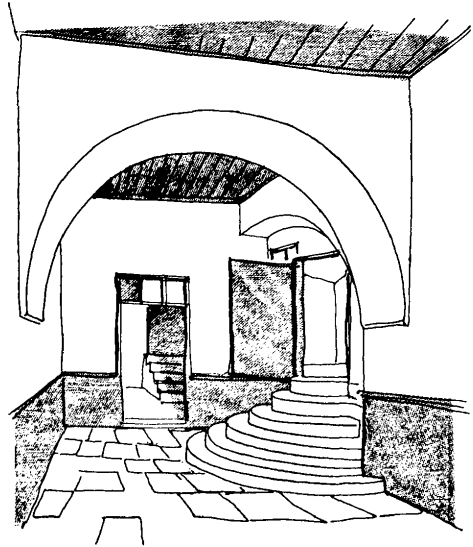

Από το χαγιάτι, κατεβαίνουμε στους στάβλους (5, 6 και 7) που έχουν ξεχωριστή είσοδο. Ανεβαίνοντας από ένα ημιεπίπεδο, φτάνουμε σε ένα μεγάλο πλατύσκαλο (10) καλοφωτιζόμενο απ' όπου μπαίνουμε στο χειμωνιάτικο (11), χαμηλοτάβανο και με τοιχογραφίες, που βρίσκεται πάνω από τους στάβλους, ώστε να επωφελείται από τη ζεστασιά τους. Μια σκάλα οδηγεί σε μία μεγάλη κρεβάτα (14) στον πάνω όροφο. Τα τρία μεγάλα δωμάτια (15, 16 και 17) είχαν τζάκια. Τοιχογραφίες επέζησαν στους τοίχους του δωματίου 15: θα πρέπει να χρονολογούνται από τις μετατροπές που έγιναν στο σπίτι.

Δίπλα από το μαγειρείο (19), βρίσκουμε το σκοτεινό δωμάτιο, το "σπίτι", (18) όπου ζούσαν το καταχείμωνο, προφυλασσόμενοι από τους ανέμους και το κρύο.

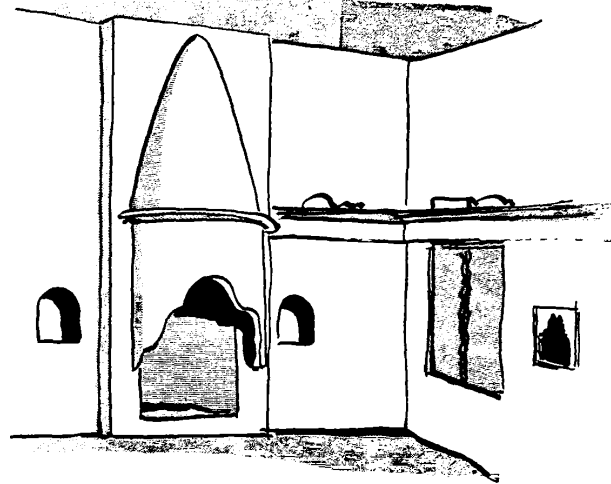
► ΤΟΜΗ (1:100)

► ΣΤΟ ΧΑΓΙΑΤΙ

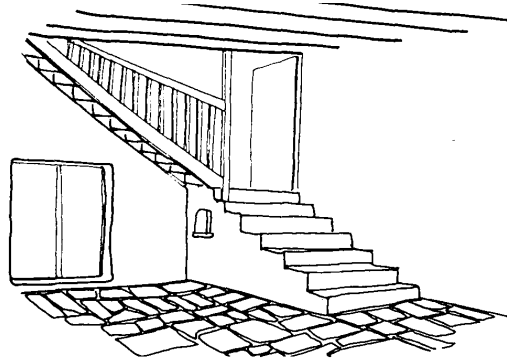
► Η ΚΡΕΒΑΤΑ

► ΤΟ "ΣΠΙΤΙ"

Το δάπεδο είναι από πατημένο χώμα για να εξασφαλίσει καλύτερη θερμική μόνωση. Μιά αποθήκη (21) ένας μικρός χώρος (22) όπου πιθανώς υπήρχε ένα ντούς και ένα υπόστεγο (23), του οποίου η κλίση ακολουθεί την κλίση του δρόμου, συμπληρώνουν το σύνολο αυτό.

■ Σήμερα το σπίτι ανήκει στα ανάψια του Ευριπίδη Βουλόδημου. Η εξώπορτα γκρεμίστηκε καθώς και το υπόστεγο (23) παράλληλα με το δρόμο. Ο εξωτερικός τοίχος των δωματίων 17, 18 και 19 ξαναφτιάχτηκε, με παράθυρα που επέφεραν την εξαφάνιση του "σπιτιού" (18). Αλλά το υπόλοιπο σπίτι υπάρχει ακόμα, όπως και οι τοιχογραφίες του δωματίου 15. Αντιθέτως, ο σκελετός και η σκεπή βρίσκονται σε αξιοθρήνητη κατάσταση και απαιτούν άμεση παρέμβαση. Αν αυτή δεν γίνει σύντομα, αυτό το υπέροχο σπίτι, ένα από τα πιο ωραία του Καπεσόβου, δεν θα υπάρχει πλέον σε μερικά χρόνια.

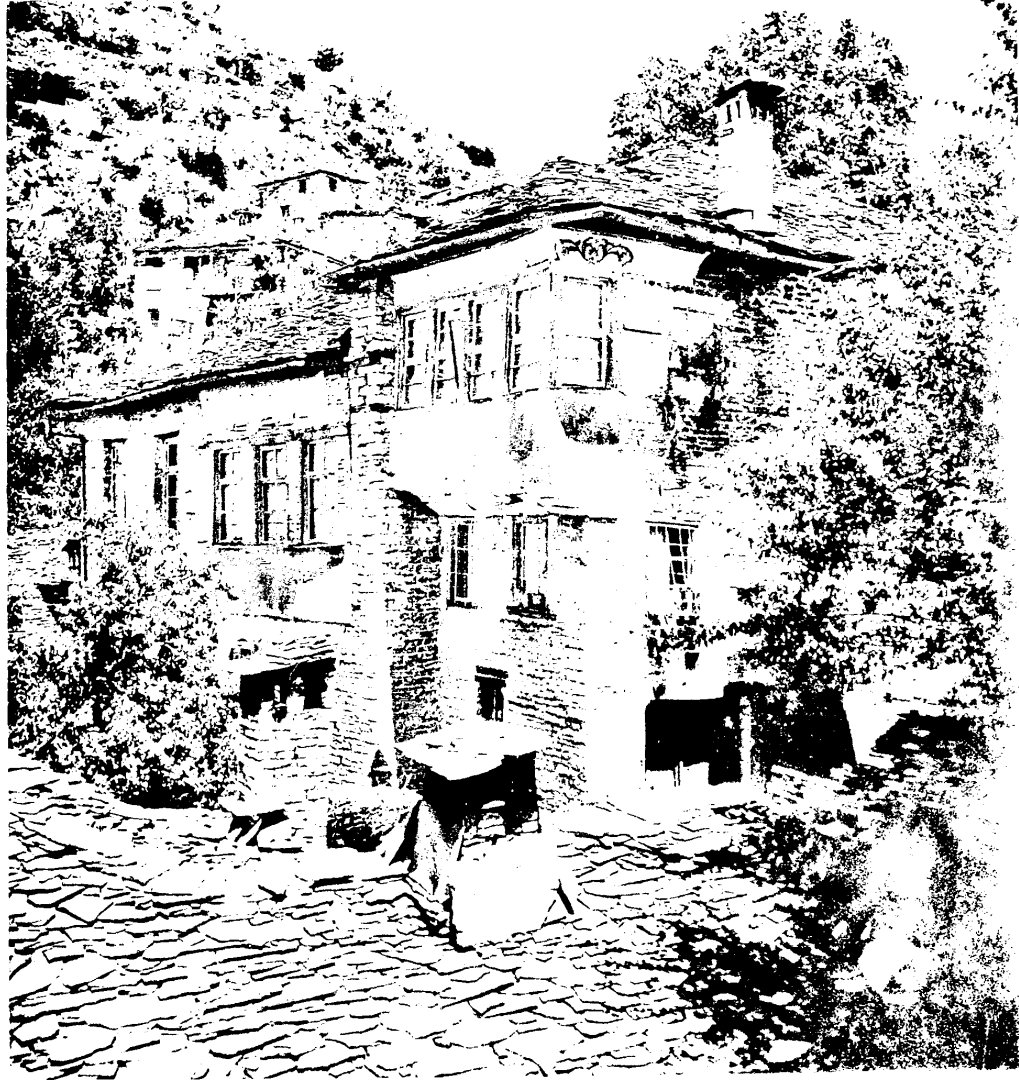
► ΧΑΓΙΑΤΙ

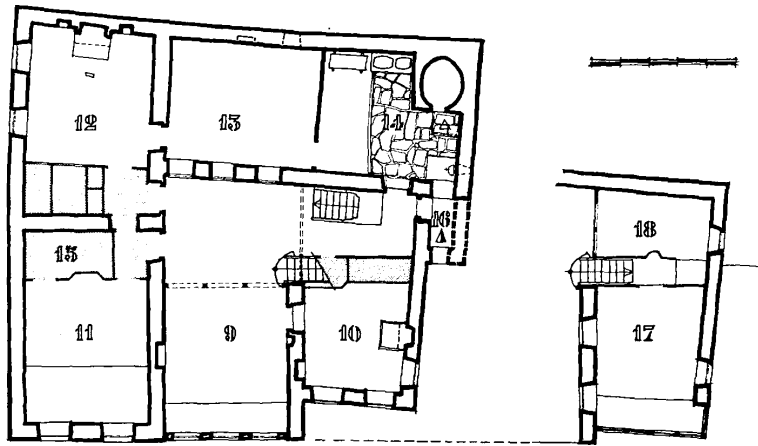
23. ΣΠΙΤΙ ΚΟΥΦΟΛΟΤΑ

Ήταν το αρχοντικό σπίτι του Κωστάκη Αλεξίου Μηρούζου, που ήταν τραπεζίτης στην Πύλη, πληρεξούσιος πολλών χωριών στην Υψηλή Πύλη, και είχε καλές σχέσεις με το Μεγάλο Βεζύρη. Το 1860 καταγράφεται σ' αυτόν και το 1906 στον Ιωάννη Κουφολότα. Το 1840 μπήκαν ληστές και απήγαγαν τη γυναίκα και δύο κόρες του Κωστάκη Μηρούζου και άρπαξαν πολύτιμα σκεύη (πληροφορίες του Απόστολου Ντιναλέξη).

Σπίτι χωρίς αυλή, όπως αυτό, είναι πολύ σπάνιο στο Ζαγόρι. Μπαίνουμε κατευθείαν στο χαγιάτι (1) από μια ωραία πόρτα πάνω από την οποία μια χαραγμένη σχιστολιθική πλάκα δείχνει έναν δικέφαλο αετό με σταυρό από πάνω και τη χρονολογία "1811 ΑΥΓ 15".

Αυτό το καλά πλακοστρωμένο χαγιάτι οδηγεί σ' ένα δεύτερο χαγιάτι (2) χωρισμένο με δύο καμάρες, απ' όπου μπορούμε να κατεβούμε στους στάβλους (4 και 5) ή να ανεβούμε στους αχυρώνες (7 και 8).

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΚΡΕΒΑΤΑΣ

- 1. μεγάλη κρεβάτα + 3.30
- 10. νοντούτσι + 2.95
- 11. οντάς + 3.30
- 12. "σπίτι" + 3.30
- 13. "μεσιό" + 3.30
- 14. μαγειρείο + 3.30
- 15. μικρός χώρος + 3.30
- 16. WC + 2.80
- 17. λότηζια + 5.20
- 18. θεωρείο + 5.90

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

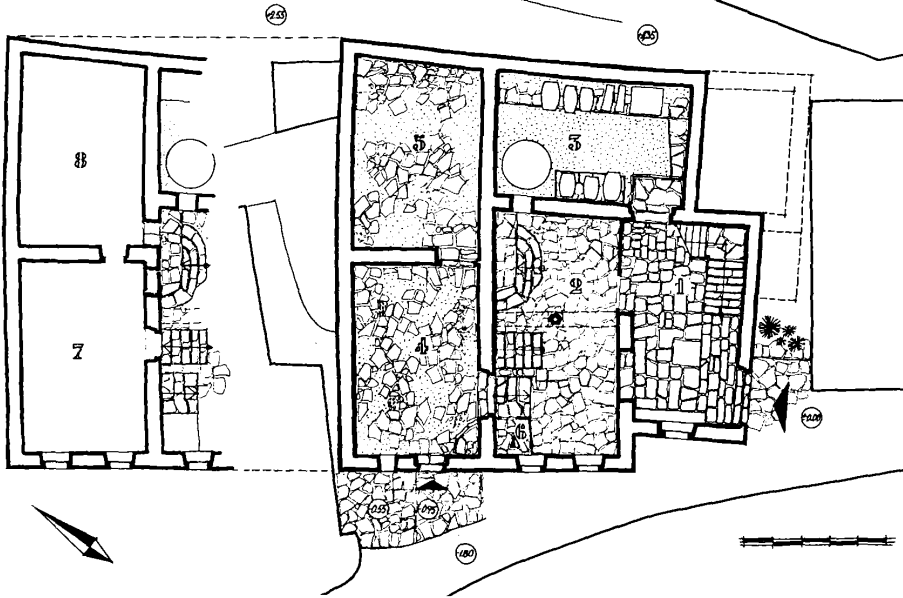
- 7. αχυρώνας + 1.10
- 8. αχυρώνας + 1.20

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

- 1. χαγιάτι 0.00
- 2. χαγιάτι 0.00
- 3. κελάρι + 0.50
- 4. στάβλος - 1.10
- 5. στάβλος - 1.20
- 6. W.C. - 0.50

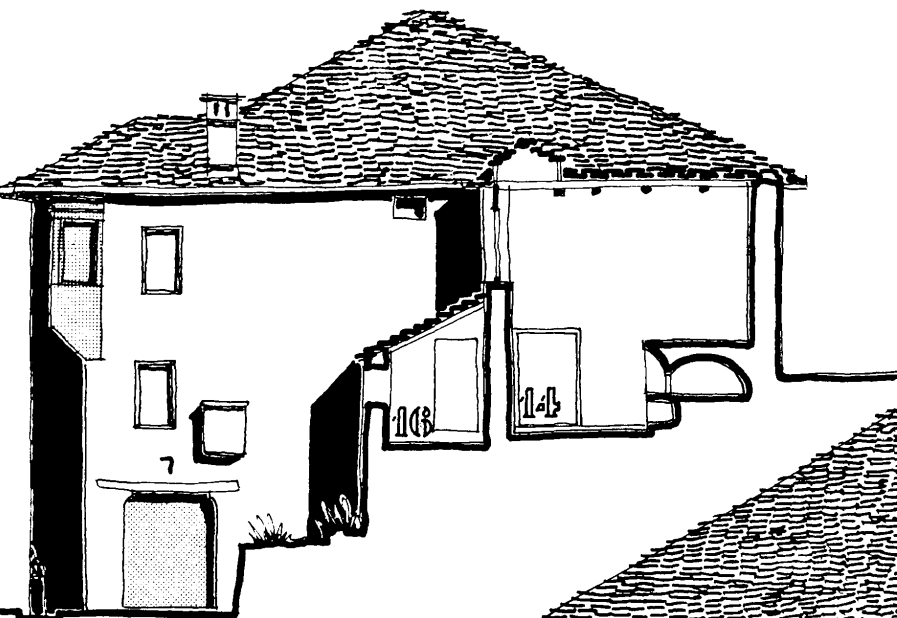
▶ ΜΑΓΕΙΡΙΟ

Η μεγάλη κρεβάτα (9) του ορόφου διαθέτει ένα αρκετά ωραίο ταβάνι βαμμένο κόκκινο, πράσινο και κίτρινο. Από εκεί, κατεβαίνοντας δύο σκαλιά, περνάμε στο μικρό οντά (10): το "οντούτσι". Πάνω απ' αυτό, βρίσκεται ένα άλλο δωμάτιο (17) αποκαλούμενο "λότηζια" λόγω των δύο παραθύρων του που βλέπουν στην κρεβάτα. Σ' αυτά τα δύο χαμπλοτάβανα δωμάτια περνούσαν το χειμώνα. Απέναντι από τη "λότηζια" υπάρχει ένα μικρό θεωρείο(18) για τις γυναίκες.

Ο οντάς (11) έχει τοιχογραφίες, πιθανώς από το 1848 (βλ. έγχρ. φωτ. 3) το σκοτεινό δωμάτιο (13) που βλέπει στην κρεβάτα αποκαλείται εδώ "μεσιό" και η ονομασία "σπίτι" είχε δοθεί στο διπλανό δωμάτιο (12).

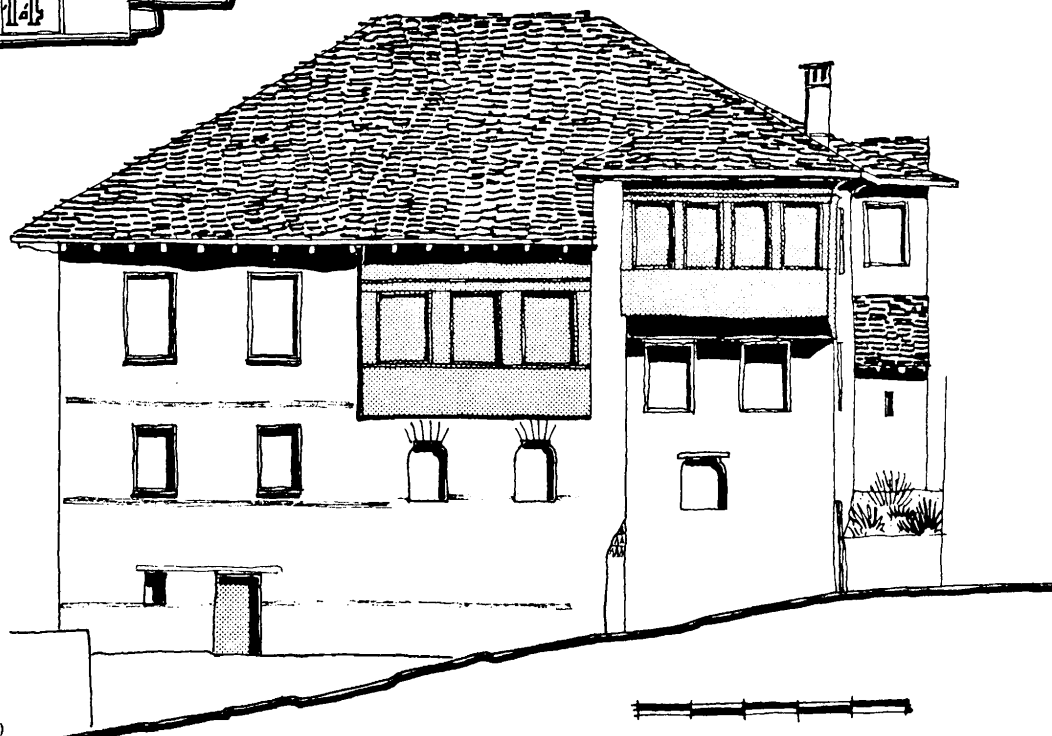

► ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ (1:100)

Το μαγειρείο (14), που φωτίζονταν από ένα παράθυρο και ένα φεγγίτη, είναι εν μέρει πλακόστρωτο: ένα πάτωμα καλύπτει το υπόλοιπο μέρος στο οποίο είχε πραγματοποιηθεί εκσκαφή για το κελάρι (3).

Το αρχικό σπίτι, του 17ου ή του 18ου αι. θα πρέπει να ήταν αρκετά διαφορετικό από εκείνο που έγινε το 1811. Σχημάτιζε πιθανώς ένα Γ· στη θέση των δωματίων 9 και 10: ένας μικρός εξώστης θα έπρεπε να ανταποκρίνεται στις δύο καμάρες του χαγιατιού (2), ο οποίος θα οδηγούσε σε μια μικρή αυλή. Το χαγιατί (1) δεν υπήρχε ακόμη.

► ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ (1:100)

▶ ΟΨΗ ΑΠΟ ΤΗ ΔΥΣΗ

▶ ΚΡΕΒΑΤΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΕΙΟ

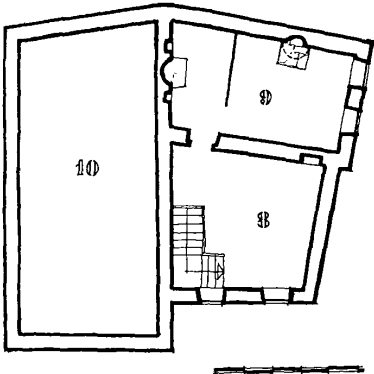
Το σπίτι αυτό αγοράστηκε, εδώ και δύο γενεές, από τον Γιάννη Φιλίδη, έναν δάσκαλο. Ήταν ένα από τα 18 παιδιά (8 πέθαναν μωρά) του Δημητρίου Φιλίδη. Απέκτησε δύο γιούς, τον Αθανάσιο, που ήταν καθηγητής, και τον Κίμωνα που πέθανε με τη σύζυγό του κατά τη διάρκεια του πολέμου, και δύο κόρες εκ των οποίων η μία παντρεύτηκε τον Γρηγόριο Βαρζώκα και η άλλη, Ολγα, τον Ευριπίδη Βουλόδημο. Το 1959, το σπίτι κατοικείται από τον Ευριπίδη Βουλόδημο, τη γυναίκα του Όλγα και τα δύο παιδιά του Κίμωνα, Γιάννη και Αλίκη.

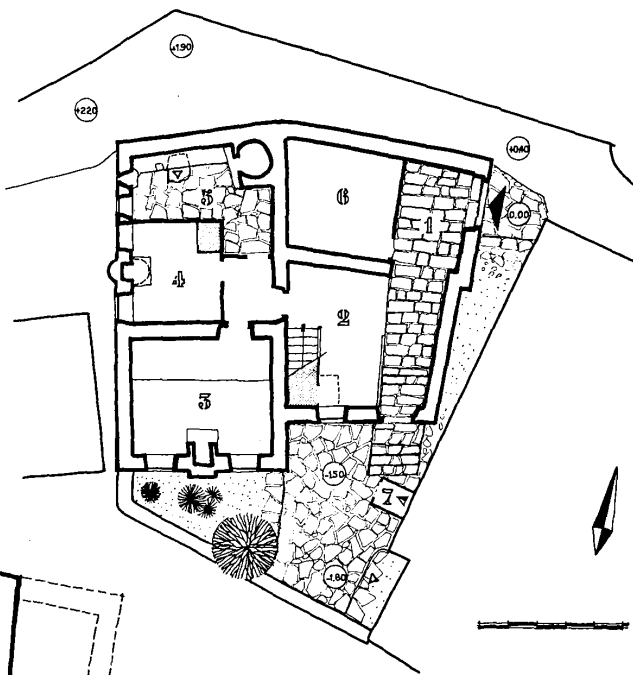
► ΣΚΑΛΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΕΙΟ

■ Σήμερα η Αλίκη ζει ακόμη και το σπίτι της ανήκει, αλλά δεν έρχεται στο χωριό. Το σπίτι έγινε διατηρητέο από την αρχαιολογική Εφορία. Πλεονέκτημα: έμεινε όπως ήταν (μόνο οι τοιχογραφίες αφαιρέθηκαν προς φύλαξη από την εφορία). Μειονέκτημα: οι απαιτήσεις της αρχαιολογικής Εφορίας δυσκολεύουν τον εκσυγχρονισμό του σπιτιού που δεν κατοικείται πλέον. Αν και πραγματοποιήθηκαν μερικές μικρές επεμβάσεις, οι εξωτερικοί τοίχοι συνεχίζουν να φουσκώνουν. Χωρίς γρήγορα σημαντικά έργα στήριξης το σπίτι μάλλον σύντομα θα πέσει. Ένα από τα καλύτερα σπίτια του Καπεσόβου θα χαθεί.

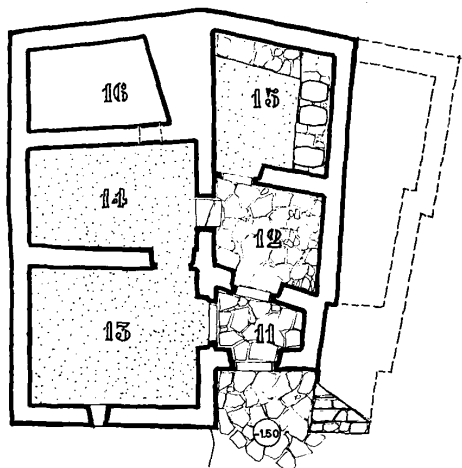

ΕΠΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ
 8. κρεβάτα +2.20
 9. χειμωνιάτικο +2.20
 10. σοφίτες

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ
 1. είσοδος 0.00
 2. χαγιάτι + 0.20
 3. οντάς + 0.40
 4. χειμωνιάτικο + 0.30
 5. μαγειρείο + 0.30
 6. μικρός χώρος + 0.40
 7. W.C. - 1.60

ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΟ
 11. έως 14. υπόγεια - 1.30
 15. κελάρι - 1.20
 16. κρυψώνα

▷ ΟΥΗ ΤΗΣ ΚΟΥΖΙΝΑΣ

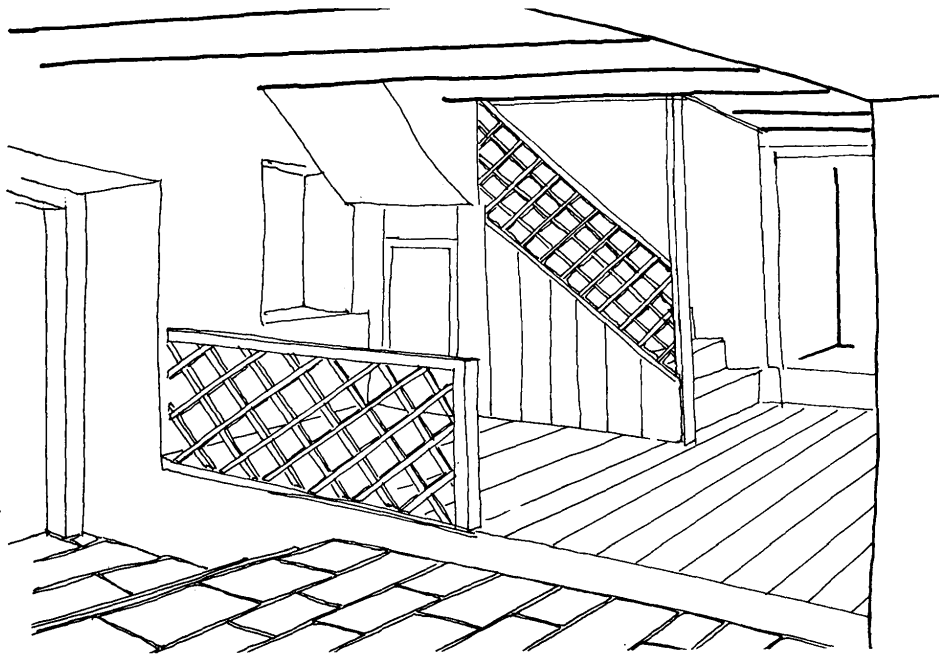
24. ΣΠΙΤΙ ΠΕΤΣΕΛΗ

Φαίνεται ότι οι δύο εξωτερικοί τοίχοι των δωματίων 2 και 8 προστέθηκαν στο αρχικό σπίτι που σχημάτιζε πιθανόν ένα Γ, με χαγιάτι (2) ανοικτό και η κρεβάτα (8) ένας απλός εξώστης. Ήδη τότε, αυτό το σπίτι ξεχώριζε από τα άλλα από το γεγονός ότι η αυλή του δε βρίσκεται στην είσοδο, αλλά πιο χαμηλά από το σπίτι: ο δρόμος περνάει πιο ψηλά απ' αυτήν.

Μια μικρή είσοδος (1) πλακοστρωμένη συνδέει το δρόμο και την αυλή. Σ' ένα ελαφρώς ψηλότερο επίπεδο βρίσκονται τα τρία βασικά δωμάτια: ο οντάς (3), το χειμωνιάτικο (4) και το μαγειρείο (5). Στον πάνω όροφο, η κρεβάτα (8) είναι εμφανώς πιο πρόσφατη από το υπόλοιπο σπίτι. Το δωμάτιο (9), σε κακή κατάσταση, και διακοσμημένο με τοιχογραφίες του 19ου αι., έχει διαιρεθεί. Βλέπουμε τα ίχνη των δύο τζακιών. Πολύ χαμηλοτάβανο, θα πρέπει να χρησιμοποιούνταν το χειμώνα.

Ο Νικόλαος Πετσέλης, σχεδόν πάντα απουσίαζε από το Καπέσοβο, όπου η σύζυγός του μεγάλωνε τα πέντε τους παιδιά. Δύο απ' αυτά πέθαναν νέα, δύο άλλα

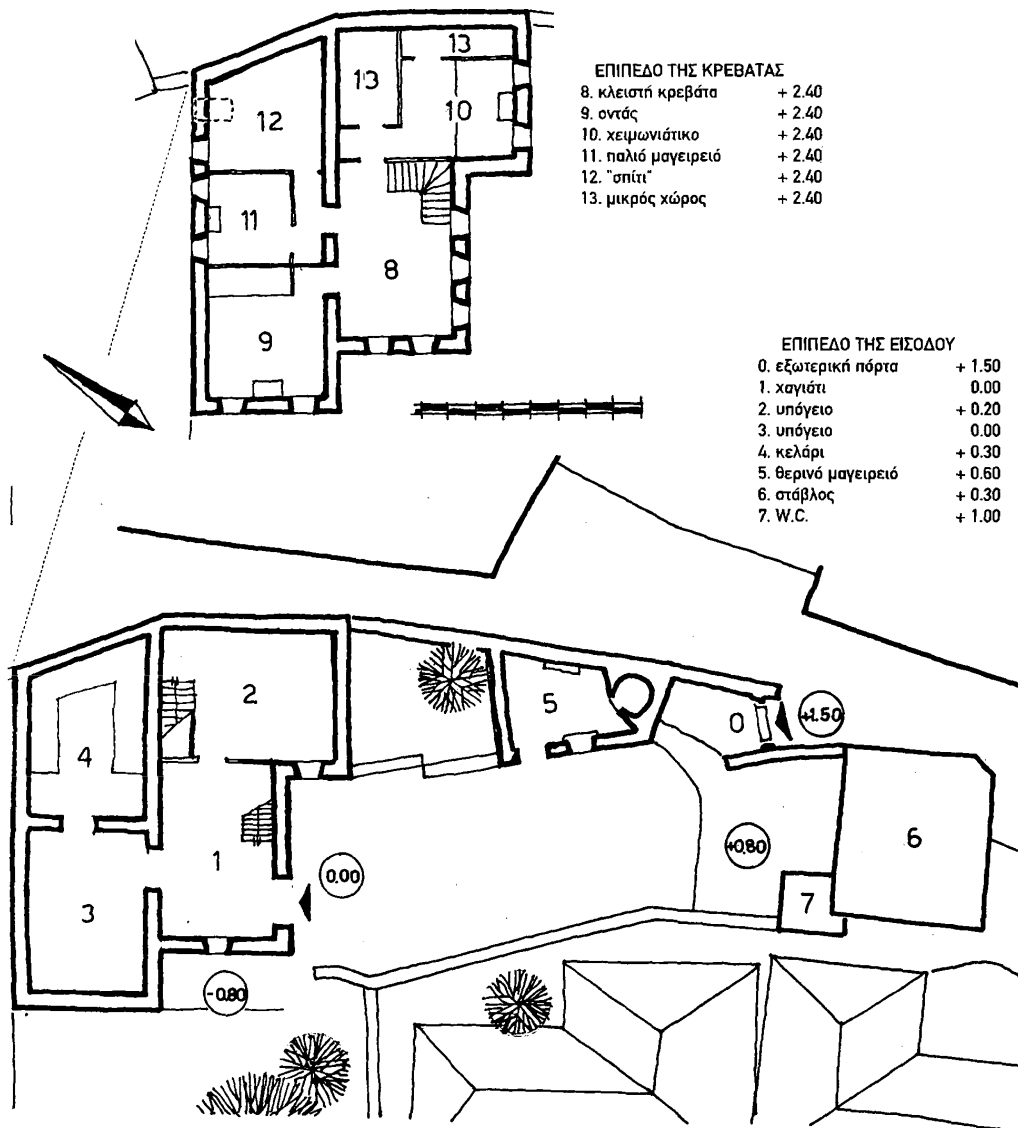

▶ Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΧΑΓΙΑΤΙ

εγκατέλειψαν το χωριό, κι ένας μόνον, ο Μάνθος, που ήταν δάσκαλος, έμεινε εκεί. Απέκτησε δύο αγόρια (που έχουν καταστήματα στην Αθήνα και Λαμία), και δύο κόρες, μία παντρεμένη στο Βραδέτο, την Ιφιγένεια, και την Ανθούλα στη Μανασή.

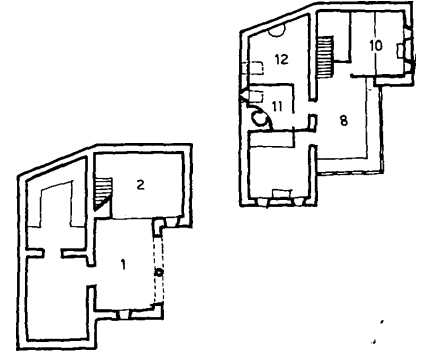
Η Ανθούλα απέκτησε ένα γιο και μια κόρη. Κατόπιν, μετά το θάνατο του συζύγου της, επέστρεψε με τα παιδιά της στο σπίτι του Καπεσάβου, όπου ζούσε ακόμη η μητέρα της. Μετά, πάντρεψε την κόρη της Έλλη με τον Παντελή Παπαγεωργίου. Ο γιός της, Νικήτας Δημητριάδης, έχει το κατάστημα και το καφενείο της πλατείας. Το 1959, ο Νικήτας και η μητέρα του κατοικούν μόνοι τους το σπίτι. Έχουν λίγα χωράφια και μερικά κεφάλια μικρά ζώα.

- Σήμερα ακόμα, ο Νικήτας κατοικεί το σπίτι αρκετούς μήνες το χρόνο. Η σοφίτα (10) ανυψώθηκε και δημιουργήθηκαν στο χώρο αυτό υποδωμάτια. Το παλιό μαγειρείο (5) και ο οντάς (4) έγιναν ένα δωμάτιο.

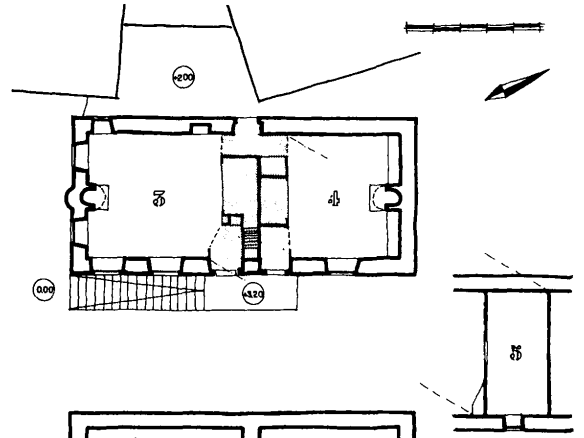
25. ΣΠΙΤΙ ΒΑΣΙΛΑ

Μια πλάκα, πάνω από την πόρτα, δηλώνει: «1833-15 Ιουλίου-1898-1935». Οι ημερομηνίες αυτές θα πρέπει να δηλώνουν το πότε κατασκευάστηκε ο τοίχος και μετά πότε έγινε ξανά. Φαίνεται όμως ότι πιο παλιά ακόμη, στον 18ο αι. ίσως, ο τοίχος πάνω στον οποίο βρίσκεται η πλάκα αυτή δεν υπήρχε. Το χαγιάτι (1) έβλεπε στην αυλή μέσα από δύο καμάρες. Από πάνω, η κρεβάτα (8) ήταν κλειστή μ' ένα ξύλινο τοίχο με "κιπέγκα". Η παλιά σκάλα υπάρχει ακόμα. Ως προς τα υπόλοιπα, το σχέδιο είναι απλό, και τελείως όμοιο με τα σπίτια του 18ου αι.

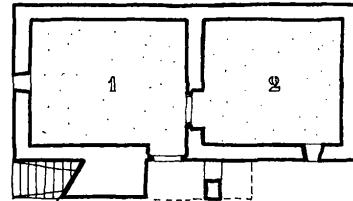
Το 1959, το σπίτι κατοικείται όλο το χρόνο από τη γιαγιά Βικτωρία Βασιλά, τη μητέρα, και τις κόρες της Ευαλία, Ελένη και Ιουλία Στεργίου, μάνα του Νικολάου Στεργίου, ο οποίος σπουδάζει ψυχολογία στο Παρίσι.

■ Μετά το θάνατο του Νικολάου, η Ιουλία και η Ελένη πούλησαν το σπίτι στον Ηλία Ράπη, απο το Καπέσοβο, για να γίνει ξενώνας. Άνοιξε καινούργια παράθυρα για να δημιουργήσει ένα βολικό ξενώνα, επτά δωματίων με μπάνια και καινούρια παραδοσιακά ταβάνια. Μια κληματαριά τοποθετήθηκε στην αυλή.

ΚΥΡΙΩΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

3. οντάς	+ 3.20
4. "σπίτι"	+ 3.30
5. θεωρείο	+ 5.20

ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

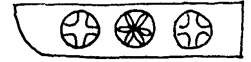
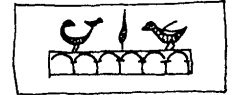
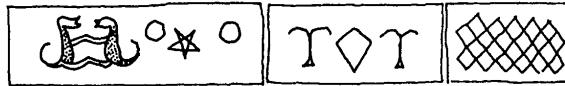
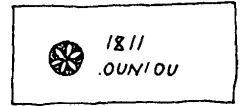
1. στάβλος	0.00
2. στάβλος	0.00

26. ΠΑΛΙΟ ΣΠΙΤΙ ΠΑΣΧΑΛΗ

Το σπίτι αυτό είναι ό,τι απέμεινε από ένα σπίτι που κτίστηκε από τον Γεώργιο Πασχάλη, τον παππού των αδελφών Πασχάλη, των ευεργετών που έκτισαν το σχολείο (βλ. 34) και δημιούργησαν το Γηροκομείο (βλ.11). Το σπίτι ανακατασκευάστηκε στις αρχές του 19ου αιώνα: μια δεύτερη πλευρά που σχημάτιζε ένα Γ εξαφανίστηκε, μαζί με τις καμάρες μέσω των οποίων το χαγιάτι ανοιγόταν στην αυλή.

Στη σημερινή του κατάσταση, κατοικήθηκε από την οικογένεια Τζούφη μέχρι τη στιγμή που ο παππούς του Γιώργου απέκτησε το σπίτι, όπου κατοικούν σήμερα. Δύο δωμάτια, στον όροφο, διαχωρίζονται με μεγάλες μεσάντρες πάνω στις οποίες φτιάχτηκε ένα μικρό θεωρείο για τις γυναίκες (5), στο οποίο ανέβαιναν με μια σκάλα κρυμμένη στη μεσάντρα. Μερικές τοιχογραφίες σώζονται ακόμη. Το 1959, το σπίτι χρησιμοποιείται από τον Γ. Τζούφη, ως στάβλος.

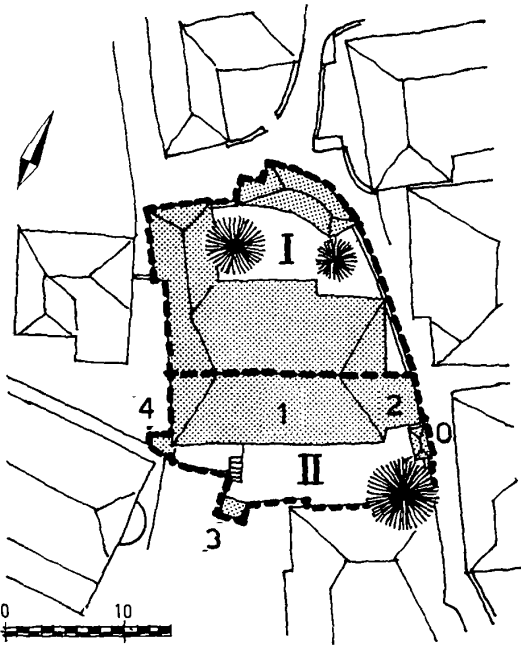
■ Σήμερα, ο Στέφανος Τζούφης το μετέτρεψε σε ξενώνα. Οι μεσάντρες και το θεωρείο (5) εξαφανίστηκαν για τη δημιουργία ενός τρίτου δωματίου. Επίσης άλλα δωμάτια κτίστηκαν στην αυλή.

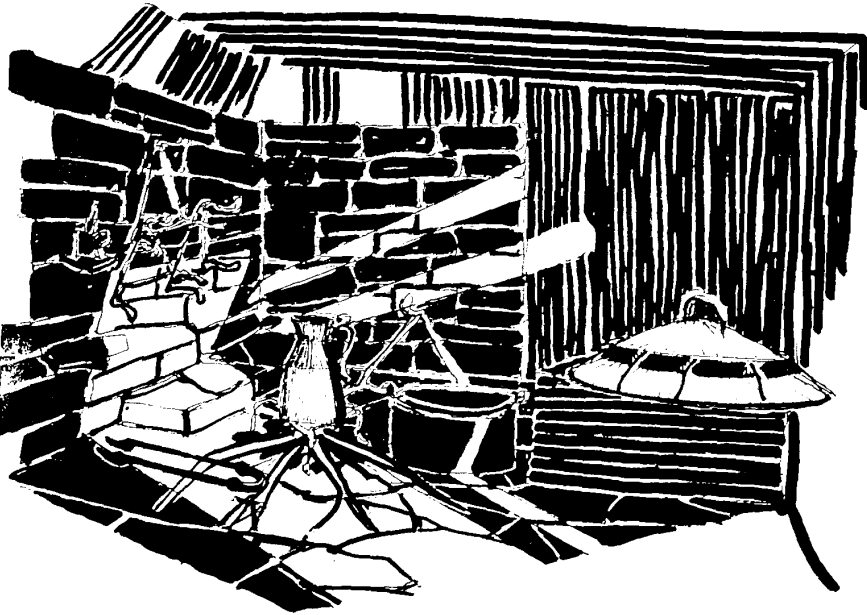
▶ Λίθοι από σχιστόλιθο χαραγμένοι στη νότια πτέρυγα του σπιτιού

- I. ΣΠΙΤΙ ΒΑΝΤΖΙΟΥ
- II. ΣΠΙΤΙ ΒΟΓΑ
- 0. εξωτερική πόρτα
- 1. κατοικία
- 2. φούρνος
- 3. θερινό μαγειρείο
- 4. W.C.

► ΘΕΡΙΝΟ ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ

27. ΣΠΙΤΙ ΒΑΝΤΖΙΟΥ-ΒΟΓΑ

Το σπίτι Βάντζιου, σήμερα σπίτι Δαλκαβούκη, και το σπίτι Βογά αποτελούσαν άλλοτε μια ενιαία πολύ μεγάλη κατοικία: το αρχοντικό Ιωάννη Λάζου. Το 1830, ο γιός του, Θεόδωρος, που ζούσε στο Βουκουρέστι, πούλησε το βορειοδυτικό τμήμα (I) στον Γεώργιο Πούσιου, κρατώντας το υπόλοιπο τμήμα (II) που έμεινε η γυναίκα του, Βασιλική¹.

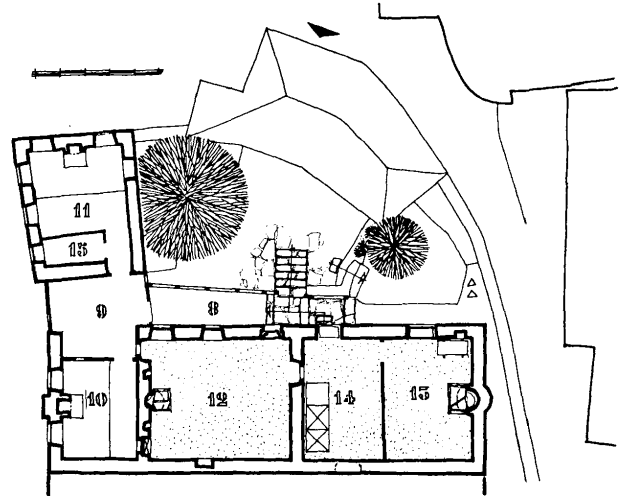
Καθένα από τα δύο σημερινά σπίτια έχει την αυλή του και τις βολές του. Όμως, ένα από τα δύο, το σπίτι Βογά (II), το οποίο ξαναφτιάχτηκε πλήρως εδώ και περίπου 35 χρόνια (εξαιρώντας τους βασικούς τοίχους και τη στέγη), έχασε κάθε παραδοσιακό ενδιαφέρον, εκτός από το εξωτερικό θερινό μαγειρείο.

Το 1848, η Βασιλική, χήρα, πήρε κληρόνομο για να την γηροκομήσει τον Αναστάσιο Βογά. Ο Αναστάσιος απέκτησε 4 γιους και μια κόρη. Ο ένας από τους γιους του, ο Γιώργος, ήταν δάσκαλος στα Γιάννενα. Η σύζυγός του και τα παιδιά του κατοικούσαν στο Καπέσοβο όπου ανέβαινε κάθε καλοκαίρι. Απέκτησε τρεις γιους και τρεις κόρες. Ο ένας από τους γιους του, δάσκαλος, πέθανε, ένας άλλος είναι εφοριακός επιθεωρητής στην Πάτρα, ο τελευταίος, ο Γιάννης, στρατηγός, κατοικεί στην Αθήνα. Μία από τις κόρες του παντρεύτηκε στα Γιάννενα, μια άλλη παντρεύτηκε τον Αντρέα Τόλογλου στο Καπέσοβο, η τρίτη, η Βικτωρία, παντρεύτηκε τον Αλέξανδρο Γκρουϊδη, από τη Μπά-

ΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

(σπίτι Βάντζιου)

8. ανοικτή κρεβάτα	+ 1.80
9. μικρή σάλα	+ 2.10
10. οντάς	+ 2.10
11. χειμωνιάτικο	+ 2.10
12. "σπίτι"	+ 2.20
13-14. μαγειρείο	+ 2.20
15. μικρός χώρος	+ 2.20

για, που εργάζονταν ως αρτοποιός στη Μέση Ανατολή. Το 1959, η Βικτωρία Γκρουϊδη, 72 ετών, η οποία ζει μόνη στο Καπέσοβο, χήρα χωρίς παιδιά, ασχολείται με τα χωράφια και τα αμπέλια της. Έχει πολλές γίδες και πρόβατα.

■ Σήμερα, το σπίτι κατοικείται το καλοκαίρι από μια κόρη του Ιωάννη, του στρατηγού, τη Λέλα Δασκαλοπούλου.

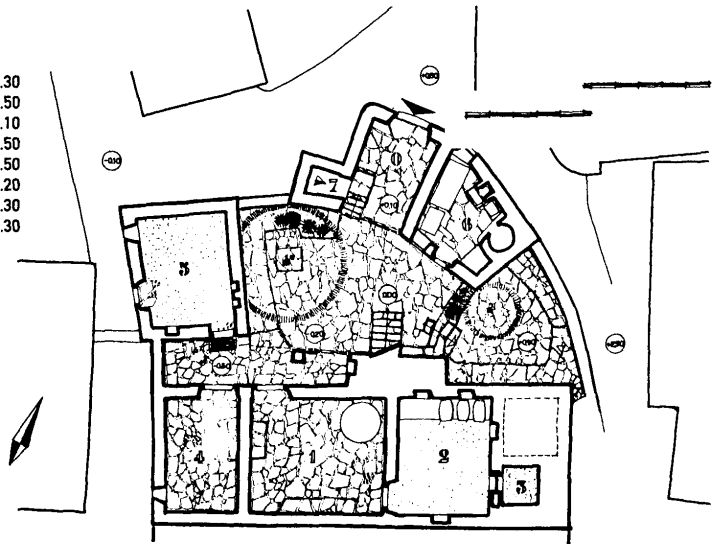
Το άλλο σπίτι, το σπίτι του Βάντζιου (I), εκτείνεται γύρω από μια μαγεμένη αυλή, με μια μεγάλη μουριά. Τα υπόγειο και οι στάβλοι βρίσκονται στον κάτω άροφο. Στο κελάρι (2) η πλάκα που δημιουργεί το βάθος μιας από τις παραθύρες που έχουν σκαφτεί στους τοίχους μπορεί να γλιστρήσει μέσα στη κοντρή τοιχοποιία για να δώσει τη δυνατότητα να προσεγγίσουμε ένα μικρό "μυστικό" (3) καλυμμένο με ένα κοντρό ημικυλινδρικό θόλο.

Η στενή ξύλινη ανοικτή κρεβάτα (8) μας οδηγεί στη μικρή σάλα (9) και στο χειμωνιάτικο (11). Στην άλλη πτέρυγα του σπιτιού, το "σπίτι" (12), με δάπεδο χωμάτινο, διατήρησε τα παλιά του παράθυρα: ένα ξύλινο, σκαλιστό πλαίσιο με πατζούρια, χωρίς τζάμια. Το άλλο δωμάτιο (13), που σήμερα έχει διαιρεθεί, χρησιμοποιείται σαν μαγειρείο κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

(σπίτι Βάντζιου)

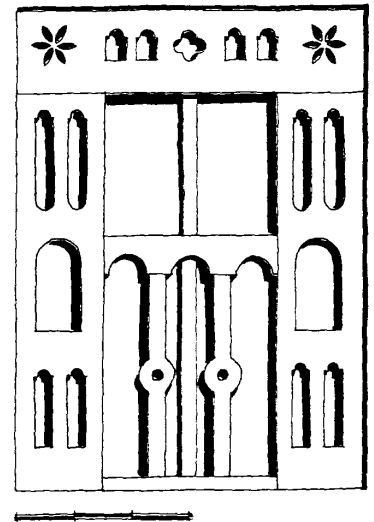
0. εξωτερική πόρτα	+ 0.30
1. υπόγειο	- 0.50
2. κελάρι	+ 0.10
3. "μυστικό"	+ 0.50
4. υπόγειο	- 0.50
5. στάβλος	- 0.20
6. εξωτερ. μαγειρείο	+ 0.30
7. W.C.	+ 0.30

ΣΠΙΤΙ ΒΑΝΤΖΙΟΥ, ΑΝΟΙΚΤΗ ΚΥΒΕΡΑΤΑ

Ο Θωμάς Πούσιου, γιος του Γεωργίου, έδωσε το σπίτι προίκα στην ανηψιά του Ελένη Αναστασιάδη όταν παντρεύτηκε τον Αριστοτέλη Βάντζιο¹. Απέκτησαν δύο γιους και μια κόρη, την Ανδρονίκη, η οποία πήγε στο Βραδέτο, το χωριό του συζύγου της, του Βασιλείου Δαλκαβούκη. Απέκτησαν μια κόρη, δασκάλα στην Κόνιτσα, και δύο γιους, το Γιώργο και τον Κωνσταντίνο. Μετά το θάνατο του συζύγου της και των γιών της, η Ελένη υιοθέτησε ως κληρονόμο της, το 1950, τον εγγονό της Γιώργο που ήρθε να κατοικήσει μαζί της και να καλλιεργήσει τους αγρούς της. Μετά το θάνατο του Βασιλείου Δαλκαβούκη, που συνέβη λίγο μετά, η Ανδρονίκη επέστρεψε στο Καπέσοβο, στο σπίτι της μητέρας της.

▶ ΣΠΙΤΙ ΒΑΝΤΖΙΟΥ, ΠΑΡΑΘΥΡΟ ΤΟΥ 'ΣΠΙΤΙΟΥ'

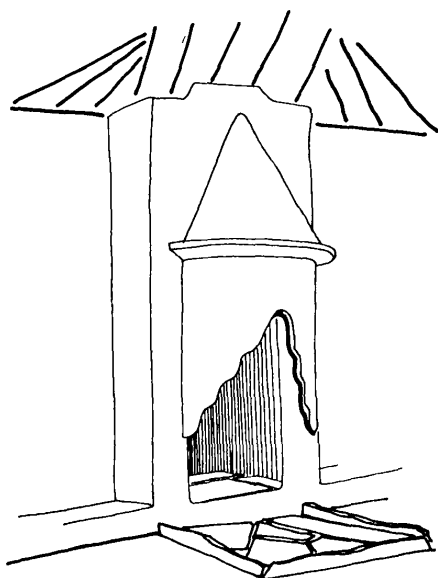
Έτσι, το σπίτι κατοικείται το 1959 από την Ελένη Βάντζιου, σχεδόν τυφλή, την Ανδρονίκη Δαλκαβούκη, το Κωνσταντίνο, το Γιώργο, τη γυναίκα του και τα δύο νεαρά παιδιά τους. Γραμματέας της Κοινότητας, ο Γιώργος λαμβάνει 500 δραχμές κατ' έτος. Διαθέτουν, εκτός από δύο αγελάδες και τα μοσχάρια τους, καμιά δεκαπενταριά κατσίκες και προβατίνες, χωράφια, αμπέλια και ξύλα για να καλύψουν τις ανάγκες τους.

■ Σήμερα, ο Γιώργος έρχεται ακόμα το καλοκαίρι στο σπίτι, που μένει συχνά ο γιος του, Δημήτρης. Το σπίτι έχει ανακαινιστεί. Η ξύλινη κρεβάτα έχει κτιστεί. Το τζάκι του μαγειριού και τα μικρά παράθυρα του "σπιτιού" δεν υπάρχουν πλέον.

1 πληροφορίες του Αποστόλου Ντιναλέξη

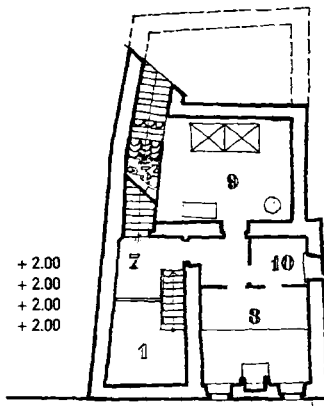
► ΣΠΙΤΙ ΒΑΝΤΖΙΟΥ. Η ΑΥΛΗ

► ΣΠΙΤΙ ΒΑΝΤΖΙΟΥ. ΤΖΑΚΙ ΣΤΟ ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ

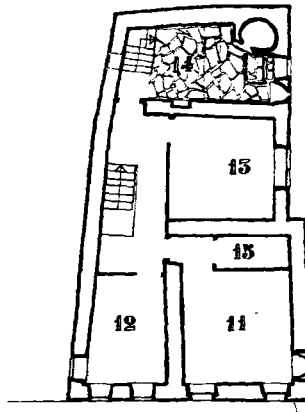
ΜΕΣΑΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

7. πλατύσκαλο	+ 2.00
8. χειμωνιάτικο	+ 2.00
9. αποθήκη	+ 2.00
10. μικρός χώρος	+ 2.00

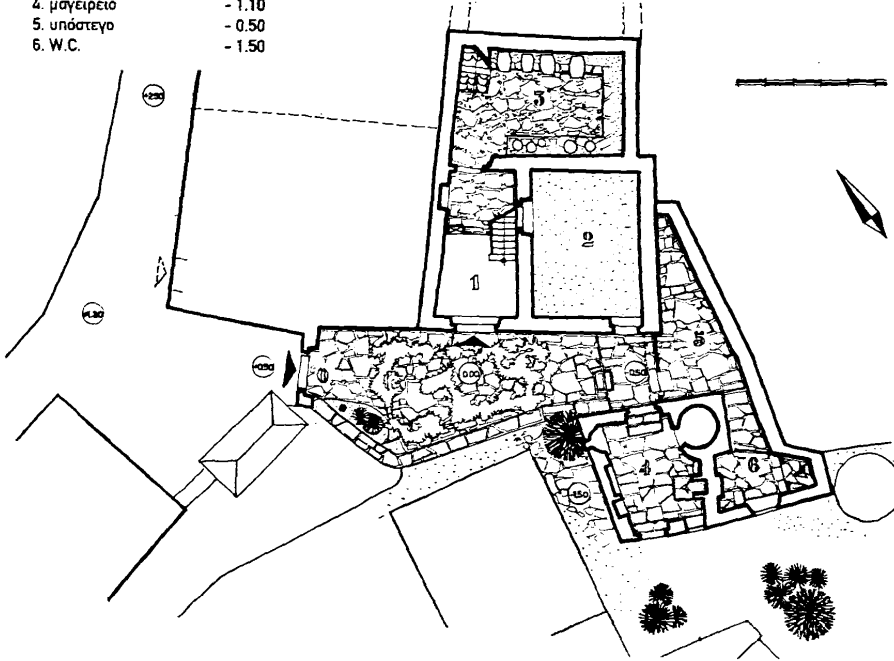
ΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

11. οντάς	+ 4.10
12. δωμάτιο	+ 4.10
13. δωμάτιο ("σπίτα")	+ 4.10
14. μαγειρείο	+ 4.20
15. μικρός χώρος	+ 4.00

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

0. εξωτερική πόρτα	+ 0.20
1. χαγιάτι	0.00
2. υπόγειο	0.00
3. κελάρι	+ 0.50
4. μαγειρείο	- 1.10
5. υπόστεγο	- 0.50
6. W.C.	- 1.50

28. ΣΠΙΤΙ ΧΑΡΙΛΑΟΥ ΒΟΓΑ

Το σπίτι άλλοτε ήταν πολύ μεγαλύτερο: επιμηκύνονταν Β-Δ μέχρι το δρόμο. Μια πλάκα από σχιστόλιθο με τη λέξη "χτίστης" και την ημερομηνία "1778", που βρέθηκε στα ερείπια ενός τοίχου, θα έπρεπε να ανήκει στο καταστραμμένο τμήμα. Έτσι εξηγείται η στενότητα του χαγισιού (1) με τσιμεντένιο δάπεδο. Μερικά σκαλιά μας ανεβάζουν σ' ένα πλατύσκαλο το οποίο μας οδηγεί στο πολύ χαμηλόταβο χειμωνιάτικο (8). Άλλοτε πιο μεγάλο, έγινε μικρότερο ύστερα από την κατασκευή μιας μικρής αποθήκης (10) για να διευκολυνθεί η θέρμανση.

Στον πάνω όροφο, ο οντάς (11) διατήρησε το ωραίο σκαλιστό ταβάνι και τα πλαίσια των παραθύρων. Ένα απ' αυτά μάλιστα διατηρεί τα εσωτερικά ξύλινα παντζούρια. Το διπλανό δωμάτιο (12) θα πρέπει να είναι ό,τι απέμεινε από τη μεγάλη κρεβάτα, άλλοτε κλειστή με κεπέγκια. Ακόμη πρόσφατα το δωμάτιο 13 διέθετε ένα τζάκι και δύο μικρά παράθυρα.

Το μαγειρείο (14) συνδέεται άμεσα με την είσοδο (1) χάρη σε μια δεύτερη, συνεχή σκάλα η οποία ξεκινάει από το κελάρι (3) στο βάθος της εισόδου, δίνει πρόσβα-

ση στην αποθήκη (9) και καταλήγει στη γωνιά του μαγειρειού. Μερικά από τα σκαλοπάτια έγιναν με τρεις σειρές από σπόνδυλους στύλους. Ενώ το πρώτο τμήμα του μαγειρειού καλύπτεται από ταβάνι, το τμήμα που περιλαμβάνει τον φούρνο και την εστία είναι εν μέρει βολωτό: στο κέντρο, ένα άνοιγμα συγκεντρώνει τον καπνό που διαχέεται στην ξυλοδεσιά της στέγης. Το μαγειρείο αυτό σήμερα δεν χρησιμοποιείται: χρησιμοποιούν εκείνο που βρίσκεται στην αυλή (4) διότι υπάρχει μεγαλύτερη ευρυχωρία και άνεση.

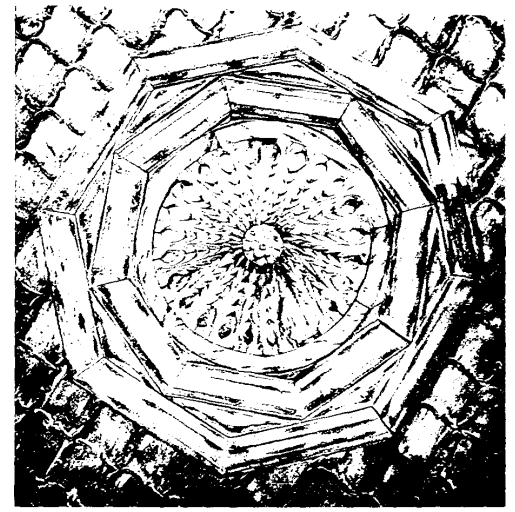
Το σπίτι αυτό ανήκε, πριν δύο γενιές, στον Χριστόδουλο Βογά, αδερφό του Αλέξιου που είχε υπό την κατοχή του ένα σπίτι στο πάνω μέρος του χωριού. Ο Χριστόδουλος είχε μια κόρη (που παντρεύτηκε ένα γιο του Γιάννη Ελευθεριάδη) και πέντε γιους εκ των οποίων τέσσερες εγκαταστάθηκαν ως αρτοποιοί στην Αθήνα και κοντά στην Πρέβεζα.

Ο πέμπτος, ο Απόστολος, παρέμεινε στο Καπέσοβο. Από το γάμο του με την Ευγενία, μια κόρη του Δημήτριου Φιλίδη, απέκτησε δύο γιους: τον Τάκη, που σκο-

► Η ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΠΛΑΘΕΙ ΦΥΛΛΟ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ ΤΗΣ

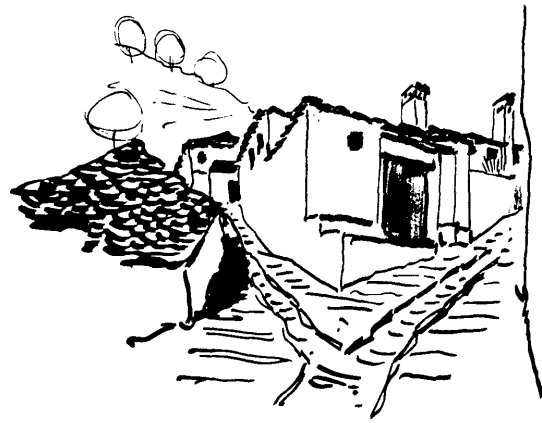
► ΤΟ ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ

► ΡΟΖΕΤΑ ΣΤΟ ΤΑΒΑΝΙ ΤΟΥ ΟΝΤΑ

τώθηκε το 1922 στη Μέση Ανατολή και το Χαρίλαο, ο οποίος παντρεύτηκε την Καλλιόπη Καραδήμου, από το Σκαμνέλι. Το 1959, οι τρεις γιοι τους σπουδάζουν: ο Απόστολος, στη Βιέννη, ιατρική, ο Δημήτριος, μεταλλουργία στην Αυστρία, ο Βασίλειος τελειώνει το Λύκειο στα Γιάννενα. Σύντομα ο Χαρίλαος, η γυναίκα του και η μητέρα του θα μείνουν μόνοι στο σπίτι. Ζουν από τα χωράφια τους, μερικά πρόβατα και δύο μούλτρα για μεταφορές.

Σήμερα το σπίτι, που ανήκει στο Δημήτριο και στα παιδιά του Απόστολου και του Βασιλείου, έχει εκσυγχρονιστεί. Διατηρήθηκαν το χαγιάτι και το πλατύσκαλο (7) με τη διπλή σκάλα, ο οντάς (11) με το ωραίο του ταβάνι, το μαγειρείο (14) με την καμάρια και το θόλο. Αφαιρέθηκαν η εσωτερική σκάλα μεταξύ (3) και (14), και η εξωτερική πόρτα. Ένα καινούργιο κουζίνα-μαντζάτο δημιουργήθηκε στο υπόγειο (2).

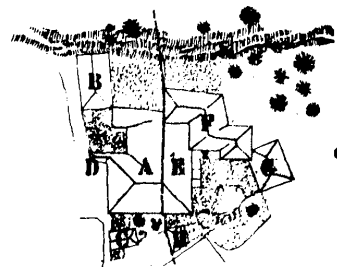
► ΣΠΙΤΙ ΡΑΠΤΗ. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΡΤΑ

29. ΣΠΙΤΙ ΡΑΠΤΗ-ΒΟΓΑ

Αυτό το μεγάλο σπίτι χωρίστηκε. Ένα τμήμα (Α) κατοικείται από την οικογένεια Ράπτη. Το άλλο τμήμα (Ε) ανήκει στον Αλέξανδρο Βογά. Το σπίτι Ράπτη βρίσκεται στο άνω μέρος του χωριού, στους πρόποδες της Γραδίστας. Ανηφορίζοντας προς τα εκεί συναντάμε καταρχάς μια πολύ ωραία πόρτα (C) από το 1848. (βλ. έγχρ. φωτ. 4). Το σπίτι μπορεί να είναι πιο παλιό. Ένα ωραίο χαγιάτι (1) πλακόστρωτο προηγείται μιας μικροσκοπικής αυλής. Η σκάλα που οδηγεί στον όροφο είναι κτισμένη πάνω στο βράχο.

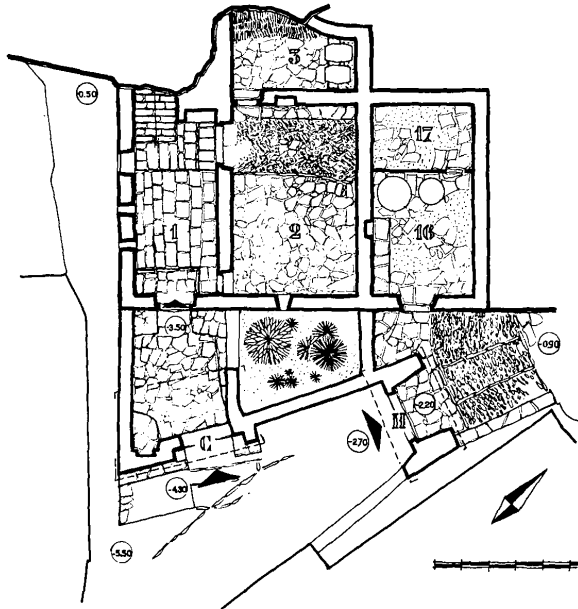

► ΣΠΙΤΙ ΡΑΠΤΗ. ΕΞΟΠΟΡΤΑ

ΣΠΙΤΙ ΡΑΠΤΗ
Α. ΠΑΛΙΟ ΣΠΙΤΙ
Β. ΣΤΑΒΛΟΣ
C/D. ΕΞΟΠΟΡΤΕΣ

ΣΠΙΤΙ ΒΟΓΑ
Ε. ΠΑΛΙΟ ΣΠΙΤΙ
ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
F. ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΣΠΙΤΙ
ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
G. ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ
H. ΕΞΟΠΟΡΤΑ

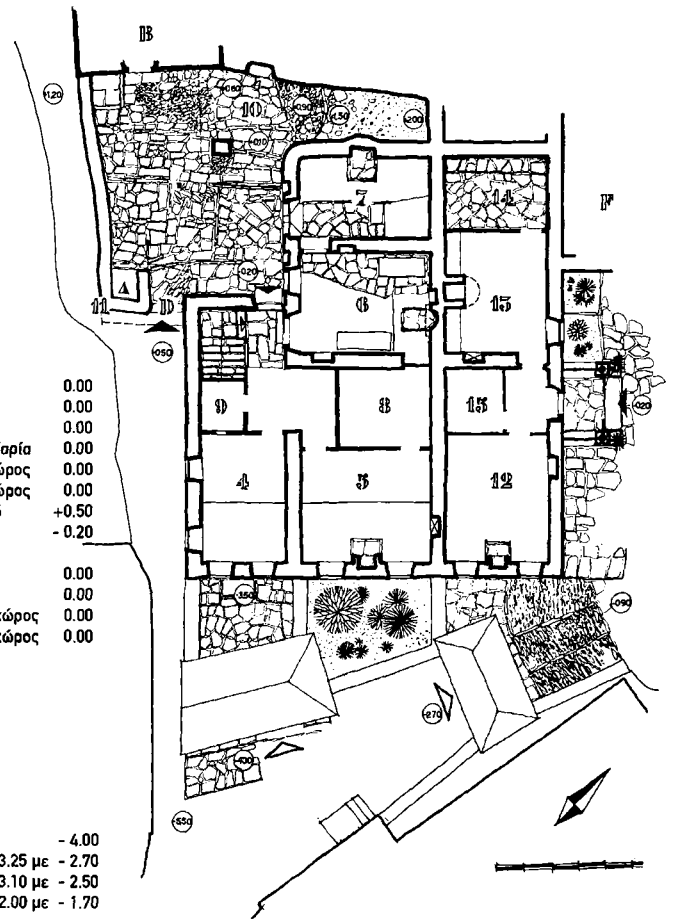

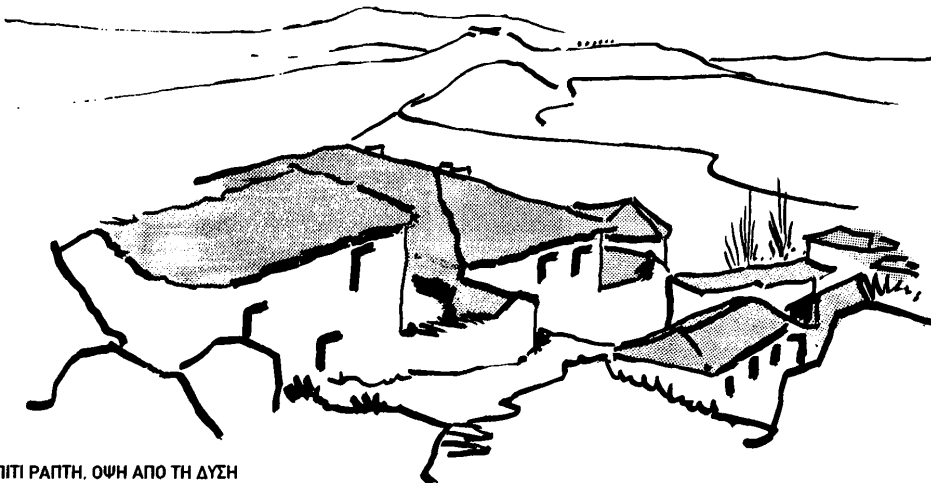
ΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ
(σπίτι Ράπη)

4. οντάς	0.00
5. χειμωνιάτικο	0.00
6. μαγειρείο	0.00
7. μαγειρείο, τραπεζαρία	0.00
8. αποθηκευτικός χώρος	0.00
9. αποθηκευτικός χώρος	0.00
10. θερμό μαγειρείο	+0.50
11. W.C.	-0.20
(σπίτι Α. Βογά)	
12. οντάς	0.00
13. χειμωνιάτικο	0.00
14. αποθηκευτικός χώρος	0.00
15. αποθηκευτικός χώρος	0.00

ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΟ
(σπίτι Ράπη)

0. εξωτερική πόρτα	- 4.00
1. χαγιάτι	- 3.25 με - 2.70
2. υπόγειο	- 3.10 με - 2.50
3. κελάρι	- 2.00 με - 1.70
(σπίτι Α. Βογά)	
Η. εξωτερική πόρτα	- 2.50
16. υπόγειο	- 2.20
17. κελάρι	- 2.20

► ΣΠΙΤΙ ΡΑΠΤΗ, ΩΨΗ ΑΠΟ ΤΗ ΔΥΣΗ

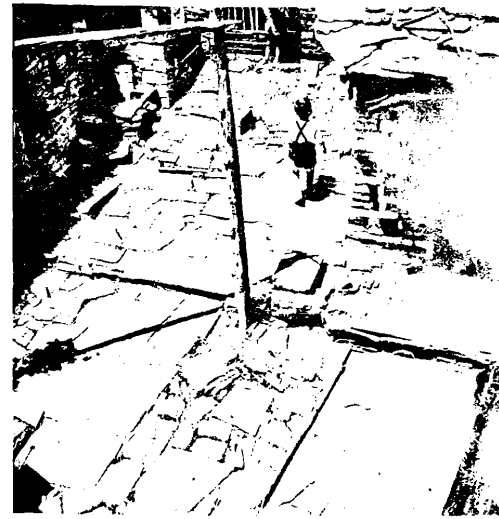
Χάρη στην κλίση του εδάφους, βρίσκουμε πάλι στον άνω όροφο μια αυλή πιο ευρύχωρη πλακοστρωμένη από γκρίζους σχιστόλιθους και άσπρους ασβεστόλιθους. Μια μικρή πόρτα (D) βγάζει απ' ευθείας στο δρόμο. Στην αυλή αυτή ζει η οικογένεια το καλοκαίρι όπου και μαγειρεύει. Ένα κτήριο (B), από δύο ορόφους, στάβλο και αχυρώνα βρίσκεται πιο ψηλά.

Στο εσωτερικό του σπιτιού, δύο δωμάτια (4 και 5) καλά προσανατολισμένα. Από τις δύο κουζίνες, η (7) χρησιμοποιείται το χειμώνα, η άλλη (6), εν μέρει εκσκαφείσα, χρησιμεύει σαν τραπεζαρία.

Μια ωραία πόρτα (H) μας οδηγεί στο κάτω επίπεδο της αυλής της οικογένειας Βογά. Στη μεγάλη αυλή, που είναι καλά πλακοστρωμένη, βλέπουν το σπίτι (E) του Αλέξανδρου Βογά, το σπίτι (F) του Απόστολου Βογά (ηρώσφατο και χωρίς παραδοσιακό ενδιαφέρον) και ένα μαγειρείο (G).

Το σπίτι του Αλέξανδρου Βογά, με μικρό ηρώστεγο σε δύο λεπτές κολόνες αποτελείται από έναν οντά (12), από ένα χειμωνιάτικο (13) με λείο σοβά βαμμένο κοκκινωπό (βλ. έγχρ. φωτ. 5) και από δύο μικρούς αποθηκευτικούς χώρους (14 και 15). Δύο υπόγεια (16 και 17) από κάτω.

Ο Θωμάς Ράπτης έφτασε στο Καπέσοβο, όπου και αγόρασε το σπίτι αυτό. Προέρχονταν από το Μαλούνι, χωριό της Θεσπρωτίας. Ήταν βοσκός, όπως και οι πρόγονοί του. Απέκτησε έξι γιους, εκ των οποίων ο ένας βοσκός στους Φιλιάτες, ο άλλος χημικός στη Θεσσαλονίκη, ένας άλλος δικηγόρος στη Τασκένδη, ένας άλλος, ο Παύλος, διαθέτει ένα σπίτι χαμηλά στο χωριό. Δύο έχουν πεθάνει: ο ένας νέος ακόμη και ο άλλος, ο Γιώργος, τον Ιούνιο του 1958 από ατύχημα. Εκείνος ήταν που κατοικούσε το σπίτι αυτό. Είχε αποκτήσει πέντε γιους και τρεις κόρες, εκ των οποίων δύο είναι παντρεμένες, η μία στα Γιάννενα, η άλλη στους Φιλιάτες. Ο πρωτότοκος γιος, παντρεμένος, είναι βοσκός στους Φιλιάτες, ο δευτερότοκος γιος είναι φοιτητής στις πολιτικές επιστήμες, οι άλλοι (ο ένας είναι παντρεμένος και έχει 3 παιδιά) είναι βοσκοί. Έχουν σχεδόν 500 πρόβατα. Περνούν το καλοκαίρι στα βοσκοτόπια του βουνού, ενώ η σύζυγος και τα παιδιά έχουν εγκατασταθεί στο Καπέσοβο. Το χειμώνα, όλοι τους κατεβαίνουν στην πεδιάδα. Το 1959, μόνες τους μένουν, όλη τη χρονιά, στο σπίτι, η χήρα του Γιώργου και η ανύπαντρη κόρη. Ασχολούνται μ' ένα κήπο, με μερικά κλήματα και καμιά δεκαριά γίδες.

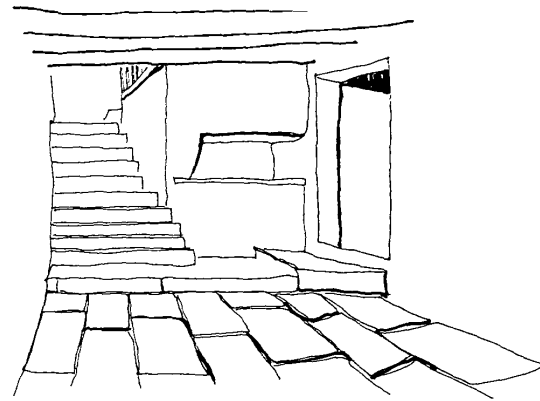

► ΣΠΙΤΙ ΡΑΠΤΗ, Η ΑΥΛΗ

► ΣΠΙΤΙ ΒΟΓΑ. Η ΑΥΛΗ (30/06/59 ΓΙΟΡΤΗ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ)

► ΣΠΙΤΙ ΡΑΠΤΗ, ΧΑΓΙΑΤΙ

Ο Αλέξιος Βογός, που είχε ασκήσει το επάγγελμα του ταμειακού στη Θεσσαλία, κατασκεύασε το σπίτι F το 1866. Ένας από τους γιους του, ο Γρηγόριος, που ήταν αγρότης απέκτησε με τη σειρά του μια κόρη, παντρεμένη, και δύο γιούς. Ο ένας, ο Αλέξανδρος, που διαθέτει το παλιό σπίτι (E) ζει το 1959 με τη γυναίκα του στο Κάιρο, όπου είναι γραμματέας στο Ελληνικό Προξενείο. Έρχεται στο Καπέσοβο κάθε καλοκαίρι, για ένα μήνα. Ο άλλος, ο Απόστολος, ο οποίος είχε ένα καφενείο στα Γιάννενα για καμιά εικοσαριά χρόνια, αποσύρθηκε στο Καπέσοβο με τη γυναίκα του και ασκεί τα καθήκοντα του καντηλανάφτη. Το 1959, λαμβάνει σύνταξη, καλλιεργεί μερικά χωράφια, διαθέτει μερικές γίδες. Όπως και ο αδερφός του, δεν έχει αποκτήσει παιδιά.

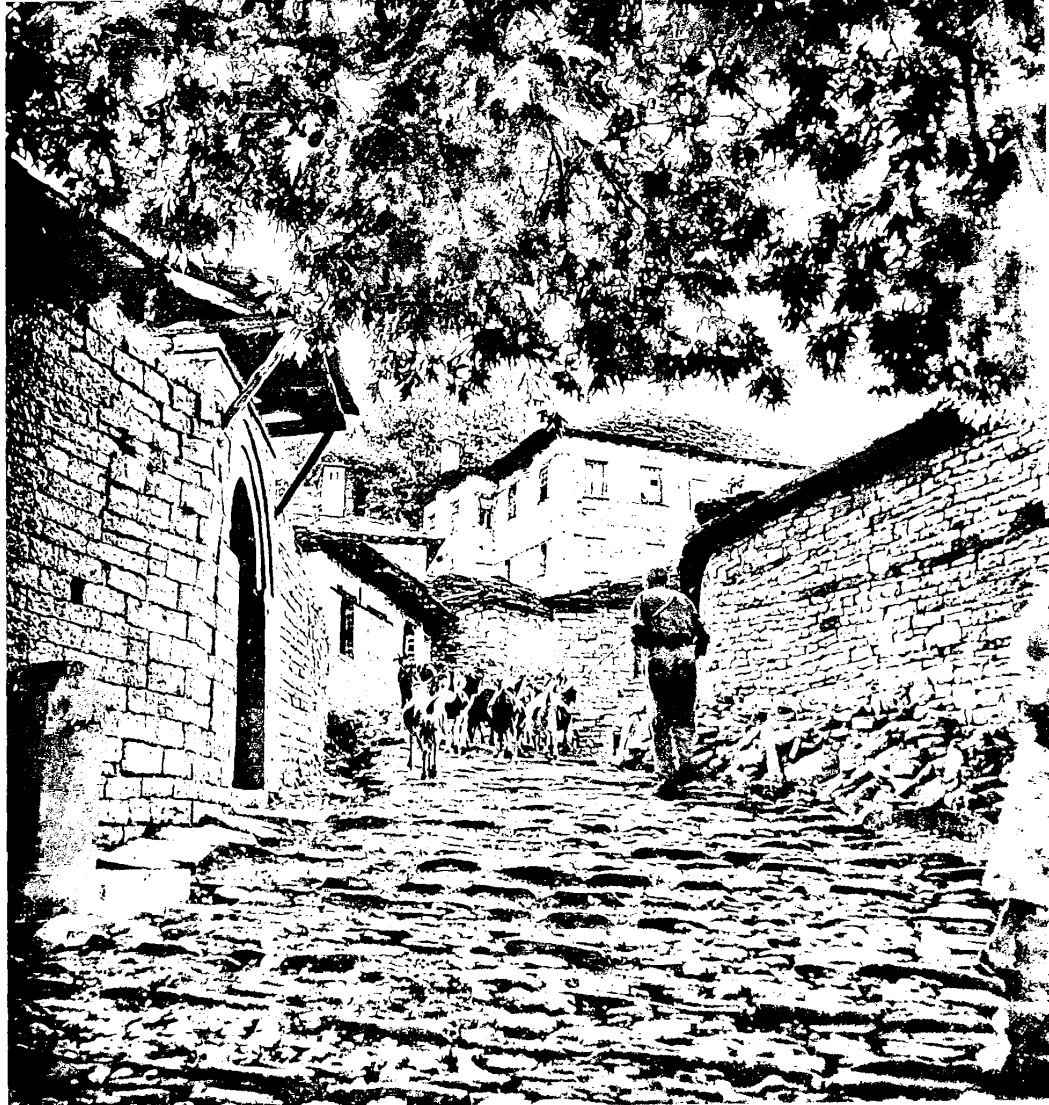
- Σήμερα Το σπίτι Βογά ανήκει σε μια απόγονη του Γρηγορίου Βογά, τη Βιργινία Χριστοδούλου Βάνα. Η πόρτα (H) και το μαγειρείο (G) κατεδαφίστηκαν.
- Το σπίτι Ράπτη, ανήκει σήμερα στους κληρονόμους του Γρηγορίου Ράπτη, γιου του Γιώργου. Ο σταύλος (B) δόθηκε στον Μιχάλη Ράπτη του Λεωνίδα που κατασκεύασε καινούργιο διώροφο σπίτι. Το παλιό σπίτι βασικά ανακαινίστηκε χωρίς μεγάλες αλλαγές. Παρέμειναν το χαγιάτι (1) και η σκάλα του. Η διεύθυνση των δωματίων λίγο άλλαξε.

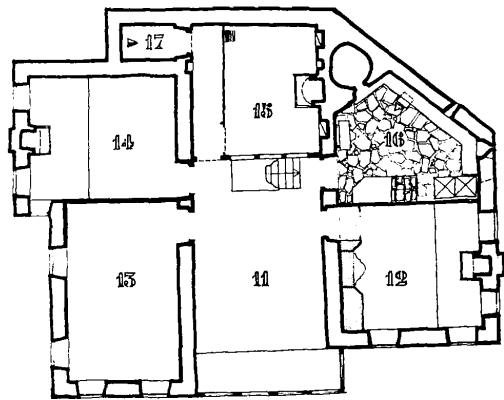

0. ΣΠΙΤΙ ΜΠΑΡΤΖΩΚΑ

Κανένα από τα παλιά σπίτια του Ζαγοριού δεν έμεινε ανέγγιχτο. Αντιθέτως δεν έπαψαν να είναι αντικείμενο ροσθηκών, ανακατασκευών μερικώς ή ολικώς, όταν ένας τοίχος, μια στέγη, βρίσκονταν σε σημείο κατάρρευσης. Έτσι, το σπίτι Μπαρτζώκα, που χτίστηκε το 1720, ανακατασκευάστηκε το 1760 και το 1810. Πιο πρόσφατα, έγιναν μερικώς ανακατασκευές το 1922, 1930 και 1938. Αλλά, το αρχικό σχέδιο, που με έκτακτο τρόπο ήταν προσαρμοσμένο στην κλίση του εδάφους, δεν τροποποιήθηκε ποτέ.

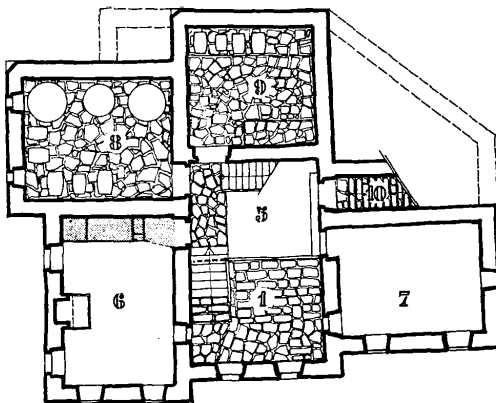
Η πόρτα του σπιτιού, που προστατεύεται από πολεμίστρα, μας οδηγεί σε ένα πλακόστρωτο χαγιάτι (1) και υψηλότερα σε ένα πλατύσκαλο (5). Από το πλατύσκαλο αυτό ξεκινούν δύο σκάλες: η μια ανεβαίνει προς την κρεβάτα (11), η άλλη (10) προς το μαγειρείο (16), ώστε να αποφεύγεται η διέλευση των γυναικών και των υπηρετών από την κρεβάτα. Στον όροφο του πλατύσκαλου βρίσκεται το χειμωνιάτικο (6), χαμηλοτάβανο, προσανατολισμένο δυτικά, με το τζάκι του και τις μεγάλες ζωγραφιστές ταμπλαδοτές μεσάντρες (βλ. γιγρ. φωτ. 6). Δύο από τα παράθυρά του επεκτάθηκαν το 1922 μετά από μια ανακατασκευή του τοίχου (οι παρασίλλειες διαστροφές του αρχικού ματόμαζου). Αξίζει

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΚΡΕΒΑΤΑΣ

11. κλειστή κρεβάτια	+ 4.50
12. ανοιξιάτικο δωμάτιο	+ 4.50
13. θερινό δωμάτιο	+ 4.50
14. φθινοπωρινό δωμάτιο	+ 4.50
15. "σπίτι"	+ 4.50
16. μαγειρείο	+ 4.50
17. W.C.	+ 4.50

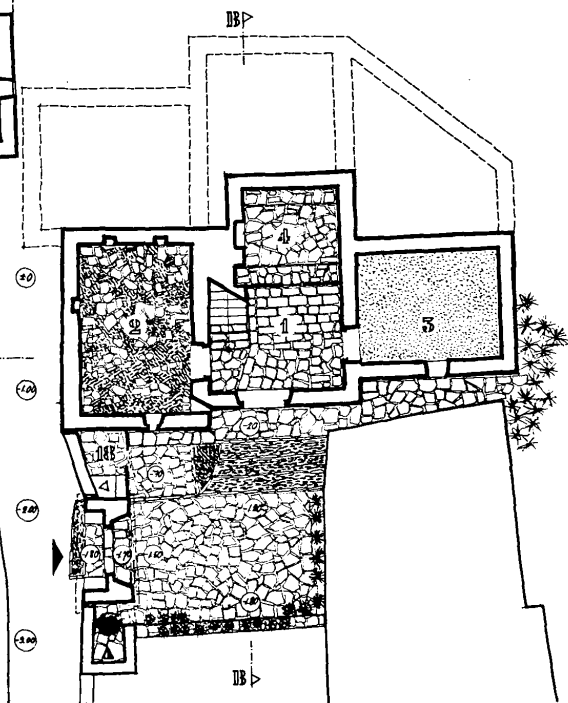

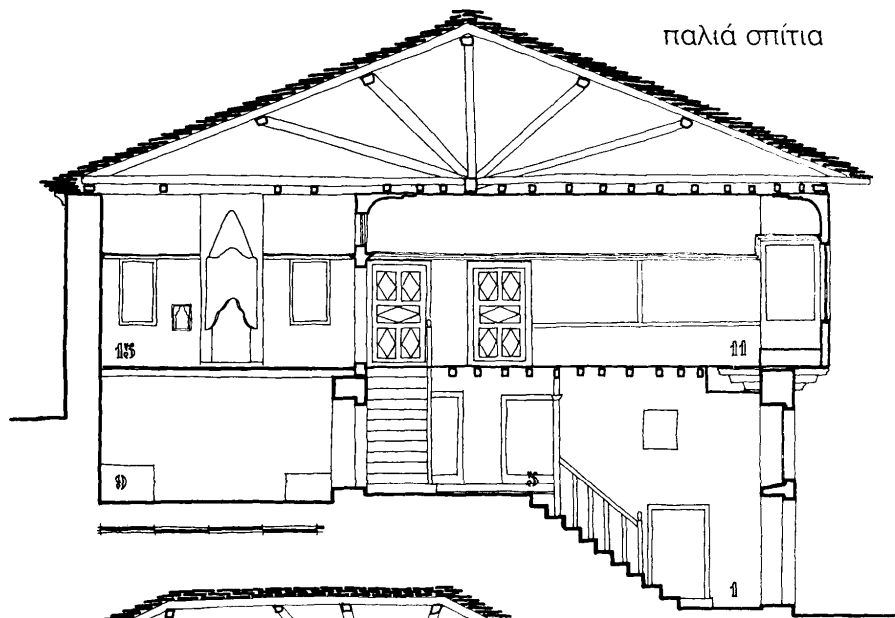
ΕΝΔΙΑΜΕΣΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

5. πλατύσκαλο	+ 2.15
6. χειμωνιάτικο	+ 2.15
7. αποθήκη (!)	+ 2.50
8. υπόγειο με πατητήρια	+ 1.90
9. υπόγειο για το κροσί	+ 2.00
10. σκάλα υπηρεσίας	

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

1. χαγιάτι	0.00
2. στάβλος	- 0.20
3. στάβλος	- 0.10
4. κελάρι	0 και + 0.20
18. πλυσταριό	- 0.70
19. W.C. εξωτερικές	- 1.80

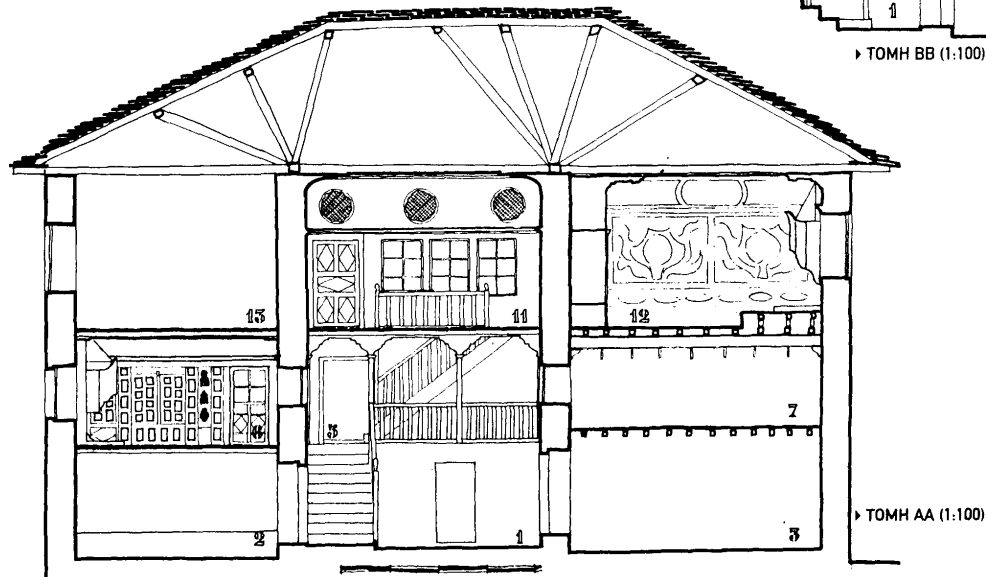

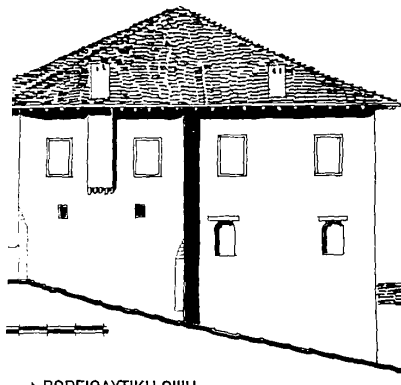

ντι, ένα άλλο δωμάτιο (7), ακόμη πιο χαμηλοτάβανο, χρησιμοποιείται σαν αποθήκη. Όπως και το προηγούμενο, το δωμάτιο (7) βλέπει στο χαγιάτι μέσα από ένα μικρό παράθυρο το οποίο μπορεί να κλείσει μ' ένα ξύλινο παντζούρι.

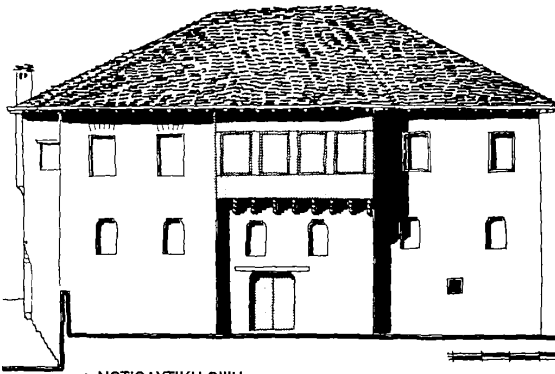
Η μεγάλη κρεβάτα (11) έχει διαστάσεις 8,60x4,80. Ανακατασκευάστηκε εν μέρει το 1910 όταν η στέγη κατέρρευσε από το χιόνι συμπαρασύροντας ένα τμήμα του ταβανιού. Τα σχέδια απεικονίζουν την αρχική δομή. Κατά την επανακατασκευή αυτή, το τζαματό "κιπέγκι" επανήλθε κατακόρυφα στον τοίχο του χαγιάτιού, και ο ελαφρύς τοίχος που διαχώριζε την κρεβάτα από το δωμάτιο (15) αντικαταστάθηκε από έναν φέροντα τοίχο, με μόνο μια πόρτα κι ένα παράθυρο και στον οποίο ακουμπάνε συμπληρωτικές κέντες. Το δωμάτιο 15, το "σπίτι", ανοίγει μόνο στη μεγάλη κρεβάτα. Εκεί έβρισκαν καταφύγιο τις ημέρες που υπήρχε θύελλα: το τζάκι δεν είχε εξωτερική διέξοδο και ο καπνός διαχέονταν στη στέγη, έτσι ώστε να αποφεύγεται ο κίνδυνος επιστροφής του καπνού. Δεν είχε ποτέ ταβάνι.

Το ανοιξιάτικο δωμάτιο (12), νότιο, ξαναφτιάχτηκε το 1810. Οι τοιχογραφίες, το τζάκι, η βιβλιοθήκη χρονολογούνται από την εποχή εκείνη (βλ. έγχρ. φωτ. 7-θ). Τα δωμάτια 13 και 14 χρησιμοποιούνταν το ένα το καλοκαίρι και το άλλο το φθινόπωρο. Το 14 έχει τζάκι. Σήμερα, και τα δύο είναι παραμελημένα. Το μαγειρείο (16), φωτιζόμενο από ένα φεγγίτι, παρέμεινε στην αρχική κατάσταση. Διακρίνουμε μια πολεμίστρα.

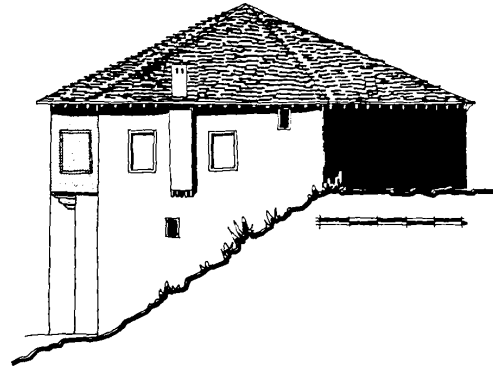

▶ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

▶ ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

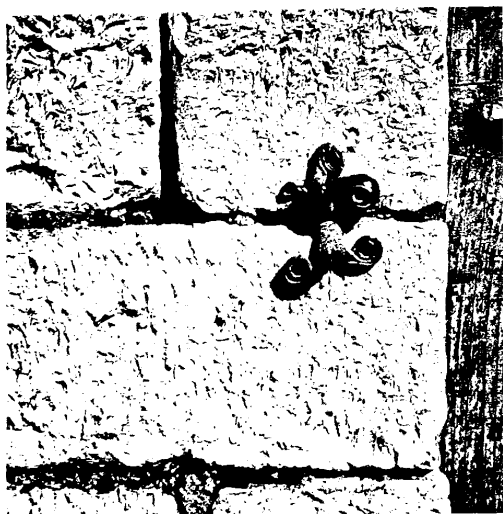
▶ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

▶ ΤΟ ΠΛΑΤΥΣΚΑΛΟ ΚΑΙ ΤΟ ΧΑΓΙΑΤΙ

Ο Χριστόδουλος Μπαρτζώκας, που κατασκεύασε το σπίτι το 1720, ήταν έμπορος και διατηρούσε επαφές με την Κωνσταντινούπολη. Το σπίτι στη συνέχεια μεταβιβάστηκε, από πατέρα σε γιο, στους απογόνους του, μεταξύ άλλων στον Κωνσταντίνο, Ζαγορίσιο γιατρό, στον Γιάννη, γραμματέα στο Πατριαρχείο, στον Κωνσταντίνο, σχολάρχη και ποιητή, και στο γιο του τον Χριστόδουλο, δάσκαλο.

Αυτός απέκτησε τρεις γιους και πέντε κόρες. Ένας γιος και μια κόρη πέθαναν νέοι. Πάντρεψε τρεις από τις κόρες του στο Καπέσοβο δίνοντάς τους ως προίκα ένα σπίτι. Η τελευταία κόρη παντρεύτηκε στο Τσεπέλοβο. Ο γιος του Γρηγόριος ήταν ξενοδόχος και ύστερα έμπορος στα Γιάννενα, όπου εγκατέστησε την οικογένειά του. Ο άλλος του γιος, ο Γιάννης, ξενοδόχος στην Πρέβεζα, δολοφονήθηκε εκεί, αφήνοντας ένα αγόρι, τον Κωνσταντίνο, και μια κόρη. Ο Χριστόδουλος άφησε το μισό σπίτι στον εγγονό του Κωνσταντίνο που τον είχε μεγαλώσει και τον πάνω όροφο στο γιο του Γρηγόριο ο οποίος με τη σειρά του το έδωσε στα δικά

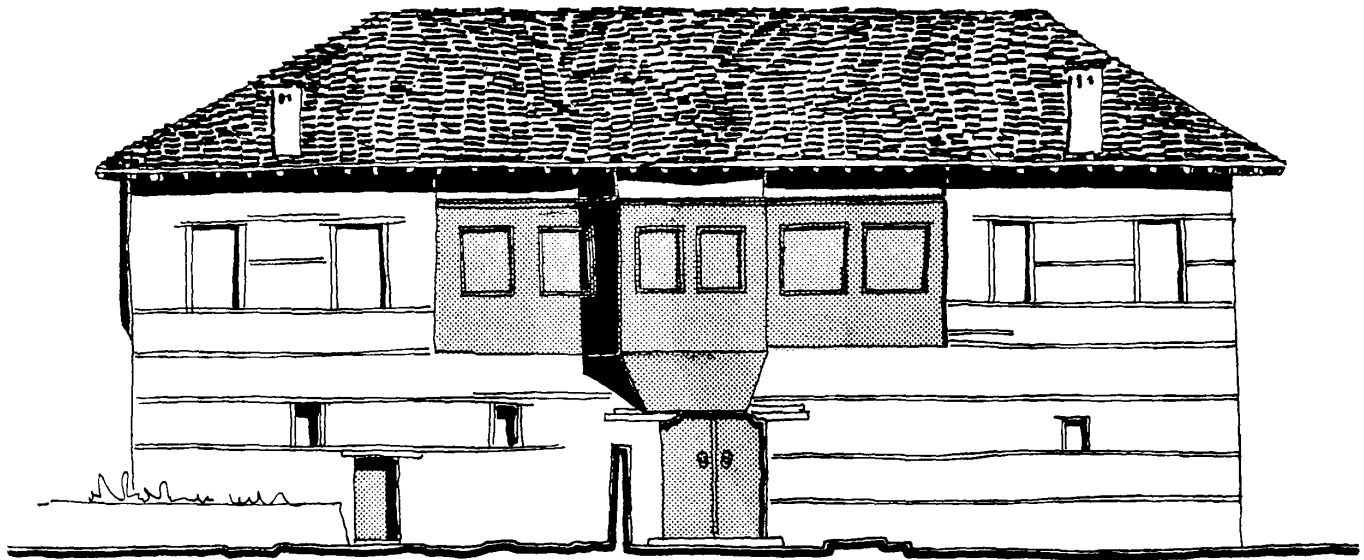
► ΡΑΒΔΟΣ ΣΥΓΚΡΑΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΡΤΑΣ

του παιδιά: δύο δάσκαλους, ένα φοιτητή και μια νέα κόρη, την Αγγελική.

Κανένας από τους κληρονόμους του σπιτιού δεν κατοικεί στο Καπέσοβο. Τους βλέπουμε μονάχα κατά την περίοδο των διακοπών. Τα χωράφια τους είναι ακαλλιέργητα. Προσπαθούν να περιποιηθούν τα αμπέλια τους με ντόπιους. Δεν έχουν πλέον ζώα. Το 1959, μόνο μια κουινιάδα του Κωνσταντίνου κατοικεί όλο το χρόνο στο σχεδόν άδειο σπίτι.

- Σήμερα, το σπίτι ανήκει σε απογόνους του Γρηγορίου και του Κωνσταντίνου. Ανακαινίσθηκε το 2008, με βασικά έργα υποστήριξης και ξανάγιναν η στέγη και ένας τοίχος. Εκσυγχρονισμένο με μέτρο, το σπίτι κράτησε τα σημαντικά αρχιτεκτονικά του στοιχεία: το χαγιάτι (1) και τις σκάλες που ανεβαίνουν στην κρεβάτα (11) με το ενδιάμεσο πλατύσκαλο (5), το δωμάτιο (12) με τη βιβλιοθήκη και τον έγχρωμο διάκοσμο, το χειμωνιάτικο (6), με τις ταβλαδωτές μεσάνδρες, το τζάκι και το ταβάνι του.

► ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ (1:100)

1. ΣΠΙΤΙ ΒΑΣΔΕΚΗ - ΡΑΠΤΗ

ο σπίτι αυτό, κατασκευασμένο με μεγάλη φροντίδα, φαίνεται από τη συμμετρία της πρόσοψης, χρονολογείται πιθανώς από τον 18ο αι. Ανήκει στον Ιωαννούσο Καραμεσίνη (†1798), Βεκύλη του Ζαγορίου, και κατόπιν στο γιό του Αλέξη Νούτσο¹. Από παλιά έχει χωριστεί σε δύο τμήματα ώστε να μπορέσει να φιλοξενηθεί δύο οικογένειες. Η θέση του σπιτιού μέσα στο οικόπεδο επέτρεψε να δημιουργηθούν δύο αυλές και δύο ανεξάρτητοι είσοδοι.

¹Κατά τον Αποστόλο Ντιναλέξη, σύμφωνα με γραπτές πηγές, το σπίτι αυτό κατασκευάστηκε αργότερα, μετά το 1814, από τον Αλέξη Νούτσο (†1822). Το 1835, η οικογένειά του το πούλησε για να ξεχρεώσει το χωριό. Το αγόρασε ένας Γεώργιος Ξάνθης, γιατρός. Ένας εγγονός του, ο Παπανικόλας Σακελλάριος, πούλησε το βόρειο τμήμα (σήμερα: σπίτι Βασδέκη) στον Αλέξη Οικονομόπουλο. Το σπίτι του Ιωαννούτσου Καραμεσίνη θα ήταν το 53, κάτω από την πλατεία.

Μπαίνουμε, στο κάτω επίπεδο, στην αυλή της οικογένειας Ράπτη από μια από τις ωραιότερες πόρτες (0) του Καπεσόβου. Ένα μαγειρείο για το καλοκαίρι (3) γειτονεύει με τον φούρνο του. Από εδώ και από εκεί υπάρχουν στάβλοι (4 και 5) που έχουν άμεση πρόσβαση στο δρόμο. Το 1959, η οικογένεια Ράπτη είχε εκεί καμιά πεντηνταριά πρόβατα και κασίκες, μια αγελάδα και ένα μοσχάρι.

Το χαγιάτι (1) χωρίστηκε με ελαφρύ μεσότοιχο, όπως και η μεγάλη κρεβάτα (8) από πάνω. Βλέπουμε μερικές τοιχογραφίες που χρονολογούνται από το 1874. Στο άνω επίπεδο η οικογένεια Ράπτη διαθέτει δύο δωμάτια (9 και 10) εκ των οποίων το ένα χρησιμοποιείται σαν αποθήκη. Ένας μικρός αποθηκευτικός χώρος (11) χωρισμένος καθ' ύψος, χρησιμεύει το χειμώνα για την προετοιμασία των φαγητών που ψήνονται στο τζάκι της διπλανής αίθουσας.

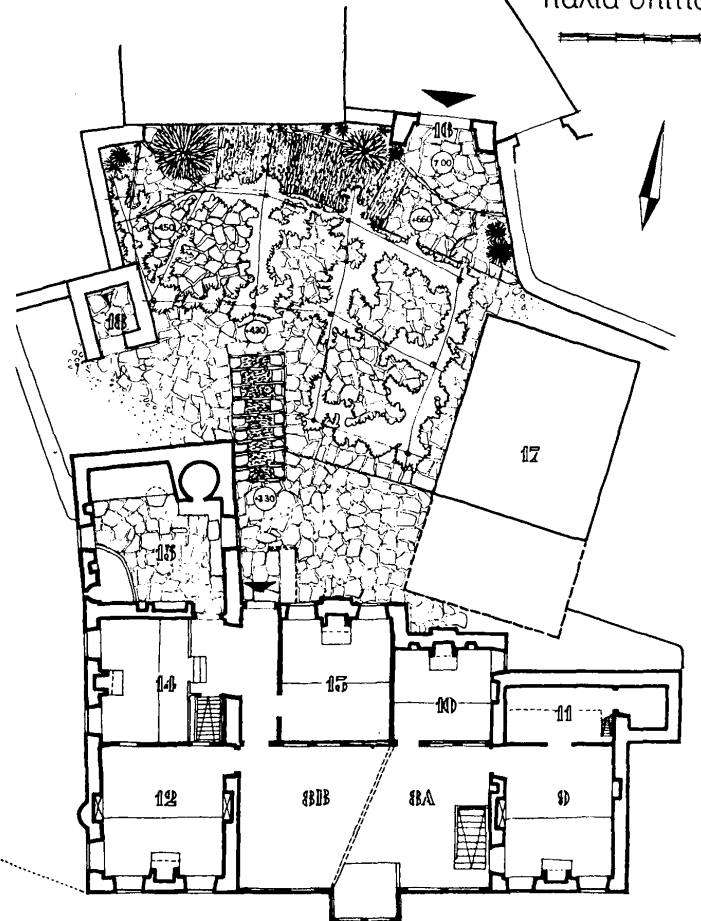
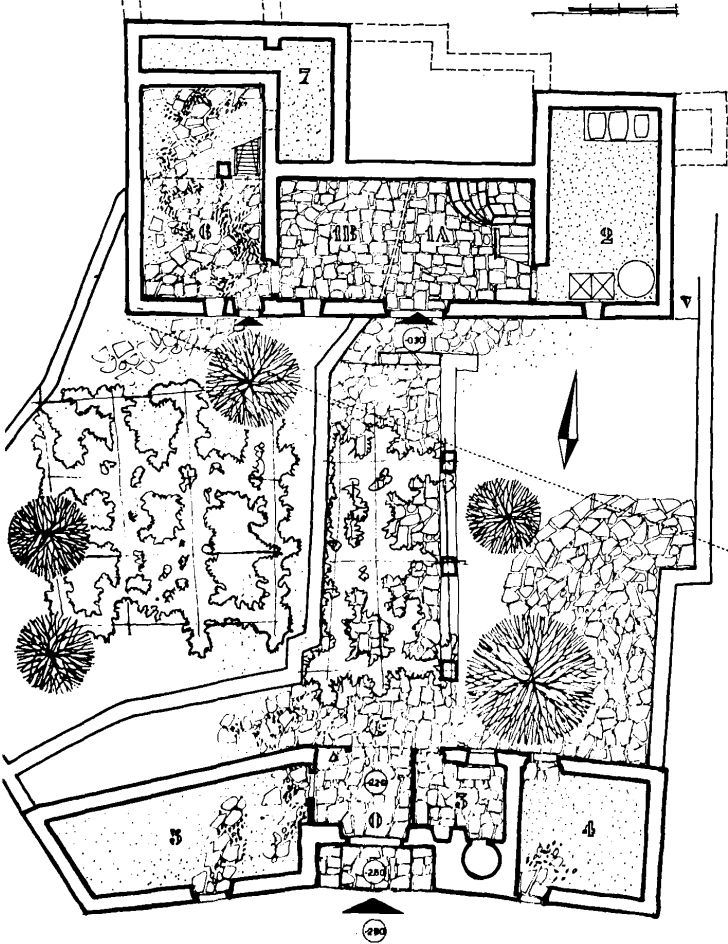
Η αυλή της οικογένειας Βασδέκη προσεγγίζεται από πάνω. Από την πόρτα (16) μια ράμπα, φτιαγμένη με

σχιστολιθικές πλάκες, όρθιες για μη γλιστράνε, κατεβαίνει σε μια πρώτη αυλή, καλυμμένη από κληματαριά. Δυτικά βρίσκεται ένα κτήριο (17) που φαίνεται να είναι παλιό, όπως αποδεικνύεται από την διάταξη της βορεινής πλευράς του κυρίως σπιτιού: σήμερα είναι στάβλος και αχυρώνας.

Μια δεύτερη ράμπα κατεβαίνει στην πόρτα του σπιτιού το οποίο αποτελείται από τη μισή κρεβάτα (8B), ένα οντά (12) με ξυλόγλυπτο ταβάνι, ένα μαγειρείο (15) που χρησιμοποιείται χειμώνα-καλοκαίρι, ένα δωμάτιο (13) που σήμερα μετατράπηκε σε αποθήκη και ένα χειμωνιάτικο (14) ελαφρώς υπερυψωμένο. Μια πολύ απότομη σκάλα μας επιτρέπει να κατεβούμε στον στάβλο (6), που επικοινωνεί με την παλιά είσοδο. Ένα τμήμα του στάβλου, κάτω από το δωμάτιο 14, περιλαμβάνει ένα ξύλινο πατάρι που χρησιμοποιείται σαν αχυρώνας. Ένα "μυστικό" (7) είναι προσβάσιμο από μια τρύπα στον τοίχο.

ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

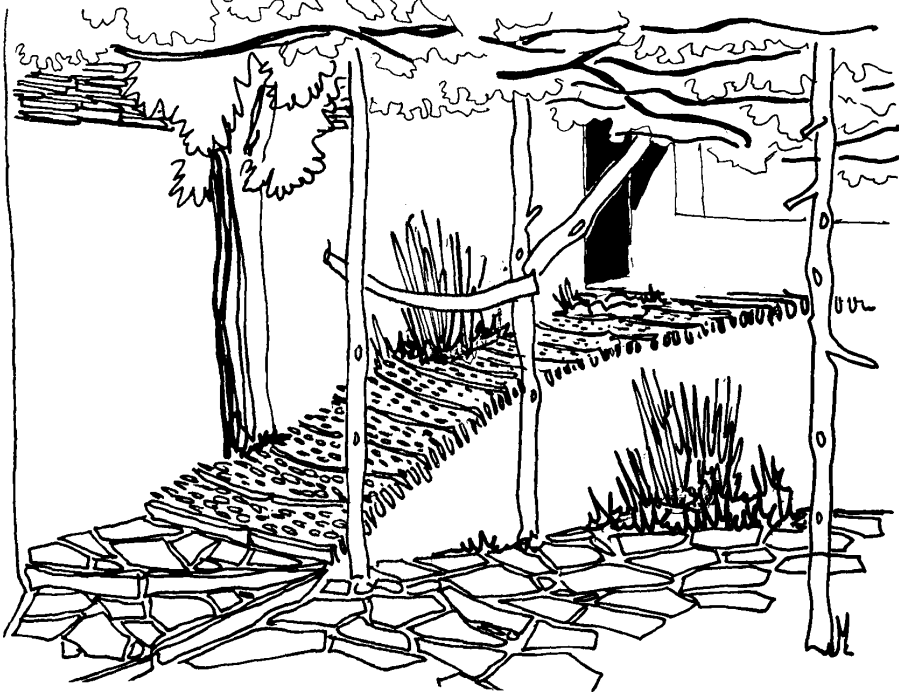
0. εξωτερική πόρτα	- 2.20
1. χαγιάτι	0.00
2. κελάρι	0.00
3. μαγειρείο	- 2.20
4. στάβλος	- 2.50
5. στάβλος	- 2.00
6. στάβλος	0.00
7. κρυψώνα	+ 0.50

ΠΑΝΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

8. κλειστή κρεβάτα	+ 3.25
9. σαλόνι	+ 3.25
10. χειμωνιάτικο	+ 3.25
11. αποθηκευτικός χώρος	+ 3.25
12. οντάς	+ 3.25
13. δωμάτιο	+ 3.25
14. χειμερινό δωμάτιο	+ 3.85
15. μαγειρείο	+ 3.15
16. εξωτερική πόρτα	+ 7.00
17. στάβλος και αχυρώνας	
18. W.C.	

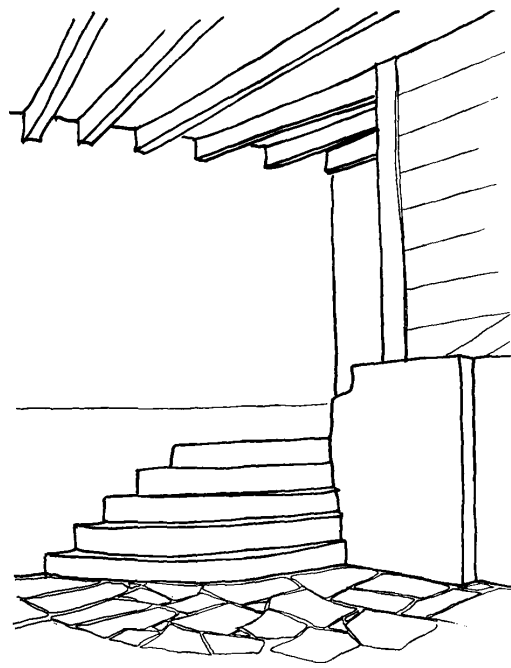
► ΟΙΚΙΑ ΒΑΣΔΕΚΗ. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ

Το τμήμα του σπιτιού, που ανήκει στην οικογένεια Βασδέκη, αγοράστηκε από τον Αλέξη Οικονομόπουλο και αποτέλεσε την προίκα μιας από τις εγγονές του, της Αντιγόνης. Παντρεύτηκε τον Δημήτριο Βασδέκη, από τη Βίτσα, ο οποίος ήρθε στο Καπέσοβο στο σπίτι της γυναίκας του. Απέκτησαν επτά κόρες, εκ των οποίων πέντε παντρεύτηκαν στη Μακεδονία και δύο γιους. Το 1959, ένας εξ αυτών είναι γκαρσόνι εστιατορίου στη Μακεδονία. Ο δε άλλος, ο Γιώργος, κατοικεί το σπίτι με τη γυναίκα του, από ένα διπλανό χωριό, και τρία μικρά παιδιά. Διαθέτει καμιά εικοσαριά κατσίκες και πρόβατα, δύο αγελάδες, ένα μουλάρι και ένα άλογο.

Το τμήμα του σπιτιού που κατοικείται από την οικογένεια Ράπη ανήκε άλλοτε σ' έναν παπά, τον Σακελάριο Παπανικολάου. Άκληρος, υιοθέτησε μια κόρη του Γιάννη Πελέη, ο οποίος έφυγε με την οικογένειά του στη Θεσσαλονίκη. Αυτή η κόρη, η Αγγελική, κληρονό-

μισε το σπίτι. Παντρεύτηκε τον Γεώργιο Διαμαντόπουλο που κατάγονταν από τη Μακεδονία, από τον οποίο απέκτησε δύο αγόρια και πέντε κορίτσια. Η μια από τις κόρες της, η Μελπομένη, παντρεύτηκε τον Ηλία Νουσιιάδη και πήγε να μείνει στο σπίτι των πεθερικών της. Τα άλλα μέλη της οικογένειας Διαμαντόπουλου εγκατέλειψαν το Καπέσοβο και πήγαν να ζήσουν στη Θεσσαλονίκη. Το σπίτι νοικιάστηκε σε ντόπιους.

Μια από τις κόρες του Ηλία Νουσιιάδη, η Ευρυδίκη, παντρεύτηκε τον Παύλο Ράπη και ξανάρθε να κατοικήσει στο σπίτι των παππούδων της, το 1938. Ο Παύλος είναι κυρίως κτηνοτρόφος: είναι εκείνος που οδηγεί στα βουνά τις κατσίκες του χωριού. Διαθέτει μερικά χωράφια. Από τον γάμο του με την Ευρυδίκη, απέκτησε τέσσερις γιους και δύο κόρες, εκ των οποίων η μια χτυπήθηκε από κεραυνό. Ο πρωτότοκος γιος πήγε στο στρατό ως στρατιωτικός καριέρας. Το 1959, τα υπόλοιπα παιδιά είναι ακόμη νέα.

► ΤΟ ΧΑΓΙΑΤΙ

■ Σήμερα, το σπίτι Ράπη κατοικείται από τον Πλάτωνα Ράπη, έναν γιο του Παύλου, μελισσοκόμο. Διατήρησε την πόρτα εισόδου και το παλιό μαγειρείο. Το χειμωνιάτικο (10) μετατράπηκε σε κουζίνα και δημιουργήθηκε ένα μπάνιο στο δωμάτιο (11). Τα κιπένγκια της κρεβάτας (8) κτίστηκαν, εκτός του κεντρικού τμήματος που ξανάγινε ξύλινο.

■ Το σπίτι Βασδέκη που ανήκει στους κληρονόμους του Γιώργου είναι ακατοίκητο. Το ξύλινο ταβάνι του οντά (12) σώζεται.

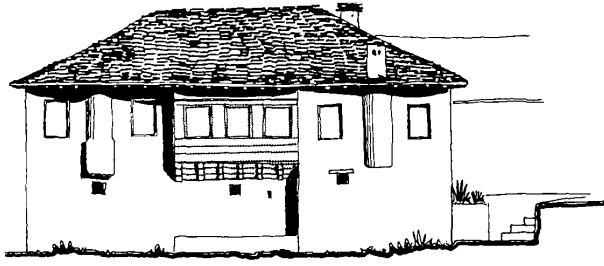
32. ΣΠΙΤΙ ΒΑΤΑΒΑΛΗ

Είναι ένα από τα σπάνια σπίτια του Καπεσόβου στο οποίο εισερχόμαστε απευθείας στην κρεβάτα (1). Η αυλή είναι σε δύο επίπεδα: η αυλόπορτα (0) βλέπει σ' ένα πιο χαμηλό τμήμα, τον κήπο και τα υπόγεια. Μια μικρή πόρτα οδηγεί στην άνω αυλή, καλά πλακοστρωμένη και προφυλασσόμενη από μια κληματαριά. Ένας παλιός ιδιοκτήτης του σπιτιού εκεί είχε, ως φαίνεται, πάντα στρωμένο τραπέζι για τους φτωχούς του χωριού.

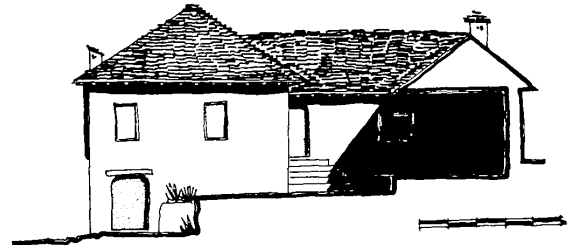
Η είσοδος του σπιτιού είναι κάτω από τα πυρά από δύο πολεμίστρες. Επέτρεπαν, εδώ και εξήντα χρόνια περίπου, σε κάποιον από την οικογένεια Βαταβάλη, όταν του επιτέθηκαν ληστές, να παραμένει για 6 ώρες. Πλήγωσε έναν και σκότωσε έναν άλλο. Οι επιτιθέμενοι αποσύρθηκαν παίρνοντας μαζί τους το νεκρό και αφήνοντας τον πληγωμένο σε ένα διπλανό αχυρώνα. Ήταν σπλησμένος. Οι κάτοικοι του χωριού τον άκουγαν να καλεί σε βοήθεια για πολλές μέρες. Όταν πήγαν εκεί, είχε πεθάνει.

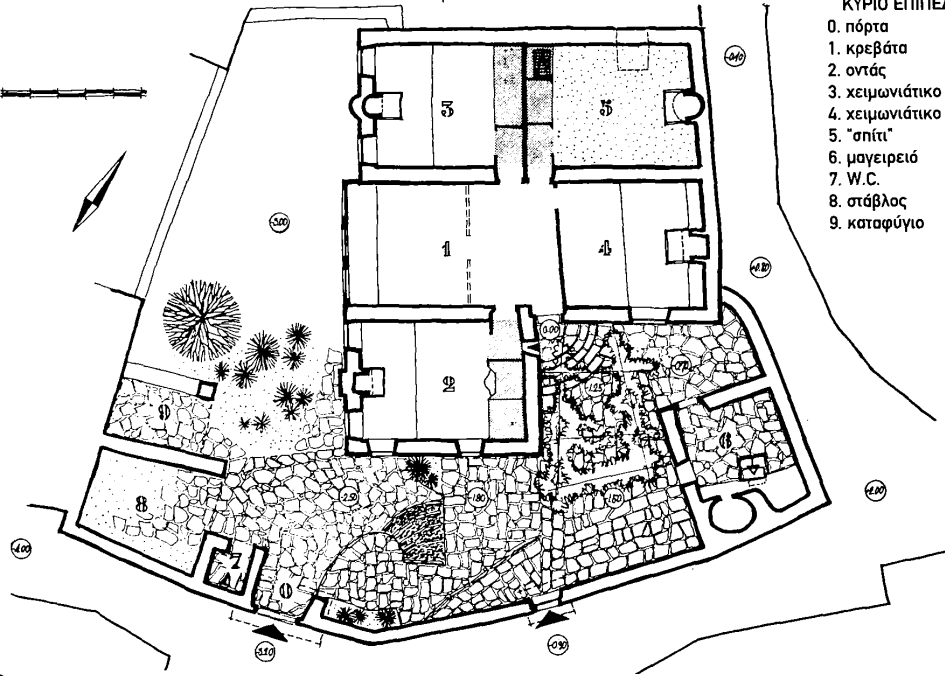
► ΘΕΑ ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΗ

▶ ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

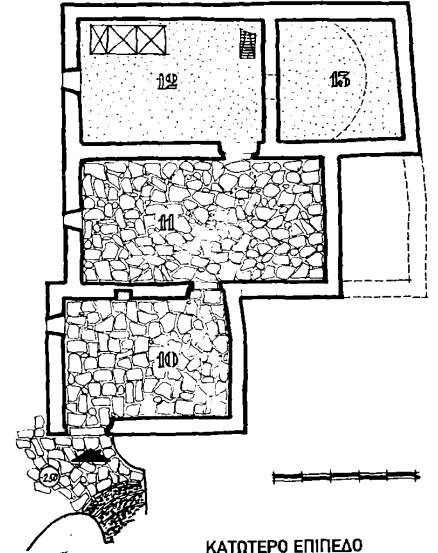

▶ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

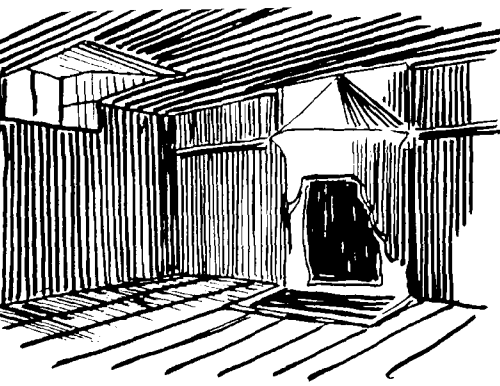
ΚΥΡΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

0. πόρτα	- 3.20
1. κρεβάτια	0.00
2. οντάς	0.00
3. χειμωνιάτικο	0.00
4. χειμωνιάτικο	+ 0.10
5. "σπίτι"	+ 0.10
6. μαγειρείο	- 0.60
7. W.C.	- 2.50
8. στάβλος	- 2.80
9. καταφύγιο	- 3.00

ΚΑΤΩΤΕΡΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

10-12. υπόγεια/στάβλοι	- 2.50
13. κρυψώνα	- 3.10

«ΣΠΙΤΙ»

Η μεγάλη κρεβάτα (1) διαιρέθηκε με ένα χώρισμα, εδώ και πολύ καιρό. Ο οντάς (2) έχει καλές αναλογίες και διαθέτει ωραίες μεσάντρες από ξύλο πεύκου.

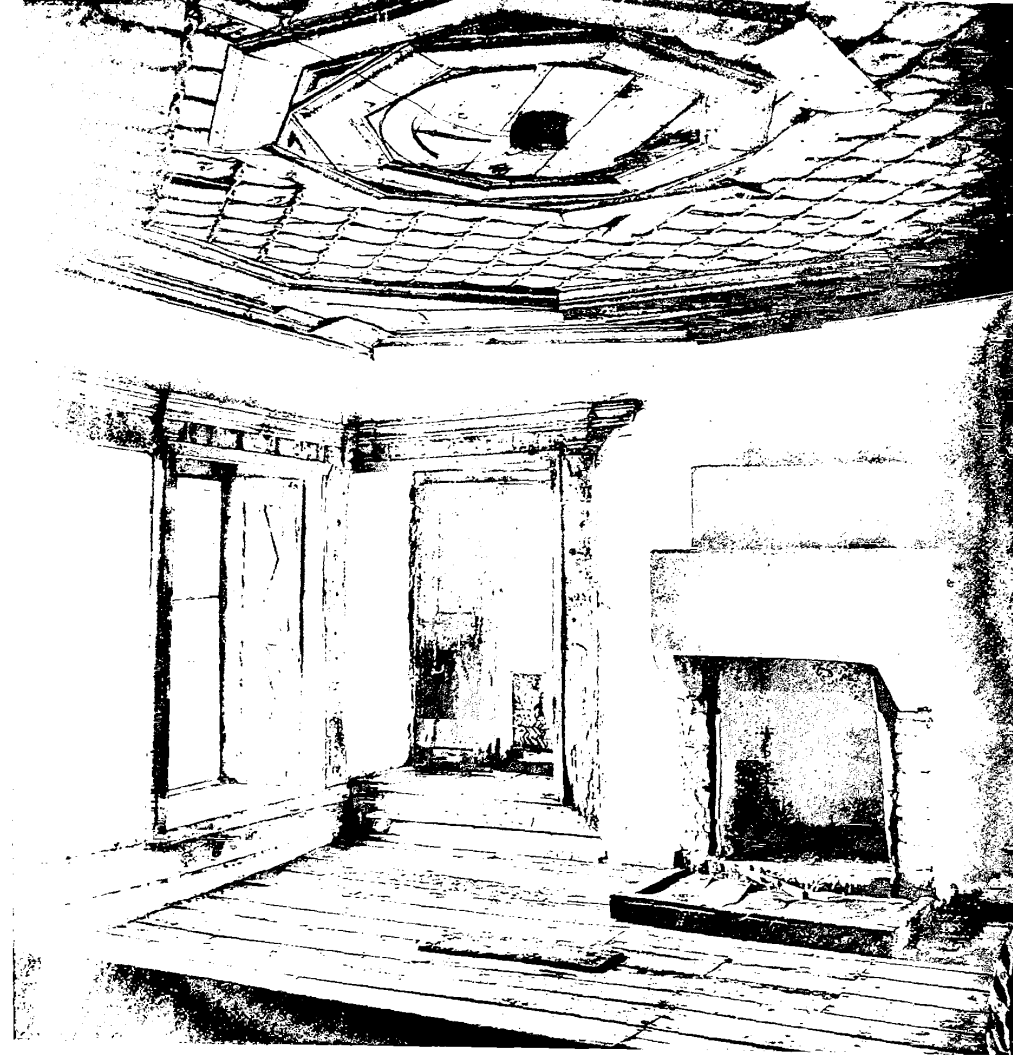
Δύο δωμάτια πιο μικρά (3 και 4) με τζάκια θα πρέπει να χρησιμοποιούνταν το χειμώνα. Φωτιζόμενο από ένα ρεγγίτη, το «σπίτι» (5) έχει ένα μεγάλο ημικυκλικό τζάκι. Από το δωμάτιο αυτό, μια απότομη ξύλινη σκάλα κρυμμένη στη μεσάντρα, μας επιτρέπει να κατεβούμε σ' ένα κελάρι (12). Από μια ρωγμή στον τοίχο του κελαριού μπορούμε να δούμε το μεγάλο θόλο που προστατεύει την κρυψώνα (13).

Το σπίτι ανήκει εδώ και πολλές γενιές στην οικογένεια Βαταβάλη. Ο προπάππος του σημερινού ιδιοκτήτη ήταν ο Γιάννης Βαταβάλης ο οποίος απέκτησε πέντε γιους, εκ των οποίων οι τέσσερις έγιναν δάσκαλοι.

Ένας απ' αυτούς ο Νικόλαος, κληρονόμησε το σπίτι που παραχώρησε στον μοναδικό του γιο, τον Βασίλη.

Εκείνος απέκτησε έξι γιους και πέντε κόρες. Δύο αγόρια μονάχα, ο Κώστας και ο Νικόλαος, δεν πέθαναν σε μικρή ηλικία· σ' εκείνους ανήκει το σπίτι. Από τα κορίτσια, η Ευγενία παντρεύτηκε τον Ελευθέριο Δούκο, μια άλλη παντρεύτηκε στην Τασκένδη, όπου είχε εξοριστεί. Δύο άλλες πέθαναν. Το 1959, σιγά το παλιό και

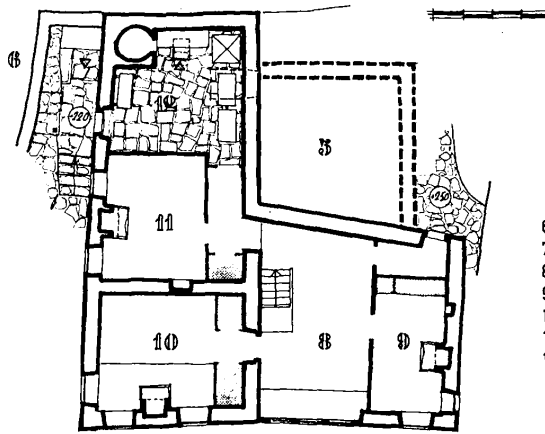

Σήμερα το σπίτι κατοικείται το καλοκαίρι από την Ευγενία Δούκα, η οποία δεν απέκτησε παιδιά. Το σπίτι ανακαινίστηκε πλήρως εσωτερικά με νέα παράθυρα, πόρτες και με τις σύγχρονες ευκολίες. Δυο τζάκια παρέμειναν στα δωμάτια (4) και (5). Ο οντάς (2) δεν υπάρχει πλέον. Οι μεσάντρες μεταξύ των δωματίων (3) και (5) χάθηκαν.

► ΚΥΡΙΑ ΠΡΟΣΩΠΗ

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΚΡΕΒΑΤΑΣ	
6. εξωτερικό μαγειρείο	+ 2.20
7. W.C.	+ 0.20
8. κρεβάτα	+ 2.40
9. οντάς	+ 2.40
10. δωμάτιο	+ 2.40
11. δωμάτιο	+ 2.60
12. μαγειρείο	+ 2.60

33. ΣΠΙΤΙ ΝΟΥΣΙΑΔΗ

Το σπίτι Νουσιιάδη είναι ένα από τα πιο χαριτωμένα του Καπέσοβου. Αν και μικρών διαστάσεων, βρίσκουμε σ' αυτό όλα τα στοιχεία που δημιουργούν την ομορφιά των κατοικιών του Ζαγορίου.

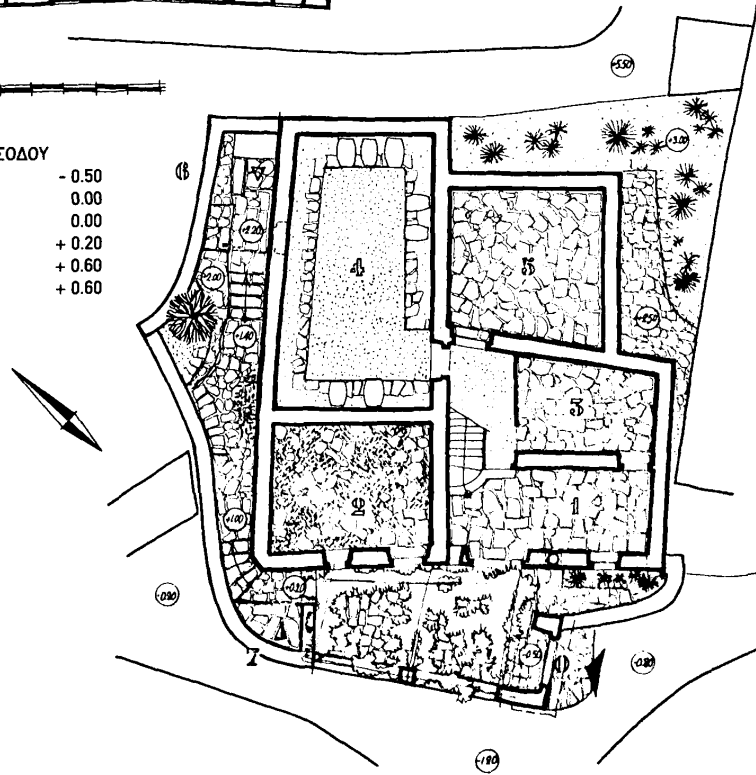
Από μια μικρούτσικη αυλή με κληματαριά (βλ. έγχρ. φωτ. 9), μπαίνουμε σ' ένα ανοικτό χαγιάτι με δύο καμάρες που είναι ακόμα ορατές στην πρόσοψη. Ο στάβλος (2) έχει ανεξάρτητη είσοδο.

Η κρεβάτα (8), με καλές αναλογίες, δίνει πρόσβαση σ' ένα μικρό οντά (9) του οποίου οι μεσάντρες είναι ταμπλαδωτές και βαμμένες (βλ. έγχρ. φωτ. 10). Από πίσω, ένας διάδρομος μας οδηγεί σε μια πόρτα στενή και χαμηλή, πολύ στέρεα, που οδηγεί σ' ένα κηπάκι.

Στο μαγειρείο (12) που φωτίζεται από ένα φεγγίτη βρίσκουμε ένα φούρνο, την εστία, το ζυμωτήριο, ένα αμπάρι αλευριού και δύο ξύλινα μπασούλα. (βλ. έγχρ. φωτ. 11). Μια πόρτα μας οδηγεί σε μια μικρή υπαίθρια κουζίνα που χρησιμοποιούνταν το καλοκαίρι, με μια εστία και ένα νεροχύτη πέτρινο μέσα απ' τον οποίο το νερό κύνεται σε ένα αυλάκι.

Το 1959, το σπίτι κατοικείται από μια ηλικιωμένη, τη Μελομένη Νουσιιάδη, της οποίας ο σύζυγος, Ηλίας, έχει πεθάνει. Το σπίτι ανήκε άλλοτε στον πατέρα του Ηλία, τον Αθανασίο, και στους απογόνους του. Τα παιδιά του Αθανασίου πέθαναν σε νεαρή ηλικία, εκτός

ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ	
0. εξωτερική πόρτα	- 0.50
1. χαγιάτι	0.00
2. στάβλος	0.00
3. υπόγειο	+ 0.20
4. κελάρι	+ 0.60
5. υπόγειο	+ 0.60

► ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ

μιας κόρης που παντρεύτηκε στο Τσεπέλοβο, και του Ηλία που έμεινε στο σπίτι. Απέκτησε από την Μελομένη τρεις κόρες που είναι παντρεμένες, η μία στο Μονοδένδρι, η άλλη στην Κρήτη, και η τρίτη, η Ευρυδίκη, στο Καπέσοβο (με τον Παύλο Ράπτη), καθώς και ένα αγόρι, τον Δημήτρη, ξυλουργό εγκατεστημένο στο Τσεπέλοβο, επειδή η γυναίκα του δεν είχε καλές σχέσεις με την πεθερά της.

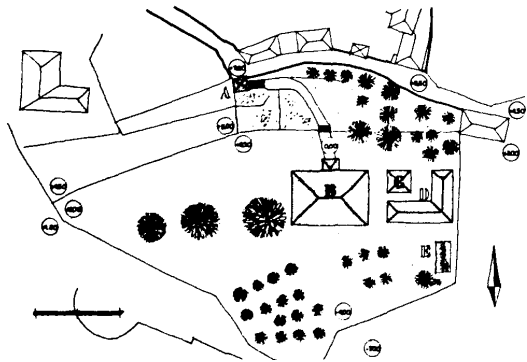
Σήμερα, το σπίτι ανήκει σε μια κόρη του Δημήτρη, τη Σοφία, που το κατοικεί. Το σαλόνι δεν έχει πλέον μεσάντρες. Το μαγειρείο δεν άλλαξε και χρησιμοποιείται σαν αποθήκη.

► ΣΚΑΛΙΣΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ

34. ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Το Σχολείο κατασκευάστηκε το 1861 με τα χρήματα του Ιδρύματος που δημιουργήθηκε από τους αδερφούς Πασχάλη «για Σχολείο απόρων και άριστων μαθητών από τα γύρω χωριά». Τρία από τα τέσσερα αδέρφια, ο Γιάννης, ο Γιώργος και ο Παύλος ήταν έμποροι στη Σμύρνη, στη Μόσχα και αλλού, ο τέταρτος, ο Κωνσταντίνος ήταν στρατηγός ρωσικού στρατού. Το Σχολείο είναι αξιόλογο εξ αιτίας της απλότητας του σχεδιασμού του και των καλών αναλογιών του. Μια πρόσφατη ανακαίνιση των παραθύρων του άνω ορόφου του άλλαξε κάπως τη φυσιογνωμία. Εκτός του κυρίως κτηρίου υπάρχουν μια στέρνα (δεξαμενή), κουζίνες, μια τραπεζαρία, αποθήκες και WC.

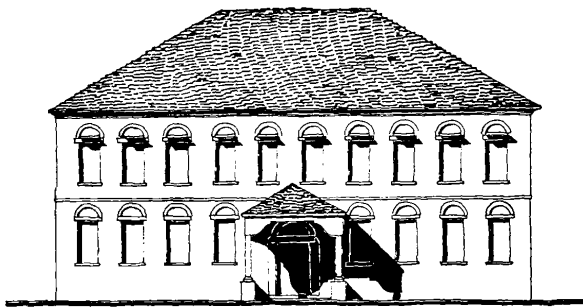
ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΩΨΗ

- A. εξωτερική πόρτα
- B. σχολείο
- C. δεξαμενή (στέρνα)
- D. κουζίνα, τραπεζαρία
- E. WC

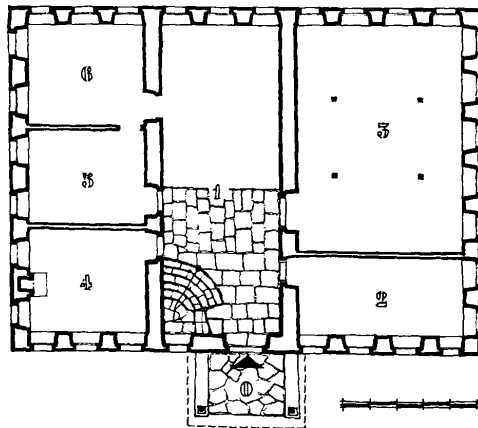
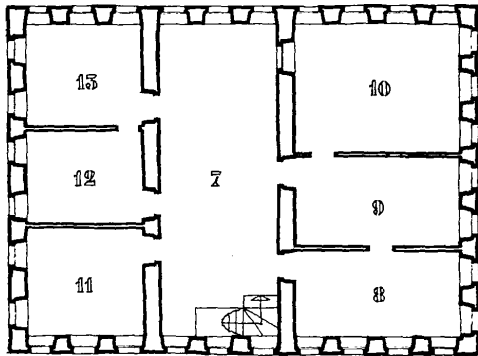

► ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΘΕΑ

► ΚΥΡΙΑ ΠΡΟΣΩΠΗ

ΚΑΤΩΦΕΙΣ ΙΣΟΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΟΡΟΦΟΥ

0. πρόστεγο	- 0.20
1. χαγιάτι	0.00 με - 0.05
2. γραφείο	0.00
3. έως 6. τάξεις	0.00
7. κωλ	+3.65
8. έως 13. τάξεις	+ 3.65

Στο Σχολείο διατηρούν ωραία παλιά βιβλία και κυρίως τη Χάρτα του Ρήγα που τυπώθηκε στη Βιέννη το 1797, και ένα αξιόλογο πορτραίτο του Ιωαννούτσου Καραμεισίνη, πατέρα του Αλέξη Νούτσου, που πιθανώς να φιλοτεχνήθηκε στη Ρωσία (βλ. εγχρ. φωτ. 12).

■ Σήμερα, το Σχολείο δεν έχει πλέον μαθητές. Χρησιμοποιείται ευκαιριακά σαν χώρος συγκεντρώσεων, συνεδρίων και εκθέσεων. Μπορεί κανείς να διαβάσει με ενδιαφέρον τη μελέτη που έγινε το 1999 από τον Απόστολο Ντιναλέξη με θέμα τους αδερφούς Πασχάλη, το Ίδρυμά τους και το Σχολείο τους.

► ΔΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΗ (1:100)

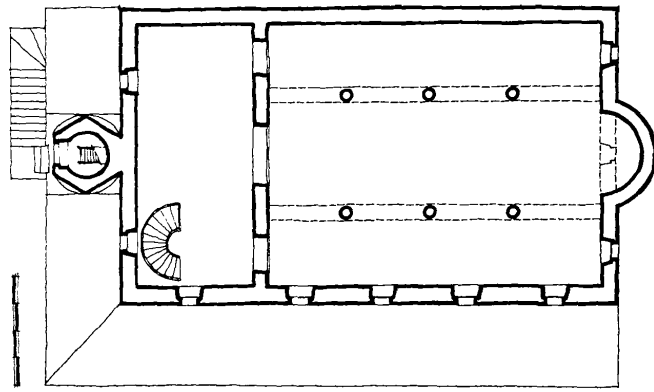
35. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Η εκκλησία του Αγ. Νικολάου δεν βλέπει απευθείας στην πλατεία. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση διαθέτει τη δική της αυλή που οδηγεί στο δρόμο πάνω από την πλατεία.

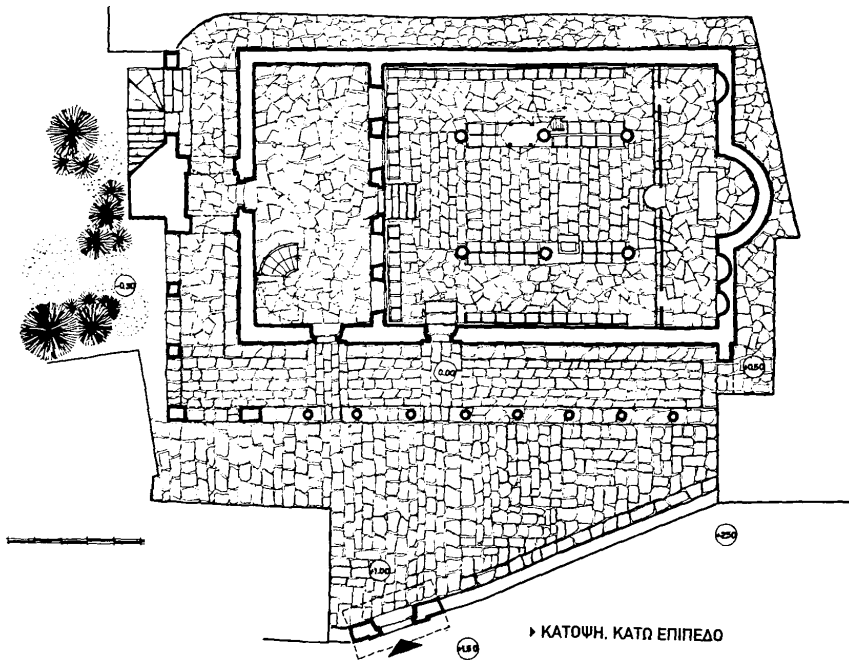
Μια ξυλόστεγη σταύρα περιβάλλει το κτίσμα στη δυτική και ανατολική πλευρά· από εκεί εισερχόμαστε στο εσωτερικό της. Η δυτική πόρτα οδηγεί στον νάρθηκα, που έμπαιναν άλλοτε οι γυναίκες, καθώς και στο γυναικωνίτη που βρίσκεται από πάνω.

Η εκκλησία, με τρία κλίτη, είναι τελείως καλυμμένη με τοιχογραφίες και έχει ένα πολύτιμο σκαλιστό εικονοστάσι (βλ. έγχρ. φωτ. 13-14). Πάνω από τα στασίδια,

► ΚΑΤΩΦΗ. ΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

► ΚΑΤΩΦΗ. ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

μια σειρά από ολόσωμους αγίους κάνει το γύρο της εκκλησίας. Στο βορινό πλάγιο κλίτος, ο δωρητής της εκκλησίας, ο Αλέξιος Ιωαννουτσος, εμφανίζεται μεταξύ δύο αγίων. Μια σημείωση δίπλα του γράφει: «ΟΥΤΟΣ Ο ΠΕΡΙΦΑΝΗΣ ΑΝΗΡ ΕΣΤΙ ΚΤΗΤΩΡ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΤΟΥΤΟΥ ΝΑΟΥ»

Μια ακόμη σειρά αγίων, σε μενταγιόν, βρίσκεται πάνω από την προαναφερθείσα σειρά ολόσωμων αγίων. Από πάνω και μέχρι το ταβάνι υπάρχουν τοιχογραφίες διαφόρων κατηγοριών. Ο δυτικός τοίχος της εκκλησίας, πίσω από τον οποίο βρίσκονται ο νάρθηκας και ο γυναικωνίτης, είναι αφιερωμένος σε διάφορες σκηνές της ζωής της Παρθένου, εκ των οποίων η Κοίμηση αποτελεί το βασικό στοιχείο της σύνθεσης. Ο Ύμνος της Παρθένου, ο Ακάθιστος Ύμνος, εκτείνεται στην κατώτερη όψη των καμαρών προς το βάθος της εκκλησίας. Πιο κοντά στην αψίδα υπάρχουν σκηνές από την Παλαιά Διαθήκη. Υπάρχουν ακόμα στο δυτικό τοίχο, καθώς και στο νότιο πλάγιο κλίτος μερικές σκηνές της ζωής του Αγίου Νικολάου.

Οι σκηνές από τη ζωή του Χριστού καλύπτουν το χώρο πάνω από τις καμάρες του βασικού κλίτους και των πλάγιων κλιτών, όπου έχουν συγκεντρωθεί οι σκηνές του Πάθους. Βλέπουμε ακόμα στα πλάγια κλίτη παραβολές του Χριστού, εναλλασσόμενες με αναπαραστάσεις των θαυμάτων και μαρτυριών του.

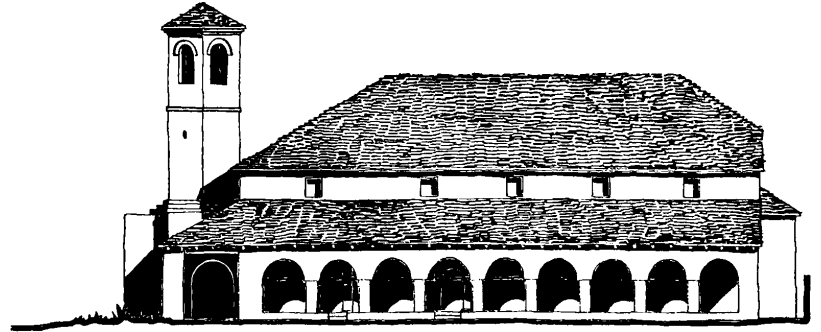
Η αψίδα είναι αφιερωμένη στην Παρθένο, στη Θεία Μετάληψη των Αποστόλων και στους Πατέρες της Εκκλησίας. Γύρω από την αψίδα, η Ανατολική πλευρά

είναι αφιερωμένη σε μερικές σκηνές της Παλαιάς Διαθήκης, σε αναπαραστάσεις της Ανάστασης του Χριστού, της Πεντηκοστής και τεσσάρων από τις επανεμφανίσεις του, που συνεχίζονται και στα τόξα.

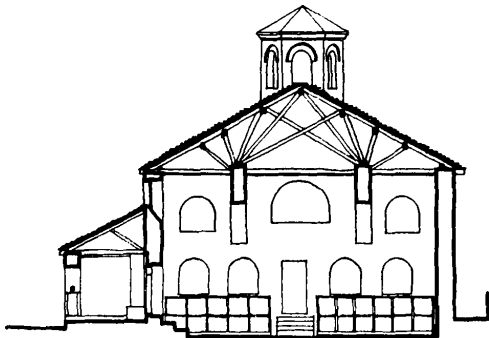
Μια επιγραφή που βρίσκεται πάνω από την πόρτα αναφέρει πως η εκκλησία κατασκευάστηκε από τον Αλέξιο Ιωαννούτσο το 1793:

Ο ΘΕΙΟΣ ΟΥΤΟΣ κ. ΠΑΝΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΥΤΗΝ ΧΩΡΑΝ ΚΑΠΕΣΟΒΟ ΚΕΙΜΕΝΟΣ ΑΝΩΚΟΔΟΜΗΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΓΗΣ κ. ΙΣΤΟΡΗΘΗ κ. ΓΕΓΟΝΕΝ ΩΣ ΩΡΑΤΑΙ ΣΗΜΕΡΟΝ ΔΙ' ΕΞΟΔΩΝ ΚΑΙ ΠΛΟΥΣΙΑΙΣ ΔΑΠΑΝΑΙΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΝΤΙΜΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΟΣ κ. ΠΡΟΕΣΤΩΤΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΖΑΓΟΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥΤΣΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ ΧΩΡΑΣ, ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΟΤΑΤΟΥ ΗΜΩΝ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΑΤΑ ΑΨΗΓ(1793) ΚΑΙ ΜΗΝΑΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΝ. Η ΖΩΓΡΑΦΙΑ ΑΠΑΣΑ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΤΕΜΠΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΓΕΓΟΝΑΣΙΝ ΔΙΑ ΧΕΙΡΩΝ ΗΜΩΝ ΤΩΝ ΤΑΠΕΙΝΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ κ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΤΟΥ ΗΜΕΤΕΡΟΥ ΥΟΥ κ. ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΟΝΤΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΛΑΖΟΥ.

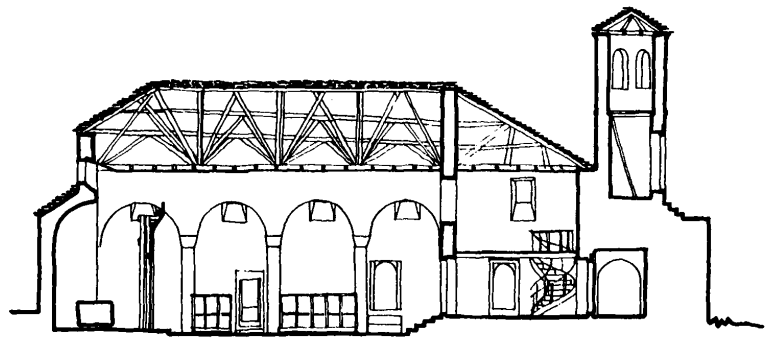
■ Σήμερα, οι τοιχογραφίες υπάρχουν ακόμα, αλλά χρειάζονται μια βασική συντήρηση σύντομα.

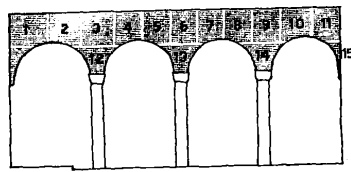
▷ ΝΟΤΙΑ ΠΡΟΣΩΠΗ

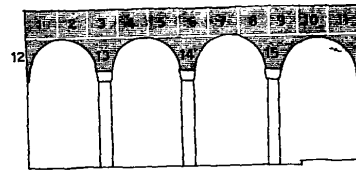
▷ ΕΓΚΑΡΣΙΑ ΤΟΜΗ

▷ ΤΟΜΗ ΚΑΤΑ ΜΗΚΟΣ

ΝΟΤΙΑ ΠΛΕΥΡΑ

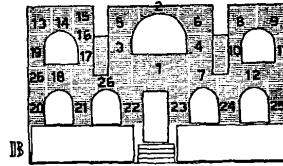
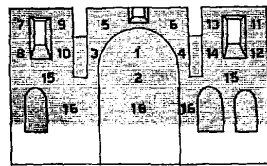

ΒΟΡΕΙΑ ΠΛΕΥΡΑ

1. ΕΩΘΙΝΟΝ Γ'
2. ΕΩΘΙΝΟΝ Δ'
3. Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΕΣΕ
4. Η ΓΕΝΗΣΙΣ ΤΩ ΧΡΙΣΤΩ
5. Η ΠΕΡΙΤΟΜΗ ΤΩ ΧΡΙΣΤΩ
6. (descente du temple)
7. Η ΒΑΠΤΙΣΙΣ ΤΩ ΧΡΙΣΤΩ
8. Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΩ ΧΡΙΣΤΩ
9. Η ΑΝΕΣΤΗΣΙΣ ΤΩ ΛΑΖΑΡΩ
10. Η ΒΑΪΘΕΡΟΣ
11. Ο ΜΗΚΤΗΣ ΔΕΙΠΝΟΣ
12. Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ ΣΩΜΑΝΗΣ Ο ΘΕΟΔΩΤΟΣ
13. Ο ΑΓΙΟΣ ΠΡΩΔΡΑΜΟΣ
14. Ο ΑΓΙΟΣ ΣΩΜΑΝΗΣ Ο ΔΑΜΑΣΚΙΝΟΣ
15. Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΔΑΥΙΔ

1. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΡΙΝΟΜΕΝΟΣ ΥΠΟ ΤΩ ΑΝΑ ΚΑΙ ΚΑΙΛΑΦΑ
2. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΡΙΝΟΜΕΝΟΣ ΥΠΟ ΠΙΛΑΤΩ
3. Η ΜΑΣΤΥΡΩΣΙΣ
4. ΕΚΘΑΝΑΤΟΣ ΕΠΙ ΣΤΑΥΡΩ
5. Η ΣΤΑΥΡΩΣΙΣ ΤΩ ΧΡΙΣΤΩ
6. Η ΑΠΟΚΑΘΗΜΩΣΙΣ ΤΩ ΧΡΙΣΤΩ
7. ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΘΡΗΝΟΣ
8. Η ΕΙΣ ΑΒΣ ΚΑΘΟΔΟΣ
9. Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩ ΧΡΙΣΤΩ
10. ΕΩΘΙΝΟΝ Α'
11. ΕΩΘΙΝΟΝ Β'
12. Η ΕΓΓΩΝΗ ΤΩ ΙΥΔΑ
13. Ο ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΠΟΙΗΤΗΣ
14. Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ ΜΑΡΚΟΣ
15. Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ ΜΑΤΘΕΟΣ

► ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙΤΟΥΣ

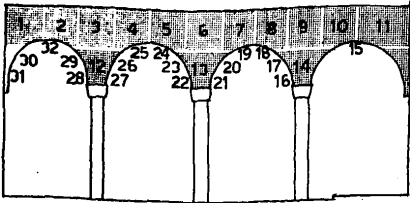
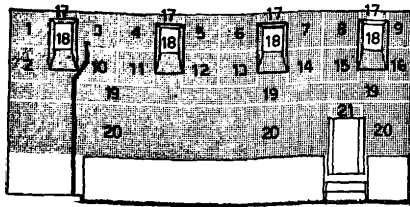
1. ΜΡ ΒΕΣ : Η ΧΑΡΑ ΤΩ ΑΚΩΡΙΤΩ
2. Η ΜΕΤΑΝΗΣ : Η ΜΕΤΑΛΟΓΙΣ
3. Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ
4. Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ
5. Η ΑΝΑΛΗΣ ΤΩ ΧΡΙΣΤΩ
6. Η ΑΓΙΑ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ
7. Η ΘΥΣΙΑ ΤΩ ΑΒΡΑΑΗ
8. ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΗΣ ΣΑΜΑΡΙΑΣ
9. Η ΣΥΝΗ ΤΩ ΜΑΡΤΥΡΩ
10. ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΩ ΤΥΦΛΩ
11. ΕΩΘΙΝΟΝ Η'
12. ΕΩΘΙΝΟΝ Ι'
13. ΕΩΘΙΝΟΝ
14. ΕΩΘΙΝΟΝ ΙΑ'
15. fête de médailles de saints
16. fête de saints en pied.

1. Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
2. Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ
3. Ο ΤΑΦΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
4. Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
5. (le lever des pieds)
6. (l'apostrophe de Christ)
7. (la descente des Limbes)
8. ?
9. ? (scène de méditation)
10. ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΩ ΑΠΟΣΤΟΛΩ ΠΑΥΛΩ
11. Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΙΩΝΑ
12. ρ, η, σ, ρ (Bible des saints)
13. Η ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ ΤΩ ΑΓΓΩ ΝΙΚΟΛΑΩ ΕΙΣ ΤΑΣ ΤΡΕΙΣ ΘΥΙΑΣ ΤΩ ΑΡΧΟΝΤΩ

14. Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΙΣΥΟΡΗ
15. ΤΩ ΤΡΕΙΣ ΚΑΙΤΑΚΩΣ
16. ΕΚ ΒΑΝΑΤΩ ΑΙ' ΟΠΤΑΣΙΑΣ
17. Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΙΣΥΟΡΗ ΤΩΣ ΠΛΕΩΝΤΑΣ
18. Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΩ ΑΓΓΩ ΝΙΚΟΛΑΩ
19. Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΑΔΑΜ'ΑΜ
20. Ο ΑΓΙΟΣ ΑΛΕΞΙΟΣ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΩ ΒΕΣ
21. ΡΩΜΑΝΟΣ Ο ΒΕΛΩΤΟΣ
22. Ο ΑΓΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ
23. Ο ΑΓΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ
24. Ο ΑΒΡΑΑΣ ΕΙΣΥΟΡΗ
25. Η ΟΣΑ ΜΑΡΙΑ Η ΑΓΙΟΤΥΤΑ
26. fête de médailles de saints

► ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΟΥ ΤΟΙΧΟΥ

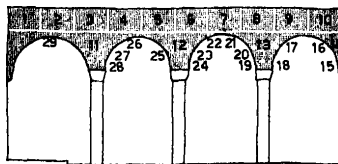
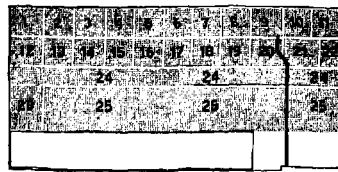
1. ΕΙΩΘΙΝΟΝ Θ'
2. ΕΙΩΘΙΝΟΝ Ζ'
3. Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΩ ΑΖΟΤΩ
4. Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΩ ΕΜΠΕΔΩΤΩ ΕΙΣ ΤΩΣ ΛΕΙΣΤΑΣ
5. ?
6. Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΩ ΠΛΥΣΤΗ Κ. ΤΩ ΛΑΒΑΡΩ.
7. ?
8. Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΩ ΣΤΟΥΡΩ ΤΩΝ ΖΕΒΑΝΙΩΝ
9. Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΔΕΚΩ ΠΑΡΘΕΝΩΝ.
10. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΩΜΕΝΟΣ ΤΩΝ ΥΔΡΟΠΙΚΩΝ.
11. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΩΜΕΝΟΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΩ ΕΚΑΤΟΝΤΑΡΧΩ.
12. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΩΜΕΝΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΛΥΤΙΚΩΝ.
13. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΣ ΧΕΙΡΑΣ.
14. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ ΤΗΝ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΤΩ ΑΡΧΙΚΥΝΑΡΧΟΥΣ.
15. ΚΩΜΕΝΟΣ Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΩΝ ΛΕΠΤΩΝ.
16. Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΤΩΣ ΔΙΟ ΚΑΤΑΛΙΚΩΣ.
17. dinges
18. saints
19. frise de médaillons de saints
20. frise de saints en pied
21. inscription didactoire :

† Ο ΑΓΙΟΣ ΑΥΤΟΣ Κ. ΠΑΝΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΩ ΕΝ ΑΓΙΩΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΝΙΚΟΛΑΩ ΤΩ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΩ / ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΥΤΗΝ ΧΩΡΑΝ ΚΑΤΕΣΟΒΟ ΚΩΜΕΝΟΣ ΑΝΗΚΟΔΟΜΗΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΓΗΣ Κ. ΙΣΤΟΡΗΘΗ Κ. ΤΕΡΩΜΕΝ / ...

1. ?
2. ΛΟΗΚΕΥΘΣ (?) Ο ΑΓΙΟΣ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΕΙΣ ΤΩ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΕΝ ΤΗ ΦΡΑΣΑ.
3. ? (scène de martyre)
4. Ο ΑΓΙΟΣ ΕΙΣ ΛΑΚΩΝ ΑΣΒΕΣΤΩ ΔΙΠΤΕΤΑΙ.
5. Ο ΑΓΙΟΣ ΤΕΣΤΩΤΟΣ ΑΠΟΤΕΜΝΕΤΑΙ
6. Η ΓΕΝΗΣΙΣ ΤΩ ΠΡΟΔΡΟΜΩΣ.
7. ΤΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΤΩ ΕΡΩΔΩ.
8. Η ΑΠΟΤΟΜΗ ΤΩ ΠΡΟΔΡΟΜΩΣ
9. Η ΠΡΩΤΗ Κ. ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΥΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ ΚΕΦΑΛΗΣ ΤΩ ΠΡΟΔΡΟΜΩΣ.
10. 12 χρ

10. ΕΙΩΘΙΝΟΝ Ε'
11. ΕΙΩΘΙΝΟΝ Ζ'
12. Η ΣΙΔΩΟΡΟΣ ΤΩ ΠΗΓΗ
13. Η ΛΙΘΩΒΟΛΙΚΗ ΤΩ ΑΓ. ΣΤΕΦΑΝΩΣ
14. Η ΠΥΡΡΟΙΚΟΣ ΑΝΑΒΑΣΙΣ ΤΩ ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΩ.
15. frise de 6 médaillons de saints
16. ΣΗ ΑΡΧΗ ΣΤΟΙΕΙ Ο ΘΕΟΣ ΤΩΝ ΞΡΑΝΩΝ Κ. ΤΗΝ ΤΗΝ
17. Η ΠΛΑΣΙΣ ΤΩ ΑΔΑΜ
18. Η ΠΛΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΑΣ
19. Η ΑΠΑΤΗ ΤΩ ΟΦΕΥΣ
20. Η ΤΩ ΑΔΑΜ ΚΡΗΝΣ
21. ΓΕΩΡΓΙΑ ΤΩ ΑΔΑΜ
22. 2 21. 2 à κ. (ἀνάθημα τῶν ὁμολογῶν)

► ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΝΟΤΙΟΥ ΠΛΑΓΙΟΥ ΚΑΙΤΟΥΣ

1. ΑΓΙΟΣ ... (?)
2. Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΩ ΑΜΠΕΛΟΠΟΣ.
3. ΚΩΜΕΝΟΣ Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΗΝ ΣΥΝΑΝΤΟΥΣΑ.
4. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ ΤΗΝ ΤΡΕΛΑ ΤΩ ΝΑΗΡΩΣ.
5. ? (scène)
6. ΚΩΜΕΝΟΣ Ο ΚΥΡΙΟΣ ΤΩΣ ΔΥΟ ΤΥΦΛΩΣ.
7. ΚΩΜΕΝΟΣ ... (?)
8. ΚΩΜΕΝΟΣ Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΩΣ ΕΚ ΠΟΚΥΛΩΝ ΝΟΣΩΝ
9. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΩΜΕΝΟΣ ΤΗΝ ΠΥΡΡΟΙΚΗ ΤΩ ΠΕΤΡΩ.
10. Η ΦΙΛΟΣΕΝΙΑ ΤΩ ΑΒΡΑΑΗ.
11. Η ΘΥΣΙΑ ΤΩ ΑΒΡΑΑΗ.
12. Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΩ ΠΥΡΩΣ Κ. ΤΗΣ ΠΟΝΕΥΣ.
13. Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΩ ΟΦΥΛΙΩΤΟΣ ΤΑ 100 ΤΑΛΑΝΤΑ
14. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΩΜΕΝΟΣ ΤΗΣ ΧΑΛΚΑΝΚΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩ.
15. ΚΩΜΕΝΟΣ Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΩ ΒΑΣΙΛΕΥΣ.
16. Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΤΑΛΑΝΤΩΝ.
17. Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ.
18. ΤΟΤΕ ΠΡΟΣΜΝΕΘΗ ΑΥΤΟ ΠΑΙΔΩ.
19. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΞΕΒΑΛΕΝ ΤΩΣ ΠΟΛΥΜΤΑΣ Κ. ΤΩΣ ΑΠΟΡΑΘΟΥΤΑΣ.
20. ΤΗΣ ΧΕΙΡΑΣ ΤΑ ΔΥΟ ΛΕΠΤΑ.
21. ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΩ ΣΑΜΑΡΙΤΩΣ.
22. ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΗΣ ΣΑΜΑΡΙΤΩΣ.
23. ΚΩΜΕΝΟΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ (scène de martyre)
24. Ο ΑΓΙΟΣ ΜΙΚΟ / ΛΑΟΣ ΕΥΤΟΣ Ο / ΠΕΡΙΘ. / ΑΝΗΣ ΑΝ. / ΗΡ ΕΣΤΙ / ΚΥΤΙΩΝ / ΤΩ ΘΥ. / ΟΥ ΤΩ. / ΤΩ / ΝΑΩ /
25. Frise de médaillons de saints
26. frise de saints en pied

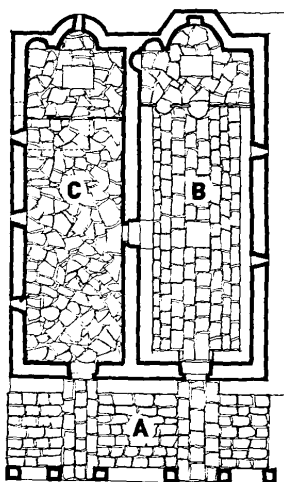
1. ΚΑΤΑΒΕΒΗΤΟΣ ΒΑΤΟΣ.
2. 20 ... ΗΝΟΜΟΣΙΑ (??)
3. ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩ ΑΓΙΩ ΚΥΡΙΑΚΩ Κ. ΥΒΕΙΤΗΣ.
4. ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΑΡΙΝΗΣ.
5. ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ Κ. ΤΩ ΑΓΙΩ ΕΡΜΟΛΑΩ.
6. ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩ ΑΓΙΩ ΠΑΥΛΩ Κ. ΚΩΜΕΝΟΣ.
7. ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΩ ΑΡΧΑΝΓΕΛΩΣ.
8. ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩ ΑΓΙΩ ΕΥΣΤΑΘΙΩ.
9. ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΚΑΤΕΡΗΝΗΣ.
10. ? (scène de martyre)
11. ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩ ΑΓΙΩ ΚΥΡΙΑΚΩ Κ. ΥΒΕΙΤΗΣ.
12. ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩ ΑΓΙΩ ΔΗΜΗΤΡΙΩ.
13. ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΩ ΑΠΟΣΤΟΛΩ ΠΕΤΡΩ.
14. Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΩΣ.
15. 2 18. 1, 2 8. (ἀνάθημα τῶν ὁμολογῶν)
16. 2 24. 2 2 20. (ἀνάθημα τῶν ὁμολογῶν)
17. Η ΠΥΡΡΟΙΚΗ
18. Ο ΚΑΤΑΚΛΥΣΜΟΣ
19. Η ΤΗΣ ΚΥΒΩΤΗΣ ΠΟΝΕΥΣ
20. Η ΘΥΣΙΑ ΗΛΙΩ.
21. frise de 6 médaillons de saints

► ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΠΛΑΓΙΟΥ ΚΑΙΤΟΥΣ

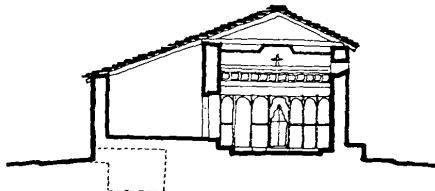

A. ΠΕΡΙΣΤΥΛΙΟ
B. ΚΥΡΙΟ ΚΛΙΤΟΣ
C. ΠΛΕΥΡΙΚΟ ΚΛΙΤΟΣ

▶ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ: Ο ΙΩΝΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΗΤΟΣ

36. ΝΑΟΣ ΚΟΙΜΗΣΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ο Ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου δεσπόζει πάνω από το χωριό, στην κορυφή του λόφου με το μικρό του κοιμητήριο. Είναι ορατός σ' όλες τις φωτογραφίες του Καπεσόβου. Κτίστηκε κατά το πρώτο ήμισυ του 18ου αι. Το εικονοστάσιο χρονολογείται από το 1730 (βλ. εγχρ. φωτ. 15). Μια μεγάλη επιγραφή μας πληροφορεί ότι οι τοιχογραφίες που καλύπτουν τις τέσσερις πλευρές του ναού είναι έργο, το 1763, του αγιογράφου Αναστασίου, γεννημένου στο Καπέσοβο, και των δύο γιων του.

Μεγάλες ολόσωμες φιγούρες αγίων διατρέχουν περιμετρικά το ναό. Από πάνω υπάρχουν αναπαραστάσεις της ζωής του Χριστού, ο Ακάθιστος Ύμνος και τα Εωθινά. Στο ιερό του ναού, βρίσκουμε την Παρθένο στο θρόνο της περιβαλλόμενη από Πατρίρχες και την Ανάληψή της. Κάτω και αριστερά αναφέρεται ο Προφήτης Ιωνάς τον οποίο ξέρασε το θαλάσσιο κήτος. Μια άλλη επιγραφή αναφέρεται σε ανακαίνιση του σκελετού και της στέγης του ναού που έγινε το 1858. Βόρεια του Ναού της Παρθένου (B), υπάρχει ένας δεύτερος ναός (C) κάτω από τον οποίο βρίσκεται το οστεοφυλάκιο, το οποίο προστέθηκε το 1833. Ένα περιστύλιο υποβασταζόμενο από κτιστές κολώνες δίνει πρόσβαση δυτικά, στους δύο ναούς.

Το πιστοποιητικό των τοιχογραφιών του βορινού και του ανατολικού τοίχου, έγινε το 1959 με την βοήθεια του Bertrand Bouvier, που με είχε συναντήσει για μερικές μέρες στο χωριό. Όμοιο πιστοποιητικό έγινε το 2010 για το νότιο και το δυτικό τοίχο, χάρη στη βοήθεια του Απόστολου Ντιναλέξη και μιας μελέτης του Δ. Κωνσταντίου. Σήμερα κτίζονται δυτικά του ναού, προς το χωριό, πέτρινοι τοίχοι με δύο συμμετρικές προσβάσεις και ένα μικρό οστεοφυλάκιο.

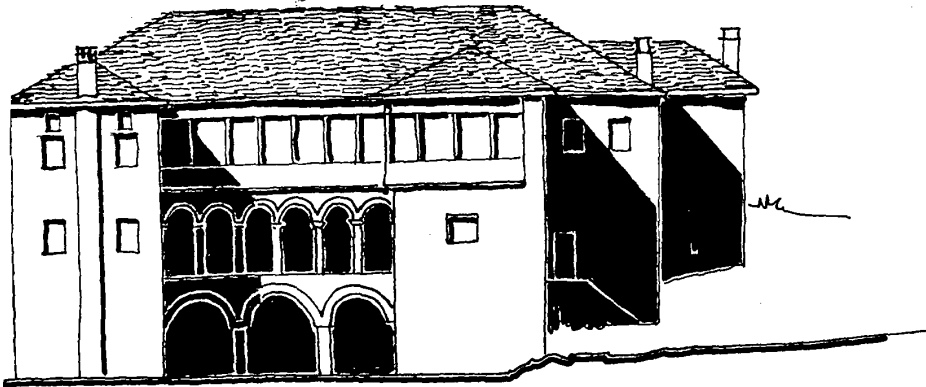

37. ΣΠΙΤΙ ΜΑΡΙΝΟΓΛΟΥ

■ Από το σπίτι αυτό, το πιο μεγάλο του χωριού, ερειπωμένο το 1959, είχα σχεδιάσει μια σχετικά ακριβή αποτύπωση, αλλά χωρίς να συνοδεύεται από κείμενο. Την κύρια πρόσοψη που παρουσιάζεται εδώ την είχε σχεδιάσει μια γριά σε μια πλάκα (δες φωτογραφία).

Αυτή η αναπαράσταση, με τις τρεις καμάρες του ισογείου ανταποκρίνεται σε παλιές φωτογραφίες του Κώστα Μπαρτζώκα που δημοσιεύτηκαν το 1992 από τον Ε. Βουλόδημο στη συλλογή του «Το χωριό μου το Καπέσοβο σε φωτογραφίες».

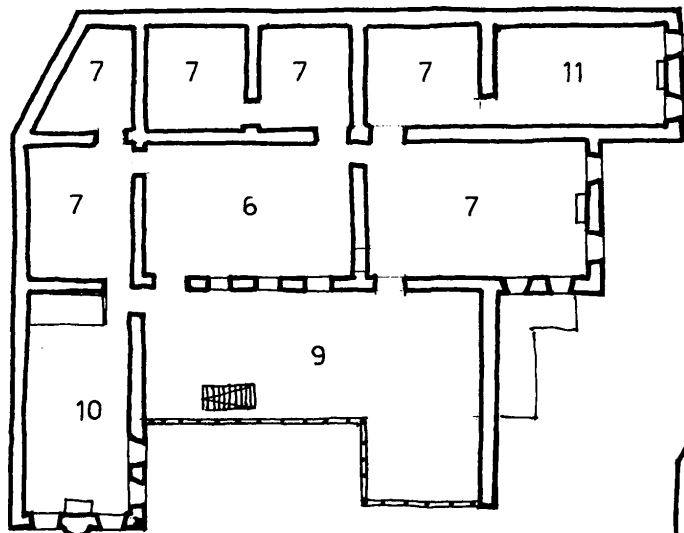
Τελευταία, οι πέτρες των ερειπίων χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή δυο ταρατσών. Το κτήμα δόθηκε στην Κοινότητα.

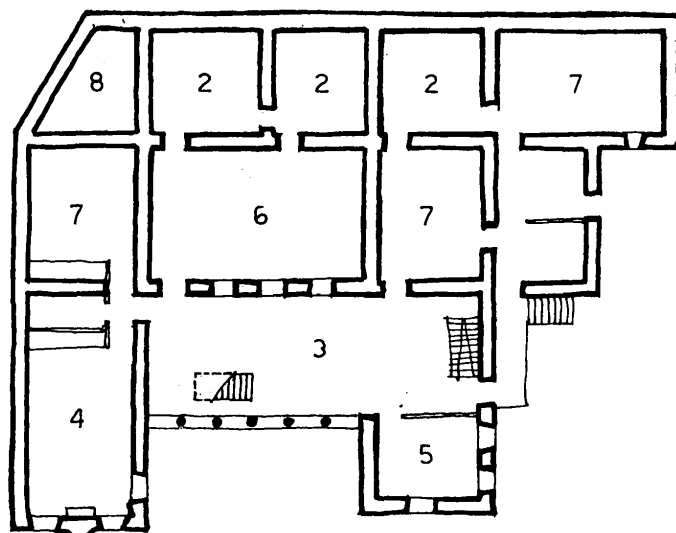
► ΠΡΟΣΩΠΗ

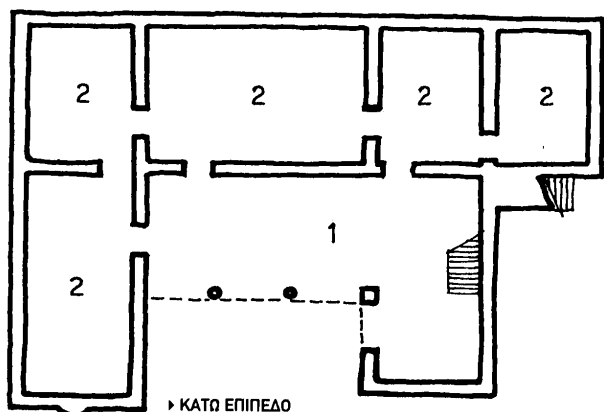
► ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΗΣ

▶ ΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ (1:200)

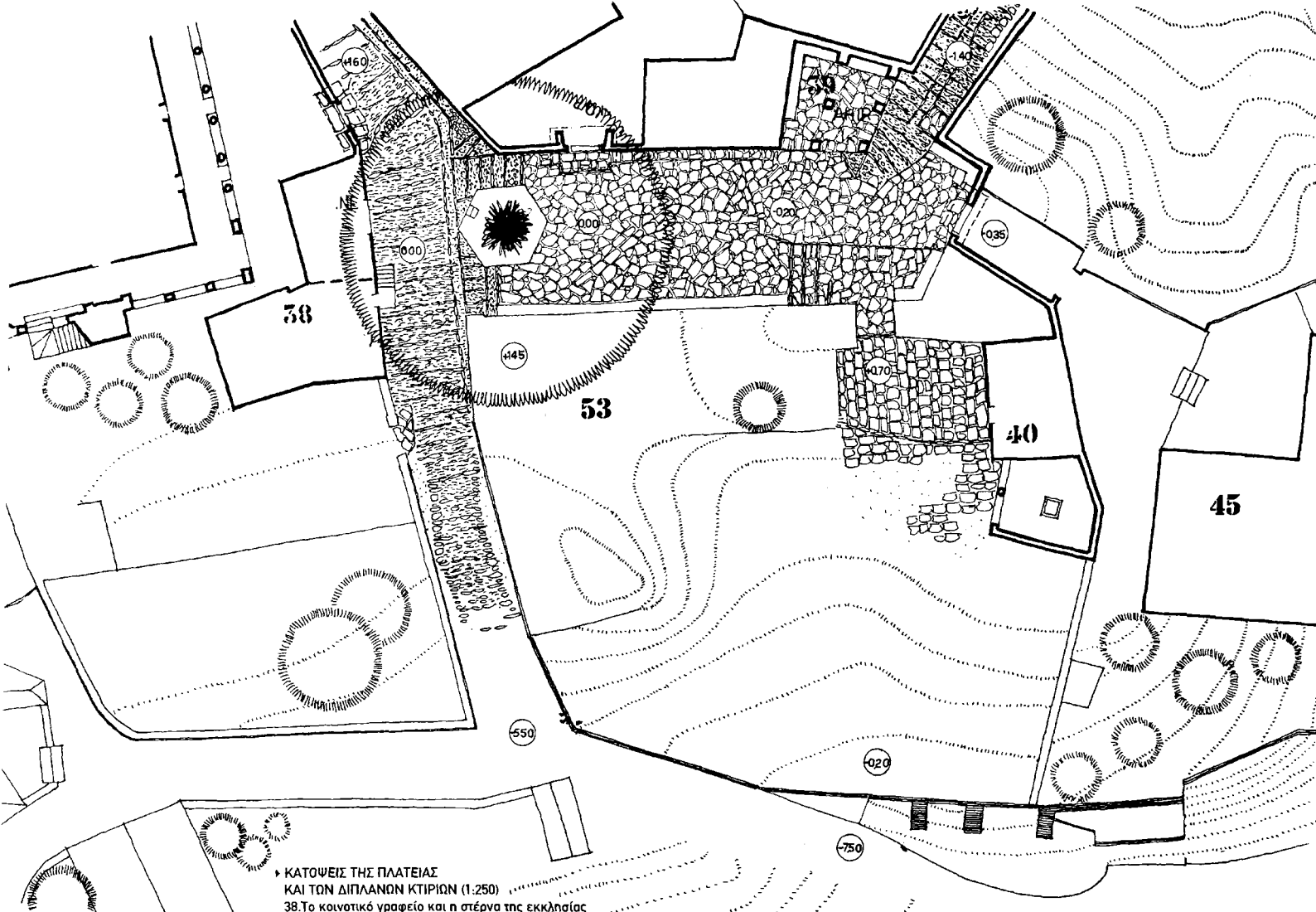

▶ ΜΕΣΑΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

▶ ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

- * ΚΑΤΩΦΕΙΣ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ
 ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΠΛΑΝΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ (1:250)
 38. Το κοινοτικό γραφείο και η στέγη της εκκλησίας
 39. Το «Χαϊρ»
 40. Το καφενείο του Κυριάδη
 45. Σπίτι Βάνα
 53. Τοποθεσία του σπιτιού Νούτσου

38-40. ΤΟ ΜΕΣΟΧΩΡΙ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΠΛΑΝΑ ΚΤΙΡΙΑ

Για την πλατεία - "μεσοχώρι" για όλους τους Καπεσοβίτες - υπάρχει, στη μελέτη του 1959, μια αποτύπωση και φωτογραφίες, αλλά κανένα κείμενο.

Η στενότητα της ερμηνεύεται από το γεγονός ότι περιορίζονταν από δύο αρχοντικά του Καμινάρη (βλ. 19) και του Αλέξη Νούτσου (βλ. 53), που καταστράφηκε. Εν τούτοις εκεί γινόταν το πανηγύρι του χωριού κάτω από τον πλάτανο. Ελαφρώς πιο χαμηλά από την Εκκλησία του Αγίου Νικολάου (βλ. 35) το μεσοχώρι οδηγούσε:

▶ στο κοινοτικό γραφείο (38), παλιό σπίτι της Κυρά Χρυσής Πασχάλη

▶ στο σπίτι Νούτσου (53), σήμερα ερείπιο

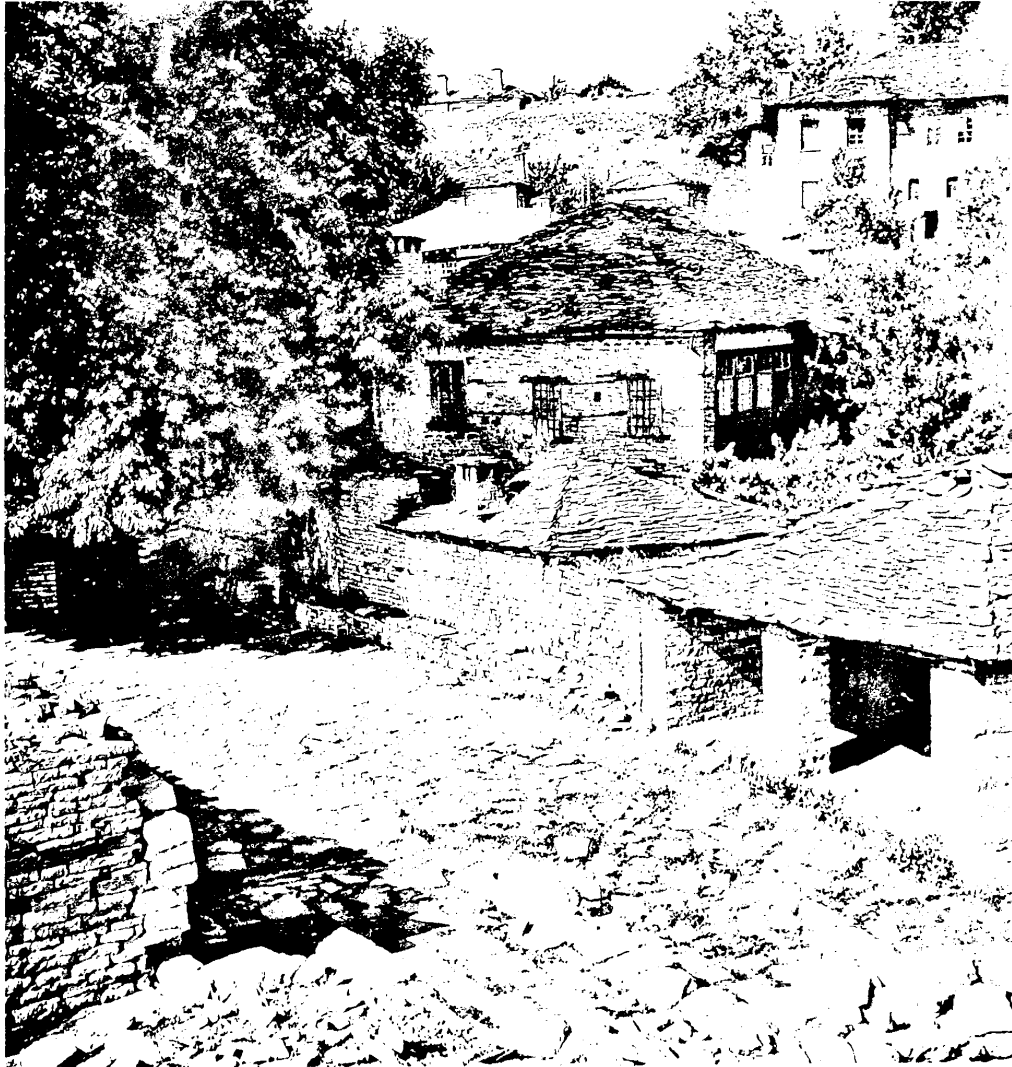
▶ στο «Χαίρ» (39), ωραίο κιάσκι, ανοικτό στη γωνιά, όπου τεμάχιζαν τα αρνιά την παραμονή του πανηγυριού

▶ στο καφενείο του Κυριάδη (40)

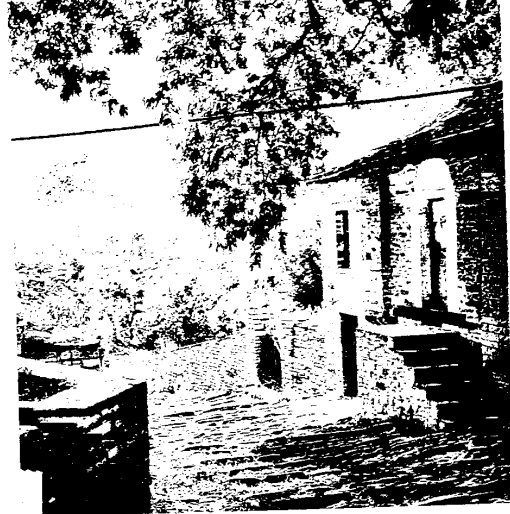
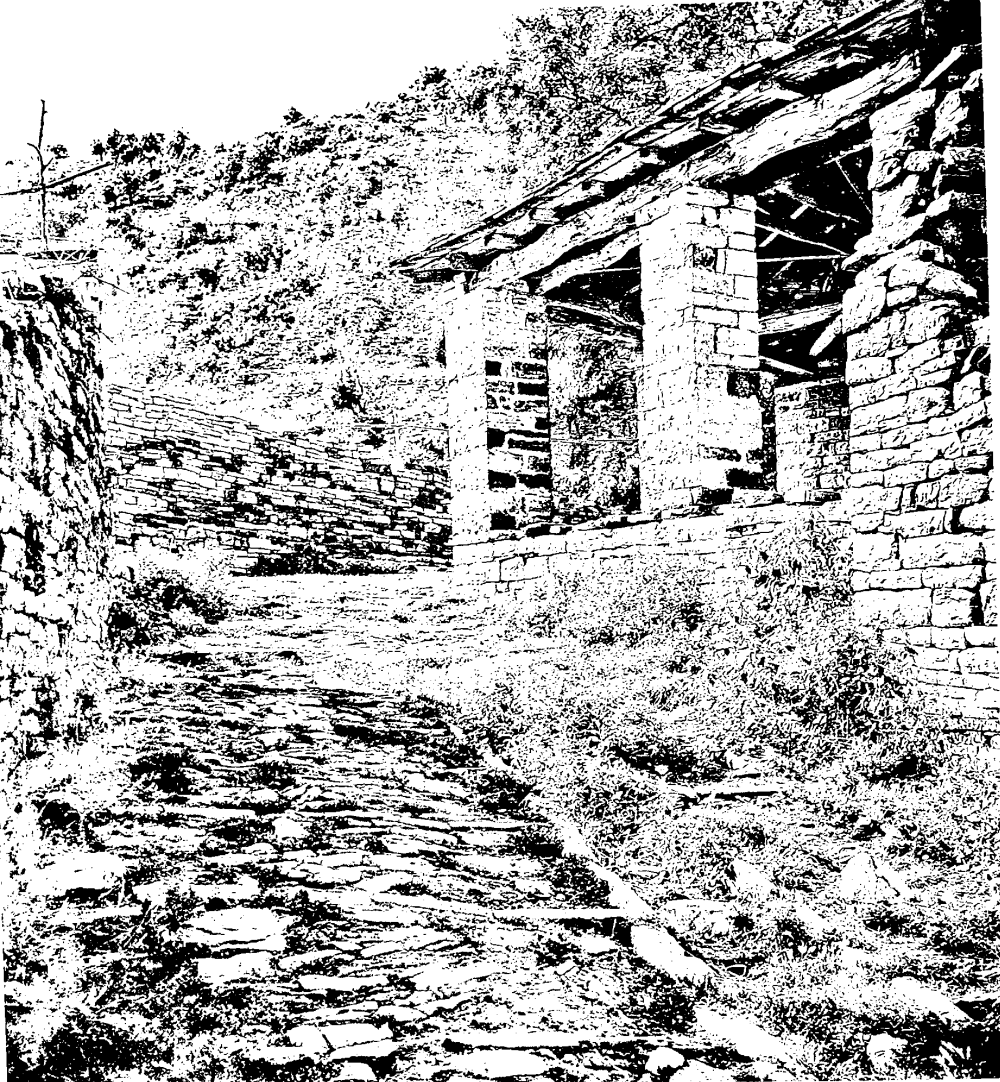
▶ σε δύο στέρνες (η μια της εκκλησίας και η άλλη του σπιτιού Νούτσου)

▶ και στο σπίτι Βάνα (βλ. 45)

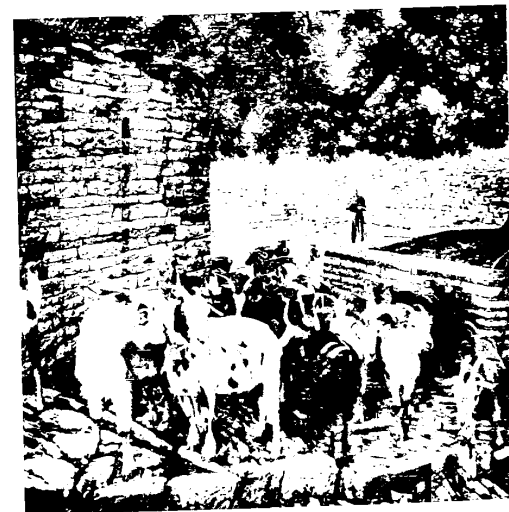
- Σήμερα, έχει γίνει διαπλάτυνση της πλατείας στα ερείπια του σπιτιού Νούτσου. Το καφενείο του Κυριάδη έκλεισε, (όπως το καφενείο, 41, του Ευριπίδη Βουλόδημου, στην είσοδο του χωριού). Το καινούριο καφενείο του χωριού έγινε στη θέση του «Χαίριου». Η στέρνα της εκκλησίας έχει τροποποιηθεί επιδέξια από την οικογένεια Θ. Παπαγεωργίου, για να υποδέχεται τους τουρίστες και να τους πουλάει ντόπια προϊόντα. Η στέρνα του σπιτιού Νούτσου ανακαινίζεται από τον Σ. Τσούφη για άλλο καφενείο.

Α. -ΥΑΙΡ- ΚΑΙ ΣΠΙΤΙ ΤΖΟΥΦΗ (βλ. Μεσοχώρι στο 39-40)

► ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ

3.5 άλλα παλιά σπίτια

Τα 13 αυτά παλιά σπίτια του 18ου αι. και των αρχών του 19ου αι. έχουν όλα τους μερικώς καταστραφεί και ευρέως επανακατασκευαστεί. Έχουν συχνά εν μέρει ερειπωθεί. Δύο μονάχα απ' αυτά κατοικούνται όλο το χρόνο κι ένα κατά τη διάρκεια των διακοπών. Τα περισσότερα χρησιμοποιούνται σαν αχυρώνες και στάβλοι. Επειδή στερούνται αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος δεν σχεδιάστηκαν λεπτομερώς, αλλά απλώς καταγράφηκαν για να υπάρχει συνολική εικόνα.

42. ΠΑΛΙΟΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΣ ΦΟΥΡΝΟΣ

Του 18ου αι. (:). Μονόροφο. Το 1959, κατοικία του ιερέα. Εκκλησιαστική ιδιοκτησία.

- Σήμερα είναι νοικιασμένο από την εκκλησία ως δευτερεύουσα κατοικία.

43. ΣΤΑΒΛΟΙ ΤΗΣ ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ ΓΚΡΟΥΪΔΗ

Δύο παλιά σπίτια του 17ου αι. (:). Διώροφο με εσωτερική αυλή. Τροποποιήθηκαν και χρησιμοποιούνται σαν στάβλοι και αχυρώνες.

- Σήμερα είναι ερειπωμένα.

44. ΣΤΑΒΛΟΙ ΤΟΥ Δ. ΝΟΥΣΙΑΔΗ

Παλιό σπίτι (:) πολύ τροποποιημένο. Μονόροφο. Στάβλος και αχυρώνας

- Σήμερα ερειπωμένο.

45. ΣΠΙΤΙ ΒΑΝΑ

Σπίτι του 18ου αι. που θα πρέπει να είχε χρησιμοποιηθεί ως βοηθητικός χώρος του σπιτιού Νούτσου (53). Εν μέρει κατεστραμμένο και τροποποιημένο. Ισόγειο και υπόγειο με αυλή. Το 1959 ανήκει στον Αθανάσιο Τσουμάνη που το κατοικεί όλο το χρόνο με τη γυναίκα του και τον πεθερό του.

- Σήμερα, το παλιό σπίτι είναι ερειπωμένο, αλλά ένα καινούριο σπίτι που κτίστηκε στο ίδιο κτήμα ανήκει στον Αντρέα Βάνα.

▶ ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΒΑΝΑ

▶ ΣΠΙΤΙ ΒΑΝΑ ΑΠΟ Ν-Α

▶ ΧΑΓΙΑΤΙ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΤΣΟΥΜΠΡΗ

▶ Ο.ΤΙ ΑΠΕΜΕΙΝΕ ΑΠΟ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΑΛΕΞΗ ΝΟΥΤΣΟΥ

46. ΠΑΛΙΟΙ ΒΟΗΘΗΤΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΜΑΡΙΝΟΓΛΟΥ

Θα πρέπει να χρονολογούνται από τον 18ο αι. Ισόγειο και υπόγειο. Χρησιμοποιούνται ως στάβλος και αχυρώνας από τη Βικτωρία Γκρουϊδη στην οποία και ανήκουν.

Σήμερα χρησιμοποιείται ως αποθήκη.

47. ΣΠΙΤΙ ΜΠΑΡΤΖΩΚΑ – ΤΟΛΟΓΛΟΥ

Παλιό σπίτι, αλλά εξαιρετικά τροποποιημένο. Ισόγειο και υπόγειο, με αυλή. Ο Κωνσταντίνος Μπαρτζώκας, στον οποίο η σύζυγός το έδωσε ως προίκα, άρχισε εργασίες που δεν συνεχίστηκαν. Ακατοίκητο.

Σήμερα ενίοτε κατοικείται από την οικογένεια Απόστολου Ντιναλέξη.

48. ΑΧΥΡΩΝΑΣ ΤΟΥ ΝΤΑΛΚΑΒΟΥΚΗ

Παλιός. Ισόγειος. Χρησιμοποιούμενος ως αχυρώνας, ως σήμερα υπάρχει.

49. ΣΠΙΤΙ ΤΟΛΟΓΛΟΥ

Παλιό σπίτι αλλά εν μέρει έχει καταρρεύσει και εν μέρει έχει τροποποιηθεί και ξανάγινε εξ' αρχής. Με έναν όροφο επί του ισόγειου με μικρό υπόγειο και αυλή. Ανήκει το 1959 στον Ναπολέοντα Τόλογλου, δάσκαλο, ο οποίος έρχεται για καλοκαιρινές διακοπές.

Τα παιδιά του, Αντρέας και Οδυσσέας το κατοικούν σήμερα. Το έχουν διορθώσει και μεγαλώσει.

50. ΣΠΙΤΙ ΒΟΥΣΤΡΟΥ

Παλιό σπίτι, ιδιαίτερος τροποποιημένο και κατά το ήμισυ ερειπωμένο. Ισόγειο και υπόγειο, με αυλή. Ανήκει στην Ελένη Βούστρου και την Κλεοπάτρα Τσούμπρη, οι οποίες το νοικιάζουν το 1959 στην οικογένεια Βλάχου ως αχυρώνα.

■ *Σήμερα κατεδαφισμένο.*

51. ΠΑΛΙΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΦΙΛ. ΔΟΥΚΑ

Παλιό σπίτι, κατά το ήμισυ έχει καταρρεύσει. Ισόγειο και υπόγειο. Νοικιάζεται το 1959 ως στάβλος και αχυρώνας.

■ *Σήμερα κατεδαφισμένο.*

52. ΣΠΙΤΙ ΤΣΟΥΜΠΡΗ

Παλιό σπίτι, αλλά σχεδόν τελείως ερειπωμένο. Υπάρχουν ακόμη το χαγιάτι και ένα δωμάτιο από επάνω. Διόροφο, χωρίς αυλή. Το 1959 κατοικείται από τη Χαρίκλεια Τσούμπρη.

■ *Ανακαινισμένο, το σπίτι διαιρέθηκε σε 3 μέρη τα οποία ανήκουν αντιστοίχως στις τρεις ανιψιές της Χαρίκλειας.*

53. ΣΠΙΤΙ ΝΟΥΤΣΟΥ

Το σπίτι του Αλέξη Νούτσου (ή του Ιωαννούτσου Καραμεσίνη), ένα από τα μεγαλύτερα του Ζαγοριού, κατασκευασμένο σε σχήμα Γ στις αρχές του 19ου αι. (ή πιο παλιά). Κατέρρευσε σε ερείπια περί το 1930 η 1940. Η στέρνα του διασώθηκε. Κάτω από την πλατεία ένας ετοιμόρροπος τοίχος είναι ό,τι έμεινε από το σπίτι. Το οικοπέδο ανήκει το 1959 σε κάποιον Κυριάδη.

■ *Ένα μέρος του οικοπέδου χρησιμοποιήθηκε για τη διαπλάτυνση της πλατείας. Σήμερα, το υπόλοιπο ανήκει στο Στέφανο Τζούφη.*

54. ΣΠΙΤΙ ΓΚΑΜΠΤΖΗ

Τελείως κατεδαφισμένο Το 1959, διέθετε μια αυλή.

■ *Σήμερα, το οικοπέδο ανήκει στο Γιώργιο Δαλκαβούκη.*

► ΣΠΙΤΙ ΣΑΡΗΠΙΑΝΝΗ

3.6 πιο πρόσφατα σπίτια και μερικά ερείπια

Οι κατασκευές αυτές δεν αποτέλεσαν αντικείμενο λεπτομερούς περιγραφής, διότι οι μεν (55 με 69) είναι σχετικά πρόσφατες και δεν παρουσιάζουν αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, και οι άλλες (70 με 74) είναι ερειπωμένες. Μονάχα πέντε από τα σπίτια αυτά κατοικούνται ακόμη. Άλλα είναι άδεια και άλλα χρησιμοποιούνται ως στάβλοι ή αχυρώνες.

55. ΣΠΙΤΙ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΟΥΚΑ

Του 19ου αι. χωρίς ενδιαφέρον. Ενός ορόφου, επί του ισογείου, με αυλή. Άδειο.

- *Σήμερα ερειπωμένο.*

56. ΣΠΙΤΙ ΠΑΝΤΕΛΗ ΒΟΓΑ

Παλιό σπίτι που τροποποιήθηκε περί το 1840, και ξανάγινε το 1912. χωρίς ενδιαφέρον. Ισόγειο και υπόγειο. Άδειο.

- *Σήμερα ερειπωμένο.*

57. ΣΠΙΤΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Κατασκευάστηκε τον 19ο αι. και τροποποιήθηκε το 1953 με τις πέτρες των δύο πρωτόγονων σπιτιών (Χίπσος (:) και Βολορέμος) που βρίσκονταν ακριβώς πίσω. Ένας όροφος επί του ισογείου, με αυλή. Το 1959, ανήκει στον Αλέξιο Βογά, αρτοποιό στην Αμφιλοχία. Άδειο.

- *Το σπίτι που ανήκει σήμερα σε έναν γιο του Αλέξιου, τροποποιήθηκε από την Βελισαρία Φίτσιου σ' έναν μικρό και χαριτωμένο ξενώνα διακοσμημένο με ωραίες τοιχογραφίες που φτιάχτηκαν από τον μακαρίτη σύζυγό της.*

58. ΣΠΙΤΙ ΓΡΑΒΑΝΗ

Παλιό σπίτι, που ξανάγινε προς το 1930, τροποποιήθηκε τελείως και διαιρέθηκε. Ισόγειο και υπόγειο με αυλή. Ανήκει το 1959 στην Ελένη Τσολάκη-Βογά που κατοικεί στα Γιάννενα. Άδειο.

- *Σήμερα, το τμήμα που ανήκει στις κόρες της Ελένης (Αθηνά και Βελισαρία) ανακαινίστηκε. Το άλλο τμήμα ανήκει στους κληρονόμους του Κωνσταντίνου Κοντοδήμου.*

59. ΣΤΑΒΛΟΙ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΒΟΓΑ

19ος αι.; χωρίς ενδιαφέρον. Δύο αρθρωτά μέρη. Αυλή με αλώνι.

- *Σήμερα κατεστραμμένοι.*

60. ΣΠΙΤΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΒΟΓΑ

Κατασκευάστηκε το 1866 και ανακατασκευάστηκε το 1959. Με έναν όροφο επί του ισογείου και αυλή. Το 1959, δεσ σπίτι 29, κατοικείται όλο το χρόνο..

- *Σήμερα ανήκει στη Βιργινία Χριστοδούλου η οποία ενίοτε έρχεται το καλοκαίρι.*

61. ΣΠΙΤΙ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΔΟΥΚΑ

Κατασκευάστηκε περί το 1880, ξανάγινε το 1930, χωρίς αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Με έναν όροφο επί του ισογείου, με αυλή. Το 1959, κατοικείται όλο το χρόνο από την Πηνελόπη Δούκα, τη χήρα του Αναστασίου.

- *Σήμερα, καλοδιατηρημένο, ανήκει στα εγγόνια της Πηνελόπης. Η Γεωργία Δούκα έρχεται το καλοκαίρι.*

62. ΣΠΙΤΙ ΡΑΜΠΟΥΛΗ

Κατασκευάστηκε περί το 1880, κατα το ήμισυ κατεστραμμένο. Με έναν όροφο επί του ισογείου και αυλή. Το 1959 ο στάβλος και ο αχυρώνας ανήκουν στον Κώστα Ζαμπαλά.

- *Καταστράφηκε από πυρκαγιά.*

63. ΣΠΙΤΙ ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗ

Κατασκευάστηκε περί το 1910, πιθανώς στο σημείο ενός σπιτιού του 1790. Χωρίς αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Με έναν όροφο επί του ισογείου με αυλή. Το 1959 κατοικείται όλο το χρόνο από τα δύο αδέρφια Δημοσθένη και Τιμολέοντα Σαρρηγιάννη και τις οικογένειές τους.

- *Σήμερα, οι κληρονόμοι του Δημοσθένη κατοικούν στο νότιο τμήμα. Οι κληρονόμοι του Τιμολέοντα στο βορινό τμήμα το οποίο έχουν επεκτείνει και έχουν διευθετήσει με μεγάλες πεζούλες τον έξω χώρο.*

64. ΣΠΙΤΙ ΚΟΝΤΟΔΗΜΟΥ

Κατασκευάστηκε περί το 1920 στο σημείο ενός πιο παλιού σπιτιού του οποίου είχε διατηρηθεί ένα δωμάτιο. Χωρίς αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Με έναν όροφο

επί του ισογείου και αυλή. Το 1959, κατοικείται όλο το χρόνο.

Σήμερα κατοικείται μόνον κατά τη διάρκεια των διακοπών.

65. ΣΠΙΤΙ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΔΟΥΚΑ

Κατασκευάστηκε τελευταία στο σημείο ενός παλιού σπιτιού. Μεγάλο ορθογώνιο σπίτι χωρίς παραδοσιακό ενδιαφέρον. Ισόγειο και υπόγειο απάνω σε ένα ψηλό τοίχο προς την κοιλάδα. Νοικιάζεται το 1959 στην Όλγα Τσούμπρη που δεν κατοικεί όλο το χρόνο.

■ *Σήμερα κατοικείται μόνο το καλοκαίρι.*

66. ΣΠΙΤΙ ΖΑΜΠΑΛΑ

Κατασκευάστηκε το 1945, στο σημείο ενός πιο παλιού σπιτιού. Χωρίς ενδιαφέρον. Με έναν όροφο επί του ισογείου με αυλή. Το 1959, κατοικείται όλο το χρόνο (βλ. σπίτι 9).

~ *Το σπίτι κατοικείται ακόμη σήμερα.*

67. ΣΠΙΤΙ ΠΕΛΕΛΗ

Κατασκευάστηκε το 1913. Χωρίς ενδιαφέρον. Με έναν όροφο επί του ισογείου με αυλή. Ενοικιάζεται το 1959 από την οικογένεια Τόλογλου, η οποία το χρησιμοποιεί ως αχυρώνα.

Σήμερα είναι ισοπεδωμένο.

68. ΣΤΑΒΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΔΑΛΚΑΒΟΥΚΗ

Καινούριος, για τις γίδες.

Σήμερα ισοπεδωμένος.

69. ΣΤΑΒΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΡΑΠΤΗ

Κατασκευασμένος περί το 1900 στο σημείο ενός παλιού σπιτιού που ερειπώθηκε. Χωρίς αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Με έναν όροφο επί του ισογείου, με αυλή. Το 1959, στάβλος και αχυρώνας.

■ *Σήμερα, ερειπωμένο, αγοράστηκε από τον Πλάτωνα Ράπτη.*

► ΣΠΙΤΙ ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗ. ΠΑΛΙΑ ΑΝΑΓΛΥΦΗ ΠΛΑΚΑ

70. ΕΡΕΙΠΙΑ ΣΠΙΤΙΟΥ ΑΡΕΤΗΣ

71. ΕΡΕΙΠΙΑ ΣΠΙΤΙΟΥ ΦΑΝΙΝΑΣ

72. ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΗΣ ΓΥΦΤΟΚΑΛΥΒΑΣ

Ήταν η κατοικία μιας οικογένειας τσιγγάνων που έκανε γανώματα και χαλκουργικές εργασίες. Δεν τους επιτρέπονταν να εγκατασταθούν στο χωριό, παρά μόνον εκτός χωριού.

73. ΕΡΕΙΠΙΑ ΑΧΥΡΩΝΩΝ

Κατασκευάστηκαν αρχικά μεταξύ των αλωνιών και του χωριού. Εγκαταλείφθηκαν αφού τα πιο κοντινά κτήρια του χωριού βρέθηκαν για την αποθήκευση του σανού.

74. ΠΗΓΗ (ΒΡΥΣΟΠΟΥΛΑ)

► ΠΗΓΗ (ΒΡΥΣΟΠΟΥΛΑ)

3.7 αρχιτεκτονική στα βαλκάνια και την ανατολή

Η αρχιτεκτονική εξέλιξη του Καπεσόβου εντυπωσιάζει με τη συνέχειά της και την ομοιογένειά της. Δεν θα έπρεπε να συμπεράνουμε ότι αυτή η αρχιτεκτονική είναι ένα τοπικό γεγονός. Ανάλογες οικίες ανευρίσκονται σ' όλα τα Ζαγοροχώρια βεβαίως, σ' όλη την Ήπειρο, στη Μακεδονία και στη Θράκη, στην Πελοπόννησο και ακόμη σε μερικά νησιά (Άνδρος, Σάμος).

Την ίδια αρχιτεκτονική συναντούμε στα Βαλκάνια. Έτσι, η Βουλγαρία μας παρέχει ίδιους σχεδιασμούς και μια παρόμοια εξέλιξη κάτω από ανάλογες πολιτικές συνθήκες, παρά τη διαφορά στα υλικά, και την παρουσία μπαρόκ χαρακτηριστικών.

Ομοίως και στην Τουρκία, στην Προύσσα, στην Τραπεζούντα, στην Κωνσταντινούπολη, ο ίδιος τύπος σπιτιών είναι συχνός. Αντιθέτως, οι άλλες περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, εκείνες που είχαν γνωρίσει τους παλιούς ισλαμικούς πολιτισμούς, παρέμεναν ξένες ως προς την αρχιτεκτονική αυτή: έτσι, η Περσία, όπου η κατοικία, από το πρωτόγονο αγρόσπιτο μέχρι το πιο πλούσιο ανάκτορο, διατάσσεται τα δωμάτια της γύρω από την αυλή.

Αυτή η ενότητα της οικιακής αρχιτεκτονικής των Βαλκανίων και της Ανατολίας οφείλεται προφανώς στην ενότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Χάρη σ' αυτή, αυτές οι τεράστιες περιοχές γνώρισαν τρεις αιώνες εδαφικής ενότητας και ασφάλειας. Κατά τη διάρκεια τριών αιώνων οι έμποροι και οι βιοτέχνες περνούσαν από τη μια περιοχή στην άλλη ασταμάτητα, μεταφέροντας από το ένα σημείο στο άλλο την εμπειρία τους και τις γνώσεις τους.

Ποια είναι επομένως η καταγωγή της αρχιτεκτονικής

αυτής; Η εξέταση των σπιτιών, αλλά και η ιστορία από μόνη της, δείχνουν ότι δεν πρόκειται εδώ για μια μουσουλμανική αρχιτεκτονική.

Το έχουμε ήδη δει, οι Οθωμανοί δεν είχαν επαφές με τον ισλαμικό πολιτισμό παρά μόνον μέσω της Αυτοκρατορίας των Σελτζούκων του Ρουμ και την Αυτοκρατορία των Αββασιδών. Στον 14ο αι., οι Οθωμανοί καταλαμβάνουν τα ερείπια της Σελτζούκιδικης Αυτοκρατορίας του Ρουμ. Από το 1324, είναι κύριοι της Προύσσας. Εισβάλλουν σε μια εξισλαμισμένη χώρα με την επιρροή των Αββασιδών, και τα τζαμιά που εκεί κατασκευάζουν έχουν τις ρίζες στη βυζαντινή παράδοση.

Ο Μουράτ (1359-1379) προσκαλεί πράγματι καλλιτέχνες και τεχνίτες χριστιανούς για να κατασκευάσει τα κτίρια της Προύσσας. Ο Τούρκος ιστορικός Kiatib Tehebeli μας πληροφορεί ότι το τζαμί που κατασκεύασε, το πιο ωραίο της πόλης, ήταν το έργο ενός βυζαντινού αρχιτέκτονα. Το κεντρικό μέρος αυτού του τζαμιού είναι ένας μεγάλος τρούλος με παντατίφ.

Οι αρχιτέκτονες οι οποίοι, στο δεύτερο μισό του 15ου αι. αναγείρουν τα τζαμιά της Κωνσταντινούπολης επαναλαμβάνουν τον τύπο της Προύσσας και το μεγάλο κρεμαστό θόλο. Το τζαμί του σουλτάνου Βαγιαζίτ (1501-1557) και κατόπιν το τζαμί του Souleymane (1550-1557) μιμούνται την ισορροπία της Αγίας Σοφίας; ο μεγάλος κεντρικός τρούλος συνοδευόμενος από δύο ημι-τρούλους του αυτού φάρδους. Οι μετατροπές που οι Μουσουλμάνοι επέφεραν στο βυζαντινό τύπο έχουν κυρίως σκοπό να πλατύνουν τον χώρο, για να εξυπηρετείται η ομαδική προσευχή (βλ. οκτώ αιώ-

νες ενωρίτερα την πλευρική διεύρυνση της χριστιανικής βασιλικής).

Ασφαλώς τα πάντα δεν είναι βυζαντινά στην οθωμανική αρχιτεκτονική: οι Οθωμανοί ταυτόχρονα προσκαλούν αβασίδες τεχνίτες οι οποίοι φέρνουν στην Κωνσταντινούπολη κτίρια καθαρά ισλαμικής παράδοσης: το Cinili Kosk (1472) για παράδειγμα, και ακόμη στα έργα βυζαντινής παράδοσης, οι μιναρέδες, η χρήση των σπαστών τόξων, των πρισματικών σταλακτιτών, επικαλύψεις από πλακίδια αντιπροσωπεύουν προσθήκες της ισλαμικής αρχιτεκτονικής.

Έτσι, τη στιγμή της πραγματοποίησης στη νέα πρωτεύουσά τους, ή στις κατακτημένες περιοχές στον ισλαμισμό εδώ και αιώνες, για τα προγράμματα τα πιο αντιπροσωπευτικά του πολιτισμού τους, οι Οθωμανοί στηρίχτηκαν συχνά στις παραδόσεις και στους βυζαντινούς τεχνίτες.

Λέχτηκαν αρκετά για τον σχεδόν αποκλειστικό ρόλο της βυζαντινής παράδοσης στην οικιακή αρχιτεκτονική των βαλκανικών χώρων: οφείλουμε να θεωρήσουμε αυτή την αρχιτεκτονική ως πρωτογενή αρχιτεκτονική βυζαντινής παράδοσης η οποία εξαπλώθηκε εξαιτίας της οθωμανικής κυριαρχίας.

Οι Έλληνες, το έχουμε δει, συχνά ήταν κύριοι ως προς το αυτοδιοίκητο στα χωριά τους και στις κωμοπόλεις τους. Τα διοικητικά τους προνόμια τους οδήγησαν στη διοίκηση των Βαλκανίων υπό την ανοχή των Τούρκων. Οι Έλληνες αυτοί, ως επί το πλείστον οι Φαναριώτες της Κωνσταντινούπολης, ήταν πολύ προσδεμένοι στο Πατριαρχείο (το οποίο και σχεδόν διοικούσαν). Μεταξύ αυτών επιλέχτηκαν, τον 16ο αι., οι

Επίσκοποι της Βαλκανικής Χερσονήσου. Από τον 17ο αι., οι Έλληνες συμμάχησαν με πολλές ρουμανικές οικογένειες. Τον 18ο αι., οι πρίγκιπες της Μολδαβίας και της Βλαχίας σταθερά ορίστηκαν μεταξύ των Ελλήνων του Φαναρίου.

Μερικά από τα σπίτια, που κατασκευάστηκαν στο Φανάρι τον 17ο αι. και 18ο αι. αποτυπώθηκαν και είναι για εμάς ιδιαίτερου ενδιαφέροντος. Η δομή τους, οι προσόψεις τους δεν απομακρύνονται πολύ από τα βυζαντινά ανάκτορα. Η μεγάλη αίθουσα του τελευταίου ορόφου γενικώς καλύπτεται από θόλο με παντατίφ που του εξασφαλίζει το μεγάλο μέγεθος. Αντιθέτως, όλη η εσωτερική διαρρύθμιση, ο σχεδιασμός των κολωνίσκων, των τόξων, των σταλακτιτών, των επικαλύψεων, των μωσαϊκών με κεραμικά είναι μουσουλμανικής προέλευσης. Σε μερικά σπίτια του Φαναρίου συναντάμε γυψομάρμαρα και ζωγραφίες που έγιναν τον 19ο αι. από Γερμανούς και Αυστριακούς τεχνίτες.

Ο Πουκεβίλ μας πληροφορεί ότι «τα επαγγέλματα, οι εργασίες είναι, στην Κωνσταντινούπολη, αποκλειστικότητα μερικών κρατών της Αυτοκρατορίας, που δημιουργούν συντεχνίες συχνά πλούσιες και σημαντικές» (Voyage en Morée et à Constantinople, en Albanie, Paris 1805, t. II, p. 129). Έτσι οι τζαμάδες και οι «ζωγράφοι της κακής ώρας» είναι Τούρκοι, οι μαραγκοί και οι μαρμαράδες είναι Τούρκοι ή Αρμένιοι, οι αρχιτέκτονες είναι Αρμένιοι ή Έλληνες. Και διευκρινίζει ότι «είναι Αρμένιοι εκείνοι που έκτισαν τα αυτοκρατορικά τζαμιά της Κωνσταντινούπολης».

Δίπλα από αυτές τις συντεχνίες της μητροπόλεως υπάρχουν κάτω από την Οθωμανική Αυτοκρατορία

επαρχιακοί σημαντικοί οργανισμοί. Η Α. Χατζημιχάλη περιέγραψε αυτές τις συντεχνίες (ισνάφια) της Ηπείρου και της Μακεδονίας. Πιο συγκεκριμένα, των περιοχών της Κόνιτσας, του Μετσόβου, των Τζουμέρκων: όλα τα χωριά που ήταν γνωστά με την επωνυμία τα Μαστοροχώρια.

«Καθένα απ' αυτά είχε εξειδίκευση στις τέχνες της οικοδομής. Από μερικά χωριά έρχονταν χτίστες, σοβατζήδες, μαρμαράδες από άλλα, έρχονταν μαραγκοί και σκαλιστάδες ξύλου από άλλα τέλος οι μπογιατζήδες. Όλοι οι εργάτες ονομάζονταν γενικώς χτίστες, όποια κι αν ήταν η ειδικότητά τους. Οι πρωτομάστορες, καθένας επικεφαλής μιας κομπανίας, σχημάτιζαν σε αστικά κέντρα σημαντικές συντεχνίες (ισνάφια). Στα Γιάννενα η συντεχνία των Κτιστών αριθμούσε περίπου 450 μέλη διαφόρων ειδικοτήτων των τεχνών της οικοδομής.

Κάθε πρωτομάστορας είχε την ομάδα του που περιλάμβανε συνήθως δέκα με είκοσι άτομα. Οι ομάδες όμως που αναλάμβαναν μεγάλες κατασκευές είχαν μέχρι και 100 εργάτες: χτίστες, μαρμαράδες, σοβατζήδες, μπογιατζήδες, ξυλουργούς, μαραγκούς, ξυλογλύπτες, μπογιατζήδες. Εν τούτοις, ήταν σπάνιο οι ξυλογλύπτες και οι ζωγράφοι να συμφωνήσουν να ανήκουν σε κομπανία κτιστών. Γενικώς, εργάζονταν χωριστά. Συχνότατα, δέχονταν απευθείας από τον πρωτομάστορα την ευθύνη της διακόσμησης της οικοδομής (ξύλογλυπτες κατασκευές και ζωγραφίες) όταν οι κτιστάδες και οι επικαλυπτές είχαν ολοκληρώσει την εργασία τους.

Οι κομπανίες των κτιστών, με τον πρωτομάστορά τους επικεφαλής έφευγαν από το χωριό τους προς τα

μέσα Φεβρουαρίου προς τους τόπους, όπου είχαν βρει εργασία. Η αναχώρησή τους έδινε την ευκαιρία για γιορτές, όπως εξάλλου και με την επιστροφή τους, τον Δεκέμβριο, το αργότερο προς τα Χριστούγεννα.

Από τη Μακεδονία και από την Ήπειρο, οι κομπανίες πήγαιναν κατ' αυτόν τον τρόπο σ' όλη τη Βαλκανική Χερσόνησο, μέχρι το Βουκουρέστι και την Κωνσταντινούπολη και μάλιστα στη Μικρά Ασία.

Σ' όλες αυτές τις περιοχές βρισκόμαστε κατασκευές που είναι το έργο τους: κομψά γεφύρια με τοιμηρές καμάρες, ξακουστές εκκλησίες, μοναστήρια, μεγάλα χάνια, αστικά σπίτια, δημόσια κτίρια, σεράια, τζαμιά, μιναρέδες, καμπαναριά, κ.λ.π.

Ο πρωτομάστορας είχε την ευθύνη να βρῆκε την εργασία και να υπογράψει συμβόλαιο με εκείνους που είχαν την ευθύνη της κατασκευής. Ύστερα οι συνεργάτες εγκαθιστούσαν το εργοτάξίό τους, όπου μιλούσαν μεταξύ τους μια γλώσσα συνθηματική για να μην αντιλαμβάνονται οι άλλοι την μέθοδο των εργασιών τους, τα επαγγελματικά μυστικά τους». (Hadzimihaḷi, La maison grecque, dans L'Hellénisme contemporain, Athènes, 1949, 2e série, 3e année, fasc. No 3, pp. 250-251).

Οι Έλληνες δεν ήταν οι μόνοι κατασκευαστές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Φαίνεται ότι οι Αρμένιοι είναι εκείνοι που διακοσμούσαν τις τοιχογραφίες των βαλκανικών σπιτιών από το δεύτερο μισό του 17ου αι.

«Αυτά τα κτίρια, χτισμένα όπως όλα τα τουρκικά οικοδομήματα, έχουν ωστόσο το εξής χαρακτηριστικό, ότι βλέπουμε τοιχογραφίες που έγιναν από Αρμένιους οι οποίοι αναπαρέστησαν διάφορα θέματα τόσο τερα-

τώδη όσο και το γούστο των πριγκίπων που τα θαύμαζαν. Έτσι, στο αέτωμα της εισόδου του σαραγιού του Μουχτάρ, ο πασάς αυτός είναι ζωγραφισμένος περιτριγυρισμένος από τους σωματοφύλακες του, και παρευρίσκονταν στα βασιανιστήρια ενός ανδρός που τον έδεναν στην αγχόνη. Επαινούν αυτό το έργο, το οποίο οι γνώστες της χώρας θέτουν ωστόσο κάτω από ένα τοπίο στο οποίο ο πρίγκιπας αυτός αναπαρίσταται καθισμένος, ανάμεσα σ' ένα κοπάδι αλόγων, βοδιών, μουλαριών και γαϊδουριών. Θα μπορούσαμε να πιστέψουμε ότι υπαινίσσονται για το σύνηδες περιβάλλον της μεγαλειότητάς του.

«Στον Βελή Πασά, οι ζωγραφικές αναπαριστούν στρατόπεδα, σωρούς κεφαλών, πολιορκίες στις οποίες οι βόμβες είναι πιο μεγάλες από τα σπίτια: και στο ταβάνι του σαλονιού ανάπαυσης, έναν ουρανό στον οποίο βλέπουμε ταυτόχρονα τον ήλιο και το φεγγάρι, τα άστρα, έναν κομήτη με την πύρινη ουρά του και την αστραπή να σκίζει τον ουρανό. Τα διμερήματα του γερο-Αλή, πιο φροντισμένα, προσφέρουν αραβουργήματα καλής αισθητικής, αλλά το σύνολο των έργων αυτών, όπως τα μέγαρα από ξύλο και λάσπη των οποίων αποτελούν μέρος, δεν αξίζουν καθόλου της προσοχής του ταξιδευτή ούτε της τιμής μιας περιγραφής»... (Rouqueville, Voyage de la Grèce, Paris 1826, tome 1, p. 151-152).

Επιπλέον καλούσαν ξένους τεχνίτες στην Αυτοκρατορία. Έτσι, ο Αλή Πασάς έφερε στα Γιάννενα έναν αυστριακό αρχιτέκτονα.

«Ο γιος του Σταύρου, κοτζάμπαση των Ελλήνων της πόλης των Ιωαννινών, ήταν εμπορικός αντιπρόσωπος

του Αλή-Πασά, στη Βιέννη της Αυστρίας. Προσέλαβε έναν αρχιτέκτονα με το όνομα M. Freywald, άνθρωπο πολύ καλλιεργημένο στη χώρα του, πενήντα περίπου ετών, οικογενειάρχης και υπάλληλο της Κυβέρνησής του με την ιδιότητα του αρχιτέκτονα της Μοραβίας: υπέγραψαν μια συμφωνία πολύ ελκυστική για τον κ. M. Freywald, με την οποία του υπόσχονταν, εν ονόματι του βεζύρη, με την εγγύηση του Σταύρου, μισθό 1.200 τούρκικα πιάστρα (900 φράγκα) μηνιαίως, κατοικία και τρόφιμα για οκτώ άτομα, στα Γιάννενα, τα έξοδα ταξιδιού του καλυπτόμενα από τον πασά, από 200 πιάστρα μηνιαίως, και ένα στοκαδόρο τον οποίο έπαιρνε μαζί του, με 200 πιάστρες επίσης μηνιαίως, και την επιστροφή του στη Γερμανία με δαπάνες του βεζύρη. Ο M. Freywald, από την πλευρά του, ήταν υποχρεωμένος να διευθύνει για τον Αλή-Πασά όλες τις δημόσιες κατασκευές που προοριζόνταν στη συμφωνία, και απέκλειε κάθε στρατιωτική κατασκευή, με τη σύμφωνη γνώμη ότι δεν ήταν ειδικότητά του. (...)

«Είπα πιο πάνω ότι ο M. Freywald είχε φέρει μαζί του έναν στοκαδόρο. Ο Αλή-Πασάς έκανε μαζί του μια συμφωνία οικονομική για την κατασκευή μιας μεγάλης αίθουσας επενδεδυμένης με στόκο, διακοσμημένης με κολώνες, με κόγχες στους τοίχους και αναγλυφα λουλουδία κ.λ.π. Έπρεπε να τον πληρώσει δώδεκα χιλιάδες πιάστρα για την εργασία αυτή και τα μισό του ποσού αυτού έπρεπε να δοθεί στον M. Freywald. Ο Αλή-Πασάς πρότεινε στον στοκαδόρο να εκπαιδεύσει μαθητές επιλεγμένους μεταξύ νεαρών Ελλήνων που ήταν απαλλαγμένοι Γανυμήδες. Όμως ο άλλος απαίτησε χίλια πιάστρα για καθένα μαθητή που θα εκπαιδεύε,

κάτι που ανάγκασε τον βεζύρη να αλλάξει το σχέδιό του. Όμως τι έκαναν για να έχουν αυτό που επιθυμούσαν χωρίς αποζημίωση; Έκαναν τρύπες στο ταβάνι του δωματίου όπου ο στοκαδόρος εργάζονταν, κάτι που ήταν πολύ εύκολο, αν λάβουμε υπ' όψιν ότι στην Τουρκία τα ταβάνια ήταν πάντοτε ξύλινα, χωρισμένα σε κομμάτια, βαμμένα και βερνικωμένα. Οι απαλλαγμένοι Γανυμήδες που προοριζόνταν να δουλεύουν το στόκο, κρύφτηκαν -ήταν δέκα τέσσερις- στο δωμάτιο που βρίσκονταν πάνω από εκείνο που δούλευε ο γερμανός και από εκεί ξαπλωμένοι μπρούμυτα παρατηρούσαν προσεκτικά την κάθε λεπτομέρεια. Το βράδυ, όταν εκείνος άφηνε το εργαστήριό του, φρόντιζε να παίρνει μαζί του το κλειδί, αλλά με ένα αντικλειδί οι παρατηρητές έμπαιναν μέσα για να παρατηρήσουν από κοντά τα χρώματα που πρόσθετε στο στόκο του και τα εργαλεία που χρησιμοποιούσε. Τέλος, όταν τέλειωσε μια κόγχη περιστοιχιζόμενη από 4 κολώνες, που συνοδεύονταν από στολίδια, του δήλωσαν ότι είχαν στα Γιάννενα εξίσου καλούς εργάτες με εκείνον. (Ibrahim-Manzour-Effendi, Mémoires sur la Grèce et l'Albanie, Paris, 1827, pp. 316-317 et 322-333).

Τέτοιες δυτικές επιρροές εισχώρησαν φυσικά περισσότερες στο Βόρειο Τμήμα της βαλκανικής χερσονήσου, στη Σερβία και τη Βουλγαρία απ' ό,τι στην Ελλάδα: συναντήθηκαν όμως στα χωριά της Ηπείρου και της Μακεδονίας των οποίων οι κάτοικοι είχαν συμβάλει τόσο πολύ στην ανάπτυξη της οικιακής αρχιτεκτονικής των Βαλκανίων.

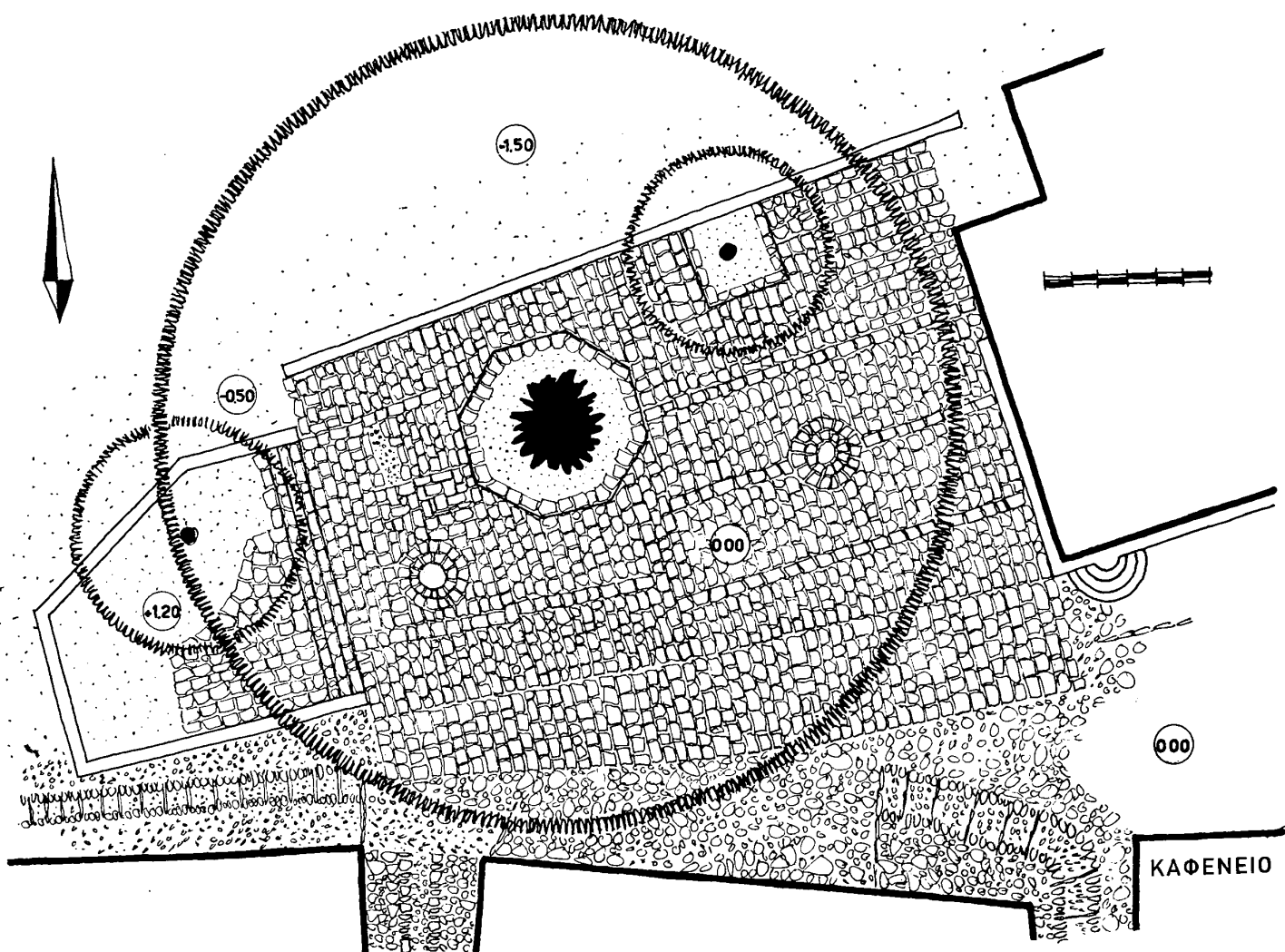

4. ΑΛΛΑ ΓΕΙΤΟΝΙΚΑ ΧΩΡΙΑ

4.1 Βίτσα

1. ΠΛΑΤΕΙΑ
2. ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
3. ΣΠΙΤΙ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ
4. ΞΥΛΙΝΟ ΤΑΒΑΝΙ

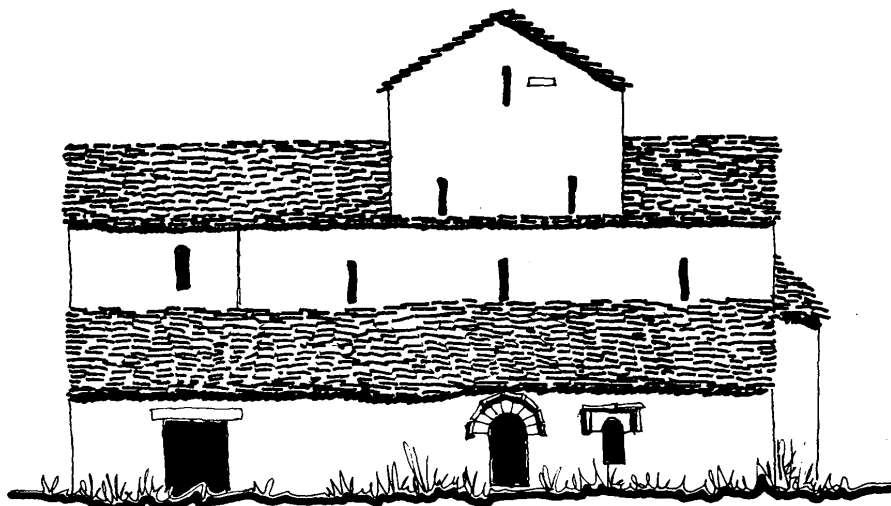

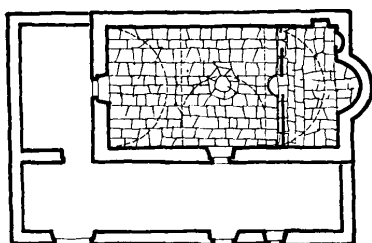
1. ΠΛΑΤΕΙΑ

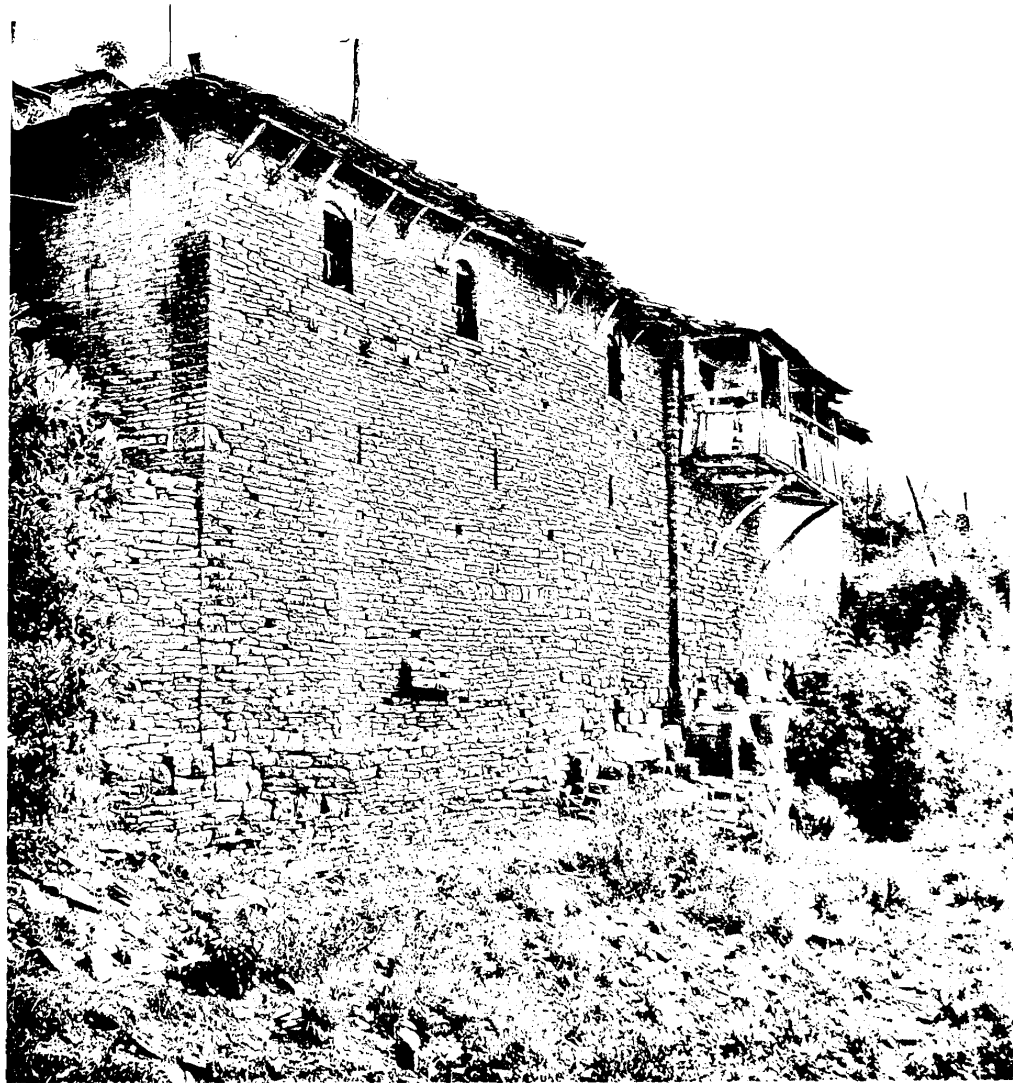
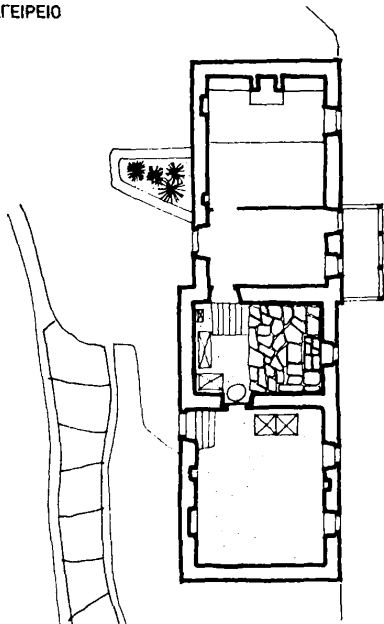
2. ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (1:100)

βλ. έγχρ. φωτο 16-17

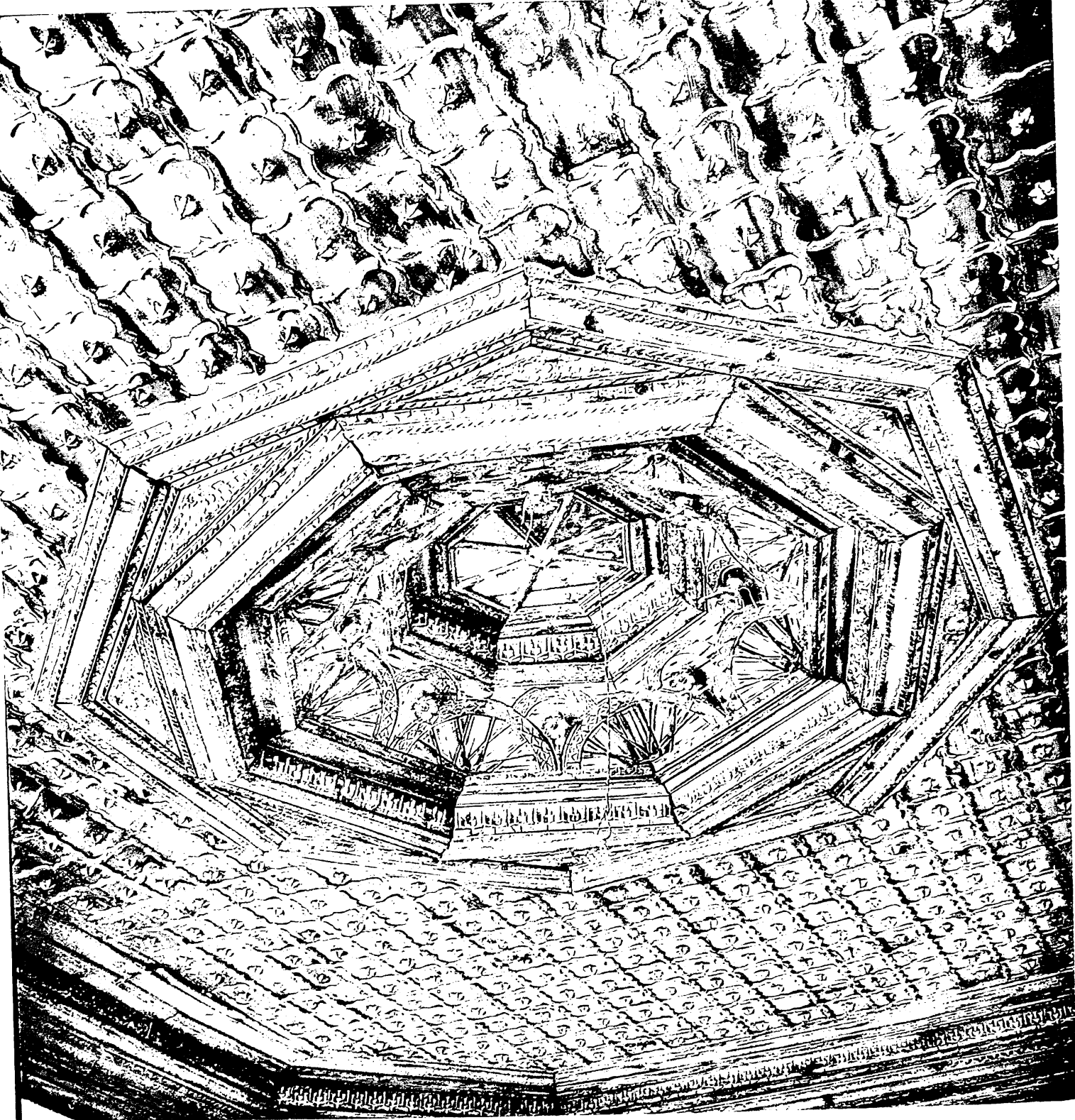

▶ ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ

3. ΣΠΙΤΙ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

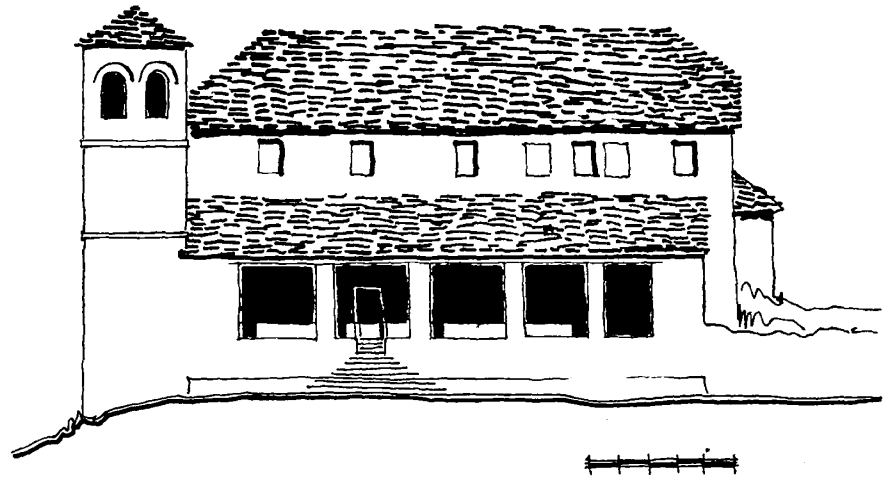

4. ΣΠΙΤΙ ΒΑΣΔΕΚΗ. ΞΥΛΙΝΟ ΤΑΒΑΝΙ

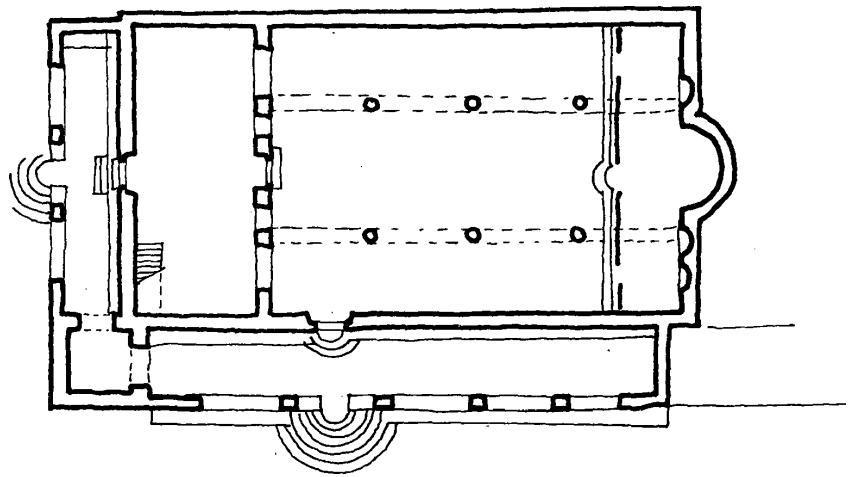
4.2 Βραδέτο

1. ΕΚΚΛΗΣΙΑ
2. ΣΚΑΛΑ

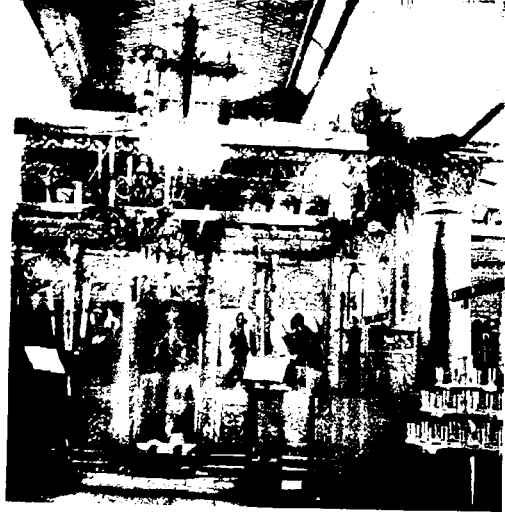

1. ΕΚΚΛΗΣΙΑ

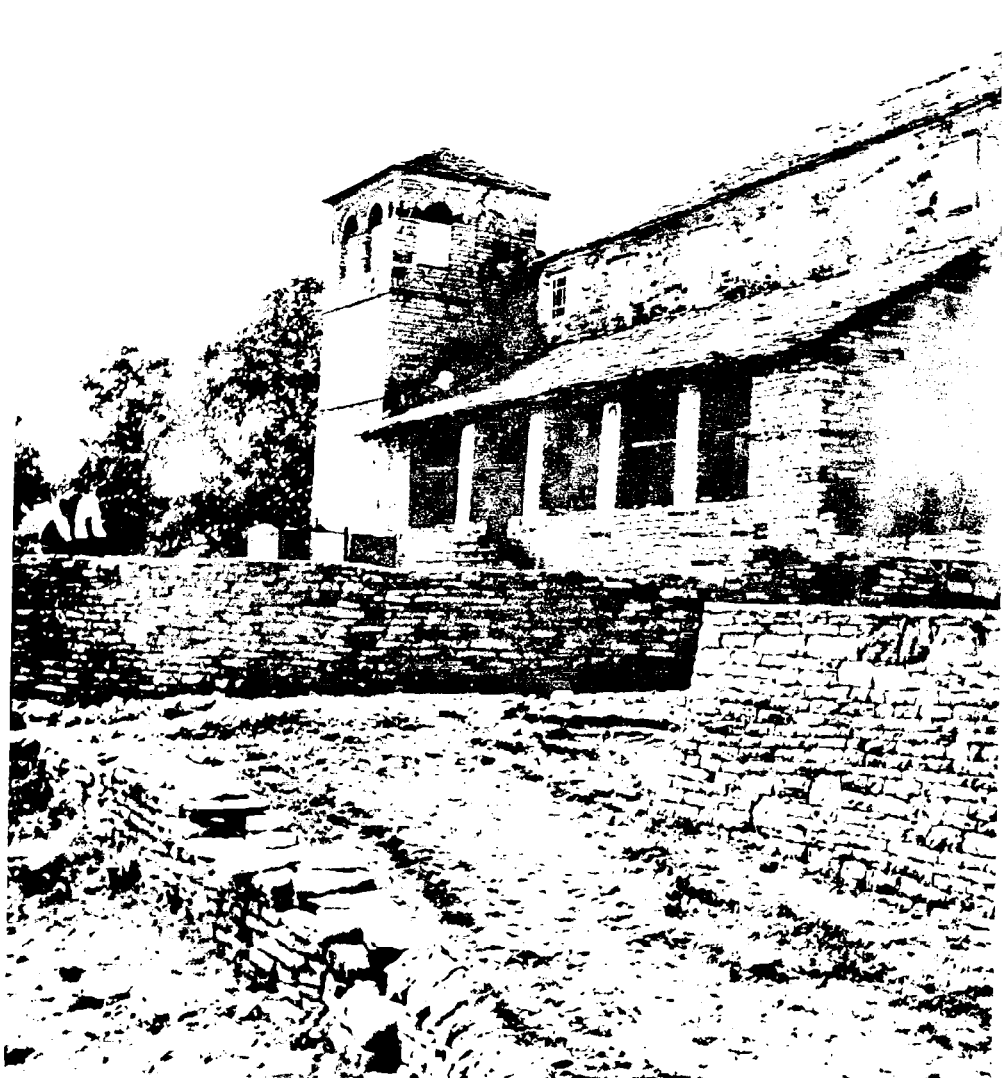

βλ. έγχρ. φωτο 18-19

► ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

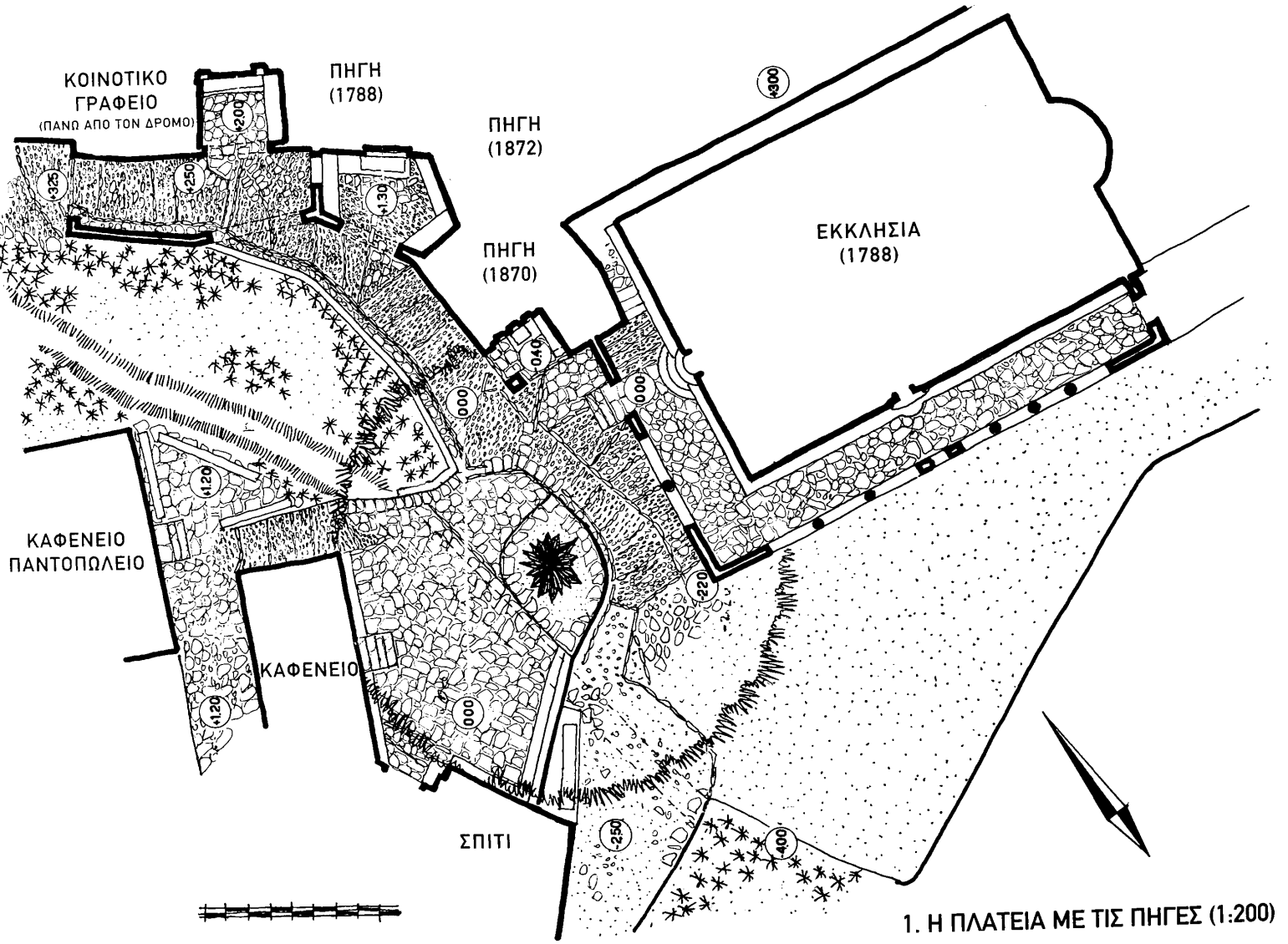

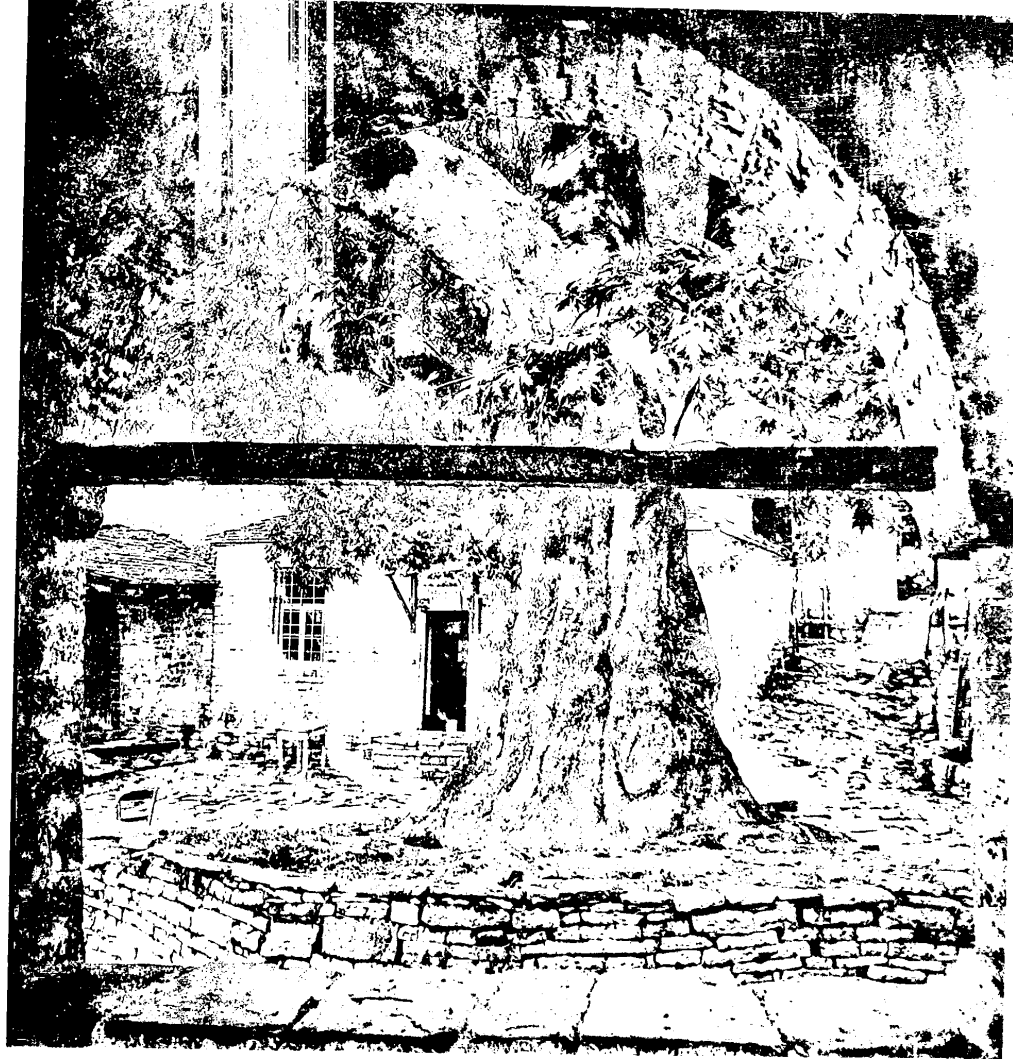
4.3 Κουκούλι

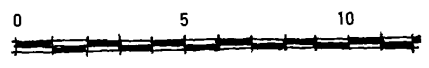
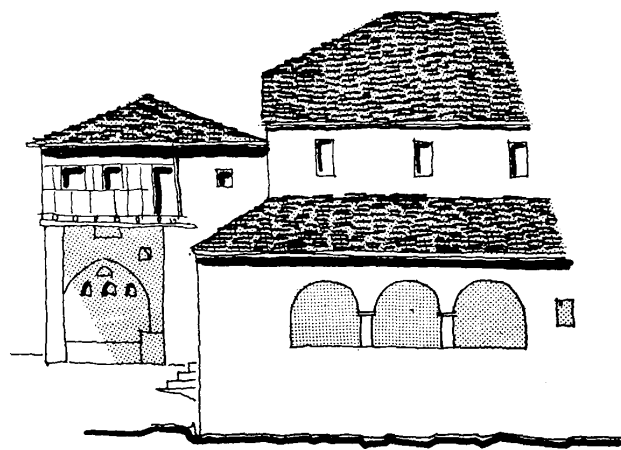
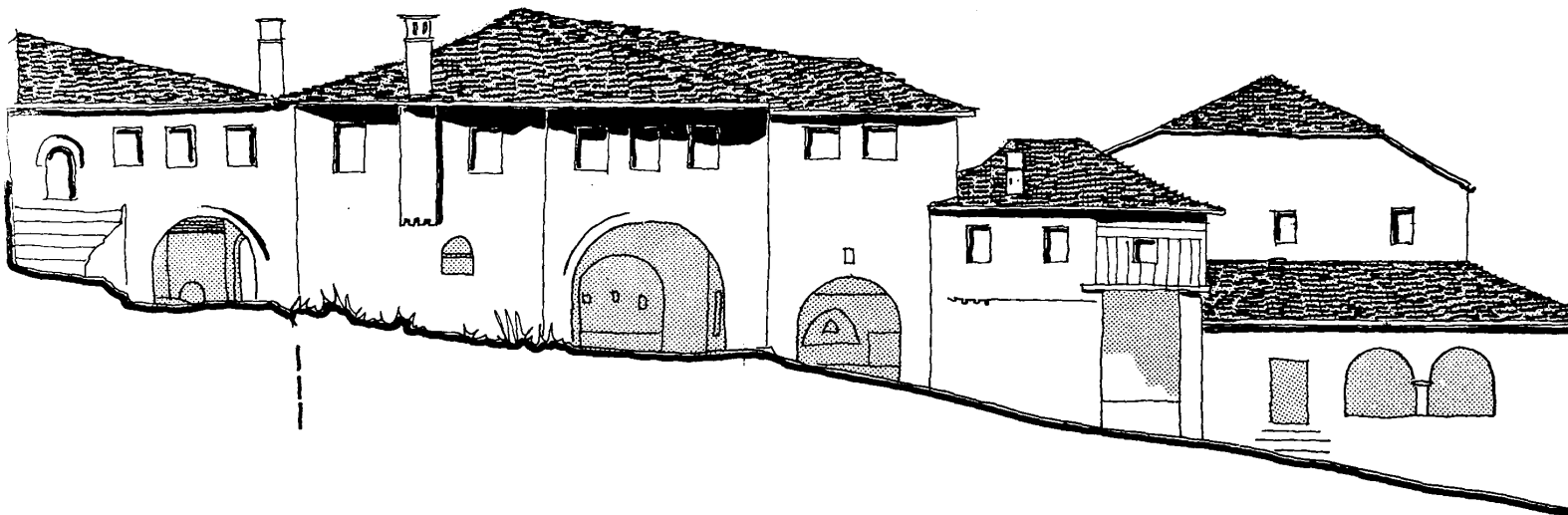
1. ΠΛΑΤΕΙΑ
2. ΣΠΙΤΙ ΜΟΥΣΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
3. ΣΠΙΤΙ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

βλ. έγχρ. φωτ. 20-21

► Ο ΔΡΟΜΟΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

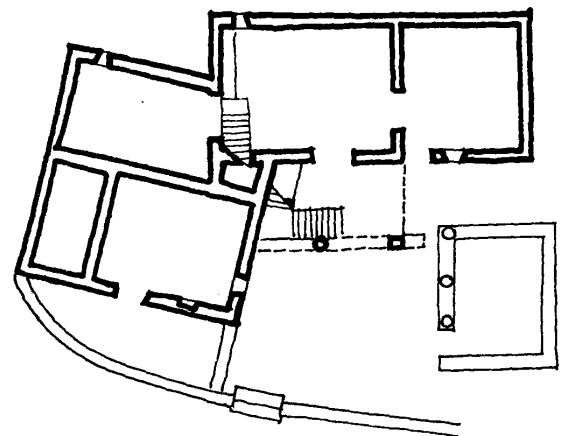
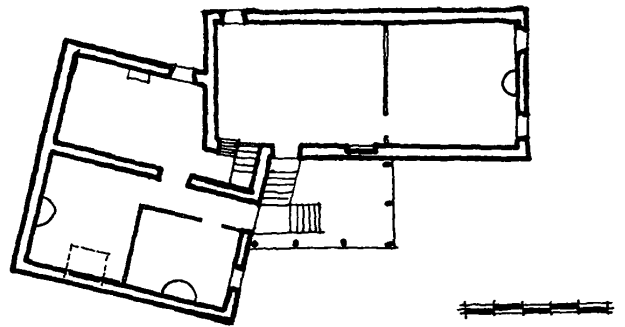
→ Ο ΔΡΟΜΟΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ

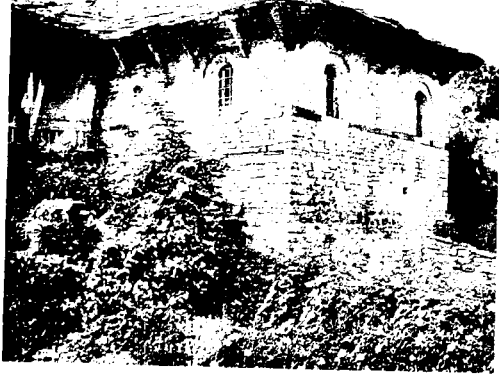

2. ΣΠΙΤΙ ΜΟΥΣΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

► Η ΚΡΕΒΑΤΑ

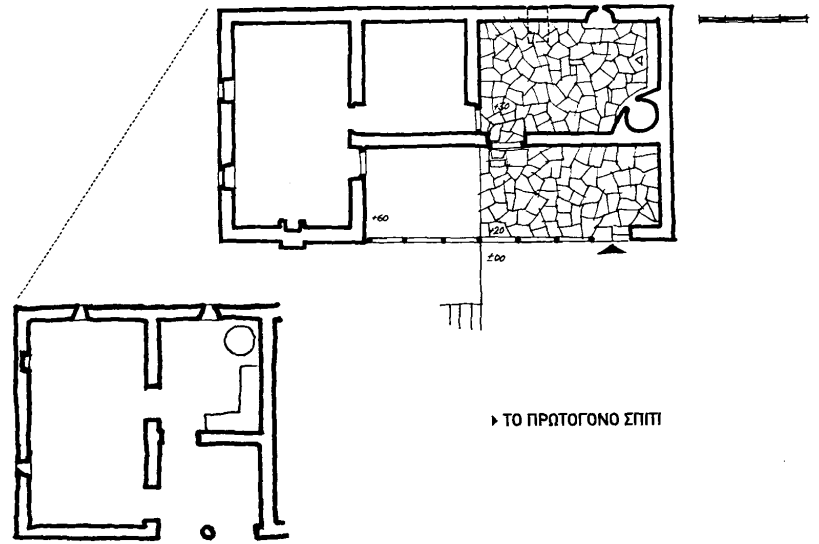
▶ ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΠΑΡΑΒΥΡΑ

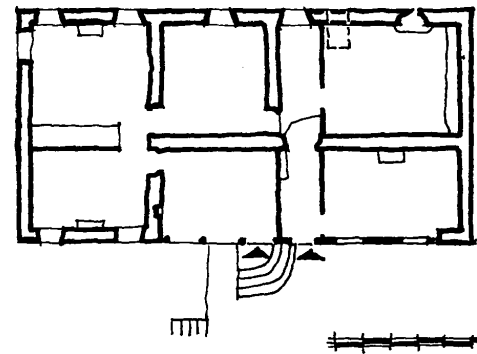
αλλα γειτονικά χωριά

3. ΣΠΙΤΙ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

► ΤΟ ΠΡΩΤΟΓΟΝΟ ΣΠΙΤΙ

► ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΠΙΤΙΟΥ. ΧΩΡΙΣΜΕΝΟ ΓΙΑ ΔΥΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ

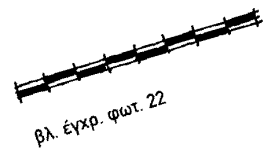

4.4 Μονοδένδρι

1. ΠΛΑΤΕΙΑ
2. ΔΡΟΜΟΣ
3. ΑΓΙΟΣ ΜΗΝΑΣ
4. ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ
5. ΣΠΙΤΙ ΠΑΝΤΑΖΕΛΗ
6. ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
7. ΠΟΤΙΣΤΡΑ

ριά

ΚΑΦΕΝΕΙΟ

ΣΠΙΤΙ

ΣΠΙΤΙ

ΚΑΦΕΝΕΙΟ

100

050

000

050

150

ΕΚΚΛΗΣΙΑ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΗΝ
(1625)

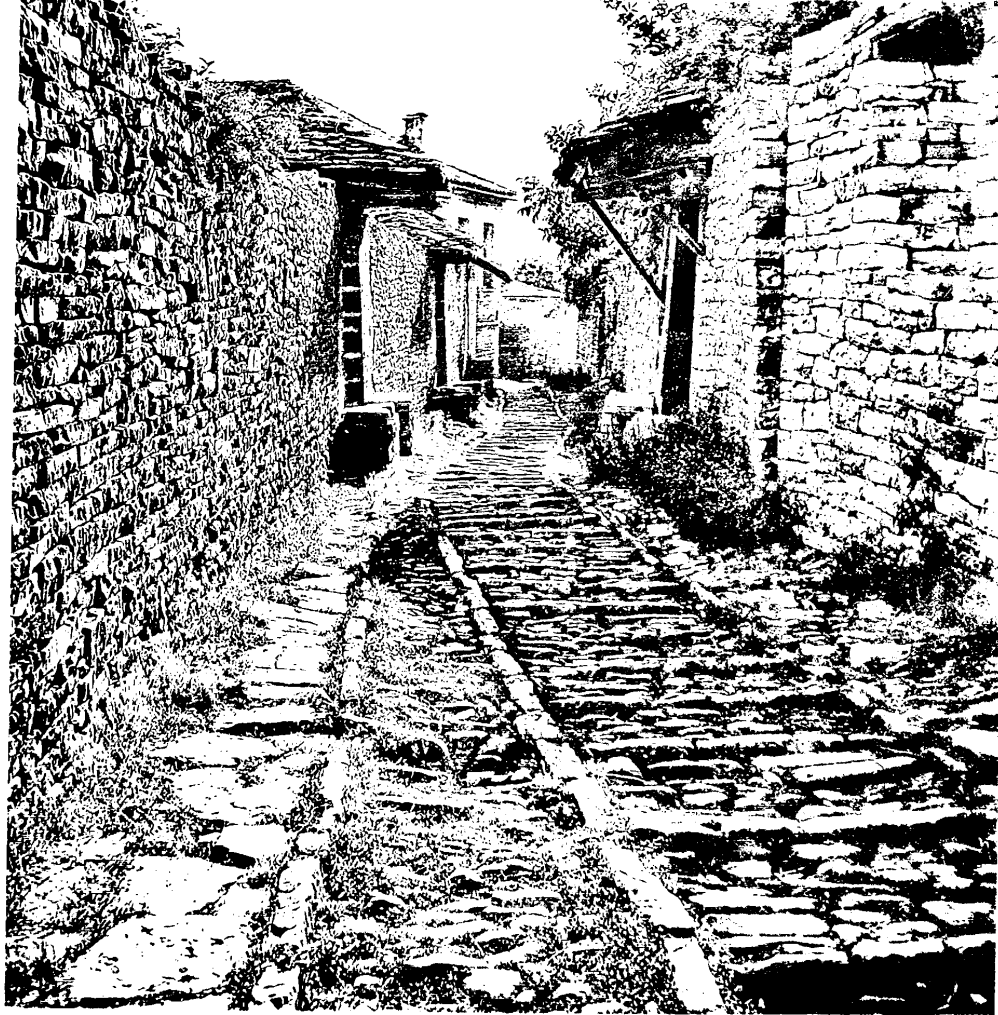
ΣΠΙΤΙ

1. ΠΛΑΤΕΙΑ (1:200)

ΚΑΦΕΝΕΙΟ

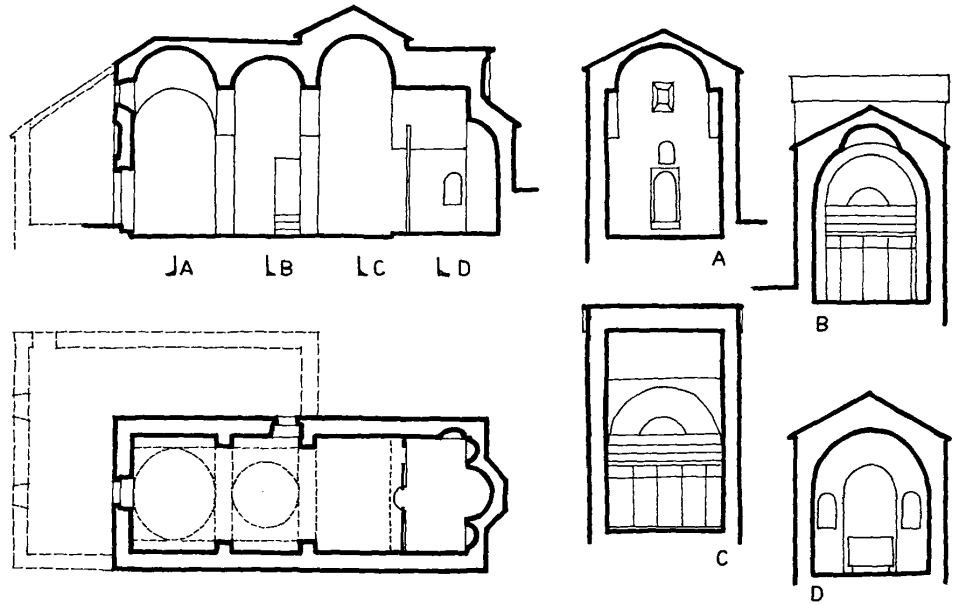
100

2. ΔΡΟΜΟΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ

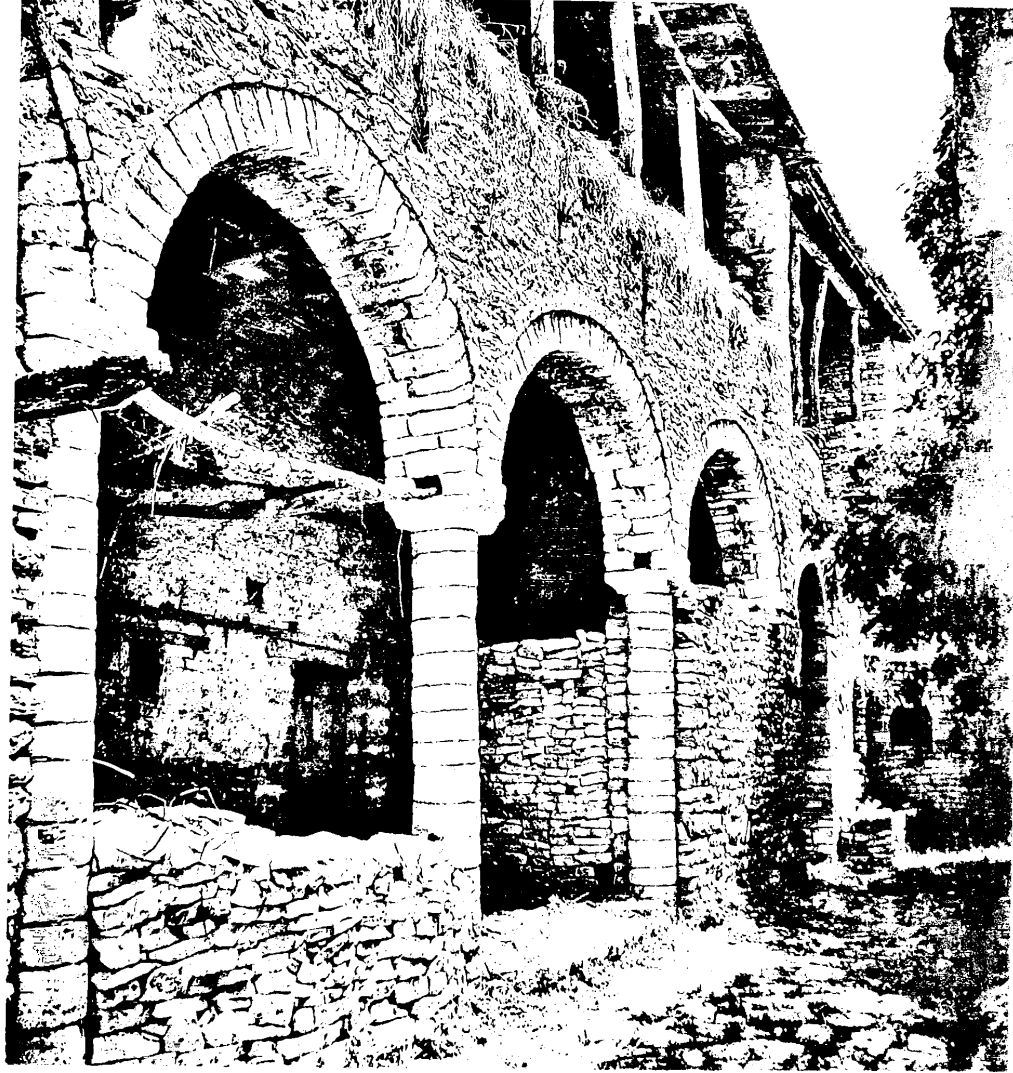

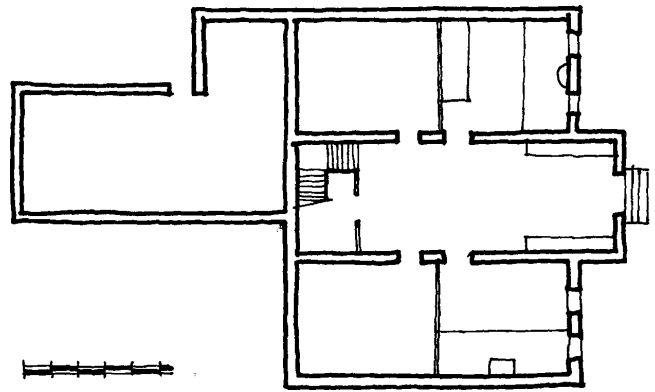
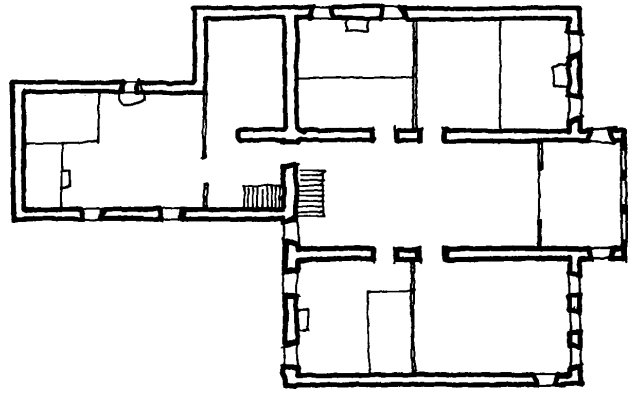

3. ΑΓΙΟΣ ΜΗΝΑΣ (1652)

βλ. έγχρ. φωτο 23-24

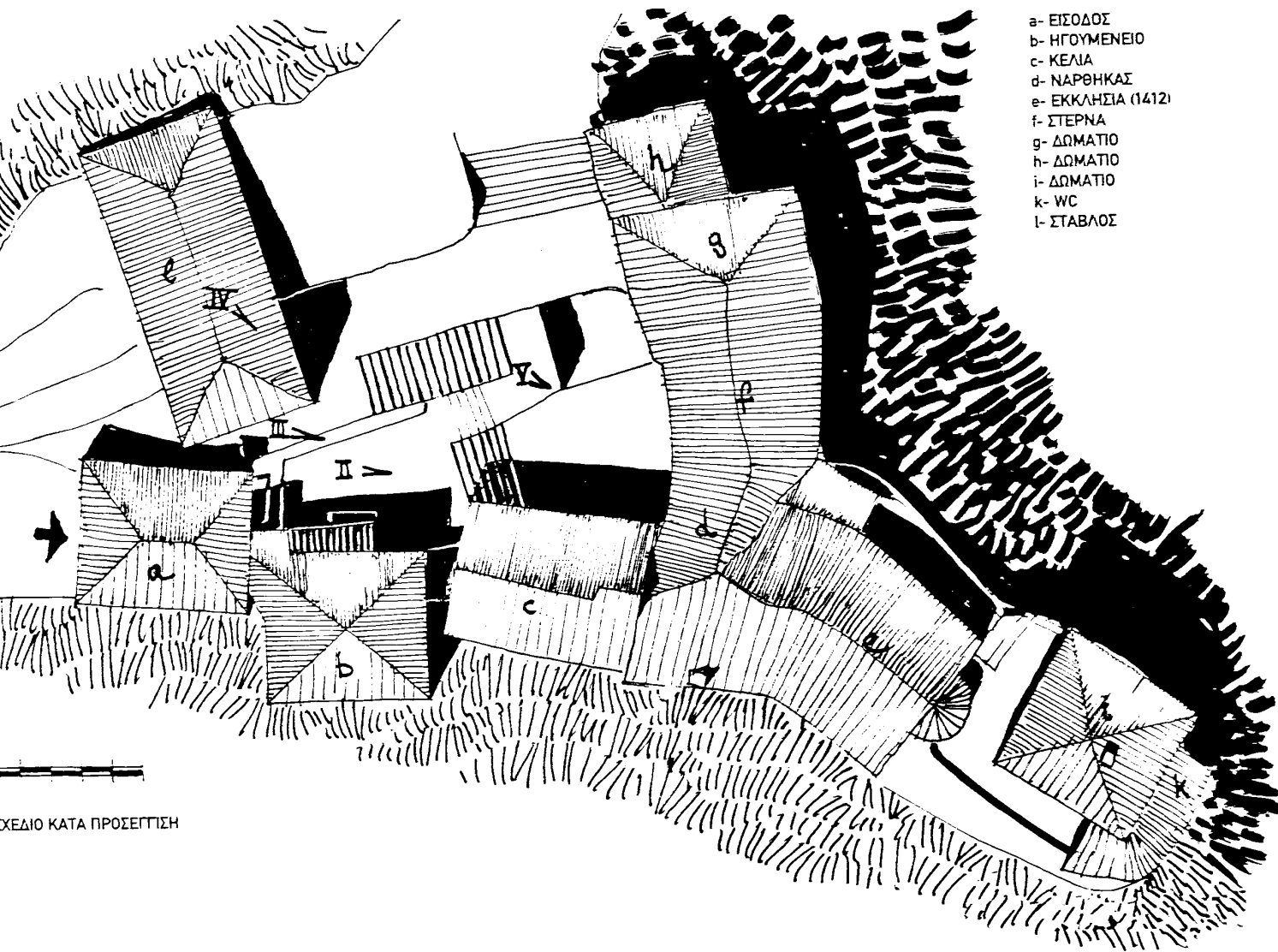

► Η ΣΑΛΑ

5. ΣΠΙΤΙ ΠΑΝΤΑΖΗ

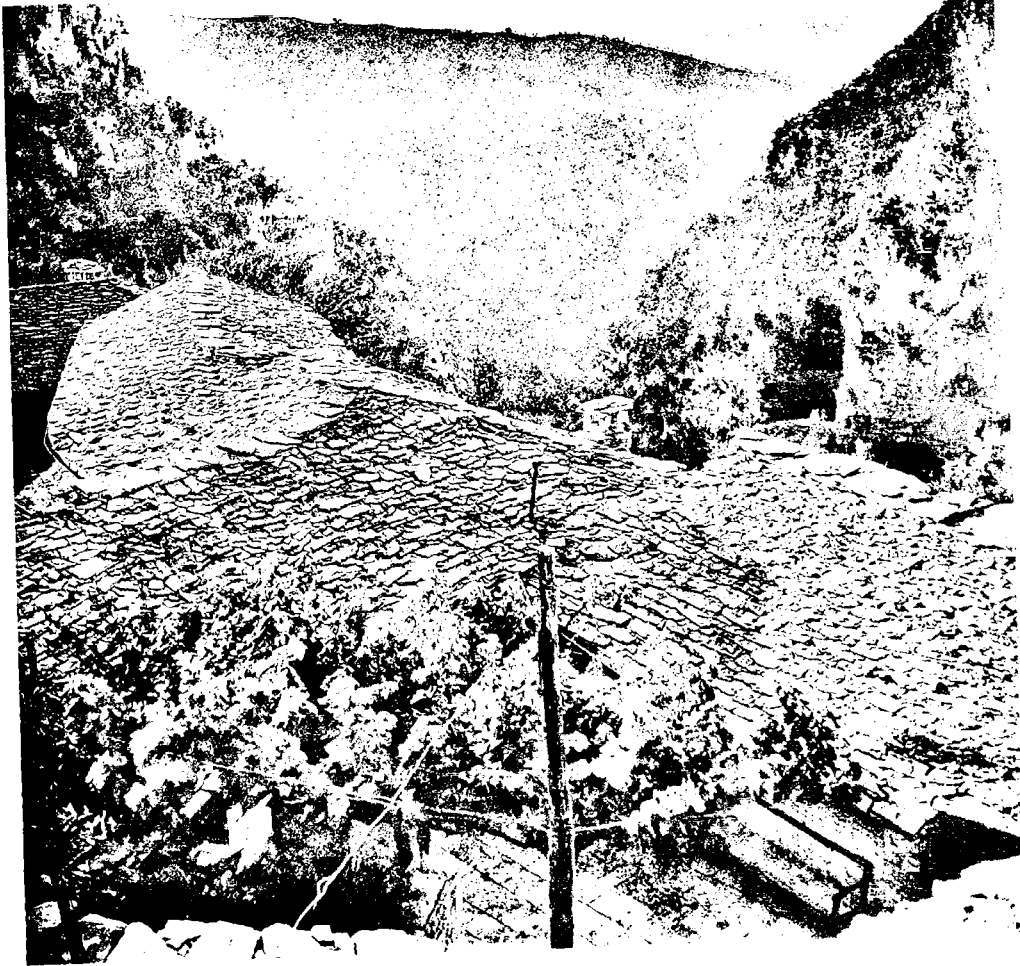
- α- ΕΙΣΟΔΟΣ
- β- ΗΓΟΥΜΕΝΕΙΟ
- γ- ΚΕΛΙΑ
- δ- ΝΑΡΘΗΚΑΣ
- ε- ΕΚΚΛΗΣΙΑ (1412)
- ς- ΣΤΕΡΝΑ
- θ- ΔΩΜΑΤΙΟ
- η- ΔΩΜΑΤΙΟ
- ι- ΔΩΜΑΤΙΟ
- κ- WC
- λ- ΣΤΑΒΛΟΣ

ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΤΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

► ΑΥΛΗ

βλ. έγχρ. φωτο 25

7. ΠΟΤΙΣΤΡΑ

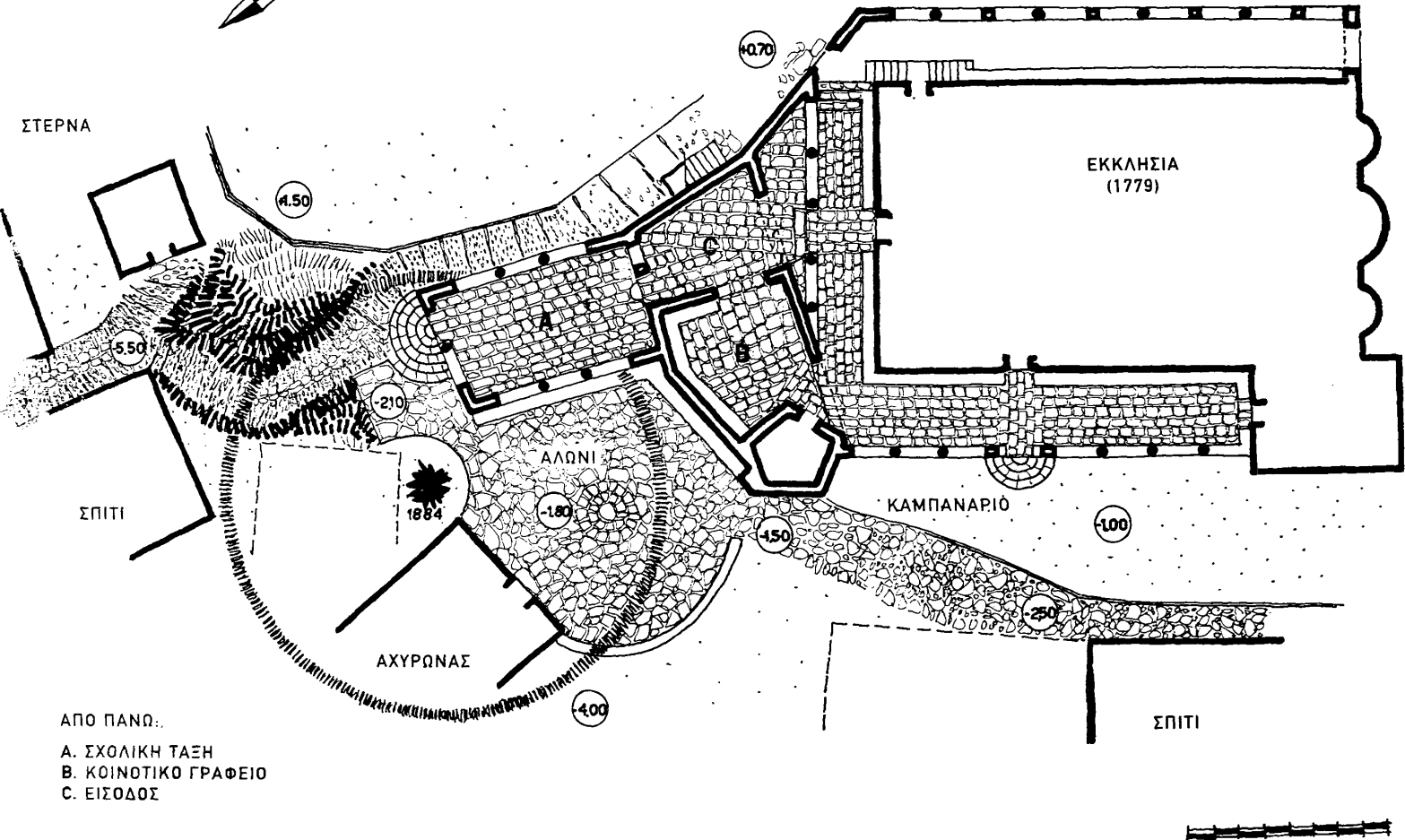

4.5 Μπαΐα

1. ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
2. ΣΠΙΤΙ ΚΩΣΤΑΚΗ
3. ΣΠΙΤΙ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ
4. ΣΠΙΤΙ ΒΕΛΕΝΤΖΑ
5. ΔΡΟΜΟΣ
6. ΠΑΛΙΟ ΣΠΙΤΙ

άλλα γειτονικά χωριά

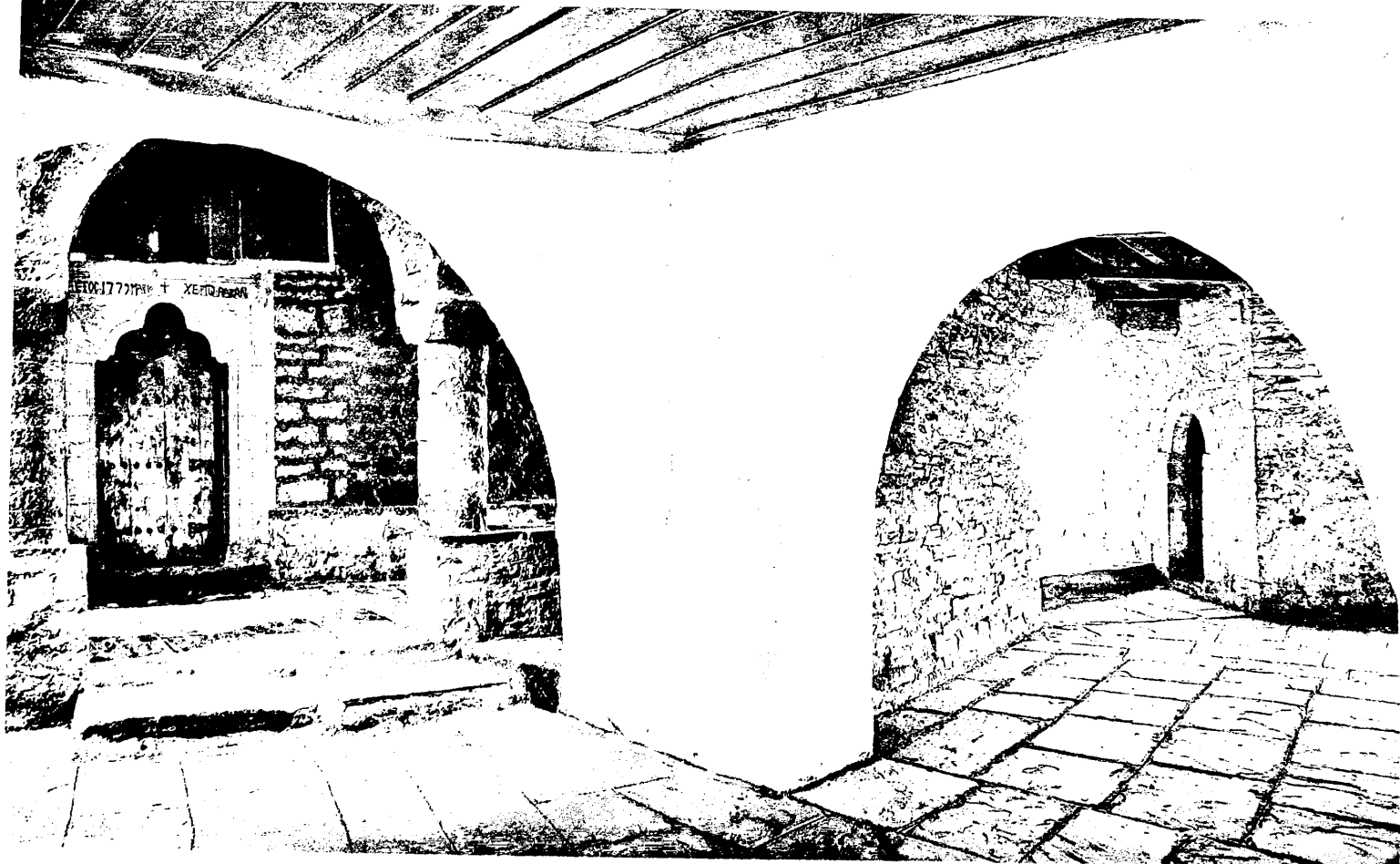

ΑΠΟ ΠΑΝΩ:

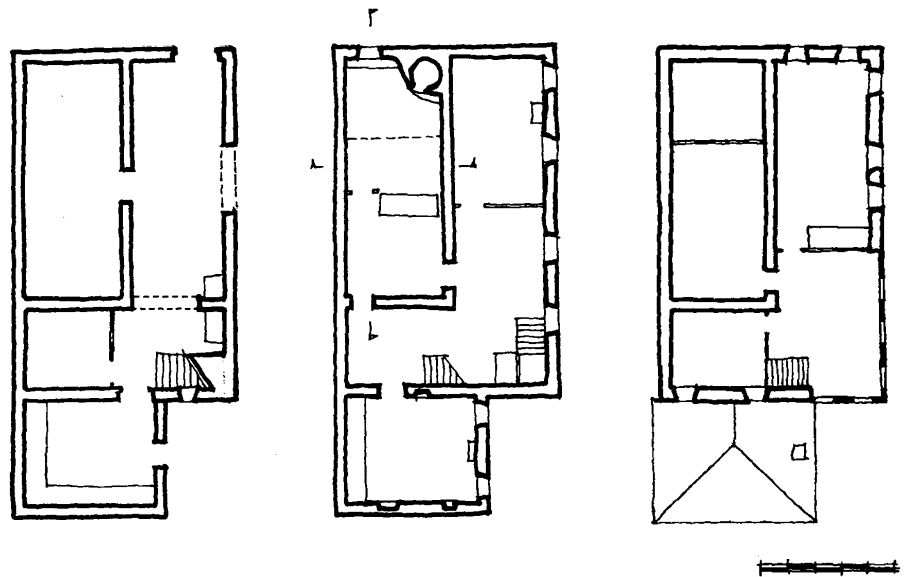
- A. ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ
- B. ΚΟΙΝΩΤΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ
- C. ΕΙΣΟΔΟΣ

1. ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

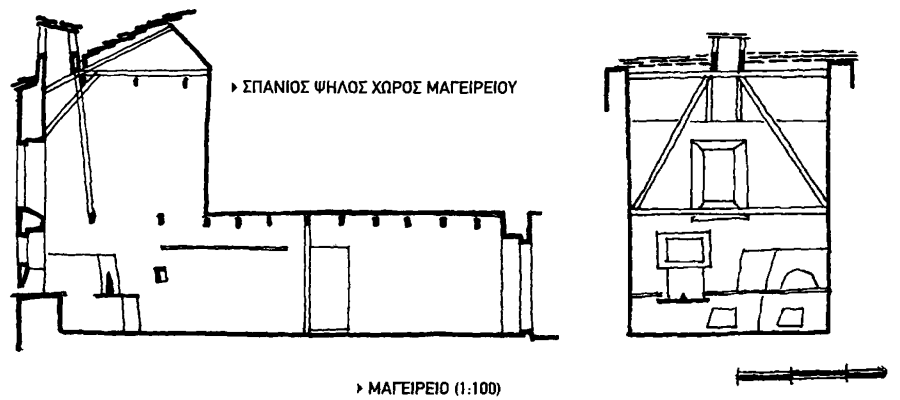

▶ ΜΠΑΙΝΟΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

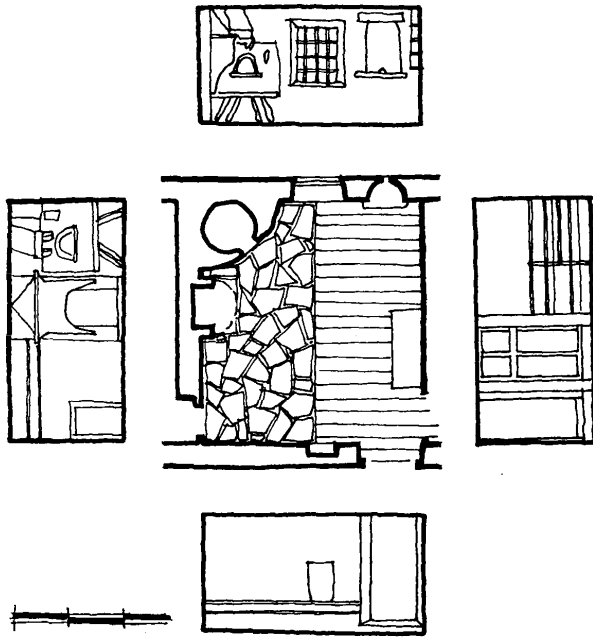
2. ΣΠΙΤΙ ΚΩΣΤΑΚΗ

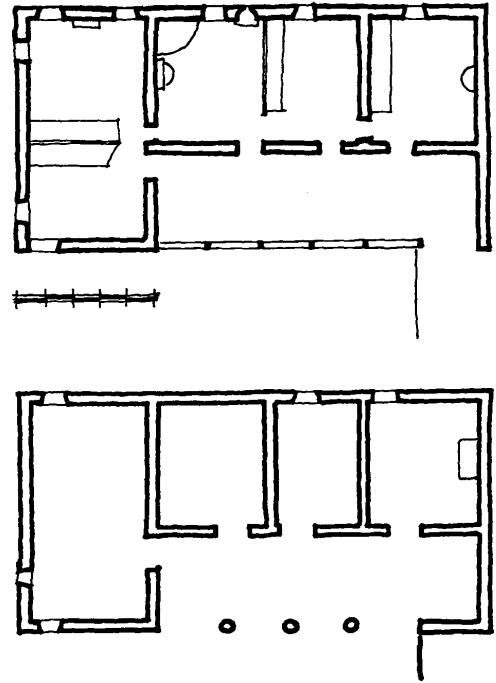

ΚΡΕΒΑΤΑ

▶ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΜΑΓΕΙΡΕΙΟΥ (1:100)

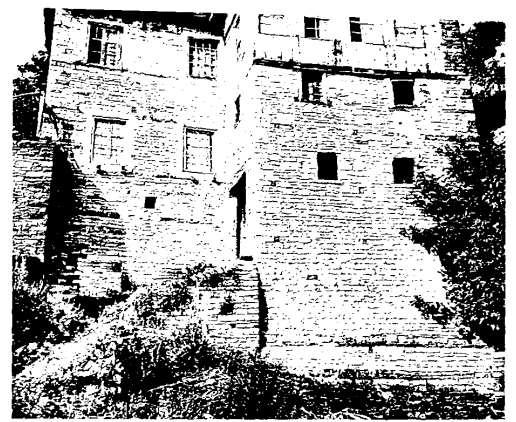
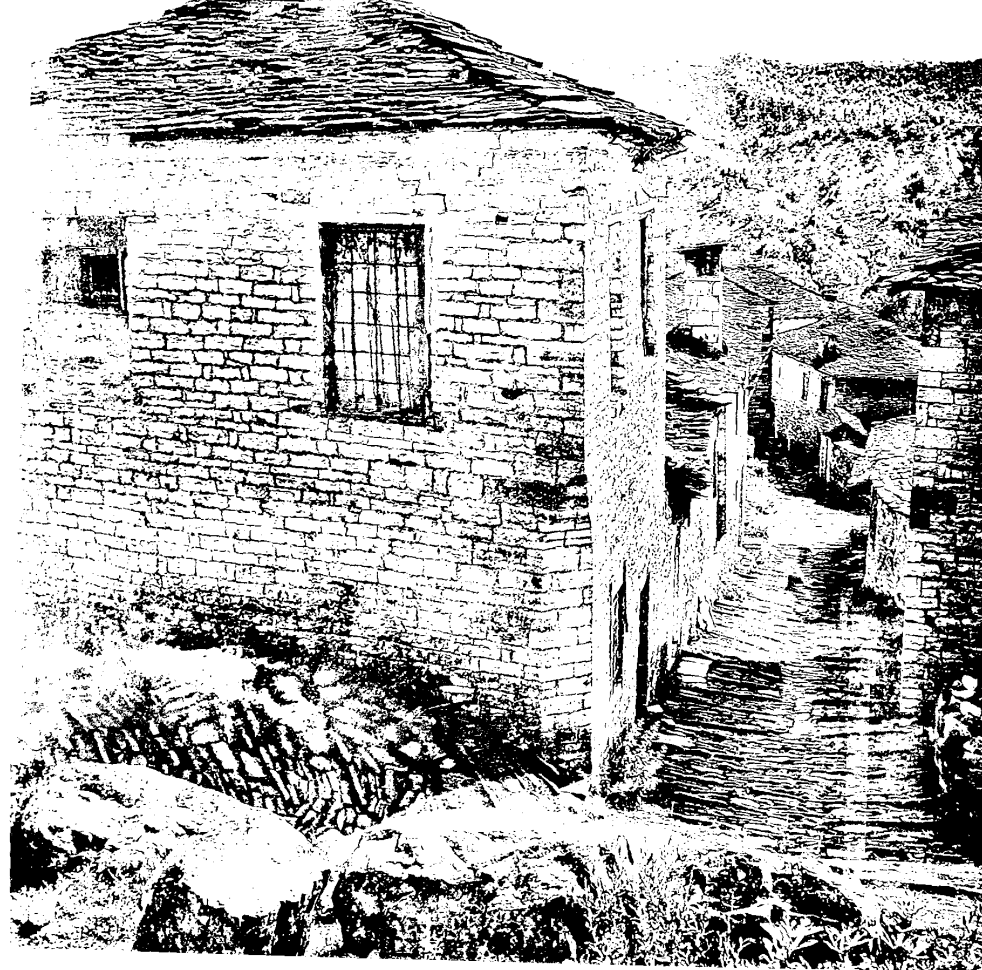

3. ΣΠΙΤΙ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ
ΠΡΩΤΟΓΟΝΟ ΣΠΙΤΙ, ΑΧΥΡΩΝΑΣ ΤΟ 1959

▶ ΣΠΙΤΙ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ ΠΡΩΤΟΓΟΝΟ ΣΠΙΤΙ, ΑΧΥΡΩΝΑΣ ΤΟ 1959

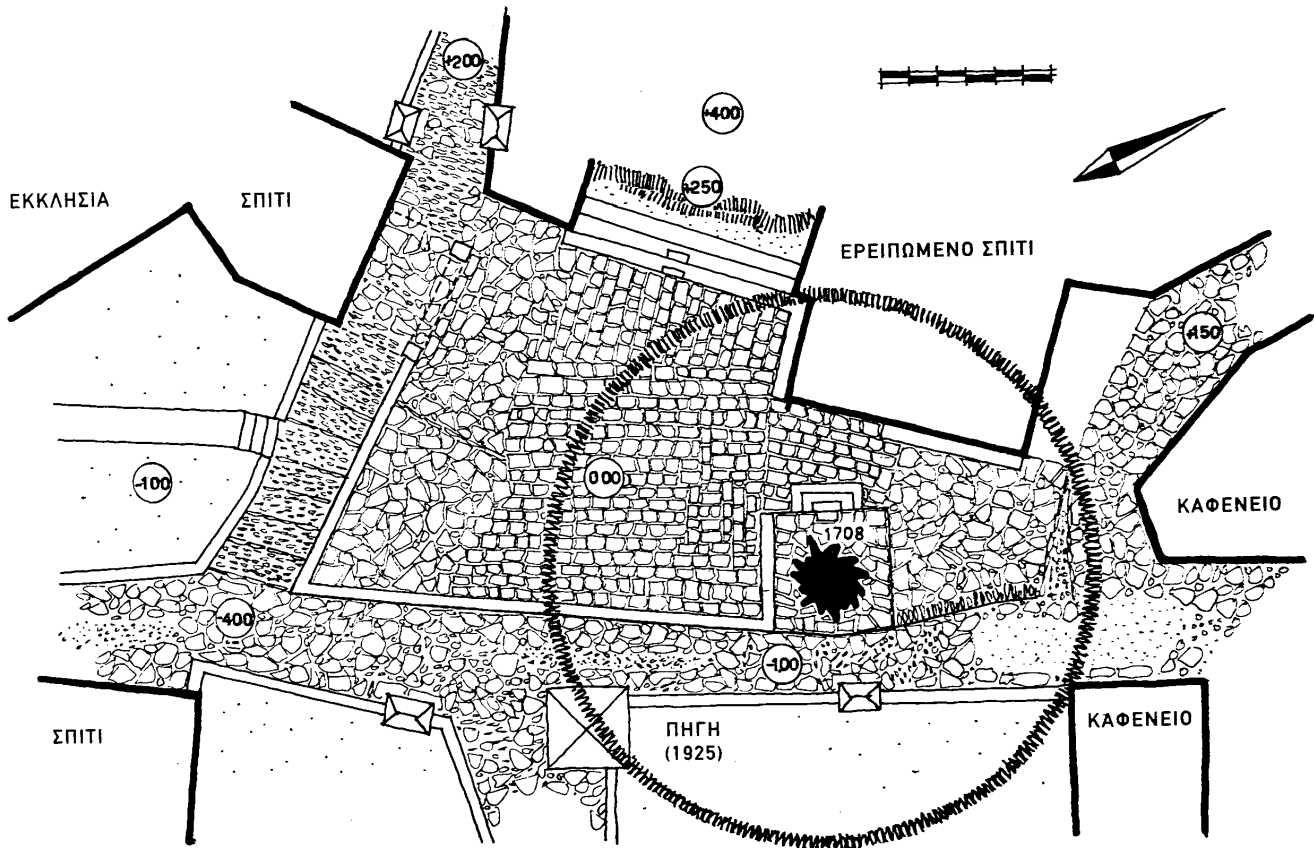
5. ΣΠΙΤΙ ΒΕΛΕΝΤΖΑ

4.6 Νεγάδες

1. ΠΛΑΤΕΙΑ
2. ΠΑΝΗΓΥΡΙ
3. ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
4. ΠΑΝΑΓΙΑ
5. ΣΠΙΤΙ ΚΑΛΕΑ
6. ΣΠΙΤΙ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ
7. ΣΠΙΤΙ ΧΑΒΙΑΡΗ

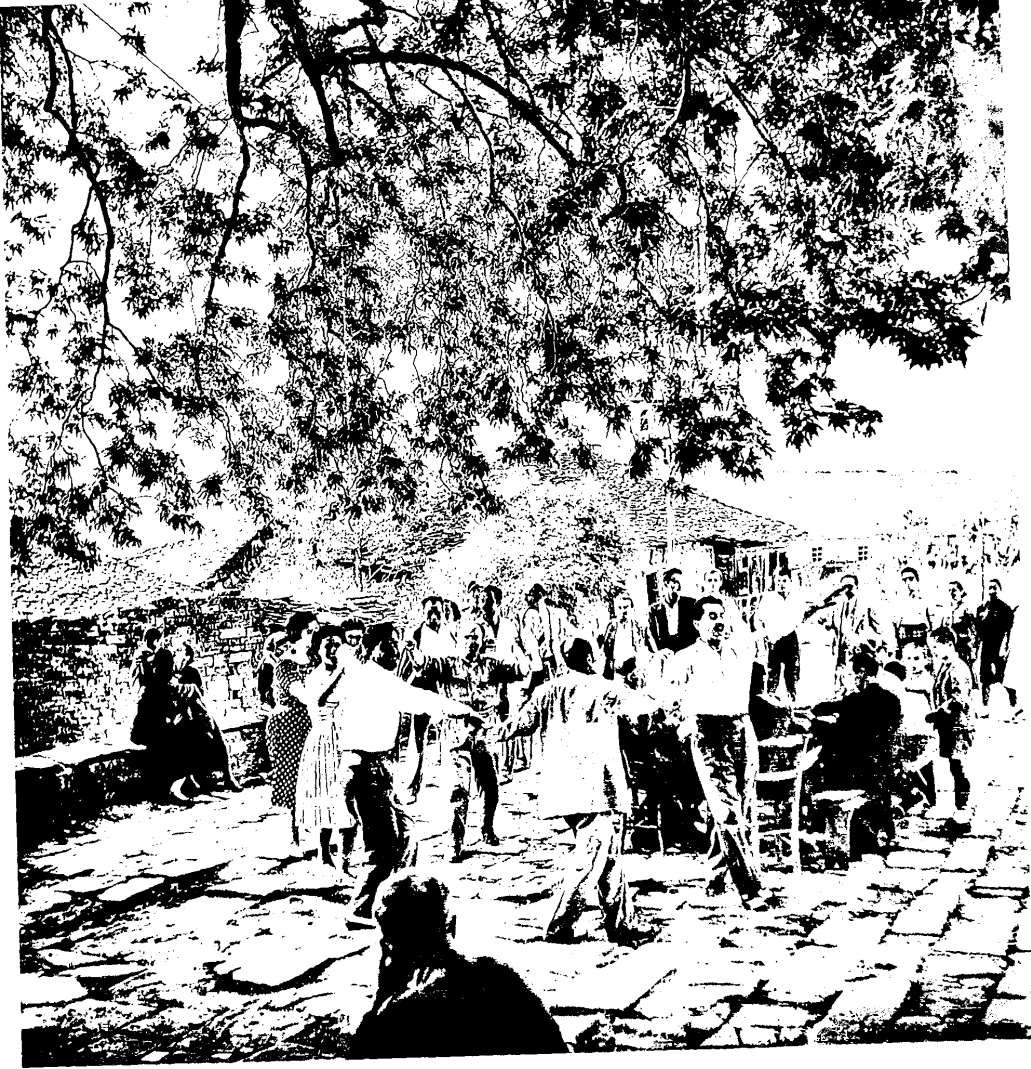

1. ΠΛΑΤΕΙΑ

▶ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ

2. ΠΑΝΗΓΥΡΙ

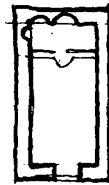
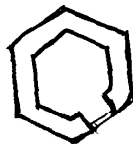
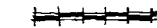

► ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝΙΤΗ

► ΕΙΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΟΣΤΕΟΦΥΛΑΚΙΟΥ

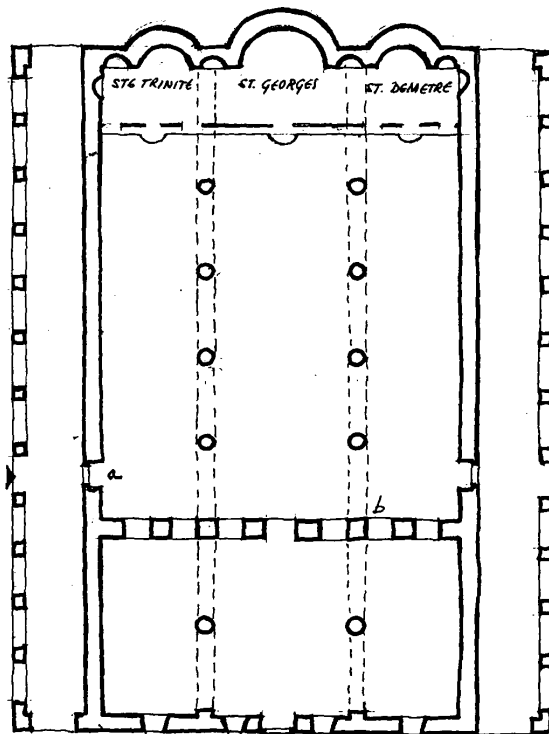
ΟΣΤΕΟΦΥΛΑΚΙΟ

ΕΝ α :

† ΕΚΤΙΣΘΗ κ. ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ
ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΝΑΙΜΗΝ κ.
ΙΣΤΟΡΙΩΝ κ. ΚΑΤΑ ΠΑΝΤΑ
ΑΠΗΡΤΙΣΘΗ Ο ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ
ΤΩ/ΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΩ ΑΙΩ
ΕΝΔΟΣΕΣ ΜΕΤΑΝΟΜΑΡΤΥΡΑΣ
ΤΕΩΡΓΙΩ/ΤΩ ΤΡΟΠΑΙΟΒΟΡΩ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΩΣ ΤΩ
ΠΑΝΙΕΡΟΤΑΤΩ/ΜΗΤΡΩ -
ΠΟΛΙΤΩ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΥΡΙΩ
ΜΑΚΑΡΙΩ ΦΙΛΟΤΙ/ΜΙΩ
ΠΡΟΑΙΡΕΤΩ ΔΑΛΙΛΥΤΕ (1)
ΔΑΤΙΑΝ κ. ΑΦΘΟΝΩΣ ΤΩΣ
ΑΝΑΛΩ/ΜΑCΙ ΤΩ ΕΥΓΕΝΕC-
ΤΑΤΩ ΑΡΧΙΩΝΤΩC ΚΥΡΙΩC
ΚΥΡ ΜΑΝΩC/ΓΚΙΝΩC ΟΥ κ.
ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΕΝ ΒΙΒΛΙΩ
ΞΕΝΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 1795/
CΙΩΤΗΡΙΩ ΕΤΩC ΟΚΤΩΒΡΙΩ 10
ΔΙΑ ΧΕΙΡΩC ΙΩΑΝΝΩC κ. 148
ΑΥΤΩ ΑΝΑCΤΑCΙΩ ΑΝΑΓΝΩC-
ΤΩ ΤΩΝ ΚΑΤΕCΟΒΙΤΩΝ /
ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΚΤΗΤΩΡΩΝ
ΚΩΝCΤΑC ΑΝΑCΤΑCΙΩ ΤΕΩΡ-
ΤΩC ΑΘΑΝΑCΙΩ/ΛΑΖΑΡΩ
ΙΕΡΕΩC κ. ΤΩΝ Β' ΚΤΗΤΩΡΩΝ
CΤΕΦΑΝΩ ΙΕΡΕΩC κ. ΟΙΚΟΝΩΝ
ΕΥCΤΑCΙΩC/ΤΕΩΡΤΩC
ΤΕΩΡΓΙΩC ΕC ΑΡΧΩC
ΑΝΑCΤΑCΙΩC ΚΩΝCΤΑ/
ΙΩΑΝΝΗC CΤΕΦΑΝΩC †

ΕΝ β :

ΟΙ ΚΤΗΤΩΡΕC ΤΗC ΑΓΙΑC/
ΕΚΚΛΗCΙΑC ΤΑΥΤΗC /
κ. ΠΟΛΥΚΡΩΝΙΩC ΑΛΕΞΩC/
ΧΑΤΩΜΑΝΩC/
ΧΑΤΩΜΑΝΩC/ΓΚΙΝΩC.

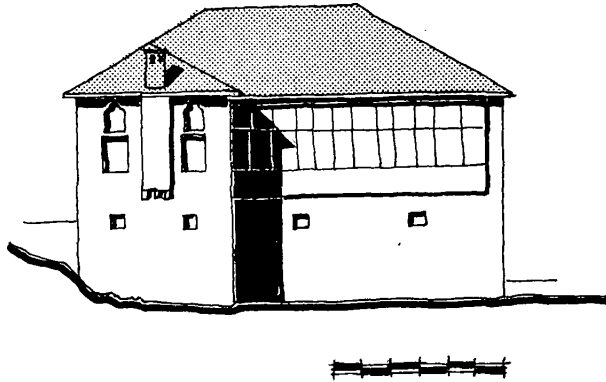
3. ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (1.250)

βλ. έγχρ. φωτο 26-28

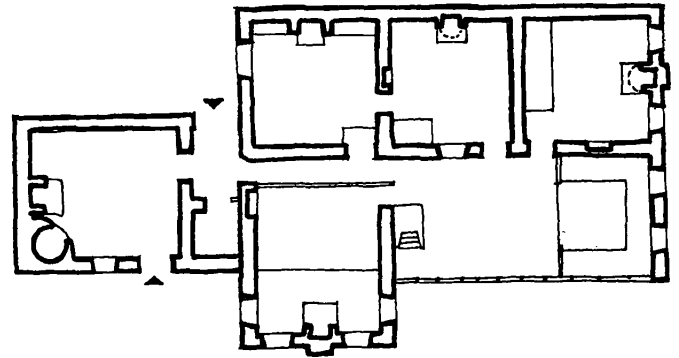

▶ ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ

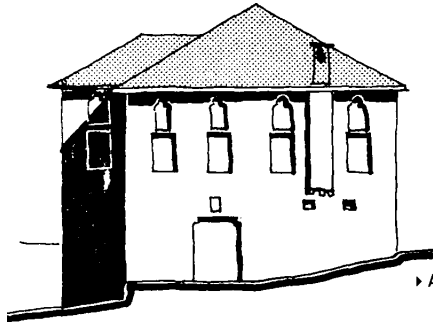

▶ ΑΝΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

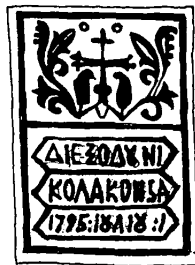
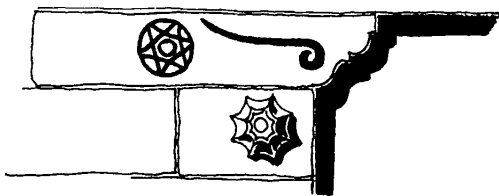
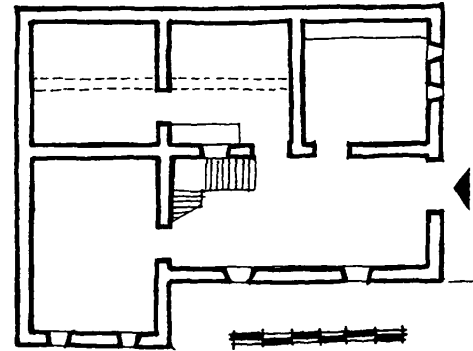

Τα σχέδια απεικονίζουν μια αρχική δομή με τα κιπέγκια της κρεβάτας και τα ψηλά παραθυράκια από στόκο.

▶ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

▶ ΚΑΤΩ ΕΠΙΠΕΔΟ

▶ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΠΟΡΤΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΟΨΗΣ (1:10)

5. ΣΠΙΤΙ ΚΑΛΕΑ

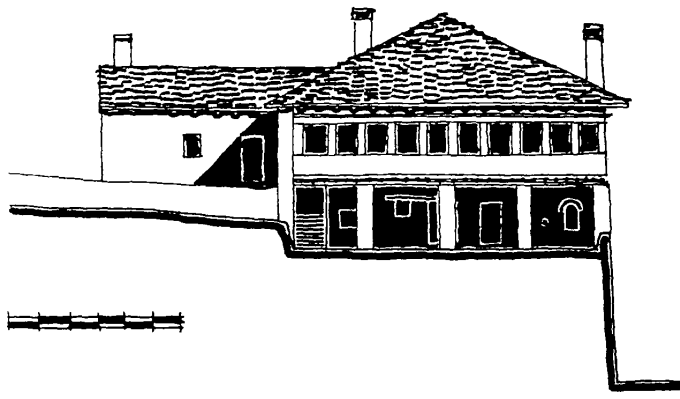

ΣΠΙΤΙ ΚΑΛΕΑ. ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ

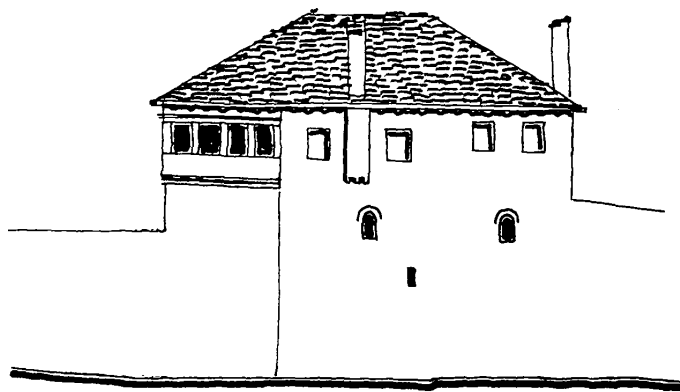

ΣΠΙΤΙ ΚΑΛΕΑ. ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ (1855)
βλ. εγχρ. φωτο 29

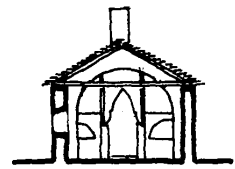
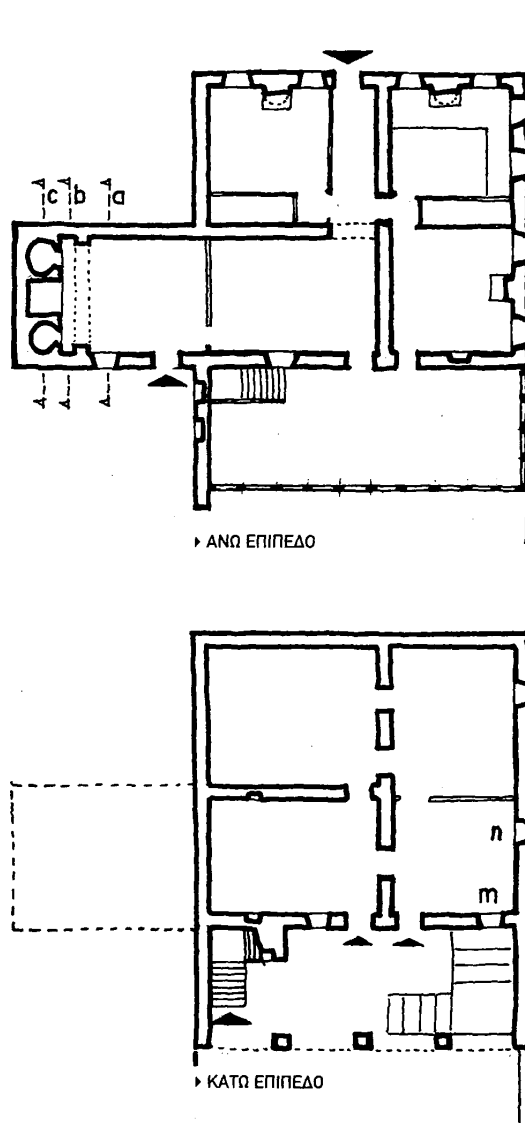

▷ ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

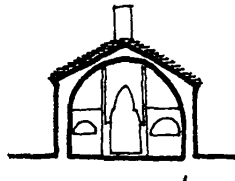

▷ ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ

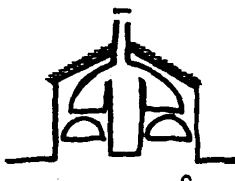
6. ΣΠΙΤΙ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

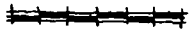
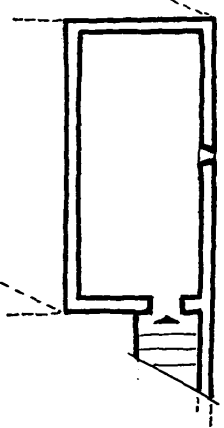
a

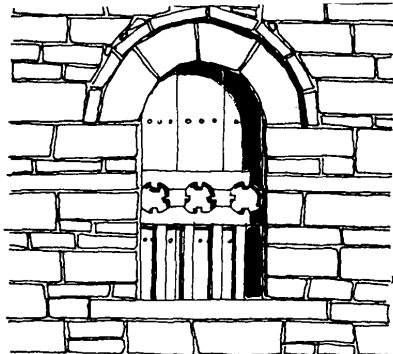

b

c

▶ ΣΠΙΤΙ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ, ΠΑΡΑΘΥΡΟ (1:25)

▶ ΣΠΙΤΙ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ, ΠΑΡΑΘΥΡΟ (1:25)

▶ ΣΠΙΤΙ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ, ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

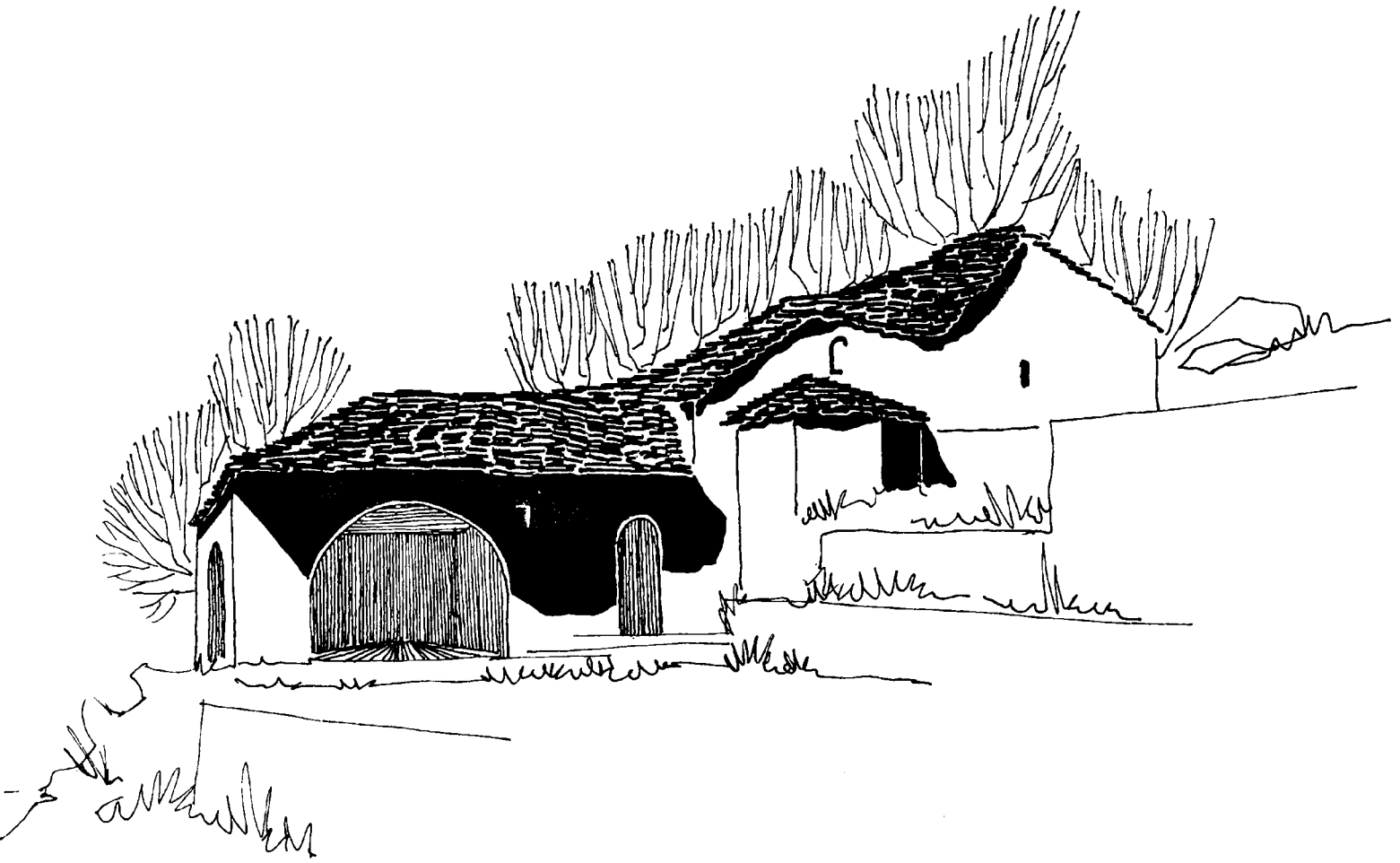
6. ΣΠΙΤΙ ΧΑΒΙΑΡΗ

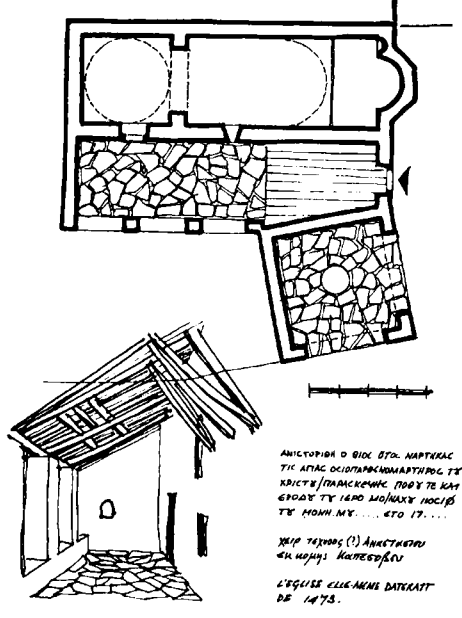

4.7 Σκαμνέλι

1. ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ
2. ΣΠΙΤΙ ΤΣΕΠΗ
3. ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

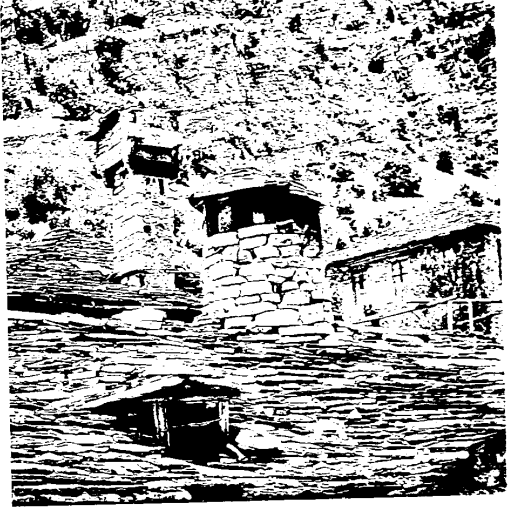
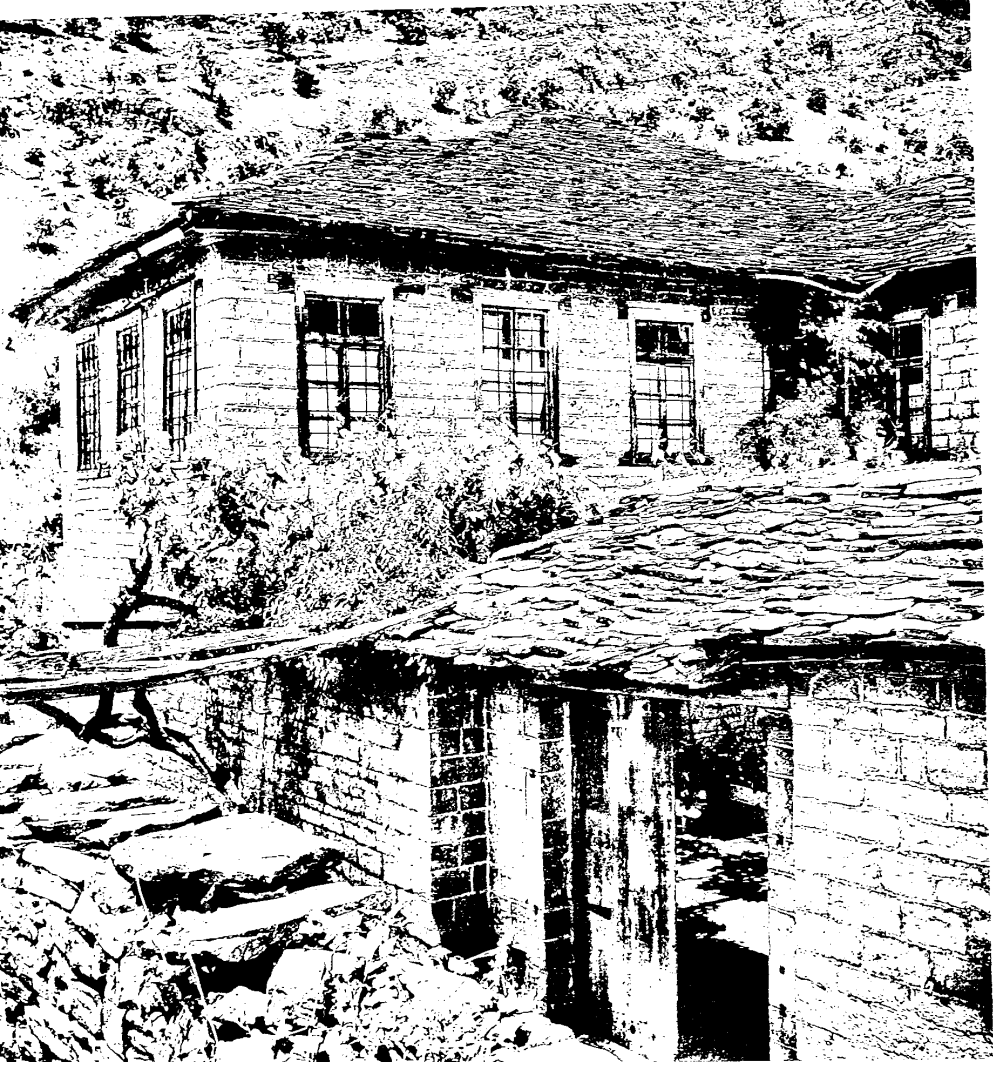

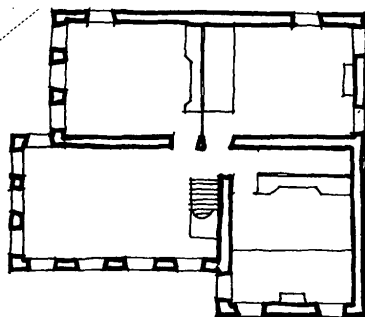
1. ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ

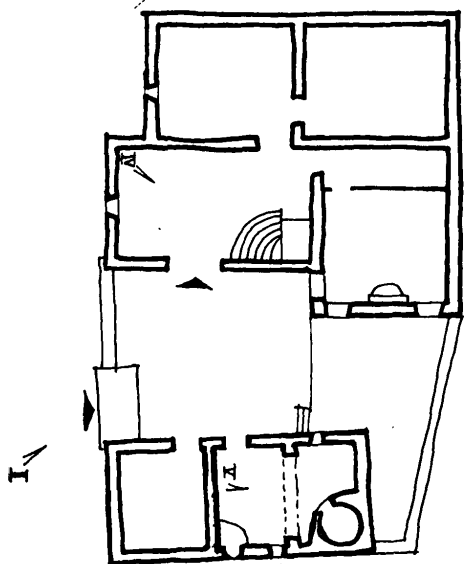

► ΣΠΙΤΙ ΤΣΕΠΗ. ΚΑΠΝΟΔΟΧΟΣ

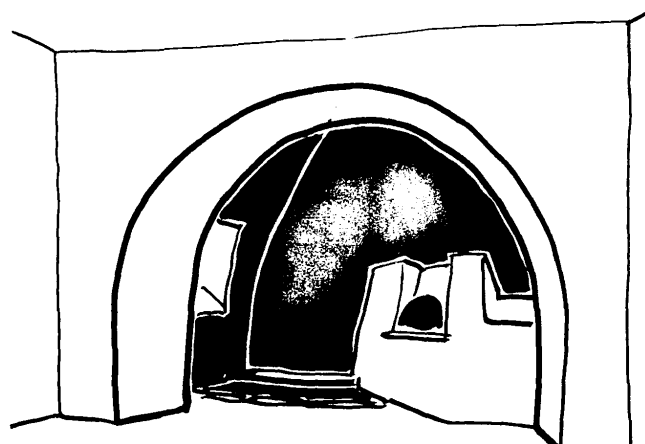

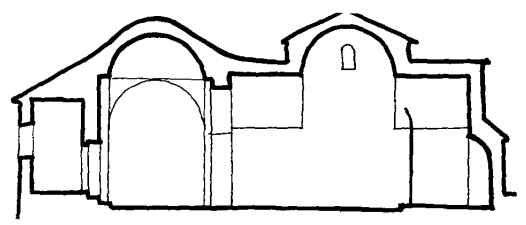
2. ΣΠΙΤΙ ΤΣΕΠΗ

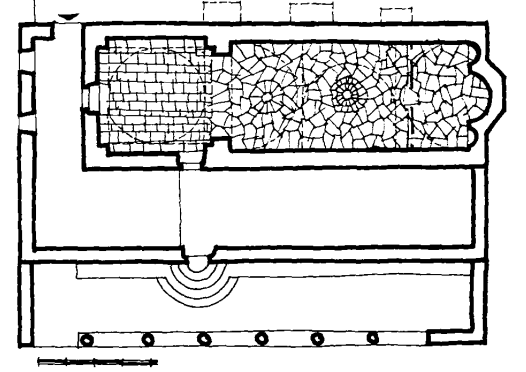
► ΚΤΙΣΤΗΚΕ ΤΟ 1854. ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΗΘΗΚΕ ΤΟ 1854

► ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ

ΑΝΙΓΕΡΗ ΣΕ ΒΑΘΡΟΝ Ε Κ..... / ΜΕΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΗΚΟΣ.....
 ΔΑΠΑΝΑΣ ΤΩ ΕΥΓΕΛΙΣΤΑΤΩ Ε..... / ΕΛΕΓΗ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ.....
 ΑΝΙΓΕΡΑΤΟΥΝΤΟΣ ΤΩ ΠΟΝΗΡΟΤΑΤΩ / Η ΑΥΤΟΤΑΤΕ Ε ΤΙΜΩΝΟΣ ΣΥΜΠΕΡΕΣΗ (1)
 ΔΙΑΜΑΝΤΙΣ... / Η ΑΝΙΣΤΟΡΟΥ ΤΩ ΙΕΡΟΔΟΧΩΣ / ΗΤΙ ΕΥΣΕ ΙΣΕΩ ΠΟΛΥ ΙΣ

3. ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ βλ. έγχρ. φωτο 30

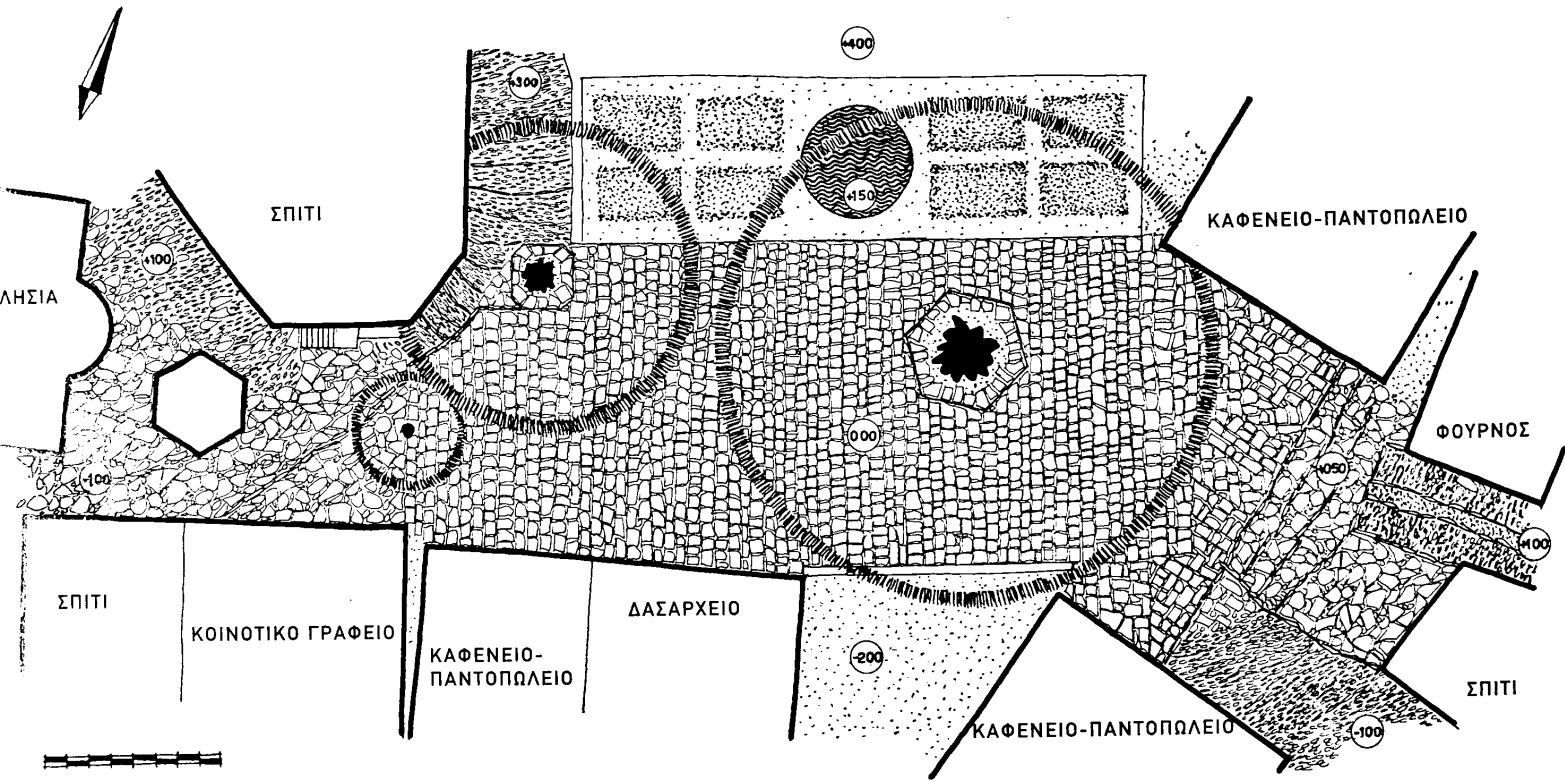

4.8 Τσεπέλοβο

1. ΠΛΑΤΕΙΑ
2. ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
3. ΣΠΙΤΙ ΦΕΡΕΝΤΙΝΟΥ
4. ΣΠΙΤΙ ΚΟΥΜΠΗ
5. ΠΑΛΙΑ ΠΑΡΑΘΥΡΑ
6. ΑΥΛΗ ΣΠΙΤΙΟΥ
7. ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΡΟΓΚΟΒΟΥ

βλ. έγχρ. φωτο 31

1. ΠΛΑΤΕΙΑ (1:250)

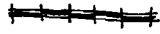
► ΣΠΙΤΙ ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ

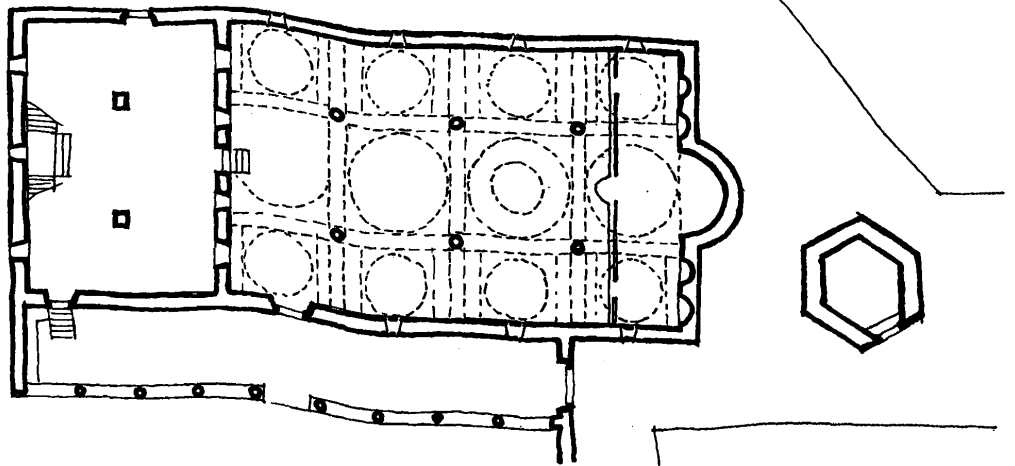
† ΑΝΑΚΕΝΙΘΗ Ο ΘΙΟΣ ΚΕ
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΣ ΕΝ ΑΓΙΗΣ
ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΝΙΚΟΛΑ
Σ ΤΣ ΘΑΥΜΑΤΧΡΓΣ
ΕΝΕΤΙ 1753
ΜΗΧ : 2 :

ΗΙΣΤΟΡΗΘΗ ΚΕ ΕΣΚΑΛΗΣΘΗ Ο ΠΑΡΩΝ ΤΕΜΠΛΟΣ ΔΙΕΞΟ
ΔΣ ΤΩΝ ΕΝΤΙΜΩΤΑΤΩΝ ΑΡΧ[ΟΝ]ΤΩΝ ΚΥΡ ΘΕΟΦΟΡΣ ΡΟΜΑ
Κ. ΚΥΡ ΙΩΑΝΝΣ ΠΡΙΜΗΚΥΡΙ Κ. ΚΥΡ ΛΑΖΑΡΣ ΚΥΡ ΝΙΚΟΛΑΣ
ΙΣ ΑΥΤΣ Κ. ΚΥΡ ΠΑΙΔΟ ΒΑΣΙΛΗ Κ. ΚΥΡ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟ
ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΚΑΤΑ ΕΡΓΑ (1764) ΚΑΙ ΜΥΝΑ ΙΟΥΛΙΟΥΒΡΙΩ : 3

ΣΙΑ ΧΕΙΡΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΑΣΤΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ
ΑΥΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΤΣΩΡ
ΓΕΝ ΤΩ ΚΑΠΕΣΟΒΙΤΩ.

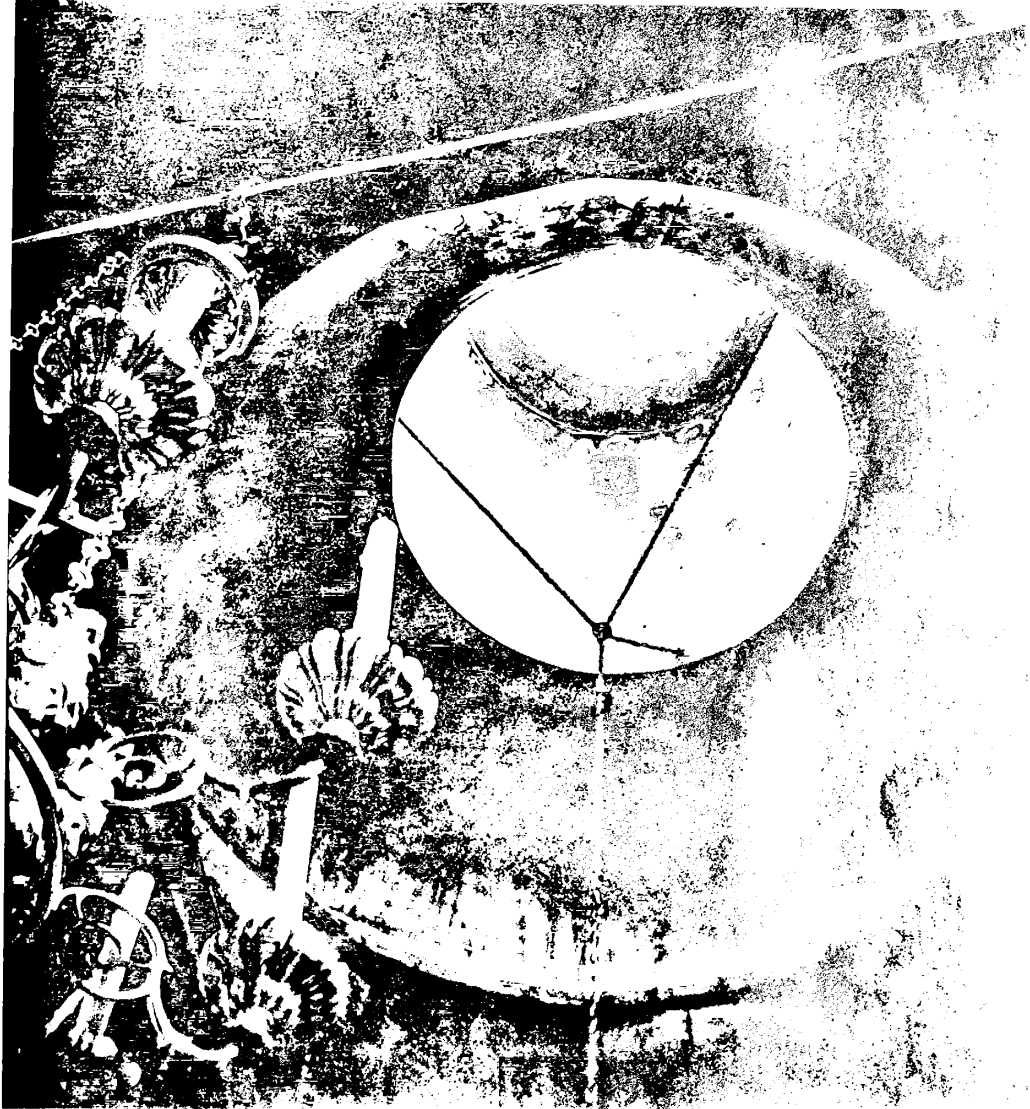

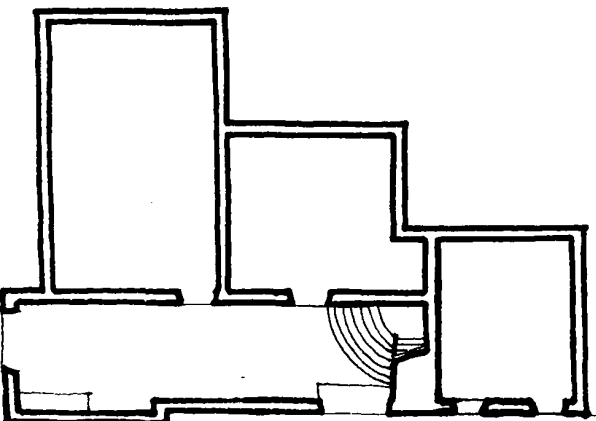
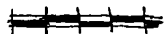
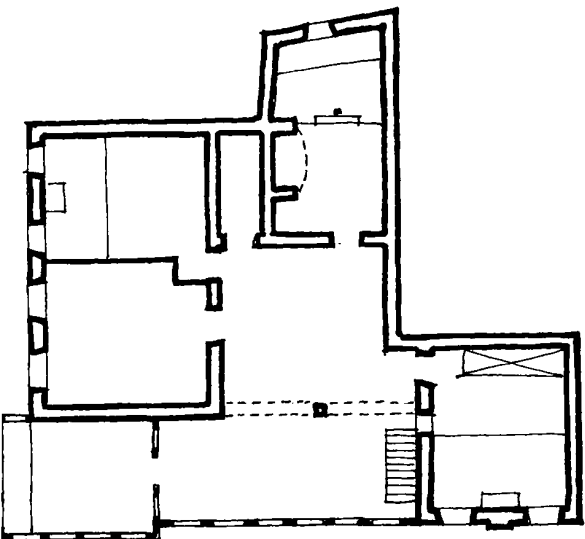
2. ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

▶ ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΣΠΙΤΙ ΦΕΡΕΝΤΙΝΟΥ

▶ ΧΑΓΙΑΤΙ

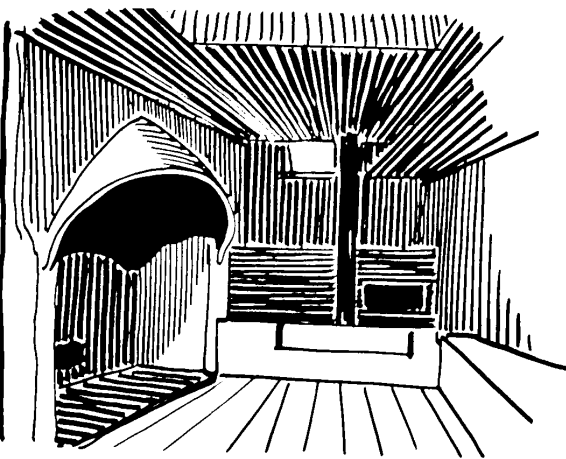

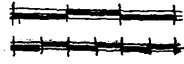
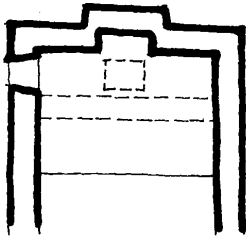
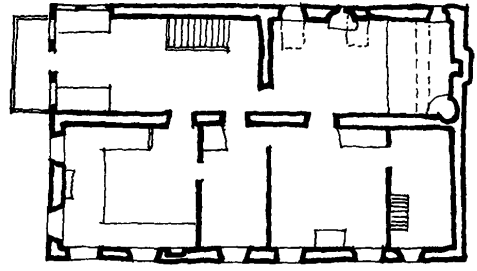
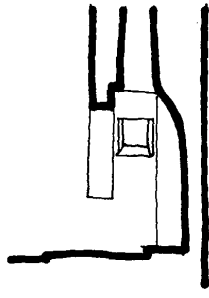
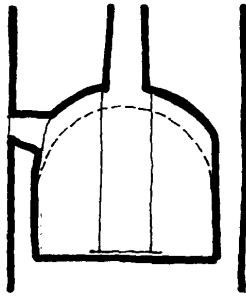
▶ ΚΡΕΒΑΤΑ

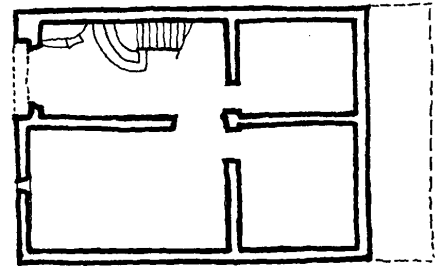

▶ ΣΠΙΤΙ ΦΕΡΕΝΤΙΝΟΥ, ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ

▶ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ ΜΑΓΕΙΡΕΙΟΥ

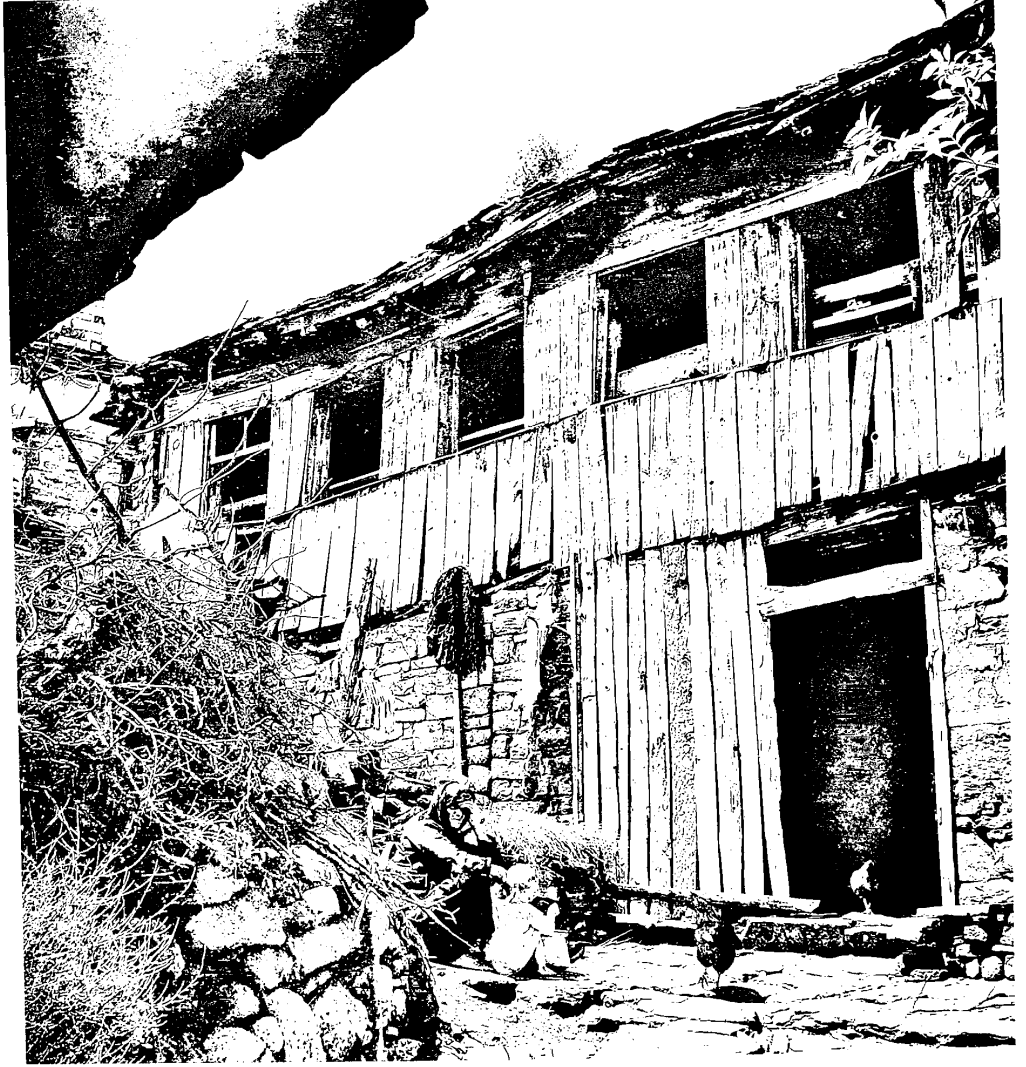
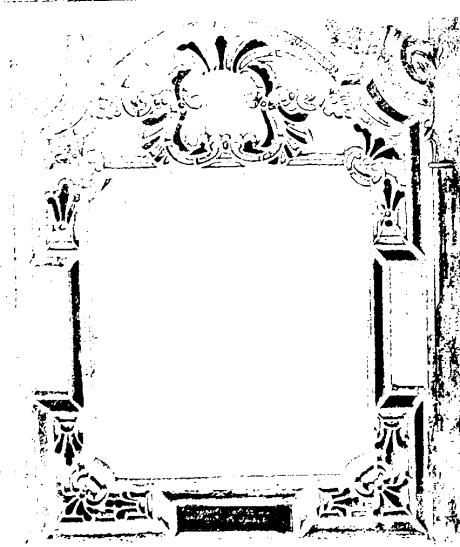
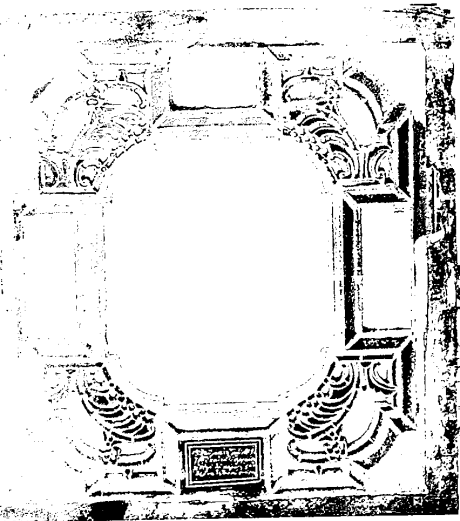

4. ΣΠΙΤΙ ΚΟΥΜΠΗ

ΥΜΠΗ. ΚΡΕΒΑΤΑ

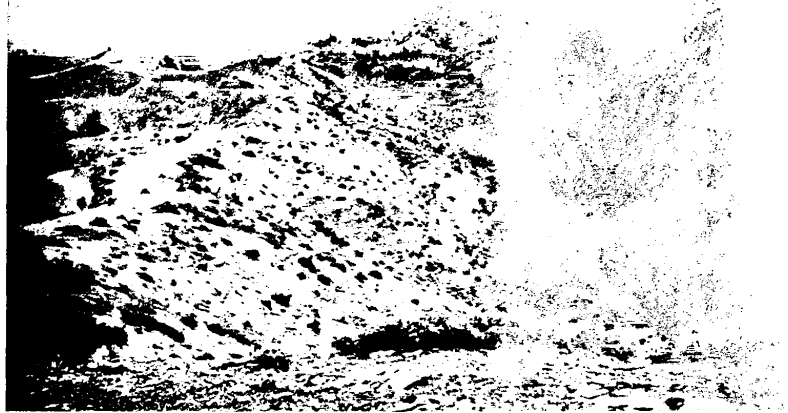
7. ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΡΟΓΚΟΒΟΥ βλ. έγχρ. φωτο 32

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

φωτ. 1	σελ. 12
φωτ. 2	σελ. 28
φωτ. 3	σελ. 84
φωτ. 4	σελ. 99
φωτ. 5	σελ. 101
φωτ. 6	σελ. 103
φωτ. 7	σελ. 105
φωτ. 8	σελ. 105
φωτ. 9	σελ. 115
φωτ. 10	σελ. 115
φωτ. 11	σελ. 115
φωτ. 12	σελ. 118
φωτ. 13	σελ. 119
φωτ. 14	σελ. 119
φωτ. 15	σελ. 124
φωτ. 16	σελ. 144
φωτ. 17	σελ. 144
φωτ. 18	σελ. 148
φωτ. 19	σελ. 148
φωτ. 20	σελ. 151
φωτ. 21	σελ. 151
φωτ. 22	σελ. 160
φωτ. 23	σελ. 162
φωτ. 24	σελ. 162
φωτ. 25	σελ. 167
φωτ. 26	σελ. 180
φωτ. 27	σελ. 180
φωτ. 28	σελ. 180
φωτ. 29	σελ. 183
φωτ. 30	σελ. 189
φωτ. 31	σελ. 193
φωτ. 32	σελ. 203

φωτ. 1
Καπέσοβο,
η Γραδίστα
από την Ανατολή

φωτ. 2
Καπέσοβο,
γενική όψη
από την Γραδίστα

φωτ. 4 » Καπέσοβο, σπίτι Ράπηη-Βογά, αυλόπορτες

φωτ. 6
Καπέσοβο,
σπίτι Μπατζώκα,
χειμωνιάτικο

φωτ. 5
Καπέσοβο,
σπίτι Ράπη-Βογά,
χειμωνιάτικο σπιτιού Βογά

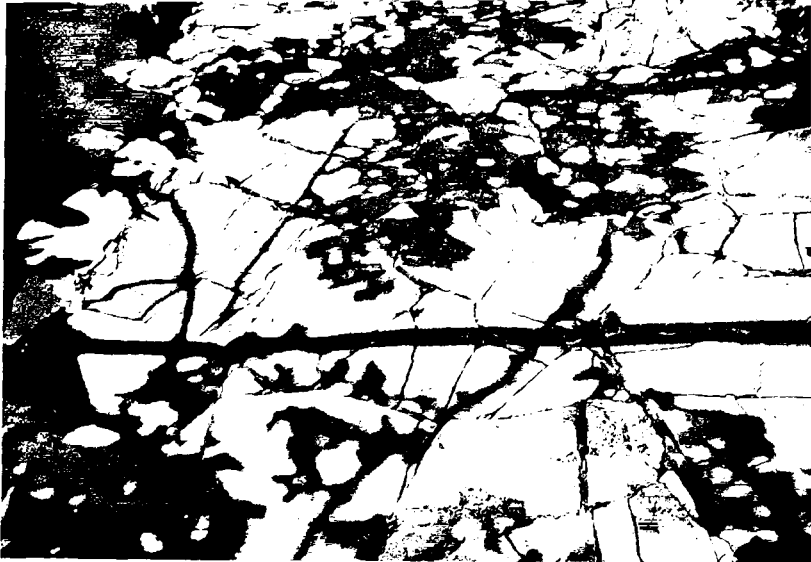

ΦΩΤ. 7 › Καπέσοβο, σπίτι Μπαρτζώκα, τοιχοσυνιώεις του οντά

ΦΩΤ. 8 › Καπέσοβο, σπίτι Μπαρτζώκα, βιβλιοθήκη του οντά

φωτ. 9
Καπέσοβο.
σπίτι Νουσιάδη.
αυλή

φωτ. 11
Καπέσοβο.
σπίτι Νουσιάδη.
μαγειρείο

φωτ. 10
Καπέσοβο. σπίτι Νουσιάδη.
μεσάνυχτες του χειμώνα

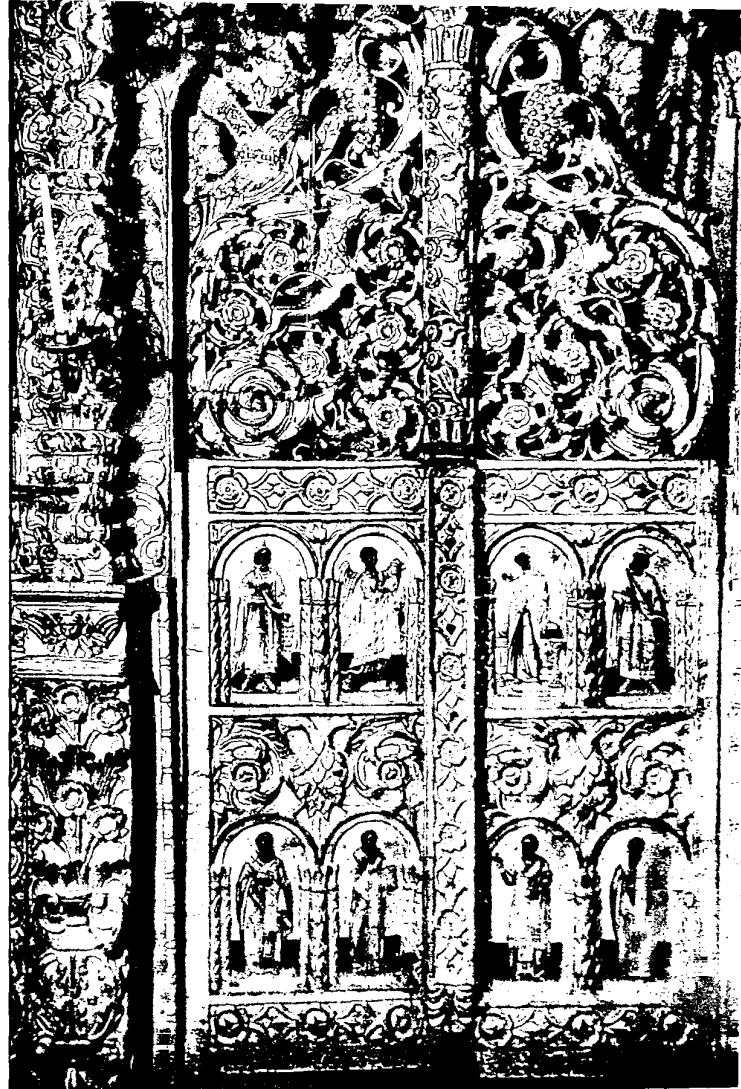

φωτ. 15 » Καπέσοβο. Ναός Κοιμήσεως της Θεοτ

φωτ. 16 ▸ Βίτσα, Ναός Αγίου Νικολάου, τοιχογραφίες

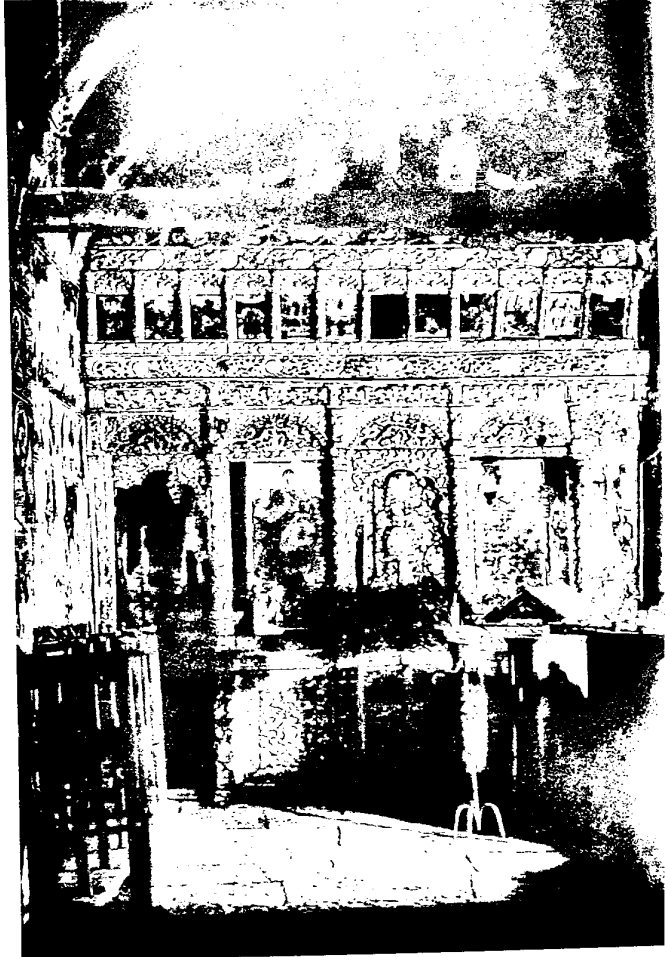
φωτ. 18 ▸ Βραδέτο, εκκλησία, πόρτα του εικονοστασίου

φωτ. 22
Μονοδένδρι.
πλατεία

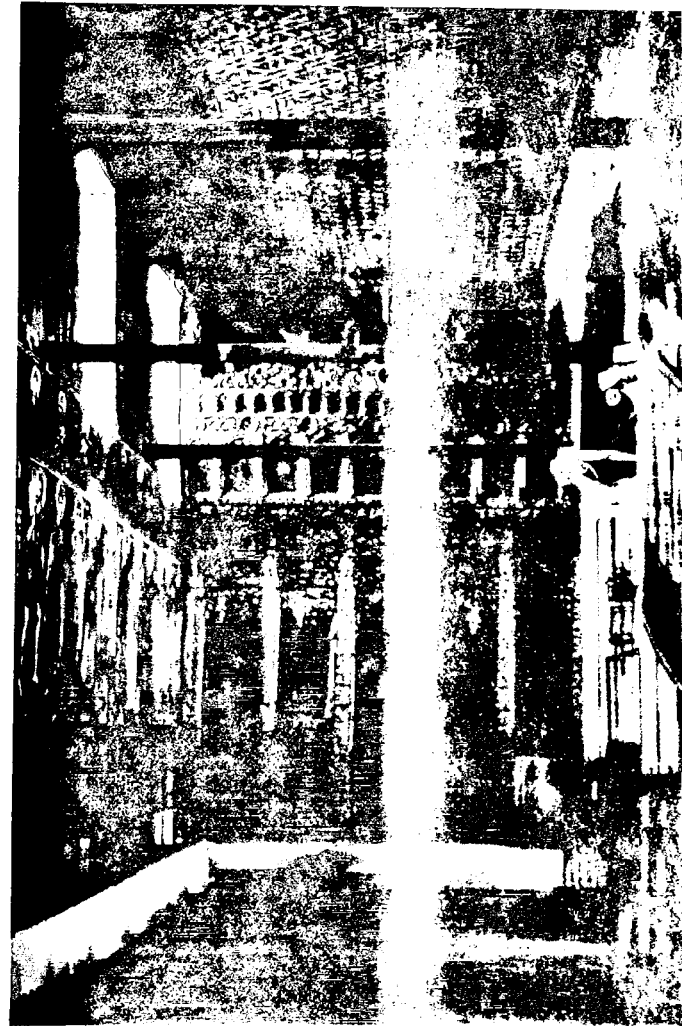
φωτ. 23 › Μονοδένδρι. Άγιος Μηνάς. εσωτερική όψη

φωτ. 24
Μονοδένδρι.
Άγιος Μηνάς.
εξωτερικές τοιχογραφίες

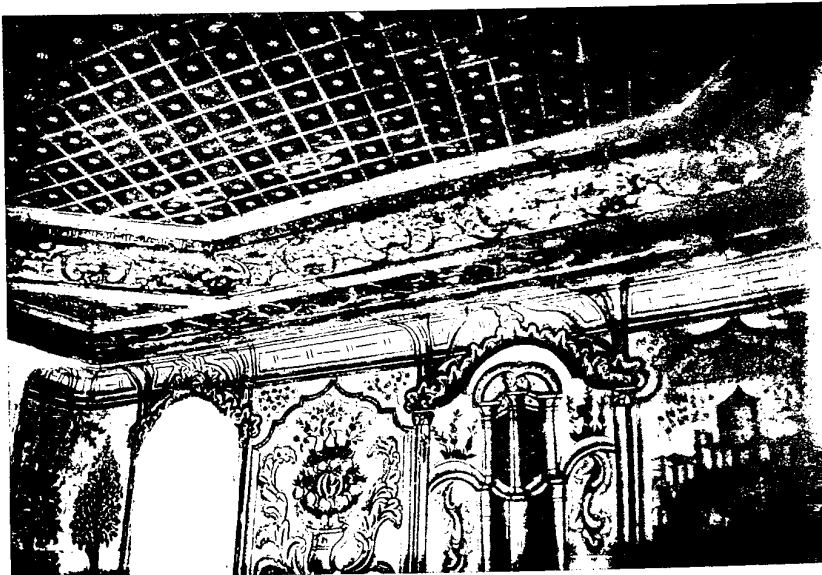

φωτ. 25 • Μονοδένδρι. Αγία Παρασκευή. τοιχογραφίες

φωτ. 28 ▸ Νεγάδες, εκκλησία Αγίου Γεωργίου. Δωρητές

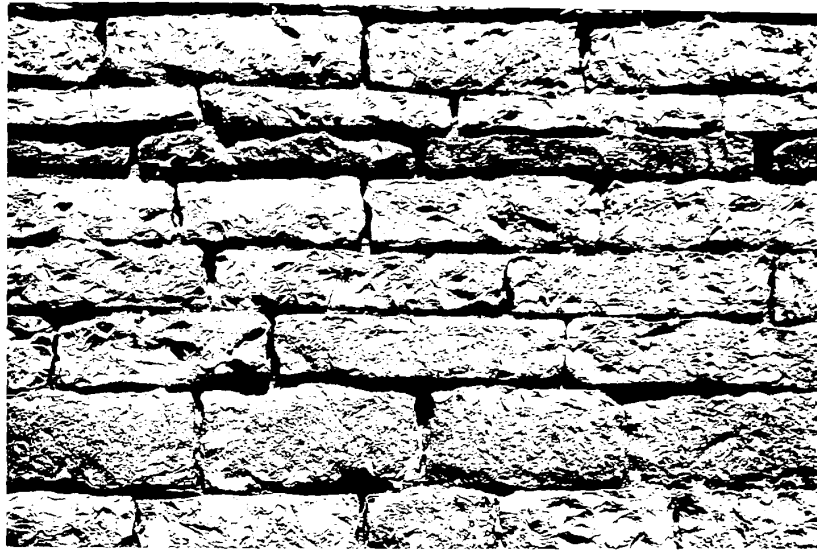
φωτ. 30 › Σκαμνέλι.
Ιερά Μονή Αγίας Παρασκευής,
τοιχογραφίες

φωτ. 32 › Τσεπέλοβο.
Μοναστήρι Αγίου Ιωάννη Ρογκοβού,
τοιχογραφίες

▶ Βίτσα, αυλή

▶ Τοίχος

